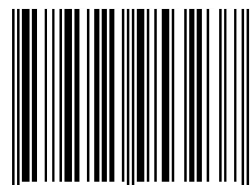

Työväen Akatemian toimintaympäristö on sen satavuotisen historian aikana moneen kertaan muuttunut. Suomalaisen koulutusjärjestelmän kehitys on ollut menestystarina, jolla on tasoitettu kaikille tietä kohti korkeampaa koulutusta sosiaalisesta taustasta riippumatta.

Satavuotias, monien opiskelijoittensa kautta merkittävästikin suomalaiseen yhteiskuntaan vaikuttanut oppilaitos on saanut nyt ensimmäisen yhtenäisen, tutkimukseen perustuvan historiateoksen. Teoksen on tehnyt historiantutkija ja tietokirjailija FT Tuomas Hoppu. Työn perustana ovat olleet Työväen Akatemian laajan arkiston asiakirjat ja kuvat sekä aiemmat historialliset katsaukset.

Työväen Akatemia haluaa kiittää historiahankkeen taloudellisia tukijoita Tradekan säätiötä, Riihisäätiötä, Kansan Sivistysrahastoa ja Työväen Akatemian Toveriliittoa.

9 789525 953237 >

ISBN: 978-952-5953-23-7

Työväen Akatemia

Tuomas Hoppu SIVISTYS, KRIITTISYYS JA AKTIIVINEN KANSALAISUUS – TYÖVÄEN AKATEMIA SATA VUOTTA 1924–2024

Tuomas Hoppu

SIVISTYS, KRIITTISYYS JA AKTIIVINEN KANSALAISUUS – TYÖVÄEN AKATEMIA SATA VUOTTA 1924–2024

Tuomas Hoppu

SIVISTYS, KRIITTISYYS JA AKTIIVINEN KANSALAISSUUS –
TYÖVÄEN AKATEMIA SATA VUOTTA 1924–2024

Tuomas Hoppu
SIVISTYS, KRIITTISYYS JA AKTIIVINEN KANSALAIKUUS –
TYÖVÄEN AKATEMIA SATA VUOTTA 1924–2024

©2024 Työväen Akatemia
Kannen kuva: Jussi Ratilainen
Taitto: Seija Aspola
ISBN: 978-952-5953-23-7

SISÄLLYS

Julkaisijan esipuhe	5	Muutoksen kynnyksellä	102
UNELMA TYÖVÄEN AKATEMIASTA		Kansainvälisyyden ja vapauden tuulia	106
(1920–1925).....	7	Opintodemokratian kaipuu.....	111
Perustamisajatus itää	7	Levoton opiskeluvuosi	114
Akatemian synnytystuskat	10	Liukkosen aikakausi päättyy.....	118
Rahoitus järjestyy.....	13	VILKKAAN RAKENTAMISEN AIKA	
Akatemian paikaksi Kauniainen	15	(1970-luvun alku ja 1980-luku).....	123
Opetustyö käynnistyy	19	Uutta suuntaa etsitään.....	123
TOIMINTA VAKIINTUU (1925–1939).....	24	Avoimen poliittisuuden aika	125
Wuorenrinteen johtajakausi	24	Kouludemokratia ja opetuksen	
Opettajat ja opetus Akatemiassa.....	31	uudistaminen	130
Ensimmäiset opiskelijat.....	37	Opiskelijat tienhaarassa	136
Oppilaselämän arkea	40	Niukkuuden aikaa.....	138
Talouden ja politiikan aiheuttamia		Moderneja tiloja kaivataan	140
haasteita	44	Suunnaksi aikuiskoulutus.....	142
Uhka IKL:n taholta	50	Uudistukset opetustarjonnassa.....	147
TOISEN MAAILMANSODAN VARJOSSA		Aivoriihi rakennuskannan kruunuksi	152
(1939–1944).....	55	Kiinteistöjä saneerataan	155
Talvisodan poikkeusolot.....	55	KANSAINVÄLISYYDEN NOUSU JA	
Uudelleen työn pariin.....	60	HUMAKIN SYNTY (1990-luku)	157
Jatkosodan syytyminen katkaisee		Akatemia ja 1990-luvun lama	157
toiminnan.....	63	Kansainvälisyyden kasvu.....	162
Naisvallan aika	66	Ikkunat auki Eurooppaan.....	166
Sota katkaisee vielä kerran opiskelun	69	Kohti Humakia	169
UUSI AIKA KOITTAA (1945–1959)	72	Akatemia vuosituhannen päättyessä	172
Johtajanvaihdos	72	AKATEMIA UUDELLE	
Oittisen johtajuusaika	75	 VUOSITUHANNELLE (2000–2024)	176
Pulavuosien opiskelijaelämä.....	79	Laajentuva toiminta	176
Siirtyminen Liukkosen aikaan.....	83	Yhteiselo Humakin kanssa.....	182
Akatemia uusii kasvojaan	85	Kansainvälisyys voimissaan.....	185
Muuttuva opiskelija-aines.....	89	Finanssikriisi toi oppilastulvan	190
Opettajat ja luennoijat	92	Kiristynvä talous	194
Unkarin kansannousu ja		Elämää koronan varjossa	203
SDP:n hajaannus.....	94	Yhdistymishanke	
RADIKALISMIN AIKA		Kiljavan opiston kanssa.....	208
(1960–luku ja 1970-luvun alku)	96	Nykypäivän Akatemia.....	212
Taloudessa isoja haasteita	96	Liitteet	216
Kansainvälisyys, kielet ja lukio-opetus	99	Lähteet.....	218
		Loppuviitteet	222

JULKAISIJAN ESIPUHE

Työväen Akatemian toimintaympäristö on sen satavuotisen historian aikana moneen kertaan muuttunut. Suomalaisen koulutusjärjestelmän kehitys on ollut menestystarina, jolla on tasoitettu kaikille tietä kohti korkeampaa koulutusta sosiaalisesta taustasta riippumatta. Tähän on Työväen Akatemian pyrkinyt koko olemassaolonsa ajan. Se on edelleen ylpeästi vapaan sivistystyön kansanopisto, joka haluaa auttaa nuoria aikuisia koulutuksen avulla parempaan elämään.

Satavuotias, monien opiskelijoittensa kautta merkittävästikin suomalaisen yhteiskuntaan vaikuttanut oppilaitos ansaitsee ensimmäisen yhtenäisen, tutkimukseen perustuvan historian. Tehtävään kutsuttiin kokenut historian-tutkija FT Tuomas Hoppu, jonka kanssa yhteistyö on sujunut erinomaisesti. Työtä tukemaan Työväen Akatemian kannatusosakeyhtiön hallitus nimesi nelihenkisen työryhmän, johon ovat kuuluneet hallituksen varapuheenjohtaja, dosentti, KT Tapio Kosunen, rehtori, KM Airi Palosaari ja apulaisrehtori, FL, YTM Ari Niemi nykyisestä toimivasta johdosta sekä entinen pitkäaikainen opettaja ja apulaisrehtori, VTM Päivö Puhakainen.

Työn perustana ovat olleet Työväen Akatemian laajan arkiston asiakirjat ja kuvat sekä aiemmat historialliset katsaukset. Tuomas Hoppu on ansiokkaasti hyödyntänyt myös muuta lähteistöä, kuten lehdistöä, arkistoitua muistitietoa ja henkilöhaastatteluja. Usein myös kuvat kertovat yhtä paljon kuin sanat.

Työväen Akatemia haluaa kiittää historiahankkeen taloudellisia tukijoita Tradekan säätiötä, Riihisäätiötä, Kansan Sivistysrahastoa ja Työväen Akatemian Toveriliittoa.

Vaikka monet asiat ovat muuttuneet, Työväen Akatemian perustehtävälle, koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi on yhä tarvetta. Sen arvopohjaan alusta pitäen kuuluneet sivistys, kriittisyys ja aktiivinen kansalaisuus ovat edelleen ajankohtaisia.

Kauniaisissa 7.3.2024

Airi Palosaari

Punainen Helsinki on kukistunut. Asukkaita tarkastelemaan taisteluiden jälkeä kaupungin kaduilla valtauspäivänä 13. huhtikuuta 1918. Taustalla Saksan laivaston tykkituloista pahoja vaurioita kärsinyt Borgströmin tupakkatehdas. Helsingin kaupungin museo.

UNELMA TYÖVÄEN AKATEMIASTA

Perustamisajatus itää

Suomen sisällissota lähestyi keväällä 1918 loppuaan. Kenraali Mannerheimin johtama valkoinen armeija oli huhtikuun 6. päivänä vallannut kiivaiden taisteluiden jälkeen Tampereen, punaisten tärkeimmän rintamatukohdan. Lopullisesti punaisten voiton mahdollisuudet sodassa murskasi valkoisten avuksi tullut saksalainen apuretkikunta, joka laski joukkojaan maihin ensin Hangossa 3. huhtikuuta ja sitten Loviisassa neljä päivää myöhemmin. Hangosta saksalaiset aloittivat marssinsa kohti punaista pääkaupunkia Helsinkiä.

Oli suuri kansallinen onnettomuus, ettei sisällissotaa kyetty välttämään. Pasifismin nimeen perinteisesti vannoneessa työväenliikkeessä oli ollut paljon niitä, jotka vastustivat aseisiin tarttumista. Heidän näkemyksensä eivät kuitenkaan päässyt ääneen ennen kuin vasta sodan viime hetkillä. Huhtikuun 10. päivänä 1918 – kolme päivää ennen kuin Helsinki jäi saksalaisten käsiin – kaupungissa ilmestyneessä *Työmies*-lehdessä julkaistiin vetoomus rauhan puolesta. ”Rauhan vaatimuksia” -otsikon alla esitettiin sotatoimien välitöntä lopettamista ja eduskunnan kutsumista koolle päättämään rauhasta. Julkilausuman alta löytyi 21:n punaisesta hallinnosta pääosin erossa pysytelleen maltillisen sosialidemokraatin nimet. Joukossa oli lukuisia Työväen Akatemian piirissä sittemmin vaikuttaneita henkilöitä, kuten

Julius Ailio, Matti Paasivuori, Hannes Ryömä, Toivo Salmio, Rieti Itkonen, Väinö Hakkila, Paavo Raittinen, J. W. Keto ja Miina Sillanpää.¹

Kevään 1918 kiihkeän sotaissä ilmapiirissä rauhanvetoomus ratkaisuehdotuksineen oli aivan liian naiivi, jotta sillä olisi ollut minäkäänlaisia toteutumisen mahdollisuuksia. Lehtikirjoitus allekirjoittajineen symbolisoi kuitenkin sitä pesäeroa, jota maltilliset sosialidemokraatit olivat tekemässä radikaaleihin vallankumouksellisiin nähden. Toimintatavat muuttuivat sodan jälkeen. Sosialidemokraatit eivät edelleenkään hylänneet sosialistisen yhteiskunnan tavoittelua, mutta siihen pyrittiin jatkossa rauhanomaisin keinoin.

Myös kansansivistyksellä oli määrä olla aiempaa keskeisempi rooli työväen ryhtyessä rakentamaan pohjaa uudenlaiselle yhteiskunnalle. Aiempina vuosikymmeninä kansansivistystyötä oli tehty ennen kaikkea työväenyhdistysten ja työväenopistojen piirissä. Ensimmäinen työväenopisto oli perustettu Tampereelle vuonna 1899. Ensimmäisinä vuosikymmeninä kansansivistystyö oli kuitenkin hyvin vaikeaa. Pitkät työpäivät, niukka toimeentulo ja olematon pohjakoulutus karsivat työväestön valtaenemmistön lukuhaltu vähiin. Kansansivistystyö olikin 1900-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä vasta oraalla. Jotain totuus pohjaa lieneekin Viitasaarelta Työväen Akatemiaan ponnistaneen ja myöhemmin SDP:n kansan-

edustajanakin toimineen Uno Raatikaisen tokaisussa vuodelta 1984: ”Kansalaisotakaan [sisällissota] ei olisi päässyt syttymään, jos työväen sivistystaso olisi ollut korkeampi.”²

Onneton sisällisota ankarine jälkiseuramuksineen ei katkaisut sivistystyötä työväen keskuudessa, mutta sodasta toipuminen otti aikansa. Ensimmäisenä askeleena uudella tiellä oli Työväen Sivistysliiton (TSL) perustaminen vuonna 1919. Sitä olivat voimakkaasti ajamassa monet samat henkilöt, joilla tuli olemaan oma roolinsa myös Työväen Akademian toiminnassa: Väinö Voionmaa, Julius Ailio, Johan Henrik Vehkamäki, Jonas Laherma, Väinö V. Salovaara, Matti Paasivuori, Miina Sillanpää, Reinhold Sventorzetski ja Olavi H. Puro.³ TSL:n piirissä tunnettiin hyvin kansansivistyksen tila Ruotsissa, jossa toimivat työväelle tarkoitettut Brunnsnsvikin ja Birkegårdenin kansanopistot.

Eräänlaisena lähtölaukauksena suomalaisen työväenkorkeakoulun perustamiselle voitaneenkin pitää Työväen Sivistysliiton sihteerin maisteri Hjalmar Eklundin *Suomen Sosialidemokratissa* 15. lokakuuta 1920 julkaisemaa kirjoitusta naapurimaan työväen valistustoiminnasta. Kaksi kuukautta myöhemmin, joulukuun 30. päivänä 1920, työväen korkeakoulun perustamisajatus nostettiin saman lehden kirjoituksessa ensimmäistä kertaa konkreetian tasolle. Kirjoituksessa tuotiin esille se, kuinka olemassa olevat kansanopistot Suomessa olivat hengeltään työväelle sopimattomia ja oppikouluopetus taas kalleutensa vuoksi usein työläisnuorison tavoittamattomissa. Ratkaisuna ongelmaan nähtiin työväen oman kansanopiston perustaminen. Lehtikirjoituksen oli laatinut Sulkavalta kotoisin ollut Urho Kostiainen. Aloitteentekijä ei ollut mikään valtakunnallisesti näkyvä toimija työväenliikkeessä. Huomattavasti paremmin tunnettiin hänen Työväen Urheiluliiton sihteerinä työskennellyt veljensä Vilhelm Johan Kostiainen.⁴

Työväen omaa kansanopistoa oltiin synnyttämässä tilanteessa, jossa yleisesti arveltiin kansanopistojen jo kuuluvan menneisyyteen. Autonomian ajoilta kummunnut tarve kansallisen innostuksen herättämisestä oli itsenäisyyden myötä poistunut. Kansanopistot eivät

kuitenkaan kuihtuneet, sillä niille löydettiin uusia tehtäviä. Käsitöiden ja kotitalouden merkityksen kasvaessa kansanopistojen luonne isäntä- ja emäntäkouluna korostui.⁵ Työväestöllä oli kuitenkin toisenlaisia tarpeita.

Lehtikirjoituksessaan Urho Kostiainen katsoi työväen koulutustarpeen kasvaneen sen oman järjestötoiminnan tarpeiden ohella myös paisuneiden kunnallishallinnon tehtävien vuoksi. Sisällissodan jälkeen kunnallishallinnossa oli vihdoin sovellettu mies ja ääni -periaatetta kunnanvaltuustoja valittaessa, joten työväestön vaikutusmahdollisuudet ja samalla myös vastuu yhteiskunnassa kasvoi merkittävästi. Kun aiemmin kunnallisia tehtäviä olivat hoitaneet kirkkoherrat, tehtailijat, kauppiat, talolliset ja opettajat, näiden rinnalle ja tilalle tuli nyt käsityöläisiä ja työmiehiä. Viimeksi mainittujen pohjasivistys oli kuitenkin varsin vähäinen, joten koulutusta kaivattiin kipeästi.

Tarve kouluttaa nousevaa työläispolvea oli sitäkin suurempi, kun sisällissota jälkiseuramuksineen oli karsinut kovalla kädellä järjestötehtäviin kouliintunutta työväenliikkeen vanhaa kaaderijoukkoa. Myös alueelliset erot olivat suuria. Itse maalta kotoisin olevana Urho Kostiainen katsoi nimenomaan maaseudun työväen olevan oman kansanopiston tarpeessa. Maaseudun työväellä nähtiin sitä paitsi olevan parhaimmat mahdollisuudet syventyä talvikauden kestäväan opiskeluun, sillä talven tullen työt maataloudessa kävivät vähäisiksi. Kansanopiston rahoituksen Kostiainen laskelmoi voivan järjestyä valtionavun, lahjoitusten ja sosialistienemmistöisten kuntien rahallisen avun turvin.⁶

Urho Kostiaisen mielestä työväen kansanopistoasian edistäminen kuului TSL:n velvollisuuksiin. Aloitetta ryhtyikin kannattamaan hänen veljensä V. J. Kostiainen, joka nosti asian ensi kerran esille huhtikuussa 1921. Pian sen jälkeen, 9. toukokuuta 1921, V. J. Kostiainen esitti TSL:n edustajiston kokouksessa kansanopiston kaltaisen työväen oppilaitoksen perustamista. Aloitte saikin kannatusta. Asiaa edistämään valittiin seitsemän hengen opistokomitea, johon nimettiin Väinö Voionmaa, Hjalmar Eklund, Julius Ailio, Juho Peräläinen, Elsa-Kirsti Koponen, V. J. Kostiainen ja Olavi H. Puro.⁷

Työvään Sivistysliiton kurssilaisia Helsingin Työväenyhdistyksen talon edustalla lokakuussa 1920.
Kuva: Heikki Laakso. Kansan Arkisto.

V. J. Kostiainen olisi halunnut saada oppilaitoksen toimintaan jo syksyllä 1921, mutta näin kireä aikataulu ei ollut realistinen. Kesällä 1921 oli auki sekä rahoitus että tulevan oppilaitoksen paikka. Edellä mainittu opistokomitea katsoi, että paikan tulisi sijaita lähellä Helsinginkä. Missään tapauksessa se ei saanut olla Riihimäkeä kauempana. Oppilaitoksen paikaksi olivat ehdolla muun muassa autonomian ajan reservikasarmi Tuusulassa, Perttulan talo Tuusulassa, Kellokosken kartano Mäntsälässä, Vanhankylän kartano Tuusulassa, Viikin kartano Helsingin pitäjässä sekä Kytäjän kartano Hyvinkäällä.⁸

Tulevan Työvään Akatemian perustamishanke siirtyi nopeasti kahden tunnetun sosiaalidemokraatin, Väinö Voionmaan ja Julius Ailion käsiin. Ensiksi mainittu valittiin kesällä 1921 uutta oppilaitosta valmistelleen TSL:n opistokomitean puheenjohtajaksi ja jälkimmäinen saman komitean ohjelmajaoston puheenjohtajaksi.⁹ Historiantutkija, opettaja ja

Julius Ailio. Museovirasto.

SDP:n kansanedustaja Väinö Voionmaa oli ennuudesta kansanvalistuksen harras kannattaja, kuten oli myös hänen aisaparikseen tullut Julius Ailio. Arvostettuina tiedemiehinä ja sivistystyöntekijöinä he olivat uransa aikana solmineet paljon kontakteja kotimaiseen tiede- ja opetusmaailmaan. Molemmat olivat sitä paitsi toimineet Oskar Tokoin hallituksen senaattoreina maaliskuun 1917 vallankumouksen jälkeen. Kaksikon poliittinen ura jatkui sisällissodan jälkeenkin, kun heidät valittiin SDP:n kansanedustajiksi keväällä 1919.

Työväen kansanopiston valmistelutyö oli

kuitenkin vaativaa ja vei aikansa. Vuoden 1921 aikana ei tapahtunut lopulta paljoakaan. Merkitsevää kuitenkin oli, että TSL:n opistokomitea katsoi opetusohjelmaa suunnitellessaan parhaaksi asettaa yhteiskunnallisten aineiden opetuksen etusijalle. Päätöksen taustalla oli – paitsi näkemys painotuksen tarkoituksenmukaisuudesta työväen keskusoppilaitoksessa – myös tavoite saada oppilaitokselle valtionavustusta.¹⁰ Lopullinen vääntö tulevan oppilaitoksen luonteesta käytiin vasta marraskuussa 1922. Sillä kertaa vastakkain olivat sosialidemokraattien ja kommunistien näkemykset.

Akatemian synnytystuskat

Valmistelutyö oli marraskuun 12. päivänä 1922 edennyt vihdoin siihen pisteeseen, että Helsingin työväentalolle oli saapunut TSL:n opistokomitean koolle kutsumana työväenjärjestöjen edustajia ja yksityisiä henkilöitä pohtimaan uuden työväen korkeakoulun perustamisasiaa. Suunniteltu oppilaitos oli saanut komitealta työnimikkeekseen Työväenakatemia – tässä vaiheessa vielä yhteen kirjoitettuna.¹¹

Hankkeen vetäjät lienevät saapuneet tilaisuuteen hieman ristiriitaisissa tunnelmissa. Väinö Voionmaa oli kaksi päivää aiemmin ollut läsnä SDP:n puoluetoimikunnan kokouksessa. Vastaanotto oli ollut kylmä. Kokouksessa oli arvosteltu etenkin Akatemian vuotuista tulo- ja menoarvioita. Lisäksi katsottiin oppilaitokselle myönnettävän valtionavun sitovan sen käsiä. Puoluetoimikunnassa tuntui vallitsevan henki, jonka mukaan olisi parempi perustaa selvästi sosialistinen puolueopisto. Voionmaan sanoin puoluetoimikunnan taholta tullut arvostelu oli ollut ”huomattavaa”, joten hän oli TSL:n opistokomitean kokouksessa esittänyt kysymyksen koko hankkeesta luopumisesta. Puolueessa ilmenneestä vastustuksesta huolimatta opistokomitea oli kuitenkin päättänyt jatkaa eteenpäin.¹²

Marraskuun 12. päivänä pidetyn neuvottelukokouksen avasivat Väinö Voionmaa ja TSL:n neuvoja J. H. Vehkamäki. Avausta seuranneessa

keskustelussa kommunistien edustajat yrittivät edistää omaa kantaansa, jonka mukaan Akatemiasta piti muodostaa puolueopisto. Ensimmäisessä puheenvuorossa Suomen Metallityöntekijäin Liittoa edustanut Lauri Nurmiaho toivoi perustettavan oppilaitoksen edustavan työväen luokkataisteluaajatusta ja toimivan työväenjärjestöjen tehokkaan kontrollin alaisena. Nurmiaho oli syksyllä 1917 kuulunut Tampereen punakaartin perustajiin ja oli sisällissodan aikana toiminut punaisessa hallinnossa. Valtiorikosoikeudessa hän oli saanut kahdeksan vuoden kuritushuonetuomion.¹³ Punavankien armahduksen seurauksena vankilasta vapautunut Nurmiaho toimi jatkossa kommunistien hyväksi.

Pitkälti Nurmiahon tapaan esiintyi neuvottelukokouksessa toinenkin puhuja, Suomen Ammattijärjestön sihteeri Emil Metsäranta. Hänen mukaansa työväen ammatilliset järjestöt olisivat valmiit tukemaan yritystä. Järjestöjen piti vain saada takeet siitä, että niillä tulisi olemaan vaikutusvaltaa Akatemian opetusohjelmaan nähden.¹⁴ Metsäranta oli Nurmiahon tavoin toiminut sisällissodan aikana punaisessa hallinnossa ja tuomittu valtorikosoikeudessa.¹⁵ Puoluekannaltaan Metsäranta oli sosialidemokraatti, mutta tuntuu 1920-luvun alussa myötäilleen kommunistien näkemyksiä. Vuonna 1923 Metsäranta – kuten myös Nurmiaho – tuomittiin oikeudessa sakkoon Neu-

vosto-Venäjän nälänhätää kärsivien hyväksi toimeenpannusta luvattomasta rahankeräyksestä. Oikeiston silmissä Metsärantaa pidettiin tähän aikaan kommunistina.¹⁶

Työväen Akatemian nokkamiehille järjestömiesten ajatukset eivät kelvanneet. Voionmaa ja Ailio kävivät taisteluun omien arvojensa puolesta. Ensiksi mainittu oli valmis luovuttamaan ylimmän kontrollin työväenjärjestöille, mutta piti vastaavasti tärkeänä Akatemian laajaa itsehallintoa ja vapautta järjestää opetus pätevien asiantuntijoiden avulla. Ailio puolestaan korosti vaatimustaan, jonka mukaan opetuksen tuli tapahtua tieteelliseltä pohjalta. Valtionapua Ailio piti ”vastenmielisenä mutta välttämättömänä”.¹⁷ On oikeastaan hämmästyttävää, kuinka hyvin Voionmaa ja Ailio onnistuivat vastustuksesta huolimatta ajamaan läpi tahtonsa. Heidän tässä yhteydessä esille nostamansa periaatteet muotoutuivat Akatemian kulmakiveksi. Neuvottelukokouksen lopuksi hyväksyttiin päätöslauselma:

*”Kokous katsoo, että Työväenakatemia nimisen oppilaitoksen perustaminen on tarpeellinen ja että siihen on olemassa tarpeelliset edellytykset, ja toivoo että tarkoituksen toteuttamiseksi läsnäolevat perustaisivat Työväenakatemia Kannatusosakeyhtiön, jonka alustava kokous pidettäisiin heti tämän kokouksen jälkeen.”*¹⁸

Perustettavan kannatusosakeyhtiön oli määrä toimia Akatemian omistajatahona. Kun yhtiön perustava kokous heti neuvottelukokouksen jälkeen käynnistyi, sosialidemokraattien ja kommunistien väliset erimielisyydet nousivat esille tavalla, jota kaikki tahot eivät uutisoinnissaan tuoneet esille. Tapahtumasta julkaistiin työväenlehdissä yleensä sama uutisteksti, mutta osa lehdistä jätti näin kuuluvan lauseen kokonaan pois: ”Tähän saakka mukana olleet kommunistit – paria poikkeusta lukuunottamatta – vetäytyivät osakemerkinnän tapahtuessa ainakin toistaiseksi syrjään, poistuen kokouksesta.”¹⁹ Kommunistien mukaan oppilaitoksen olisi pitänyt olla puolueopisto, jotta siitä olisi hyötyä työväelle.²⁰ Epäilemättä he olisivat myös halunneet Akatemian johdon omiin käsiinsä ja oivalsivat joutuvansa tässä suhteessa pettymään.

Marraskuun 12. päivän kokouksessa valittiin kymmenhenkinen väliaikainen johtokunta valmistelemaan kannatusosakeyhtiön perustamista. Tarjolla olleita 200 markan arvoisia osakkeita merkittiin tässä yhteydessä hieman yli sata. Eniten osakkeita merkitsi TSL (25 kappaletta), Kansan Lehti (10) sekä eräät yksityishenkilöt (10). Useimmat työväenjärjestöt eivät vielä olleet ratkaisseet lopullista kantaansa Akatemian suhteen, joten ne eivät sen vuoksi voineet osakkeita merkitä. Kokous antoi myös valtuuden ostaa Akatemian kotipaikaksi Helsingin pitäjän Pakinkylässä sijaitsevan kaksikerroksisen Teosofisen Seuran päämajan. Viiden hehtaarin tontista rakennuksineen oli lupa maksaa korkeintaan 250 000 markkaa.²¹ Teosofisen seuran päämajan hankinta osoittautui kuitenkin nopeasti mahdottomaksi, sillä ostoa varten ei saatu lainaa.²² Tappio ei tässä suhteessa liene ollut suuri, sillä ainakin Jonas Laherman mukaan tyhjäksi jätetty rakennus oli pahasti rappiolla.²³

Akatemian kotipaikan löytämisen ei kuitenkaan uskottu muodostuvan ylipääsemättömäksi ongelmaksi. Polttavampi seikka oli rahakysymys. TSL anoi valtiolta 300 000 markan perustamisavustusta, mutta sekä eduskunnan sivistysvaliokunta että valtiovarainvaliokunta asettuivat marraskuussa 1922 esitykseen nähden hylkäävälle kannalle. Tämä sai sosialidemokraattisen *Kansan Tahdon* kivahtamaan, että porvaristo näki työväen sivistystä tärkeämmäksi avustaa sonniyhdistyksiä ja asejärjestöjä. Jälkimmäisellä tarkoitettiin luonnollisesti suojeluskuntia, joiden määrärahoja sosialidemokraatit kerta toisensa jälkeen jyrkästi vastustivat.²⁴ SDP:n kansanedustaja Mikko Ampuja yritti vielä joulukuussa 1922 saada eduskuntaa myöntämään TSL:lle mainitun 300 000 markan avustuksen Akatemian perustamiskustannuksiin, mutta esitys kaatui eduskunnassa äänin 100–69.²⁵

Osakemerkinnän kautta kannatusosakeyhtiölle oli tarkoitus kerätä 300 000 markan pääoma. Siihen pääsemiseksi olisi pitänyt myydä 1 500 osaketta, mutta merkitseminen edistyi perin hitaasti. Tammikuun 1923 loppuun mennessä kaupan oli mennyt vasta 150 osaketta.²⁶ Etenkin kommunistit suhtautuivat hankkeeseen varauksellisesti. Sosialidemo-

Suomalaisten valtuuskunta Tarton rauhanneuvotteluissa vuonna 1920. Eturivissä toisena vasemmalta Työväen Akatemian perustamista tarmokkaasti ajanut Väinö Voionmaa, keskellä valtuuskunnan johtaja J. K. Paasikivi ja äärimmäisen edessä oikealla Väinö Tanner. Tannerin kannasta Työväen Akatemian perustamiseen ei ole tarkkaa tietoa, mutta ainakaan hän ei aktiivisesti ajanut asiaa. Museovirasto.

kraateille tämä tarjosi oivan tilaisuuden pitää Akatemian johto omissa käsissään, sillä aikakaudelle oli tyypillistä kommunistien ja sosialidemokraattien kilpailu työväenjärjestöjen ja -omaisuuden hallinnasta. Tammikuussa 1923 valittuun kannatusosakeyhtiön hallintoneuvostoon tuli lähes yksinomaan sosialidemokraatteja. Äänestyksessä rannalle jäivät kommunisteista niin Suomen Sosialistisen Työväenpuolueen puheenjohtaja Niilo Välläri kuin sittemmin Stalinin vainoissa Neuvostoliitossa teloitettu Lauri Nurmiahokin. Kannaltaan jossain määrin häilyvä Emil Metsäranta sen sijaan tuli valituksi. Kommunisteista olisi mennyt läpi Eino Pekkala, mutta häntä ei voitu hyväksyä hallintoneuvostoon, koska hän ei ollut merkinnyt lainkaan Akatemian osakkeita.²⁷

Kommunistien penseys jarrutti osaltaan perustamistoimia, eikä hallintoneuvoston vaali ainakaan lisännyt kommunistien johtamien

järjestöjen intoa hankkia Akatemian kannatusosakeyhtiön osakkeita. Pian hallintoneuvoston vaalin jälkeen kommunistijohtoinen Viipurin läänin itäinen sosialistinen piiritoumunkunta kehotti omalta osaltaan pidättyvyyteen osakkeiden merkitsemisessä:

”Työväen akatemia-asiasta oli piiritoimikunta sitä mielipidettä, että akatemian kannatusyhtiön sääntöihin on saatava sellainen kohta, joka antaa varmuuden siitä, että yhtiön hallintoneuvostoon on valittava puolet kumpaisestakin työväenpuolueesta. Ennenkuin tällaisia takeita on yhtiöjärjestyksessä ei piiritoimikunnan mielestä meikäläisten järjestöjen olisi lunastettava osakkeita sanotusta yhtiöstä. Olisi hyvä jos puoluelehdet julkaisisivat tämän järjestöjemme harkittavaksi.”²⁸

Kokonaan poikkiteloin eivät kommunistitkaan silti asettuneet, mutta haluttomuus satata yhä selvemmin sosialidemokraattien käsissä olevaan Akatemiaan tuli selvästi ilmi

esimerkiksi kommunistien hallussaan pitämän Suomen Ammattijärjestön suhtautumisessa. Järjestö päätti toukokuussa 1923 merkitä ainoastaan neljä osaketta, kun sosialidemokraatit olivat esittäneet kymmentä. SAJ olikin linjannut pyrkivänsä vaikuttamaan siihen suuntaan, että Akatemiasta muodostuisi ”todella työväelle hyödyllinen valistuslaitos”. Käytännössä tällä tarkoitettiin edelleen Akatemian muodostamista puoluekouluksi. Vasta tämän toteuduttua järjestö olisi valmis toden teolla tukemaan oppilaitosta.²⁹

Nihkeää oli edelleen myös virallisen SDP:n suhtautuminen. SDP:n puoluetoimikunta kieläytyi kesäkuussa 1923 yksimielisesti lähettämästä kannatusosakeyhtiön osakkeiden ostoon kehottavaa kiertokirjettä, koska puolue ei ollut itsekään merkinnyt osakkeita. Ensimmäiset osakkeensa SDP hankki vasta syksyllä 1924 – Akatemian tultua jo perustetuksi.³⁰

Pelkästään poliittiset linjanvedot eivät kuitenkaan selitä osakkeiden merkinnän nihkeyttä. Monta kertaa merkinnän esteenä oli yksinkertaisesti työväenjärjestöjen heikko taloudellinen tilanne. Pienille työväenyhdistyksille jo yhdenkin 200 markan osakkeen lunastaminen oli jonkinlainen taloudellinen uhraus. Rahalle oli muutakin käyttöä. Vauhdittaakseen ostoja kannatusosakeyhtiön väliaikainen hallintoneuvosto vetosi helmikuussa 1923 työväenjärjestöjen toimihenkilöihin osakkeiden merkitsemiseksi. Tukea yritettiin saada myös amerikkansuomalaisilta. Kaikki kävi kuitenkin edelleen perin hitaasti. Toukokuussa 1923 ainoastaan 250 vaadittavasta 1 500 osakkeesta oli merkitty.³¹

Rahoitus järjestöä

Rahankeruun hitaudesta huolimatta kannatusosakeyhtiön perustava kokous kutsuttiin koolle kesäkuun 11. päiväksi 1923. Akatemian yhtiöjärjestys oli tähän mennessä saanut viranomaisten hyväksynnän, joten kokous valitsi toimintaa johtamaan yhdeksänjäsenisen hallintoneuvoston. Siihen tuli myös kommunistien edustus. Toiveita hankkeen menestymisestä nostatti virinnyt toive valtionavusta. Väinö Voionmaa oli tehnyt eduskunnassa aloitteen 300 000 markan suuruisen avustuksen myöntämisestä Akatemian perustamiskustannuksiin, ja eduskunnan sivistysvaliokunta oli asettunut puoltamaan rahan myöntämistä seuraavalle vuodelle.³²

Syksyä kohti mentäessä perustamiseen tarvittavan pääoman kokoaminen oli kuitenkin edelleen vaikeuksissa. Kenties eräänlaisena painostuskeinona rahanhankinnan vauhdittamiseksi *Suomen Sosialidemokraatissa* ja eräissä muissa lehdissä käsiteltiin osakemerkintää. Kirjoituksissa todettiin kiistaton johtopäätelmä: työväen osuuskaupat olivat laiminlyöneet Akatemian tukemisen ja myös puoluejärjestöjen kiinnostus oli ollut verrattain vähäistä. Kulutusosuuskuntien Keskusliitto ei loppuvuoteen 1923 tultaessa ollut mer-

kinnyt vielä ensimmäistäkään osaketta. Se oli jäänyt odottamaan valtion suhtautumista hankkeeseen.³³

Osakemerkinnän vaikeudet pakottivat kannatusosakeyhtiön väliaikaisen hallintoneuvoston uusiin luoviin ratkaisuihin. Koska vaadittua osakepääomaa ei saatu koottua, ei myöskään ollut olemassa yhtiötä, joka olisi lainmukaisesti voinut nostaa valtionapua. Saadakseen kannatusosakeyhtiön muodostettua hallintoneuvosto päätti 23. helmikuuta 1924 alentaa osakepääomaa ”150,000:een tai 100,000:een markkaan. Tämä riippuisi siitä, saadaanko niiltä järjestöiltä, joiden kanssa asiasta oli keskusteltu, varma lupaus vai ei.”³⁴ Kun Akatemian yhtiöjärjestys sitten lähti kauppaj- ja teollisuusministeriön vahvistettavaksi, osakepääomaksi oli merkitty 150 000 markkaa.³⁵

Akatemiahankkeen johto oli käynyt keskusteluja ennen kaikkea Osuustukkukaupan (OTK) kanssa. Tältä saatiinkin lupaus sadan osakkeen merkitsemisestä.³⁶ OTK:n mukaan tulo oli ratkaisevan tärkeää. Toinen merkittävä rahoituslähde löytyi yllättävältä taholta ja sen taakse punoutui monimutkainen tapahtumaketju. Tupakkayhtiö P.C. Rettig & Co oli alku-

vuodesta 1924 lahjoittanut ruotsalaisen sivistysteistön silmäterälle Åbo Akademille viisi miljoonaa markkaa, kun vastaavasti Turun suomalaisen yliopiston ylioppilaskunnalle yhtiöltä liikeni ainoastaan 10 000 markkaa. Tämä nostatti myrskyn lasissa kotimaisessa kielitaiselussa. Suomalaiskansallisissa piireissä ryhdyttiin boikotoimaan Rettigin tuotteita.³⁷

Vellovaan kiistaan puuttui myös *Suomen Sosialidemokraatin* pakinoija Sasu Punanen eli Yrjö Räisänen. Hän käsitteli pakinassaan valloilleen leimahtanutta tupakkasotaa ja heitti lopuksi konsulinleski Anna von Rettigille kehotuksen lahjoittaa rahaa myös Työväen Akatemiaa puuhaavalle TSL:lle.³⁸ Työväen vaatimukset vain kasvoivat, kun Rettig teki suomenkielisiä sivistyspiirejä tyyntyyttääkseen kolmen miljoonan markan lahjoituksen Turun yliopistolle. Eräänlaisena äärimmäisyystoimena Sortavalassa ilmestyneen sosialidemokraattisen *Kansan Voiman* pakinoija nosti touko-kuussa 1924 esille ajatuksen työväen – tupakan suurimman kuluttajan – boikotista Rettigin tuotteille.³⁹

On vaikea sanoa, kokiko P.C. Rettig & Co tulleen työväen taholta painostetuksi, mutta joka tapauksessa yhtiö teki heinäkuussa 1924 Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiölle 200 000 markan lahjoituksen. Summasta puolet oli tarkoitettu Työväen Akatemian juokseviin menoihin ja puolet kirjaston perustamiseen. Merkittävää oli vielä lahjoitukseen sisältynyt lupaus avustaa Akatemian toimintaa tulevinakin vuosina.⁴⁰

Akatemian perustaminen oli vihdoinkin saanut kaivatun myötätuulen taakseen. OTK:n mukaantulon ansiosta osakepääoma oli jo saatu täyteen ja sitä oli sen vuoksi päätetty touko-kuussa 1924 korottaa 250 000 markkaan. Kannatusosakeyhtiön virallinen lainmukainen perustava kokous pidettiin 11. toukokuuta 1924. Samalla valittiin osakeyhtiön hallinto-neuvosto, johon tulivat yksimielisellä päätöksellä kamreeri Toivo Vilppula, professori Väinö Voionmaa, toimitusjohtaja Jonas Laherma, johtaja Kalle Hyvärinen, johtaja Toivo Salmio, toimittajat V. J. Kostiainen ja Olavi Puro, SAJ:n sihteeri Emil Metsäranta sekä kansanedustaja Hilda Seppälä.⁴¹ Viisi päivää myöhemmin valittiin Kannatusosakeyhtiön en-

simmäinen johtokunta, jonka muodostivat Julius Ailio, Paavo Raittinen, Väinö Salovaara ja Eija Aalto-Metsäranta.⁴²

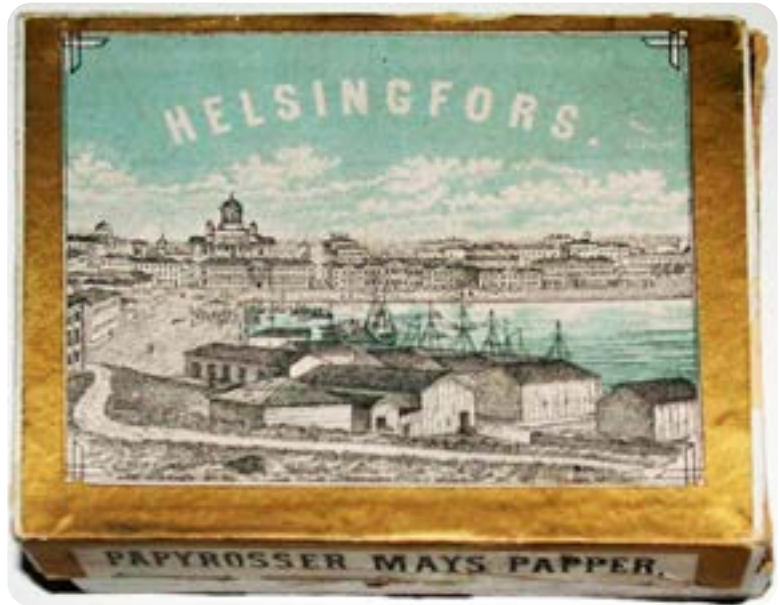
Perustamistyö alkoi vihdoinkin kääntymään lopuksi suoraan. Tiettyjä soraääniäkin yhä kuultiin. Pian perustavan kokouksen jälkeen kommunistinen *Työväenjärjestöjen Tiedonantaja* hyökkäsi kiivaasti Akatemiaa vastaan. Lehti väitti puuhassa olleen koko ajan poliittisen sivumaun. Erityisen katkera *Työväenjärjestöjen Tiedonantaja* oli siitä, ettei hallintoneuvostoon valittujen joukossa ollut kuin yksi henkilö, joka ”puoluekannaltaan ei liene sosialidemokraatti”. Lehdellekin tuntui täten olevan hie-man epäselvää, mitä suuntausta Emil Metsäranta lopulta edusti. Saman lähteen mukaan Metsäranta kuitenkin kieltäytyi jäsenyydestä huomattuaan, että ”häntäkin aiotaan käyttää vain syöttinä luottamuksen saamiseksi laitokselle”.⁴³ Lehtitieto oli sikäli virheellinen, että Metsäranta ei suinkaan eronnut hallintoneuvoston jäsenyydestä.⁴⁴

Työväenjärjestöjen Tiedonantajan mukaan nyt olikin täysin selvää, mistä Akatemiassa oli kyse: perusteilla oli sosialidemokraattinen puoluekoulu, jonka hyväksi oli saatu puijattua kymmeniä tuhansia markkoja ammatillistenkin työväenjärjestöjen rahoja.⁴⁵ Asiaa hämmensi vielä eräs ilmeisen perusteeton lehtikirjoitus, jonka mukaan sosialidemokraatit ja porvarit olisivat toimineet yhdessä kommunistien syrjäyttämiseksi Akatemian johdosta. Tällä perusteella *Työväenjärjestöjen Tiedonantaja* kehotti heinäkuussa 1924 ”puijattuja” työväenjärjestöjä vaatimaan Kannatusosakeyhtiöltä osakkeisiin sijoittamiaan rahoja takaisin.⁴⁶

Myös porvarillisella taholla suhtauduttiin perusteilla olevaan Akatemiaan osin vihamielisesti. Erityisesti kritisoitiin valtionavun myöntämistä tähän tarkoitukseen. Taustalla kummitteli sisällissodan muisto ja porvariston pelkäämä uusi sosialistinen vallankumous. Kannanotot olivat kuitenkin kaikkea huolimatta verrattain maltillisia. Eräs kärkeimmistä arvosteluista ilmestyi *Uuden Suomen* palstoilla kesäkuussa 1924:

”Työväen Akatemiasta tulisi siis sosialistisen puoluekoulu ja malliyhteiskunta – etupäässä ’kapitalistisen’ valtion avustuksen varassa ja porvarillisten veronmaksajain kus-

P.C. Rettig & Co:n savukerasia 1900-luvun alusta. Tupakkateollisuus antoi Työväen Akatemialle alkuaikoina merkittävää taloudellista tukea. Rettigin panos oli tupakkayhtiöistä kaikkein suurin ja osui tärkeään aikaan eli Akatemian perustamisvaiheeseen. Helsingin kaupunginmuseo.

*tannuksella, s.o. porvarillinen valtio ja porvarilliset veronmaksajat saisivat kustantaa tämän sosialistisen puoluekoulun, jonka päätehtävänä on valmistaa sosialistisia agitaattoreita ja toimihenkilöitä vallankumousta valmistamaan ja toimeenpanemaan.*⁷

Tätä väitettä tultiin sittemmin aika ajoin toistamaan. Porvarillisessa lehdistössä nähtiin kuitenkin myös maltillisia kannanottoja. Siinä missä oikeistossa pelättiin Akatemiasta muodostuvan uusia vallankumouksellisia tuottavan agitaattorikoulun, Maalaisliiton pää-äänenkannattaja *Ilkka* näki tilanteen päinvastaisesti. Lehden mukaan työväen sivistys-

pyrinnöt pikemminkin edistivät yhteiskunta-
rauhaa:

*”Sanoimme, että tämän Työväen Akatemian perustamiskokous oli historiallinen. Tarkoitamme sitä, että tämän suurenmoisen aikaansaannoksen liikkeelle panevana voimana on työväen liikkeen parhaimmiston keskuudessa elävä valistus- ja sivistystehtävä. Se merkitsee syvien rivien nousua niiden kulttuurivoimien omistajiksi jotka yksin kykenevät toteuttamaan sen edistyspyrkimyksen, mitä syvienrivien kansanvallan nousu tietää. Jos mikä voima kykenee hillitsemään bolshevistisia haaveita, se on työläisluokan sivistyksellinen nousu.”*⁸

Akatemian paikaksi Kauniainen

Kun toiminnan käynnistyminen lopulta siinsi horisontissa, Kannatusosakeyhtiön johto aktivoitui jälleen etsimään Akatemialle sijoituspaikkaa. Kesän 1924 alussa useat johtokunnan jäsenet kävivät katsomassa Tuusulanjärven kulttuurimaisemissa sijaitsevaa Syvälahden huvilaa, mutta sitä ei tässä vaiheessa pidetty

tarkoitukseen sopivana. Mielet kuitenkin muuttuivat, kun seuraavana tarkastettiin Sonnabyin huvilaa Pukinmäessä. Etenkin Julius Ailion ja V. J. Kostiaisen silmissä Syvälahti näyttäytyi sittenkin paremmalta vaihtoehdolta. Se oli sitä paitsi 50 000 markkaa Sonnabyta halvempi. Seurasi kuitenkin vielä yksi käänös

johtohenkilöiden mielissä, jonka jälkeen Sonnabystä tarjottiin siitä pyydetty 400 000 markan kauppahinta.⁴⁹

Sonnabyn kauppa kaatui kuitenkin omistajan, Pukkilan huvilayhteisön perustajana tunnetun vapaaherra Willy von Bonsdorffin vastustukseen. Kun hän kuuli, millainen ostajataho oli kyseessä, vastaukseksi tuli tyyly toteamus: sellaiseen tarkoitukseen huvilaa ei luovuteta. Varhaisemmassa Akatemiaa koskevassa historiankirjoituksessa on kerrottu Kannatusosakeyhtiön ottaneen tapauksesta oppia ja ostaneen Akatemian kodiksi tulleen Villa Aleks Pelanderin Kauniaisista rakennusmestari Aarne Koskivirran välityksellä.⁵⁰ Tältä pohjalta on vähitellen muokkaantunut jopa sellainen käsitys, että Koskivirta olisi toiminut Kannatusosakeyhtiön bulvaanina. Näin toimien olisi vältetty Sonnabyn tapauksen uusiutuminen.

Todellisuudessa Koskivirta ei toiminut Kannatusosakeyhtiön toimeksiannosta vaan oli itsenäinen kaupantekijä, joka myi tilan edelleen uudelle ostajalle. Asian vahvistavat sekä asiakirjat että Kannatusosakeyhtiön hallintoneuvoston jäsenen, Suomen Työväen Säästöpankin toimitusjohtajan ja entisen SDP:n kansanedustajan Jonas Laherman Akatemialle vuonna 1974 lahjoittama muistelmakirjoitus. Kun Koskivirta osti Villa Aleks Pelanderin kesäkuun 1924 lopussa, Kannatusosakeyhtiö oli vielä tekemässä tarjoustansa Sonnabystä.⁵¹ Laherma on kertonut omalta osaltaan Palanderin huvilan ostosta:

”Eräänä vuoden 1924 kevätsunnuntaina olin käymässä loma-asunnollamme Kauniaisissa ja sain kuulla että lähinaapuri, rakennusmestari Koskivirta oli ostanut asfalttiliikkeen omistajan Alex Pelanderin kuolinpesältä sen omistaman tilan rakennuksineen 300.000 markan kauppahinnasta. Kun kysyin, aikoiko hän itse perheineen ottaa kiinteistön käyttöön, vastasi hän että hän oli ostanut kiinteistön myydäkseen. Kun tunsin Pelanderin talon varsin hyvin, sehän oli omaa loma-asuntoamme aivan vastapäätä, soitin heti kaupunkiin Julius Ailiolle ilmoittaen asiasta. Ailio saapuikin heti Kauniaisiin ja kävimme katsomassa taloa. Koskivirta vaati talosta 330.000 markkaa eli 10 % voittoa. Hinta tuntui aluksi korkealta, mutta

*kun tiesin, kuinka Pelander oli siihen uhrannut rahaa paljon enemmän, ehkä kaksinkertaisesti, ja kun talo tuntui olevan kuin varta vasten tehty meidän tarpeisiin, katsoimme että talo sittenkin oli vaaditun hinnan arvoinen ja että siitä varsin kohtuullisin kustannuksin saataisiin nopeasti Akatemialle sopiva kiinteistö. Jo lähipäivinä hankimme tarpeelliset lainavarat oman osakepääoman lisäksi, maksoimme Koskivirralle hänen vaatimansa voiton 30.000 markkaa sekä revittyämme Koskivirran kanssa tehdyn kauppakirjan ostimme tilan suoraan Pelanderin kuolinpesän osakkailta 300.000 markan hinnasta.”*⁵²

Laherman 50 vuotta tapahtuman jälkeen laatimassa kuvauksessa aivan kaikki ei pidä yhtä todellisuuden kanssa. Kannatusosakeyhtiö osti kaikki palstat – mukaan lukien päärakennus Villa Aleks Pelanderin – suoraan Koskivirralta, joka sai tulevasta Akatemian päärakennuksesta 325 000 markkaa ja koko alueesta yhteensä 510 000 markkaa. Kaupassa leski Hulda Pelanderille suotiin oikeus – aiemman Koskivirran kanssa solmitun sopimuksen mukaisesti – asua huvilassa vuokralla syyskuun 1924 alkuun saakka.⁵³

Helsingin työväentalon eli Paasitorninkin suunnittelijana tunnetun arkkitehti Karl Lindahlin piirtämä jugendhuvila Villa Pelander oli valmistunut Glimsin perintötilasta lohkotulle tontille keväällä 1908. Siihen aikaan paikka kuului vielä Espooseen. Glimsin suuri 180 hehtaarin perintötila oli merkittävä osa vuonna 1906 perustetun maanhankintayhtiö Aktiebolaget Grankullan omistuksista. Yhtiö palstoitti ja myi maat edelleen tonttimaaksi. Ab Grankullan perustamisesta alkanutta aina uuden asemakaavan valmistumiseen saakka vuonna 1937 jatkunutta aikaa on pidetty rakennustaiteellisessa mielessä Kauniaisten huvila-alueen varsinaisena kukoistusaikana.⁵⁴ Villa Aleks Pelanderista tuli osa tätä kukoistuskautta.

Rakennuttajan tehtailija Alexander Pelanderin toivomusten mukaisesti Villa Aleks Pelanderiin oli piirretty kahdeksan huonetta, halli, keittiö, kylpyhuone, tarjoiluhuone sekä huone palvelijoita varten. Rakennuksessa oli keskuslämmitys ja vesijohto. Jälkimmäisen toiminnan mahdollisti ullakolla sijainnut vesisäiliö, johon

Työväen Akatemian päärakennuksen yläkerran nurkkausta koristavat Villa Aleks Pelanderin ensimmäisten omistajien tehtailija Alexander Pelanderin ja hänen puolisonsa muotokuvat. Kuva: Pekka Heiskanen. TAK.

vesi nostettiin omasta kaivosta tuulimyllyn voimalla.⁵⁵ Tontilla sijaitsi lisäksi talousrakennus, kellari, laaja puutarha, leikkimökki (Lill-Torpet), huvimaja ja suihkukaivo. Huvilan oli rakennuttanut asfaltointiyrityksenä tunnetuksi tullut Alexander Pelander, jonka kuoleman jälkeen perikunta oli myynyt huvilan ja tontin Koskivirrälle. Rakennusten lisäksi Akatemia sai kaupanteossa haltuunsa noin yhdeksän hehtaarin suuruisen kuusikkoisen tontin.⁵⁶

Huvila ei sellaisenaan ollut valmis Akatemian käyttöön, vaan siellä piti ensin tehdä mittavia muutostöitä. Osa oppilaista oli aluksi tarkoitus sijoittaa asumaan Akatemian ulkopuolelle, mutta siitä ajatuksesta luovuttiin. Sen sijaan ryhdyttiin kiireesti valmistamaan oppilasasuntoja päärakennuksen ja talousrakennuksen eli Tallilan vinteillem. Ensiksi mainittuun tehtiin huoneita naisopiskelijoille ja viimeksi mainittuun miesten tarpeita varten. Kuusi huonetta ehti valmistua ennen Akatemian avajaisia ja loput neljä tulivat käyttöön

muutamia viikkoja myöhemmin. Lisäksi tilattiin muun muassa 40 sänkyä, paljon tuoleja ja pöytiä sekä joitakin penkkejä. Erinäisiä tavaroita saatiin myös lahjoituksina, esimerkiksi kirjoituskoneita sekä Elannolta täydellinen noin 15 000 markan arvoinen keittiökalusto.⁵⁷

Akatemia tarvitsi aloittaakseen vielä henkilökunnan ja opiskelijoita. Jo varhaisessa suunnitteluvaiheessa vuoden 1922 lopulla TSL:n neuvoja J. H. Vehkamäki oli lehtihaastattelussa todennut, että opettajakunnan tulisi koostua tieteenharjoittajista eli tutkijoista. Tämä oli oikeastaan välttämätöntäkin, sillä Akatemian perustajien tavoitteet olivat korkealla. Ensimmäisen lukuvuoden kynnyksellä elokuussa 1924 Julius Ailio totesi opetuksessa tähdättävän tavallista kansanopistoa korkeammalle, kuten jo Akatemian ”tosin vähän liian vaativa nimikin” viittasi.⁵⁸ Oltiin luomassa työväen korkeakoulua, joten vaatimustason tulikin olla korkealla.

Työväen Akatemian päärakennus ennen kuin sen etualalla näkyvään länsipäätyyn valmistui kesällä 1931 juhla- eli luentosalin sisältänyt lisäsiipi. Rakennustöiden yhteydessä rakennuksen julkisivulta poistettiin osa kuistirakennelmista ja niiden mukana myös parveketerassi. TAK.

Koska opetus tapahtui pääosin luentoina ja Akatemia sijaitsi varsin lähellä Helsinkiä, sinne oli mahdollista saada edellä mainittuja eturivin tieteen harjoittajia luennoitsijoiksi. Tässä huippuasiantuntijoiden värväyksessä Akatemia onnistuikin hyvin, todennäköisesti pitkälti Julius Ailion ja Väinö Voionmaan tutkijaurien aikana luotujen kontaktien ansiosta. Porvarillinen *Turun Sanomatkin* myönsi syyskuussa 1924 Akatemian onnistuneen hankkimaan luennoitsijoiksi useimpia huomattavimmista kotimaisista tiedemiehistä.⁵⁹

Huolimatta sisällissodan syventämästä kuilusta sivistyneistön ja työväen välillä, tiedemiespiireissä ei näytetä tunnetun suurempaa epäluuloa vasemmistolaisista Työväen Akatemiaa kohtaan. Akatemian maksamista verrattain pienistä luentopalkkioista huolimatta Kauniaiisiin riitti oppineita luennoitsijoita. Ensimmäisenä luvuvuonna Akatemiassa luennoivat esimerkiksi dosentti Zachris Castrén (siveysoppi), professori Rafael Karsten (sosiologia ja uskonnonhistoria), professori Iivari Leiviskä (maantiede), professori Ernst Nevanlinna (Suomen valtiontalous) sekä toh-

torit Yrjö Ruutu (valtio-oppi ja historia) ja Carl Tigestedt (ravintofysiologia). Edellä mainittujen ”porvareiden” lisäksi oli vielä koko joukko muita oppineita, joista osalla oli enemmän tai vähemmän kiinteä kytkentä sosialidemokraatteihin.⁶⁰

Opetushenkilöstön osalta kaikkein suurin haaste liittyi Akatemian johtajan valintaan. Ainoa vakinainen miesopettaja tuli samalla toimimaan oppilaitoksen johtajana. Tehtävään valittavan henkilön oli määrä opettaa opetusohjelmassa etusijalla olevia yhteiskunnallisia aineita, ennen kaikkea taloustiedettä. Ailio yritti saada opettajan toimeen muun muassa Yrjö Ruutua, mutta tämä oli ottanut tehtäväkseen Kansalaiskorkeakoulun johtamisen ja tuli Akatemiaan ainoastaan luennoijaksi. Samoin Ailio pyysi toimeen vanhaa tuttavaansa, Kotkan työväenopiston johtajaa T. I. Wuorenrintettä. Tämä kuitenkin kieltäytyi, koska epäili Akatemian talouden kestävyyttä. Kun pätevää henkilöä ei ensimmäiseksi luvuvuodeksi saatu, virkavapaalla ollut voimistelunopettaja Väinö Laherma – Jonas Laherman veli – otettiin vt. johtajaksi. Hänen lisäksi opetuskuntaan

kuului kotitaloutta ja naisten voimistelua opettamaan valittu Ellen Karikoski.⁶¹

Ensimmäisen lukuvuoden oppilaista Kanatusosakeyhtiön johtokunta valitsi 30, kun taas viimeisten kymmenen osalta valinnan tekivät Akatemian esimies Ailio ja vt. johtaja Laherma. Aluksi opiskelemaan ilmoittautuneita ei ollut tarpeeksi, mutta syyskauden täydennys-haussa 15 hakijaa jouduttiin jättämään jo Akatemian ovien ulkopuolellekin.⁶² Opiskelun aloittaneista pääosa oli odotetusti työväkeä. Työmiesten lapsia oli 25. Muiden opiskelemaan valittujen joukosta löytyi muun muassa seitsemän pienviljelijän ja kaksi talollisen poikaa. Nuorin akatemialainen oli 17-vuotias, kun taas vanhin opiskelija ompelija Sandra Forsström Nousiaisista oli ehtinyt täyttää jo 39 vuotta. Naisia ensimmäisen vuoden opiskelijoista oli yksitoista. Maantieteellisesti painopiste oli – kuten alkuaikoina yleisemminkin – Hämeessä, josta tuli 16 oppilasta.⁶³

Työväen Akatemian opiskelijat ryhtyivät heti ensimmäisenä lukuvuonna valmistamaan käsin kirjoitettua Toveri-lehteä. Sitä luettiin opiskelijoiden illanvietoissa. Kuvassa lehden kansi vuodelta 1925. Silloiseen toimituskuntaan kuulunut Sulo Manninen teki sittemmin pitkän lehtimiesuran. Hänen tyttärensä Urpu Vihavainen oli Työväen Akatemian pitkäaikainen opettaja.

Opetustyö käynnistyy

Jo Akatemiaa luotaessa opetuksen oli haluttu pohjautuvan vahvasti tieteelliselle pohjalle. Tätä halusivat ennen kaikkea Julius Ailio ja Väinö Voionmaa. Samalla tunnustettiin se tosiasia, että puolueopistona Akatemialla ei olisi menestymisen mahdollisuuksia, koska se tulisi siinä tapauksessa jäämään ilman valtionapua. Valtion tuesta huolimatta Akatemialla oli kuitenkin selvä tarve erottautua pääosin talonpoikaissäestölle suunnatuista kansanopistoista.⁶⁴ Akatemian taustalla olleet ideologiset lähtökohdat olivat kokonaan toisenlaiset kuin perinteisillä kansanopistoilla ja myös opiskelija-aines oli olennaisesti erilaista.

Akatemian käytännön tarpeet kumpusivat

työväestön elämänpiiristä, joten opetusohjelman tuli mukailla näitä tarpeita. Jyväskyläläinen *Työn Voima* kehotti Akatemiasta kirjoittaessaan huhtikuussa 1924 lukijoita katsomaan ympärilleen. Tarve Akatemialle oli ilmeinen. Lehden mukaan työväen nuoris-osastoilta puuttui kykeneviä opintokerhojen johtajia, urheiluseuroilta harjoitusten ohjaajia, varhaisnuoris-osastoilta päteviä opastajia eivätkä työväen kunnalliset toimihenkilötkään olleet tehtäviensä tasalla.⁶⁵

Kaikkiin työväenjärjestöjen tarpeisiin Akatemia ei luonnollisesti kyennyt vastaamaan, mutta opetusohjelmaa pyrittiin ruuvamaan oikeaan suuntaan. Opetusohjelman

runko määriteltiin jo suunnitteluvaiheessa Julius Ailion johtaman TSL:n opistokomitean ohjelmajaoston taholta seuraavanlaiseksi:

*”Opetusohjelman rungoiksi tällaisessa, uutta suuntaa alkavassa kansanopistossa oli siten asetettava kansantaloustieteen eri haarat, yhteiskuntatiede, valtio-oppi ja hallinto-oppi, siihen luettuna m.m. kunnallisoppi. Paitsi yhteiskunnallista sivistystä olisi opiston sen ohella [...] annettava myös yleissivistävää opetusta, etenkin sellaisissa luonnontieteellisissä aineissa, jotka ovat perustana nykyaikaiselle elämäntähtäykselle, kuten biologiassa, kehitysopissa, fysiikassa ja kemiassa, mutta myös eräissä humanistisissa aineissa, kuten esim. kulttuuri- ja kirjallisuushistoriassa, jotka valaisevat ihmiskunnan ja ihmisyhden kehitystä nykyiselle kulttuuriasteelle. Lisäksi olisi ohjelmaan otettava sellaisia käytännölliselle elämälle tarpeellisia harjoitusaineita kuin ainekirjoitus, logiikka, puhetaito, kirjanpito, laulu, voimistelu ja urheilu y. m.”*⁶⁶

Työväen Akatemian ensimmäinen lukuvuosi avattiin 1. marraskuuta 1924. Kun opiskelu kuuden kuukauden aherruksen jälkeen keväällä 1925 päättyi, annettuja opetustunteja oli luonnontieteessä 110, kansantaloudessa 70, humanistisissa tieteissä 64, valtio-opissa 54, yhteiskuntatieteissä 40 sekä hallintotieteessä ja lakitieteessä molemmissa 24 tuntia. Lisäksi harjoitusaineita oli opiskeltu 295 tuntia. Jälkimmäisiin kuului muun muassa äidinkieli, matematiikka, puhetekniikka, ruotsin kieli, kotitalous ja voimistelu.⁷⁰ Harjoitusaineiden tärkeyttä alleviivasi se, että suurimmalla osalla opiskelijoista oli pohjakoulutuksena ainoastaan kansakoulu. Harjoitusaineiden runsaasta opiskelusta aiheutui tietynlainen ristiriita Akatemian korkeiden tavoitteiden ja karun realismin välillä. Samalla kun Akatemia pyrki olemaan yliopistotasosta sivistystä antava laitos, se oli pakosta myös kansakoulutasosta opetusta tarjoava alkeiskoulu.⁷¹

Mallia Ruskin Collegesta

Ailion kiistaton esikuva Työväen Akatemian suuntaviivoja määriteltäessä oli Oxfordiin Brittein saarille vuonna 1899 perustettu Ruskin College. Jo tammikuussa 1923 Ailio kirjoitti Suomen Sosialidemokraattiin pitkän artikkelin Ruskin Collegesta. Monilta kohdin tekstin voisi luulla kuvaavan varhaista Työväen Akatemiaa, niin selviä yhtäläisyydet ovat. Akatemian opetuksen periaatteetkin pohjautuivat pitkälti Ruskin Collegesta, jonka toiminnan Ailio kuvasi vahvasti tieteesseen pohjautuvaksi:

”Opetus tapahtuu, kuten mainittu, tieteellisellä pohjalla, ja juuri tässä sekä opetuksen yhtenäisyydessä ja puolueettomuudessa on opiston vahva puoli. Siitä riippuu, että kaikki työväenpiirit suosivat opistoa, puoluesuuntiin katsomatta, ja että se on saavuttanut tunnustusta työväen ulkopuolellakin. Asiä esitetään eri katsantokannoilta valaistuina ja jäävät lopulla oppilaiden oman harkinnan mukaan ratkaistaviksi. Toista on tietysti seurustelu ulkopuolella luentosalia, mutta opetusta ei käytetä agitasionikeinona. Oppiaineiden valinta on rajoitettu niin,

*että ne laajentavat oppilaiden maailman- ja elämäntähtäystä sekä enentävät tietoja yhteiskunnasta ja talouselämästä.”*⁶⁷

Se ero Ruskin Collegeen kuitenkin oli, että Työväen Akatemia muodostui etupäässä sosiaaldemokraattisesti ajattelevien työläisten oppilaitokseksi. Kommunistien opiskelu Akatemiassa oli alusta lähtien selvästi vähäisempää. Koko ajan heitä kuitenkin oppilaitoksessa oli – muutakaan koulutuspaikkaa heille ei ennen sotia kotimaassa ollut tarjolla. Kommunististen sanomalehtien joulutervehdysten ja eräiden muiden tietojen perusteella kommunistisesti ajatelleita opiskelijoita näyttäisi olleen 1920- ja 1930-luvulla vuosittain muutamia.⁶⁸

Eroa Ruskin Collegeen oli myös siinä, että Ailion tavoitteet olivat vielä Englannin työväenliikettäkin kunnianhimoisempia. Akatemian avajaispuheessaan marraskuussa 1924 Ailio lausui Akatemian opetuksessa tavoiteltavan sen esikuvana olleita työväenkorkeakouluja korkeampia akateemisia vaatimuksia.⁶⁹

Kaikki marraskuussa 1924 uurastuksensa aloittaneet 39 opiskelijaa astuivat Akatemiaan tullessaan heille outoon sisäoppilaitosmaailmaan. Opiskelijoiden oli mukauduttava Akatemian tiiviiseen päivärytmiin. Herätys oli kello seitsemältä, pois lukien tuntia aiemmin ylös nousseet keittiövuorolaiset. Opiskelu aloitettiin aamiaisen jälkeen kello kahdeksalta ja sitä jatkettiin taukoineen tavallisesti varttia vaille kuuteen illalla. Luennot pidettiin yleensä iltpäivisin, koska se sopi parhaiten junalla Helsingistä saapuvien luennoitsijoiden aikatauluun. Vahtimestari Martti Tammilehto nouti luennoitsijat asemalta Akatemian komeaksi kuvatulla hevosella. Kaikkia junamatkustajia ei kuitenkaan tarvinnut kyyditä asemalta Akatemiaan. Väinö Voionmaa halusi itse kävellä tämän parin kilometrin mittaisen jyrkkiäkin ylämäkiä sisältäneen matkan. Vahtimestarin käskyttämän hevosen talli oli talousrakennuksen (Tallilan) siivessä, jossa sijaitsi myös Akatemian sikala.⁷² Tallilan vintille majoittuneet miesoppilaat lienevätkin haistaneet nenässään alituisen sikalan tuoksun.

Opiskelussa pääpaino oli luentojen ja oppituntien ohessa seminaarityöskentelyssä, jossa opiskelijoiden tukena oli Akatemian oma kirjasto. Ensimmäisen vuoden aikana kirjastossa oli yli tuhat nidosta ja kokoelmaa kartutettiin koko ajan. Akatemialaiset osallistuivat opiskelunsa ohessa myös Akatemian keittiötöihin. Kaksi naisopiskelijaa toimi viikoittain keittäjänä neljän miesopiskelijan hääriessä heidän apulaisinaan hoitaen muun muassa puiden pilkkomista ja astioiden kuivausta. Opiskelijatyövoiman avulla saatiin ruokakustannuksia painettua alaspäin, mutta siitä huolimatta ne muodostivat opiskelijoiden kannalta merkittävän noin 200 markan suuruisen kuukausittaisen menoeran. Alituinen rahapula olikin useimpien opiskelijoiden murheena, vaikka asunto ja opetus Akatemiassa olivat ilmaisia. Akatemia koetti lievittää pahinta hätää jakamalla varattomille opiskelijoille stipendejä. Kaikkein heikko-osaisimmat opiskelijat saivat tukea myös valtiolta.⁷³ Juuri muita kuin vähävaraisia ei opiskelijoiden joukossa kyllä ollutkaan, mutta joidenkin kohdalla ulkopuolelta tullut tuki tai henkilökohtaiset säästöt jäivät

Akatemialaisia lähdössä opintoretelle Helsinkiin vuonna 1925. Kyltti taustalla opastaa Akatemiaan saapuvia. TAK.

vielä kanssatovereitaankin vaatimattomamiksi tai puuttuivat kokonaan.

Ruskin Collegesta saadun mallin mukaisesti Akatemian opiskelijaelämässä sovellettiin itsehallintoperiaatetta. Sen mukaan järjestyksestä ja toverihengestä huolta pitämään valittiin kuukausittain toverineuvosto, jonka apuna toimi kolme valvojaa.⁷⁴ Heti Akatemian virallisia avajaisia 2. marraskuuta 1924 seuraneena päivänä perustettiin myös oppilaiden yhdyssiteeksi tarkoitettu Työväen Akatemian Toveriliitto. Aluksi Toveriliitto ja toverineuvosto toimivat käytännössä yhdessä, sillä Akatemian suorittaneita opiskelijoita ei vielä ollut olemassakaan. Tammikuun 25. päivänä 1925 pidetyssä Toveriliiton kokouksessa päätettiin oppilaskunnan ja Toveriliiton asiat kuitenkin erottaa toisistaan.⁷⁵ Toveriliiton yhtenä tärkeänä tehtävänä oli varattomien opiskelijoiden tukeminen. Tätä tarkoitusta varten perustettiin keväällä 1925 erityinen stipendirahasto. Riipeys tuntui olevan ominaista kaikissa akatemialaisten varhaisissa toimissa. Ensimmäisiä toveripäiviäkin vietettiin jo pääsiäisenä 1925.⁷⁶

Akatemiaa luotaessa oli kohdattu monenlaisia vaikeuksia. Olennaisinta kuitenkin oli, että työ oli vihdoinkin saatu alulle. Työväen oma korkeakoulu, Työväen Akatemia, oli syntynyt. Samalla kun työväen sivistystaistelua käyneiden aktiivien unelman voitiin katsoa käyneen toteen, itse toiminnan käynnistymisen osumiseen juuri vuodelle 1924 vaikutti pitkälti käytännön tilanteen sanelema pakko. *Suomen Sosialidemokraatti* kirjoitti asiasta joulukuussa 1924:

”Kun Akatemia tänä syksynä aloitti toimintansa, oli siihen miltei pakko [ryhtyä], syystä, että valtiolta jo oli saatu 150 tuhat. mk. rakennusavuksi, että Rettigin lahjoituksesta oli puolet eli 100 tuhat. mk. määrätty tämän vuoden juokseviin menoihin (toinen puoli oli määrätty kirjaston perustamiseen) ja että koko akatemiahanke olisi muuten joutunut aivan lamaannuksiin. Tähän tulee lisäksi, että akatemialle tarjottiin kaikkien akatemian kannatus-

*yhtiön hallintoelinten mielestä erittäin sopiva kiinteistö, mitä tilaisuutta ei katsottu voitavan vahingotta laimin lyödä.”*⁷⁷

Suurimman työn Akatemian eteen oli tehnyt Julius Ailio. On sanottu, ettei hän Akatemiaa puuhatessaan säästänyt kävelyvaivojaan tai öitään. *Suomen Sosialidemokraatti* luonnehti Ailioita tämän kuoleman jälkeen vuonna 1933 luonteeltaan rauhalliseksi: ”Varsinainen taistelijaluonne ei toveri Ailio ollut. Pikemminkin hän nojasi oikeudenmukaisuuteen, luotti inhimillisten pyrkimysten voimaan ja niiden luonnolliseen voittoon elämän taistelussa.” Akatemiaa luodessaan Ailio oli kuitenkin ollut todellinen taistelijaluonne. Oman aikakautensa työväenliikkeen miesten tavoin hän uskoi järkähtämättä sosialismin lopulliseen voittoon. Sitä odoteltaessa ei kuitenkaan tullut seisokella kädet ristissä, vaan oli kasvatettava uutta työväenkulttuuria ja uutta ihmistyyppiä.⁷⁸ Tähän kaikkeen Ailio katsoi Akatemiaa välttämättä tarvittavan.

Keväällä 1925 oli Akatemian ensimmäisen tilinpäätöksen aika. Opistossa opiskelleista 39 oppilaasta 35 oli suorittanut akatemiavuotensa loppuun. Neljä oli uupunut matkalla. Akatemian vuosikertomuksessa todettiin vaatimattomasti ensimmäisen vuoden olleen haparoi-vaa harjoittelun ja kokeilun aikaa.⁷⁹

Eteenpäin jatkettiin ensimmäisen vuoden kokemusten viitoittamalla tiellä. Kaikki oli kuitenkin pienestä kiinni. Hieman huonommalla onnella Akatemian toinen vuosi olisi voinut käynnistyä kokonaan toisenlaisissa olosuhteissa. Heinäkuun 5. päivän vastaisena yönä 1925 Kauniaisissa raivosi ukonilma. Salama iski Akatemian päärakennukseen ja tunkeutui puhelinjohtoa pitkin rakennuksen sisälle. Onneksi muuta vahinkoa ei lopulta koitunut, kuin että puhelin särkyi ja ikkunaverhot paloivat. Rakennuksessa ei ollut tapahtumahetkellä ketään, joten tapahtuma havaittiin vasta seuraavana aamuna.⁸⁰ Tuhoisan tulipalon vaara oli ollut ilmeinen.

Akatemian opiskelijoita hiihtokilpailuissa maaliskuussa 1927. Kisattavana oli taiteilija Alpo Sailon lahjoittama kiertopalkinto. TAK.

Akatemian ruokasali 1930-luvulla. TAK.

TOIMINTA VAKIINTUU

Wuorenrinteen johtajakausi

Ensimmäisen lukuvuoden päätyttyä Akatemia sai ensimmäisen vakinaisen johtajansa, kun tehtävään valittiin toukokuussa 1925 Kotkan Työväenopiston johtaja maisteri Toivo Ilmari Wuorenrinne. Toista kertaa tehtävään kysyttyinä hän tällä kertaa suostui tulemaan Kauniaisiin. Valintaa voidaan pitää erittäin onnistuneena, sillä Lopelta kotoisin olleesta Wuorenrinteestä Akatemia sai erittäin pystyvän ja humaanin johtajan. Taustaltaan uusi johtaja oli talonpoikaista sukua. Kotitilan peri vanhempi veli Yrjö Wuorenrinne, jonka oli sisällissodan aikana onnistunut selvitä elossa punaisten Riihimäen kasarmeilla toimeenpanemasta joukkosurmasta.⁸¹

T.I. Wuorenrinne lienee itse käynyt läpi vaikeita, ristiriitaisuuden sävyttämiä tunteita suhtautumisessaan sisällissotaan ja sitä seuranneisiin tapahtumiin. Sisällissodan päätyttyä siihen aikaan osuustoimintaliikkeen neuvojana työskennellyt Wuorenrinne otti aktiivisesti osaa valkoisten juhlallisuuksiin sekä Helsingissä että kotiseudullaan Lopella. Nopeasti hän kuitenkin tarkasti näkemyksiään. Siirryttyään puoluekannaltaan vanhasuomalaisista Kansalliseen Edistyspuolueeseen hän rohkeni jo loppuvuonna 1918 arvostella laajalti ”sitä oikeistopolitiikkaa”, joka hänen mielestään oli ohjannut maan kohtaloita sodan jälkeen aina täydelliseen umpikujaan saakka.⁸² J. K. Paasikiven hallituksen kuningasseikkailu

ja nähtävästi myös punavankien ankara kohtelu lienevät vaikuttaneet Wuorenrinteen ajatuksiin. Keväällä 1919 hän viittasi puheessaan laiminlyönteihin, joita oli tehty kapinan eli sisällissodan aiheuttaman kurjuuden poistamiseksi. Myös torpparivapautus oli Wuorenrinteen poliittisessa ajattelussa tärkeällä sijalla.⁸³

Ollessaan jo Edistyspuolueen puoluesihtööri Wuorenrinne teki syyskuussa 1919 rohkean poliittisen vedon, kun hän *Karjalan Aamulehdessä* julkaistussa kirjoituksessa esitti kaikkien sisällissodan tapahtumista tuomittujen punavankien armahdusta – murhiin ja muihin ”pöyristyttäviin” rikoksiin syyllistyneitä lukuun ottamatta. Myös punavankien ehdonalaiset tuomiot olisi Wuorenrinteen mukaan pitänyt kumota. Neuvosto-Venäjälle paenneiden Kullervo Mannerin ja Otto Ville Kuusisen kaltaiset kapinan päämiehet Wuorenrinne olisi kuitenkin jättänyt armahdusten ulkopuolelle.⁸⁴ Kannanotto tuskin paransi puoluesihteerin uramahdollisuuksia sodan jälkeisessä tilanteessa. Pian vetoomuksensa jälkeen Wuorenrinne päättikin vastaanottaa hänelle tarjotun paikan Kotkan Työväenopiston johtajana.⁸⁵

Wuorenrinteen valintaan Työväen Akatemian johtoon vuonna 1925 saattoi liittyä myös taktista ajattelua. Hänen porvarillisen taustansa ja poliittisten siteidensä avulla toivottiin ehkä suojattavan Akatemiaa räikeimmältä oi-

Sosialidemokraattisen Raittiusliiton kurssilaisia Työväen Akatemiassa. Eturivin keskellä Akatemian johtaja T. I. Wuorenrinne. TAK.

keiston taholta tulevalta arvostelulta. Opiskelijat puolestaan kiittyivät Wuorenrinteeseen alusta lähtien. Paitsi että hän oli avulias ja toverillinen, hänellä oli loistavat puhujanlahjat ja yleensäkin taiteellista silmää. Wuorenrinne saattoikin Akatemiaa johtaessaan hyödyntää hyviä suhteitaan taitelijapiireihin, ennen kaikkea Kansallisteatteriin, ja tuoda sitä kautta lisäväriä akatemialaisten arkeen. Akatemiassa vuosina 1926–1927 opiskellut Hugo Mäkinen muisteli vielä vuosikymmenien kuluttua kaiholla sitä, kuinka Wuorenrinne oli tuonut useita Kansallisteatterin näyttelijöitä, muun muassa Yrjö Tuomisen ja Mimmi Lähteenojan, Akatemian takkatulen ääreen jouluna 1926.⁸⁶

Itsekin näyttelemistä harrastaneelle Wuorenrinteelle näyttämötaide olikin todellinen

into. Niin paljon kuin aika salli, Wuorenrinne piti yhteyksiä teatterimaailmaan ja kuului Akatemia-aikanaan Kansan näyttämön hallintoneuvostoon. Paljon aikaa vienyt päivätyö ei valitettavasti sallinut jatkaa omaa näyttelemistä, mutta Akatemiassa Wuorenrinne ohjasi yhdessä Lauri Haarlan kanssa pieniä näytelmiä.⁸⁷

Aktiivisesti Akatemian perustamisessa toimineet Väinö Voionmaa ja Julius Ailio painoivat Wuorenrinteen ohella leimansa oppilaitoksen alkuvuosien opetukseen. Voionmaa ei akatemiassa opiskelleen valkeakoskelaisen näyttelijän Vilho Siivolan mukaan ollut mikään värikäs persoona. Vielä harmaampi oli tässä suhteessa Ailio, josta Siivola on todennut: ”Ailio oli yksi-ilmeisen vakava kuin peruskal-

Väinö Voionmaa. TAK.

lio, jota hän tutkikin. Sanat ja ajatukset lohkesivat hänestä verkkaan kuin kalliosta.”⁹⁷ Toisinaan Ailio vei opiskelijat retkeilemään lähiympäristön metsiin ja kallioille, jolloin hänellä on sanottu olleen jokaisesta kivistä, laaksoista ja maanpoimusta enemmän kerrottavaa kuin mihin opiskelijoiden vastaanottokyky kunnolla riitti.⁹⁸

Paljon opiskelijoiden kanssa aikaansa viettänyt Ailio oli johtaja, jota oli helppo lähestyä. Akatemian Toverikuntaakin sittemmin johtanut Paavo Kivi on luonnehtinut Ailiota kansanmieheksi. Vastaavasti Voionmaata

Opettajapersoonallisuuksia

Johtaja T. I. Wuorenrinne joutui pitkään kantaan vakinaisen opettajantyön taakan kokonaan yksin. Akatemialle ei voitu palkata toista opettajaa, ennen kuin tälle oli lisärakentamisen kautta saatu asunto.⁸⁸ Wuorenrinteen panoksen ohella Akatemiassa luotettiin koko ajan vieraileviin luennoitsijoihin, joiden joukkoon ilmestyi tuon tuostakin uusia huomattavia persoonallisuksia. Eräs suosittu luennoitsija oli työväenliikkeen veteraaneihin lukeutunut tohtori Nils Robert af Ursin. Sisällissodan aikana af Ursin oli pysytellyt erossa punaisten toimista, mutta oli valkoisten kosta peläten paennut sodan lopussa Neuvosto-Venäjälle. Palattuun Suomeen keväällä 1922 af Ursin joutui oikeuden eteen syytettynä valtiopetoksen valmistelusta. Asian käsittely ulottui aina korkeimpaan oikeuteen saakka. Af Ursin selvisi oikeusprosessista yhden vuoden ehdollisella kuritushuonetuomiolla ja saattoi jälleen antautua tieteelliselle työlle ja kansansivistykselle.⁸⁹

”Ukko-Ursin” opetti Työväen Akatemiassa lukuvuodesta 1925–26 lähtien. Ensimmäisen luennoitsijan historiaa ja piti sittemmin yksittäisiä luentoja eri aiheista. Ikkään miehen luennoimisessa oli omat käytännön ongelmansa, kuten hän johtaja Wuorenrinteelle etukäteen ilmoitti joulukuussa 1925: ”Esitys on puhtaasti tieteellinen. Mutta koska siinä on paljon yksityisyyksiä ja muistini vanha, täytyy lukea esitelmät paperista, näin pimeinä aikoina keskellä päivääkin sähköva-

lolla (50 kynt.), jonka pitäisi olla aivan paperin vieressä heikon näköni takia.”⁹⁰

Muissakin luennoitsijoissa riitti värikkäitä hahmoja. Kirjailija Ilmari Kianto oli tarjoutunut Julius Ailiolle lähettämässään kirjeessä Akatemian äidinkielen opettajaksi, mutta jostain syystä häntä ei tehtävään kelpuutettu.⁹¹ Kiannon sijaan äidinkieltä opetti lukuvuodesta 1926–27 lähtien kirjailija Lauri Haarla. Sisällissodassa valkoisten joukoissa taistellut Haarla oli kasvanut Työväen Akatemialle vieraassa ilmapiirissä ja hänen vanhemmasta veljestään tehtailija Rafael Haarlasta tuli Lapuan liikkeen vankka tukija. Omia oikeistolaisia mielipiteitään Lauri Haarla ei näinä vuosina muuttanut, mutta arvosti Työväen Akatemian työtä ja hänen myönteisen näkemyksensä on sanottu tuntuneen aina lapualaispiireissä saakka. Akatemiassa Lauri Haarla oli pelätty hahmo – positiivisessa mielessä – sillä hän oli vaativa opettaja. Opiskelijoiden aineissa tämä näkyi usein runsaana punakynän käytönä. Heikoista äidinkielen aineista Haaralla oli tapana sanoa: ”Inhimillisen järjen suurimpia kompaktuksia.”⁹²

Eräs persoona ja kunnioitettu opettaja oli tohtori Mikko Erich. Hän luennoi Akatemiassa heti ensimmäisestä vuodesta lähtien, eikä tunnetusti käyttänyt luennoissaan muistiinpanoja tai oppikirjaa tukena.⁹³ Luennon aiheet vaihtelivat yhteiskunnan, kirjallisuuden ja taiteen historiasta aina sosiaalipolitiikkaan saakka. Erich oli erin-

Kivi piti aristokraattina. Lauri af Heurlin puolestaan on kuvannut puoluetoveriaan Ailiota varsin humoristiseen sävyyn: ”Ailio olisi mainio mies, jos hänen ajatuksensa puuhaisivat viisikymmentätuhatta vuotta nuoremmissa asioissa.”⁹⁹

Akatemia onnistui koko 1920- ja 1930-luvun säilyttämään opettajakunnassa erittäin korkean tason. Lukuisat suomalaisen tiedemaailman kärkihahmot luennoivat vuodesta toiseen pääosin kansakoulusivistyksen saaneille akatemialaisille. Yhä uusia huippututkijoita ilmestyi kateederille. Geologiaa luennoi

vuodesta 1926 aina vuoteen 1958 Pentti Eskola, joka kuului alallaan maailman johtaviin tiedemiehiin. Biologiaa ja lääketiedettä opetti vuosina 1924–1936 anatomian professori Väinö Lassila. Myös valtio-opin professori Jussi Teljo kuului Akatemiassa opettaneisiin suuruuksiin. Syystäkin johtaja Wuorenrinne saattoi lehtihaastattelussa syksyllä 1932 todeta, ettei mikään toinen kotimainen toisvuotinen kansanopisto pystynyt esittämään vastaavaa pätevien opettajien ja luennoitsijain listaa kuin Työväen Akatemia. Itse asiassa parempaan pystyttiin ainoastaan yliopistotasolla.¹⁰⁰

omainen puhuja mutta jäi monen mieleen myös alituisesta sikarinpoltostaan. Työväen Akatemian opintojen kautta eduskuntaan ja aina ministeriyteen saakka ponnistanut vihtiläinen Veikko Helle on muistellut Erichin sikarin tupruttelun värittämää luennointia:

*”Hän muun muassa puhui meille Kalevalasta ja Kantelettaresta ja hänhän oli mestari, eloisa ja hui-toi käsillään, ehkä ei nyt niin paljon kuin minä tässä mutta kuitenkin. Mutta hän oli myöskin kova sikarinpolttaja. Ja se mun mieleeni on jäänyt, on varmaan monen muunkin, kun hän puhui Kalevalan tai Kantelettaren naisista, niin se kesti tollaiset kolme varttia se luento, niin ei hän sitä aikaa voinut olla panematta välillä sikaria palamaan. Ja niin kuin muistatte silloin oli opettajainhuone siinä luentosalin vieressä. Mikko hiippaili sinne puhuen koko ajan, hiippaili vähitellen sinne opettajainhuoneeseen. Tiesimme hyvin mitä siellä tapahtui: hän sytytti sikarin ja piti sitä ovea raollaan sen verran, että hän sieltä sitten jatkoi sitä luentoa. Siten puhalti sen sikarinsavun muualle.”*⁹⁴

Perusteellisuudessaan ääriesimerkki opettajakunnassa oli SDP:n puheenjohtajana ja ministerinäkin toiminut Matti Paasivuori. Hänen on kerrottu antaneen 45 minuutin tenttiin jopa 75 kysymystä vastattavaksi. Nopeimmat opiskelijat ehtivät vastata niistä ehkä kolmannekseen. Paasivuoren perusteellisuus jatkui hänen korjatessaan tenttivastauksia. Hän täydensi käsin kirjoittaen

vastaamatta jääneet kysymykset ja oikoi vääriä vastauksia.⁹⁵

Monenlaista saattoi Akatemian oppitunneilla-kin tapahtua. Fysiikkaa 1920- ja 1930-lukujen vaihteessa opettanut professori Yrjö Kauko esiteli kerran opiskelijoille fosforikimpaletta ja selitti samalla, kuinka herkästi fosfori ilman vaikutuksesta syttyy. Samassa fosfori todella syttyi. Kauko poltti pahoin sormenpäänsä ja lattiaan paloi jälki, joka näkyi vielä vuosikymmenien päästä.⁹⁶

Lukuvuoden 1926–1927 opiskelijoita yhdessä luennoitsijana toimineen työväenliikkeen uranuurtajan tohtori Nils Robert af Ursinin kanssa. TAK.

Toveripäivien avajaiset pääsiäisenä 1926. Tunnelma on tiivis. Tilat ovat ahtaat, sillä juhlasali ei vielä ole rakennettu. Eturivissä oikealla Akatemian johtaja T. I. Wuorenrinne. TAK.

Aivan soraäänittä eivät kaikki Akatemian asiantuntijapainotteista opettajistoa kuitenkaan hyväksyneet. Itsekin Akatemian käynyt ja myöhemmin Työväen Akatemian Toveriliiton puheenjohtajaksi valittu Janne Hakulinen kritisoi *Työläisopiskelijassa* vuonna 1931 Akatemian opettajistoa, joka hänen mukaansa oli muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta – kuka enemmän kuka vähemmän – kapitalistisen talousjärjestelmän kannattajia. Hakulinen epäilikin, voisiko porvarillisen maailmankatsomuksen omaava henkilö opettaa yhteiskunnallisia aineita työläismaailman luokkataistelutarpeita tyydyttävästi. Hypoteettisena esimerkkinä hän heitti ilmoille lauseen, joka sisälsi kritiikkiä Julius Ailion ja Väinö Voionmaan määrittelemiä Akatemian perusteita kohtaan: ”Omasta mielestäni asettuisin sille kannalle, että arkkikiipsa Lauri Ingmanin sosialismin opetus olisi paljon huonompaa sosialistin näkökannalta katsoen, kuin Sos.-dem. puolueen sihteeri toveri K. H. Wiikin, siitä huolimatta, vaikka he molemmat tiedemiehenä etsisivät objektiivista totuutta.”¹⁰¹

Vanha linja pätevien luennoitsijoiden valinnassa kuitenkin säilyi. Väinö Voionmaa

nousi Ailion kuoltua vuonna 1933 Akatemian uudeksi esimieheksi ja samalla päävastuuseen opettajienkin valitsemisesta. Kun johtajan paikalle astumista oli Voionmaalta tiedusteltu, hän ilmoitti suostuvansa tehtävään vakavan harkinnan ja epäroinnin jälkeen. Ennen kaikkea velvollisuudentunto vaati häntä ottamaan tehtävän vastaan.¹⁰² Voionmaa jatkoi opettajakunnan valinnoissaan aiemmalla linjalla, mutta opetusohjelmaan hän sen sijaan teki muutoksia. Voionmaan esimiesaikana Akatemia sai myös toisen vakinaisen paikan päällä asuvan opettajan, kun Työväen Sivistysliiton opintosihteeri Arvi Hautamäki palkattiin vuonna 1937. Valinta oli johtokunnalle helppo, sillä Hautamäki tunnettiin jo entuudestaan Akatemian pitkäaikaisena opettajana. Hän oli sitä paitsi Voionmaan luottomiehiä.¹⁰³ Muodollista pätevyyttä opettajan toimeen Hautamällä ei ollut, mutta presidentti myönsi hänelle erioikeuden.¹⁰⁴

Monen aikalaisensa tavoin Hautamäki kantoi selässään sisällissodan taakkaa. Hän oli kauppaopistolaisena ja SDP:n nuoris-osaston puheenjohtajana toiminut Viipurissa punaisessa hallinnossa, kuten kaksi veljeänsäkin. Hauta-

Naisopiskelijoita pääarakennuksen rauhassa 1920-luvulla. TAK.

mäki oli ollut paikallisen työväen eduskunnan kanslisti ja vastannut muun toimensa ohessa punaisten kaatuneiden hautajaisjärjestelyistä Viipurissa. Tämä toiminta toi valtiorikosoikeudessa neljän vuoden kuristushuonetuomion, mutta Hautamäki vapautui armahdusten ansiosta ehdonalaiseen jo syksyllä 1918. Ryhdyttyään Viipurissa uudelleen nuoriso-osaston puheenjohtajaksi Hautamäki joutui vuonna 1919 vielä kahdesti viranomaisten pidättämäksi epäiltynä poliittisten puheiden pitämisestä ehdonalaisaikana.¹⁰⁵

Hautamäestä Akatemia sai innostuneen ja pätevän vakinaisen opettajan. Olemukseltaan hauraan oloisessa Hautamäessä on sanottu olleen samaa karismaa, kuin eräissä muissakin Akatemian alkuaikojen legendaarisissa luennoitsijoissa. Tämä karisma säilyi, ehkä jopa jalostui vuosien mittaan. Taidot olivat yhä tallella, kun Hautamäki luennoi ulkopuolisena opettajana 1960-luvun taiteessa. Silloinen oppilas Ilpo Rossi on muistellut Hautamäen tyyliä ja taitoa suurella kunnioituksella: ”Tärkeiden asioiden kohdalla hän hidasti puhetyyliään, ääni ei ollut koskaan kova ja julistava, pikeminkin hiljainen. Mutta esitykseen liittyi lähes

hypnoottinen ote kuulijaan, kun Arvi tuijotti läheltä suoraan silmiin, ikään kuin hakien henkistä kontaktia.”¹⁰⁶ Akatemiassa Hautamäki otti opetustoimensa ohessa vastatakseen oppilaitoksen yli 7 000 niteeseen kohonneesta kirjastosta.¹⁰⁷ Jo Viipurin vankileirillä 1918 Hautamäki oli toiminut leirin suuren kirjaston hoitajana.¹⁰⁸

Työlleen ja oppilailleen omistautuneen T. I. Wuorenrinteen aikakausi Akatemian johtajana päättyi vuonna 1938. Wuorenrinne oli hakenut Helsingin työväenopiston johtajan paikkaa. Ensin hän näytti keväällä 1938 kärsivän täpärän tappion TSL:n sihteerille Pekka Railolle. Työväenopiston johtokunnassa äänet miesten kesken menivät tasan, mutta arpa suosi Railoa. Wuorenrinne valitti tapahtuneesta, jonka jälkeen kouluhallitus kumosi päätöksen ja määräsi valinnan suoritettavaksi uudelleen. Kun Railo sitten ilmoitti, ettei hän voinut ottaa virkaa enää elokuun 1938 alusta hoitaakseen, Wuorenrinne valittiin tehtävään aluksi väliaikaisesti ja uuden vaalin jälkeen vakinaisesti.¹⁰⁹

Wuorenrinteen jälkeen uudeksi johtajaksi kaavailtiin Akatemiassa viimeksi valtio-oppia Yrjö Ruudun sijaisena opettanutta filosofian

Vuosikurssin 1926–1927 oppilaita Lill-Torpetin edustalla. TAK.

tohtori Jussi Teljoa. Tämä ei kuitenkaan tie-teellisten töidensä vuoksi katsonut voivansa hakea tointa. Seuraavaksi käännettiin Elannon henkilökuntakoulun johtajan maisteri Yrjö Kilpeläisen puoleen. Tämä ilmoittikin olevansa halukas ottamaan tehtävän vastaan. Syyskuussa 1938 Kilpeläinen valittiin vt. johtajaksi vuoden koeajalla, kuten tähän aikaan oli tapana. Koeajan päätyttyä Kilpeläinen katsottiin varsinaisessa johtajavalinnassa kahta muuta hakijaa pätevämmäksi toimeen.¹¹⁰

Molemmat esillä olleet ehdokaskandidaattit – Teljo ja Kilpeläinen – kertovat Väinö Voionmaan ja muun Akatemian johdon ennakoluulottomuudesta johtajavalintaa tehtäessä. Kumpikaan hakija ei ensinnäkään ollut pesunkestävä sosialidemokraatti, Teljo ei ilmeisesti ollut sellainen lainkaan. Lisäksi sekä Teljo että Kilpeläinen olivat nuoruudessaan kuuluneet Akateemiseen Karjala-Seuraan, josta he molemmat erosivat Mäntsälän kapinan

1932 jälkeen. Kilpeläinen, jonka suuri yleisö tuntee parhaiten Jahveti-lempinimestään, oli liittynyt sosialidemokraattiseen puolueeseen pitkän poliittisen harhailun jälkeen vasta vuonna 1937.¹¹¹ Pitää kuitenkin muistaa, että myös edellinen johtaja oli valittu sosialidemokraattisten piirien ulkopuolelta.

Yhteistä Kilpeläiselle ja hänen edeltäjälleen Wuorenrinteelle oli työ osuustoimintaliikkeen palveluksessa. Tuntuukin luontevalta ajatella, että Kilpeläisen ”löytyminen” Elannosta oli enemmän tai vähemmän Akatemian hallintoneuvoston puheenjohtajan Toivo Salmion aikaansaannosta tai vähintään hänen vankasti kannattamansa valinta. Osuustoimintamies Salmio oli toiminut Elannon johtajana vuosina 1915–1928 ja jatkanut siitä OTK:n pitkäaikaiseksi johtajaksi.

Puhtaasti pedagogisesti ajateltuna johtajan valinta oli jälleen varsin onnistunut. Kilpeläisen elämäkerran kirjoittaneen Simo Juntu-

sen mukaan Akatemian entiset oppilaat olivat myöhemmin valmiita nostamaan Jahvetin oppilaitoksen suurten opettajien ja luennoitsijoiden joukkoon. Luennoillaan Kilpeläinen ei juuri kateederilla viihtynyt, vaan kulki pitkin salia. Välitunneillakin hän seurusteli opiskelijoidensa kanssa keskustellen ja väitellen tarkoituksenaan kehittää heidän argumentointikykyään.¹¹²

Toisin kuin Wuorenrinne, Kilpeläinen ei juuri piitannut auktoriteetista tai muodollisuuksista. Hän edusti edeltäjänsä nähden uudenlaista johtajatyyppeä.¹¹³ Olavi Järvelä on muistellut tapausta, jolloin hän tovereineen oli

ryhtynyt keittämään Tallilan vintin puulämmitteisessä kakluunissa kahvia. Tämä oli kiellettyä, ja Arvi Hautamäki uhkasi vielä sääntöihin vedoton erottaa Järvelän tovereineen Akatemiasta, mikäli he uusisivat rikkeensä. Seurauksena oli opiskelijoiden lähetystö Kilpeläisen luo. Kahvinkeittäjät ilmoittivat tullessaan Akatemiaan vapaaehtoisesti, joten he sieltä myös vapaaehtoisesti poistuisivat, ellei kahvinkeittoa sallittaisi. Kilpeläinen ei pitänyt asiaa niin vakavana ja antoi luvan kahvin keittoon. Hän asetti kuitenkin myöntymisen ehdoksi, etteivät opiskelijat saisi leveillä saavuttamallaan voitolla.¹¹⁴

Opettajat ja opetus Akatemiassa

Akatemiaan vakiintui ensimmäisien vuosien aikana niin sanottu linjakako. Siinä oppiaineet oli jaettu neljään pääryhmään, linjaan, joista jokaisen opiskelijan oli valittava yksi pääaine. Tässä aineessa hänen oli saavutettava korkein arvosana. Neljä päälinjaa muodostuivat valtio-opista, kunnallisopista, osuustoiminnasta sekä yhteiskunnalliset tieteet käsittäneestä yleisestä linjasta. Työväen Akatemian suorittaminen ei antanut mitään ”virikapätevyyttä”, mutta linjajaon kautta kunkin opiskelijan oli mahdollista suuntautua opinnoissaan häntä eniten kiinnostavalle aihealueelle.

Valtio-opin pääaineekseen valinneet kasvattivat ymmärrystään poliittisen kentän toimintatavoista, kun taas kunnallisen linjan opiskelijat saattoivat Akatemian jälkeen hyödyntää oppejaan kunnallispolitiikassa. Osuustoimintalinjalta ponnistettiin usein osuustoimintaliikkeen palvelukseen. Yleinen linja oli kaikkein selvimmin tarkoitettu opiskelijoiden yleistiedon kartuttamiseen. Tältä linjalta uskottiin saatavan uusia toimijoita työväen sivistystyöhön. Tärkeän osan opiskelua muodostivat seminaarityöt. Niissä opiskelija laati noin 20 arkkia käsittävän tutkielman, jota hän kahden vastaväittäjän edessä puolusti.¹¹⁵

Enemmistö opiskelijoista ponnisti 1920- ja 1930-luvuilla vielä kansakoulupohjalta. Ennen talvisotaa Akatemian käyneistä yli 70 prosentilla koulusivistys oli jäänyt kansakoulun va-

raan. Ensimmäisinä vuosina osuus oli jopa 80 prosentin luokkaa. Tätä taustaa vasten ei olekaan yllättävää, että lukuisissa opiskelijoiden kertomuksissa nousee esille Akatemiassa koettu ensijärkytys. Yliopistuluennostajan ja kansakoulupohjaisen työmiehen välillä vallitsi väistämättä iso sivistyksellinen kuilu. Yleensä on kuitenkin todettu opiskelun alkaneen hyljälleen sujua. ”Lopputuloks on varmasti hyvä – vaikkakaan ei koskaan niin hyvä kuin sen toivoisi olevan,” ilmaisi asian eräs ensimmäisien vuosien opiskelija.¹¹⁶

Akatemian ongelmana olikin koko ajan se, että kuuden kuukauden mittainen lukuvuosi ei pitkistä työpäivistä huolimatta tuntunut riittävän. Pääainetta lukuun ottamatta opiskelussa ei päästy yhtä syvälle opettaviin aineisiin, kuin mitä Akatemian johto olisi toivonut. Merkittävä osa opetuksesta oli sitä paitsi uhrattava niin sanotuille harjoitusaineille. Akatemia olisikin haluttu jo varhaisessa vaiheessa muuttaa kaksivuotiseksi, mutta tähän ei ollut riittäviä taloudellisia resursseja. Rahaa puuttui niin Akatemialta kuin opiskelijoiltakin. Ongelmaa pyritettiin ratkomaan järjestämällä elokuussa alkavat kuusiviikkoiset täydennyskurssit, mutta niille ei saatu valtionavun edellyttämää vähimmäismäärää opiskelijoita. Ensimmäisellä yrityksellä 1927 ajatuksesta oli luovuttava kokonaan ja seuraavana vuonnakin voitiin järjestää ainoastaan

Miesopiskelijat lukujensa parissa. TAK.

alkuperäistä suunnitelmaa suppeampi kurssi pienelle osanottajajoukolle.¹¹⁷

Opetettavissa aineissa tapahtui aika ajoin pieniä muutoksia. Toisia aineita jäi opetuksesta pois mahdollisesti ilmestyäkseen myöhemmin taas uudelleen. Niinkin erikoinen oppiaine kuin tähtitiede jätettiin pois opetusohjelmasta vuonna 1927, jolloin se sai tehdä tietä kemian ja fysiikan opinnoille. Viimeksi mainitut jäivät puolestaan pois vuonna 1932, ja tähtitiede taas palasi opetukseen vuonna 1937. Siinä kohtaa se syrjäytti tarpeettomaksi katsotun kotitalouden opetuksen.¹¹⁸ Yksi perustavanlaatuinen muutos oli myös kansansivistysopin tulo itsenäiseksi aineeksi lukuvuodesta 1930–1931 lähtien.¹¹⁹

Vaikka Akatemian oli valtionapua saadakseen jatkuvasti korostettava tieteellistä ja kansansivistyksellistä tarkoituksperäänsä eli toisin sanoen oppilaitoksen puolueettomuutta – kuten termi siihen aikaan kuului –, opetuksessa oli myös osansa sosialismin ja ammattiyhdistystoiminnan opetuksella. Sosialismin opetusta vieläpä lisättiin 1930-luvulle tultaessa. Esimerkiksi lukuvuonna 1929–1930 sosialismi tuli esille useilla yhteiskuntatieteiden luennoilla, joiden lisäksi Väinö Voionmaa piti erikseen

kuusi luentoa sosialistisista aatteista, Edvard Huttunen kahdeksan luentoa ammatillisesta liikkeestä ja J. W. Keto kaksi luentoa Neuvostoliiton taloudellisesta järjestelmästä.¹²⁰

Akatemian kytkös sosialidemokraattiseen puolueeseen oli koko ajan olemassa, eikä tätä pyritty erityisesti salaamaan. Esimerkiksi kesällä 1930 johtaja Wuorenrinne kertoi lehtihaastattelussa SDP:n puolue toimikunnan lähettäneen edellisen lukuvuoden aikana Akatemian johtokunnalle kirjelmän, jossa oli pyydetty maatalousaineiden opetuksen lisäämistä.¹²¹ Tätä pidettiin puolueessa tärkeänä, koska Maalaisliitto oli saanut yhä lujemman otteen torppareista itsenäisiksi pienviljelijöiksi muuttuneen maaseutuväen keskuudessa. Ennen sotia maatalousopetuksen tarve nousikin Akatemiassa aika ajoin esille, mutta opetusohjelmaan sitä ei varsinaisesti koskaan otettu.

Luonnontieteillä oli alusta lähtien ollut merkittävä osuus Akatemian opetusohjelmassa. Tämä oli luonnollista seurausta Julius Ailion vaikuttaessa paljon opetusohjelman valintoihin. Ailion kuoltua vuonna 1933 supistettiin luonnontieteiden tuntimääriä huomattavasti.

Vastaavasti yhteiskuntatieteen ja -politiikan osuus korostui Väinö Voionmaan tultua Akatemian esimieheksi. Tähän vaikutti paitsi Voionmaan oma tausta, myös jännittynyt kansainvälinen tilanne sekä kotimaan poliittinen murroskausi 1930-luvun taitteessa. Epävaakaassa tilanteessa nähtiin tarpeelliseksi lisätä työväestön yhteiskunnallisten asioiden tuntemusta. Edelleen 1930-luvun muutoksiin kuului kansansivistysopin tuntimäärien huomattava kasvu. Tätä alleviivasi myös aiheeseen perehtyneen Arvi Hautamäen palkkaaminen vakinaiseksi opettajaksi vuonna 1937.¹²²

Naiset muodostivat jatkuvasti yhden haasteen Akatemian opetusohjelmalle. Kun vuosikurssilla oli 1920- ja 1930-luvulla keskimäärin noin 40 opiskelijaa, näistä naisia oli yleensä kymmenen molemmiin puolin. Joinakin vuosina naisia oli vain muutamia. Kun toiselle vuosikurssille lukuvuodeksi 1925–1926 saatiin ainoastaan kolme naista, Akatemian johdon oli syytä miettiä ilmiön syitä. Ailio itse arveli, etteivät naiset olleet erityisen kiinnostuneita Akatemian yhteiskunnallisista oppiaineista.¹²³ *Kansan Lehden* kirjoituksessakin otettiin toukokuussa 1926 kantaa asiaan ja pohdittiin samalla laajemminkin syitä naisten vähäisempään osallisuuteen työväen järjestötyöhön:

*”Työväen Akatemiassa on ollut hyvin vähän naisoppilaita; ei naisilla ole omia varoja eivätkä he voi lainatakaan, sillä naisten palloilla ei velkoja voida maksaa. Lisäksi on nuorilla naisilla se ajatus, että he mahdollisesti joutuvat naimisiin ja silloin jäisi velka miehen maksettavaksi, eikä mies tavallisesti halua ottaa vastatakseen vaimon veloista, joita hän on tehnyt naimattomana ollessaan.”*¹²⁴

Taloudelliset syyt olivat naisilla epäilemättä vielä suurempi este opiskelulle kuin miehillä. Kun taloudellinen lama 1920-luvun lopussa alkoi toden teolla painaa maata, naisopiskelijoiden vuosittainen määrä Akatemiassa jäi alle kymmeneen, alimmillaan jopa neljään. Yli kymmenen naisoppilaan lukuvuosittaiseen määrään yllettiin vasta taloudellisen toipumisen alkaessa 1930-luvun puolivälissä.¹²⁵ Jonkin verran naisoppilaiden määrän kasvuun saattoi tässä vaiheessa vaikuttaa myös heidän perhe-
dyttämisen kotitalousoppiin. Tätä varten naisopiskelijat kutsuttiin syksyisin Akatemiaan

Julius Ailion tuhkauurna sijaitsee Työväen Akatemian päärakennuksen takana kohoavan kallion kyljessä. Ailio oli toivonut saavansa viimeisen leposijan kalliosta tai metsästä. Hautareliefi on Ailion ystävän taitelija Alpo Sailon muovailema. TAK.

kahta viikkoa muita opiskelijoita aiemmin. Aloitteen kotitalousopetuksen antamisesta naisille teki Miina Sillanpää kesällä 1934.¹²⁶

Akatemiaopintojensa jälkeen opiskelijoilla oli mahdollisuus pyrkiä Helsinkiin vuonna 1925 perustettuun Kansalaiskorkeakouluun. Sen ja Akatemian keskinäisiä suhteita edisti ensiksi mainitun oppilaitoksen rehtorin Yrjö Ruudun pitkäaikainen opetustyö Akatemiassa sekä myös Väinö Voionmaan aktiivinen panos Kansalaiskorkeakoulun syntyyn. Julius Ailio olisi Työväen Akatemian alkuvaiheessa halunnut Ruudun Akatemian johtajaksi, mutta tämä oli asettanut Kansalaiskorkeakoulun etusijalle. Akatemialaisten mahdollisuudet päästä jatamaan opintojaan Ruudun opinahjossa olivat alusta lähtien hyvät. Esimerkiksi syksyllä 1926

Kansalaiskorkeakouluun haki viisi Akatemian suorittanutta henkilöä, jotka kaikki hyväksyttiin opiskelijoiksi.¹²⁷

Tilanne pysyi hyvänä senkin jälkeen, kun Kansalaiskorkeakoulu muuttui vuonna 1930 Yhteiskunnalliseksi Korkeakouluksi. Esimerkiksi vuonna 1938 Yhteiskunnalliseen Korkeakouluun hyväksyttiin yhdeksän Työväen Akatemian opinnot suorittanutta, kun Oriveden, Lahden ja Niittylahden kansankorkeakoulun entisiä oppilaita oli vastaavasti yhteensä 11. Parhaiten Yhteiskunnallisen Korkeakoulun ovat avautuivat luonnollisesti ylioppilaille ja keskikoulun käyneille. Näitä ei Työväen Akatemiassa tähän aikaan ollut. Monet akatemialaiset eivät myöskään taloudellisista syistä voineet pyrkiä Yhteiskunnalliseen Korkeakouluun, sillä asuminen Helsingissä oli aivan liian kallista.

Akatemia itsessään ei edelleenkään valmistanut opiskelijoita mihinkään ammattiin. Tämä oli tietoinen valinta, josta saatettiin kyläkin aika ajoin keskustella.¹²⁸ Välillä esiintyi

myös ajatuksia siitä, että Työväen Akatemiasta pitäisi kehittää Kansalaiskorkeakoulua vastaava korkeamman asteen oppilaitos. Kun asia nostettiin esille keväällä 1929, Yrjö Ruutu otti kysymykseen kohteliaan torjuvan kannan. Pätevien opettajaresurssien puuttuessa hän ei uskonut Akatemian voivan vielä pitkään aikaan kehittää opetustaan täysin Kansalaiskorkeakoulun kursseja vastaavaksi. Lisäksi Ruutu muistutti siitä, että Kansalaiskorkeakoulun ovet olivat avoinna kaikista yhteiskuntaluokista tuleville opiskelijoille eikä vain työväenluokasta lähtöisin oleville, kuten oli käytännössä Työväen Akatemian laita.¹²⁹

Toistaiseksi Akatemian kuusi kuukautta kestäneellä opiskelullakin saattoi edetä pitkälle, sillä työväen yleinen koulutustaso oli vielä matala. Sen vuoksi yleissivistävän koulutuksen ja linjajaon tarjoaman jonkinlaisen erikoistumisen ansiosta Työväen Akatemian suorittaminen oli työväen keskuudessa meriitti sinänsä. Akatemian suorittaneita päättyi sen

Sanomalehtihuoneen nurkkaus ruokalan kupeessa 1920-luvulla. Hyllyn päällä kuvanveistäjä Väinö Aaltosen Akatemialle lahjoittamia taideteoksia. Vasemmanpuoleisin esittää Heikki Ojansuuta ja keskimmäinen Joel Lehtosta. Oikealla olevan teoksen nimi on Neidon pää. TÄK.

kaltaisiin tehtäviin, joita heille oli kaavailtu: kunnallisiin- ja puolue tehtäviin, osuustoimintaliikkeeseen, toimittajiksi, ammattiyhdistys- ja sivistystyöhön sekä aina kansanedustajiksi saakka. Akatemiassa 1920-luvulla opiskelleista 196 oppilaasta 12 kohosi myöhemmän elämänsä aikana kansanedustajiksi. Seuraavan vuosikymmenen 376 opiskelijasta samaan ylsi 16 akatemialaista.¹³⁰

Akatemiaan hakeutui etenkin 1920- ja 1930-luvulla paljon lahjakkaita, eteenpäin pyrkiviä työväenluokan edustajia, koska heillä ei juuri ollut muita koulutusmahdollisuuksia. On vaikea arvioida, mikä merkitys itse Akatemian käymisellä oli heidän uralleen. Varmuudella Akatemia auttoi heitä eteenpäin työ- ja järjestöelämässä ja oli sitä kautta osaltaan kohottamassa henkilön statusta. Joillekin tämä riitti kansan-

edustajan paikkaan saakka, mutta monta kertaa siihen tarvittiin vielä paljon työtä. Veikko Helle pääsi eduskuntaan vasta kolmannella yrittämällä vuonna 1951, jolloin hänen Akatemiasta päästään oli kulunut jo lähes 20 vuotta.¹³¹

Toisenlaisiakin tarinoita oli. Varma Kosto Turunen päätti opiskelunsa Akatemiassa vuonna 1938 ja valittiin SDP:n listalta eduskuntaan jo seuraavana vuonna ollessaan vasta 26-vuotias. On myös syytä huomauttaa, että vaikka Akatemia jatkuvasti kielsi olevansa puoluekoulu, se jossain määrin sitä kuitenkin oli. Opiskelijoiden lähtökohdat, tavoitteet ja tulevaisuudenodotukset kiinnittyivät usein nimenomaan Sosialidemokratiseen puolueeseen. Monista Akatemian käyneistä tulikin 1920- tai 1930-luvulla SDP:n piirisihteereitä.

Työväen Akatemia on ollut monen kirjailijan

Väinö Tannerin vuosina 1926–1927 istuneessa hallituksessa oli vahva edustus Työväen Akatemiasta. Hallituksen jäsenistä suunnilleen puolet oli tavalla tai toisella toiminut Akatemian piirissä. Henkilöt edestä vasemmalta: Olavi Puro, Hannes Ryömä, Miina Sillanpää, Mauno Pekkala, Matti Paasivuori ja Väinö Tanner. Pöydän päässä presidentti Lauri Kristian Relander. Oikealla puolella takaa lukien: Väinö Voionmaa, Julius Ailio, Väinö Hakkila, Johan Helo, Kaarlo Heinonen ja Väinö Hupli. Äärimmäisenä oikealla Axel Charpentier. Museovirasto.

Matti Lahdenmäki ja muiden töidensä ohella kirjailijaksi on tituleerattu myös Kittilästä kotoisin ollut poromiehen poikaa Jussi Lainiota. Matti Lahdenmäki opiskeli Akatemian jälkeen vielä Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa ja julkaisi vuonna 1937 omalla kustannuksellaan koruttoman omaelämäkerrallisen teoksen *Sesonkityöläisen päiväkirja*. Lahdenmäen Akatemian aikainen opiskelijatoveri, Alavudelta kotoisin ollut ja itsekin kymmeniä historioikeja julkaisut toimittaja Waldemar Rantoja kuvasi Lahdenmäkeä huolettomaksi maankiertäjäksi, joka oli yhtä aikaa sekä katkera satiirikko että opinhaluinen työmiehen.¹³²

Jussi Lainio, silloin vielä Juho Väitalo, opiskeli Lahdenmäen ja Rantojan tavoin Työväen Akatemiassa lukuvuonna 1927–1928 ja jatkoi sitten Yhteiskunnalliseen Korkeakouluun. Hänen uravaliintansa ei liene vielä alkuun ollut selviö. Niin Akatemian äidinkielen opettajalla Lauri Haaralla kuin akatemialaisten *Toveri*-lehden toimittajalla oli paljon töitä Lainion oikeinkirjoitusvirheiden korjaamisessa. Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa Lainio sitten kypsyi lopullisesti kirjoittajana ja julkaisi kaksi novellikokoelmaa vuosina 1935–1936. Kun kustantaja WSOY muokkasi joiltain osin Lainion kirjan käsikirjoituksen tekstiä, *Suomen Sosialidemokraatin* kirjoittaja kuvasi kustantajan toimintaa sensuuriksi.¹³³

Akatemian kirjailijoihin kuului myös kuopiolaisesta työläisperheestä lähtöisin ollut Olavi Siippainen. Kirjailijan urasta jo nuorena haaveillut Siippainen opiskeli Akatemiassa lukuvuonna 1935–1936 ja pääsi Akatemian käytyään sanomalehtityöhön. Talvi- ja jatkosotaan hän osallistui tk-miehenä ja julkaisi vuonna 1942 sotaromaaninsa *Loppuun saakka*. Kaikkiaan Siippainen julkaisi lähes 20 teosta: romaaneja, novelleja ja runoja. Valtion kirjallisuuspalkinto hänelle myönnettiin neljästi.¹³⁴

Lukuvuonna 1931–1932 Akatemiassa opiskeli Vilho Siivola, joka nuoresta iästään huolimatta ehti jo ennen Kauniaiisiin tuloaan saavuttaa mainetta Valkeakosken työväenteatterin näyttelijänä.¹³⁵ Siivolan opiskelun aloitus osui sopivasti yhteen Akatemian lisärakentamisen valmistumisen kanssa. Tuolloin Akatemia sai upean juhlasalin näyttämöineen. Sekä Lauri Haarla että T. I. Wuorenrinne intoutuivat ohjaamaan näytelmätoimintaa, johon Siivola luonnollisesti lähti täysillä mukaan. Haarla – ja osin myös Wuorenrinne – auttoi sitä paitsi kontaktiensa avulla Siivolaa urallaan eteenpäin.¹³⁶ Kansallisteatterissa näyttöleminen ohessa Siivola

Näyttelijä Vilho Siivola, Akatemian vuosikurssin 1931–1932 opiskelija. TAK.

teki menestyksellisellä taiteilijaurallaan noin 50 elokuvaroolia, tunnetuimpana niistä Edwin Laineen *Tuntemattoman sotilaan* talousaliupseeri Mäkilä.

Akatemiassa Siivola majoittui juhlasalin parvekkeen perällä olleeseen huoneeseen. Saman vuosikurssin opiskelijoista moni muukin pääsi elämässään pitkälle. Tallilan vintillä majaili tuleva ministeri Veikko Helle ja hänen porilainen huonetoverinsa Arvi Johansson (myöhemmin Jovero), joka kuoli kesken kansanedustajakauden 1938. Heidän seinänaapurinaan taas asusti Forsasta sittemmin valtiovarainministeriksi ponnistanut Eino Raunio.¹³⁷ Samalla vuosikurssilla opiskelivat vielä tulevat kansanedustajat Kauko Andersson ja Unto Suominen.

Yleisesti voi sanoa Akatemian opiskelijoilleen antamalla opetuksella olleen selvästi arvoa – tavalla tai toisella. Paljon oli silti myös niitä akatemialaisia, jotka jatkoivat opiskelujensa jälkeen entisessä työväenluokkaisessa ammatissaan. Samoin oli opiskelijoita, joiden terveys oli siinä määrin heikko, että he menehtyivät pian Akatemiasta päästyään. Ääritapauksessa kuultiin jo opiskeluaikanakin.

Lukuvuoden 1926–1927 opiskelijoita. Akatemian alkuaikoina opiskeltiin paljon luonnontieteitä. Opetuksen apuna käytettiin aitoa luurankoa. TA.

Ensimmäiset opiskelijat

Akatemian ovista 1920- ja 1930-luvulla sisään kävelleistä opiskelijoista suurin osa oli taustaltaan seka- tai ammattityöläisiä. Virallisesti heidän osuutensa oli karkeasti ottaen kaksi kolmasosaa. Kaikki opiskelemaan tulleet eivät kuitenkaan ilmoittaneet ammattiaan tai heillä ei sitä vielä ollut. Käytännössä nämäkin lukeutuivat usein sekatyöläisiin, joten heidän todellinen osuutensa oli noin kolme neljäsosaa. Viimeinen neljännes koostui pääosin liikealan, usein osuustoimintaliikkeen työntekijöistä, mutta myös pienviljelijöistä, virkailijoista ja maatyöläisistä.¹³⁸ Yhdysvalloissa nuoruutensa viettänyt Hugo Mäkinen on muistellut opiskelija-aineiden heterogeenisuutta:

”Totta kai siinä oli suuria eroja tuommoisen maailmaa nähneen merimiehen Yrjö Viikin ja kauppiaan tyttären Anna Forsmanin tai halkomainarina Savonlinnassa työskennelleen Eenokki Huttusen tai suutarin kenkätehtaasta

*lähteneen Hugo Leander Mäkisen välillä. Kukaan ei osannut ruotsia – sen minä muistan selvästi – minä olin ainoa, jolla oli edes tämä englannin kieli suomen ohella.”*¹³⁹

Opiskelijakunta oli alusta lähtien sekoitunut työuransa alussa olevia nuorukaisia ja toisaalta jo vuosia leipätyötä tehneitä miehiä ja naisia. Naiset saattoivat tulla hyväksytyksi Akatemiaan 16-vuotiaina ja miehet 17-vuotiaina. Kun mukana oli aina joitakin yli 30-vuotiaita, opiskelijoiden keski-ikä oli ennen sotia 22–26 vuoden välillä kohoten vähitellen 1930-luvun loppua kohti tultaessa. Alueellisesti oppilaita tuli eniten Hämeestä Uudenmaan läänin ja Viipurin läänin ollessa seuraavilla sijoilla.¹⁴⁰

Jossain määrin alueelliseen jakaumaan ovat vaikuttaneet järjestöjen ja kuntien opiskelijoille myöntämät apurahat. Tamperelainen *Kansan Lehti* totesikin varsin perustellusti vuonna 1938, että ”Tampereella on ollut aina itseoikeutettu asema paikkoihin nähden, sillä kaupunkihan avustaa Akatemiaa 10.000 markalla vuosittain.”¹⁴¹ Epäilemättä Akatemian johto pyrkiikin opiskelijavalintoja tehdessään varmistamaan riittävän monen tamperelaisen sisäänpääsyn, jotta tärkeät tukimarkat säilyivät jatkossakin.

Opiskelijoita valitessaan Akatemian johdolla oli jonkin verran pelivaraa, sillä hakijoita oli normaalista hieman enemmän kuin opiskelijapaikkoja oli tarjolla. Yleensä ensimmäinen päävalinta tehtiin keväällä ja viimeiset täydentävät valinnat syksyllä hieman ennen lukuvuoden alkua. Pääsyvaatimukset Akatemiaan olivat väljät. Periaatteellisenä edellytyksenä oli yksivuotisen kansanopiston suorittamista vastaava kehitystaso. Hakuehdoissa kuitenkin ilmoitettiin, että vaadittu taso oli mahdollista saavuttaa myös itseopiskelun kautta ja että se voitiin tarvittaessa testata kirjallisesti. Käytännössä tämä tarkoitti ainekirjoituksen testiä.¹⁴²

Hakuilmoituksessa pyydettiin myös suosituksia ”joltakin järjestöltä” ja ilmoitettiin asetettavan etusijalle ne hakijat, joita ”joku työväenjärjestö tai yhtymä avustaa tai muuten erikoisesti suosittelee”. Tämän kaltaiset ilmaiset antoivat Akatemian johdolle periaatteessa mahdollisuuden tehdä valintoja myös poliittisin perustein. Epäilemättä nämä seikat jonkin

verran ohjailivatkin valintoja, kuten myös se, että useat sosialidemokraattiset yhteisöt ryhtyivät nopeasti tarjoamaan Akatemiaan pyrkiville pieniä stipendejä. Etenkin Hämeessä oli useita tämän kaltaisia yhteisöjä, jotka osaltaan vaikuttivat siihen, että Akatemiaan tuli tältä alueelta paljon opiskelijoita. Myönnettyjen apurahojen vastineeksi niiden saaja sitoutui yleensä palaamaan järjestötyöhön kotiseudulle.

Akatemian johtoa käsissään pitäneille sosialidemokraateille oli tietenkin tärkeää kouluttaa omia miehiään ja naisiaan järjestötyöhön. Samaan aikaan vaikuttaa kuitenkin selvältä, että kommunisteja ei varsinaisesti pyritty jättämään Akatemian ulkopuolelle. Siis on selvästi otettu jo etukäteen kommunisteiksi tiedettyjä henkilöitä. Heidän määränsä ei ollut suuri, mutta joinakin vuosina heitä oli selvästi useampiakin. Esimerkiksi lukuvuoden 1928–1929 juuri päätyttyä viisi akatemialaista julkaisi kommunistisessa *Työ*-lehdessä vapputervehdyksensä sosialidemokraattista hajotustyötä vastaan.¹⁴³ Näistä viidestä henkilöstä *Eteenpäin*-lehti oli jo mainitun lukuvuoden alla huomauttanut Onni Sipisen – nimeä mainitsematta – kommunistisesta toiminnasta, kun taas sodankyläläinen Eelis Mattila oli joutunut hetkellisesti Etsivän Keskuspoliisin pidättämäksi olleessaan juuri lähdössä aloittamaan opiskeluaan.¹⁴⁴

Merkittävä osa 1920- ja 1930-lukujen oppilaista kuului sosialidemokraattisiin nuorisosastoihin. Esimerkiksi vuonna 1934 nuorisoliittolaisia ilmoitettiin olleen yksitoista oppilaiden kokonaismäärän ollessa 36. Kolme vuotta myöhemmin nuorisoliittolaisia oli 38 oppilaasta noin 25.¹⁴⁵ Nuorisoliittolaisten opiskelemaan lähtöä helpotti se, että Sosialidemokraattinen Työläisnuorisoliitto perusti jo syksyllä 1924 arpajaisvoittovaroistaan stipendirahaston. Siitä jaettiin heti ensimmäisenä vuonna kahdelle nuorelle apuraha Työväen Akatemiassa opiskelua varten.¹⁴⁶

Opiskelijoiden nauttimat apurahat – joko työläisjärjestöiltä, kunnalta, valtiolta tai Akatemialta itseltään – olivat todella tarpeen, sillä useimmat akatemialaiset olivat lähtöisin hyvin vaatimattomista oloista. Kuuden kuukauden opiskeluaikaa varten oli etukäteen pyrit-

tävä säästämään rahaa, eikä tämä työläisten niukan toimeentulon vuoksi ollut helppoa. Akatemialaisten taustat olivat usein karut. Äärimmäisestä niukuudesta Tyrvältä ponnistanut Kaarlo Suotaala oli monen muun ensimmäisien vuosien opiskelijan tavoin selvinnyt hengissä sisällissodan punakaartilaisajasta ja sitä seuranneesta vaikeasta vankileirijasta. Akatemiaan Suotaala pääsi syksyllä 1925. Rahoittaakseen opiskelunsa hän myi kotinsa huonekaluja ja erinäisiä talousesineitä.¹⁴⁷ Samaan aikaan Suotaalan kanssa opiskelunsa aloitti Toholammilta kotoisin ollut ja sotien jälkeen maatalousministerinäkin toiminut Matti Lepistö. Hän rahoitti opiskelunsa Toholammin sosialidemokraattisen kunnallistoimikunnan avustuksen ja itse ottamansa vekselin avulla.¹⁴⁸

Rahahuolet vaivasivat monia opiskelijoita vielä Akatemiassakin, vaikka asuminen ja opetus oli ilmaista. Maksuja kertyi ruoasta ja pesupalveluista sekä myös oppikirjoista. Monet opiskelijat olivat lukuvuoden loppua kohden velkaa Akatemialle ja joidenkin oli rahapulan vuoksi jätettävä opintonsa keskenkin. Akatemian Toverikunta pyrki sekin avustamaan suurimmassa hädässä olevia oppilaita tarjoamalla näille lainaa. Tilanne kärjistyi entisestään 1930-luvun laman aikana. Toverikunta kohtasi suuria vaikeuksia yrittäessään periä lainojaan takaisin. Kun ei kaikkia aiempia lainoja onnistuttu saamaan takaisin, Toveriliitto kykeni keväällä 1930 myöntämään opiskelijoille ainoastaan pieniä lainoja.¹⁴⁹

Ankara 1930-luvun lama löi oman leimansa Akatemian elämään, mutta vaikeuksien keskelläkin opiskelua jatkettiin. Lama-ajan työläisille aiheuttama kurjuus vahvisti osaltaan monen opiskelijan uskoa kapitalistisen järjestelmän romahdukseen ja viritti samalla toivoa sosialismiin siirtymisen myötä saavuttavista paremmista elinoloista. ”Sosialismin on keran olojen pakosta toteuduttava,” totesi eräs opiskelija lehtikirjoituksessaan maaliskuussa 1933.¹⁵⁰

Laman vaikutus näkyi suomalaisessa yhteiskunnassa pitkään, ja vasta uuden lukuvuoden avajaisissa lokakuussa 1933 johtaja Wuorenrinne saattoi esittää arvionaan, että laakson pohja oli vihdoinkin sivuutettu.¹⁵¹ Pitkään kestänyt

Päärakennuksen hiljaisen huoneen nurkkaus 1920- ja 1930-luvun taitteessa. Myöhemmin paikka yhdistettiin ruokasaliin. Vasemmalla näkyy kuvanveistäjä Väinö Aaltosen Akatemialle lahjoittama Kahlaaja-veistos. Sen vierellä lukemiseen syventynyt johtaja T. I. Vuorenrinne. TAK.

lama oli todennäköisesti vaikuttanut myös Akatemian hakijamääriin, sillä työttömyyden vaiatessa opiskelemaan aikovien oli vaikea saada säästettyä lukuvuoden aikana tarvitsemiaan varoja. Yksi merkki pahimpien aikojen väistymisestä olikin syksyn 1933 ennätyskellisen suuri hakijamäärä. Aiemmista menettelyistä poiketen Akatemia seuloi heti kevään haussa kaikki 43 uutta opiskelijaa noin 50 hakijasta.¹⁵²

Vaikka Suomen taloudessa pahin oli jo siivutettu, työttömyys pysyi toistaiseksi korkeana. Sen vuoksi sosiaaliministeriö kehotti syksyllä 1934 kuntia lähettämään nuoria työttömiä muun muassa kansanopistoihin, joiden joukkoon myös Työväen Akatemia luettiin. Kunnat myönsivät tarkoitukseen varoja, ja esimerkiksi Helsingistä lähetettiin lokakuussa 1934 Akatemiaan opiskelemaan neljä nuorta. Useammille oppilaille ei enää tässä vaiheessa ollut Akatemiassa tilaa. Kaikkiaan Akatemiaan tuli kuntien lähettämänä lukuvuodeksi 1934–35 yhdeksän työtöntä. Helsingin ohella heitä tuli ainakin Helsingin maalaiskunnasta.¹⁵³

Kun työttömyys alkoi 1930-luvun puolivälissä yleisesti hellittää, opiskelijoidenkin arki

helpottui. Rahaa opiskelua varten saatiin taas paremmin säästettyä ja sitä alkoi sen vuoksi olla lukuvuoden aikana hieman enemmän käytettävissä. Silti kaikenlaiset avustukset olivat edelleen tarpeen, tulivat ne sitten Akatemialta, toverikunnalta, työväenjärjestöiltä, kunnilta tai valtiolta. Kun näyttelijä Mimmi Lähteenoja testamenttasi yhdessä veljensä rakennusmestari Juho Pulsin kanssa 50 000 markkaa Akatemian varattomien opiskelijoiden opiskelun tukemiseen, akatemialaiset järjestivät loppuvuonna 1937 kukkaiskäynnin Lähteenojan haudalle. Samana vuonna tapahtui myös työläisaviopuolisoiden Henrik Gustaf ja Vilhelmiina Sohlmanin koko omaisuuden sisältänyt 70 000 markan testamenttilahjoitus samaan tarkoitukseen.¹⁵⁴

Talvisotaan mennessä Työväen Akatemiassa oli ehtinyt opiskella yli 580 oppilasta. Joukkoon oli mahtunut muutamia ulkomalaisiakin. Ensimmäinen heistä oli lukuvuonna 1929–1930 opiskellut pienviljelijä Henrik Nilsen Haaparannan kupeesta Säivistä.¹⁵⁵ Huomattavasti kuuluisampi oli Akatemiassa yhdeksän vuotta myöhemmin opiskellut

Jussi Teljo pitämässä valtio-opin luentoa Akatemian juhlasalissa lukuvuonna 1937–1938. TAK.

seskaröläinen Sigurd Klockare, josta myöhemmin tuli Ruotsin puu- ja paperityöläisten lehden *Skogindustriarbetarens* toimittaja ja työväenliikkeen historiantutkija. Klockare päätyi Kauniaisiin Brunnsvikissä opiskelleen entisen Työväen Akatemian oppilaan Ragnar Tuorin houkuttelemana.¹⁵⁶

Kaikkein erikoisin tapaus oli kuitenkin vironlainen Arnold Jaanus, joka vietti Akatemias-

sa lukuvuoden 1936–1937. Jaanus oli Viron kutomatyöläisten liiton sihteeri, joka oli tullut Suomeen maanpakolaisena presidentti Konstantin Pätsin autoritaarisena hallintoaikana. SAK:n avustamana Jaanus kävi Työväen Akatemian ja opiskeli sen jälkeen vielä Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa. Virossa toteutetun poliittisen armahduksen seurauksena Jaanus palasi Viroon kesällä 1939.¹⁵⁷

Oppilaselämän arkea

Työväen Akatemian opiskelijoille jo ensimmäinen saapuminen uuteen opintahoon oli usein seikkailu. Useimmat opiskelijat matkasivat ensin rautateitse Helsinkiin, josta he jatkoivat paikallisjunalla Kauniaisten asemalle. Sen jälkeen oli vielä löydettävä tie Akatemiaan, mikä ei ollut aivan yksinkertaista. Tulijat osasivat yleensä ainoastaan suomea, joten kommunikointi Kauniaisten ruotsinkielisen valtaväestön kanssa ei tahtonut luonnistua. Paikalliset asukkaat eivät sitä paitsi aina olleet halukkaita neuvomaan tietä punaiseksi miellettyyn Akatemiaan. ”Sellaiset, jotka osaavat suomea, eivät

neuvo, ei ainakaan oikein,” ilmaisi asian syksyllä 1925 opiskelemaan tullut pohjoisen poika.¹⁵⁸

Jotenkin opiskelijat kuitenkin lopulta löysivät perille syrjäiseen, kuusikkoiseen Akatemiaan. Kuusilinnaksikin paikkaa kutsuttiin. Moniin syrjäisiltä seuduilta kotoisin olleisiin paikka teki suuren vaikutuksen. Eräs Akatemian opiskelija kuvasi paikkaa Mikkeliissä ilmestyneen *Vapaus*-lehden lukijoille joulukuussa 1927. Kirjoituksen perusteella savolaisopiskelijan voidaan katsoa päässeensä Akatemiassa ”lukusympäristöön”:

Vuosikurssin 1928–1929 keittiövuorolaisia. TAK.

”Suuri ja kaunis on talomme jo ulkoakin päin. Puhtaan valkoiset seinät siistine verantoineen tekee kunnioitettavan vaikutelman, ainakin sille, joka on vain tottunut salon töllejä ja mökkejä näkemään. Sisälle astuttua saa tuntea samaa. Kaikki on mallikelpoista ja nykyaikaisilla ’kojeilla’ varustettu, kuten sähkövalot, vesijohto, keskuslämmitys ja ehkä muutakin jota ei ensinäkemältä tiedä eikä ymmärrä.”¹⁵⁹

Sama ylellisyys ei kuitenkaan enää jatkunut majoituksen osalta. Etenkin ensimmäisinä vuosina ongelmana oli tilojen vähyys ja siitä johtunut ahtaus. Esimerkiksi lukuvuonna 1925–26 samaan oppilasasuntoon jouduttiin sijoittamaan 3–4 miesasukasta, vaikka tilaa oli sillä erää saatu lisääkin vuokraamalla naisopiskelijoille asunto yksityishuvilasta.¹⁶⁰ Päärakennuksen luksuksesta eivät tulleet osallisiksi kaikki miesopiskelijatkaan, sillä osa heistä sijoitettiin asumaan talousrakennukseen eli Tallilaan. Viimeksi mainitun paikan asukkailta puuttui keskuslämmitys sekä lämmin- ja kylmävesi. He joutuivat itse kantamaan veden sisään pihakaivosta sekä pilkkomaan polttopuunsa. ”Palkkiona” tästä aherruksesta oli päärakennuksen asukkaita

väljempi asuminen.¹⁶¹ Tila-ahtauden vuoksi Akatemian johtokunta harkitsi välillä jopa Pelanderien leikkimökin Lill-Torpetin kunnostamista talviasuttavaksi.¹⁶²

Opiskelijoiden päivärutiinit olivat tarkkaan määrätyt. Päivystäjän kellonsoitolla seitsemältä tapahtuneen aamuhätyksen jälkeen oppilaat kiirehtivät pesuhuoneeseen aamutoimille. Sen jälkeen laitettiin vuoteet kuntoon ja siivottiin huoneet. Pienen vapaahetken vietettyään vuorossa oli aamukahvi tai -tee. Opetus alkoi kello 9.15.¹⁶³ Eräs opiskelija on kuvannut alkuvuosien luentosalia ja oppitunnin alun rutiineja seuraavasti:

”Pistäytykäämme nyt ensiksi vaikka luentosaliin. Se on kaunis, aistikas rauhallinen huone, jossa jokaisella oppilaalla on oma vähäinen laatikolla varustettu pöytänsä sekä tuoli. Luennoitsijaa varten on kadeeteri ja seinällä ’valkoisen kangas’ varjokuvaesityksiä ja musta taulu havainto-opetusta varten; vielä on huoneessa piano y.m. tarpeellista. Yhtäkkiä kuuluu heleä kirkas kellon soitto, joka muistuttaa meille kansakouluaikojamme. Päivystäjä siellä soittaa oppilaat tunnille. Luentosalin kello osottaa 15 min. yli täyden tunnin. Miksi näin? Täällä pide-

tään myöskin voimassa ikimuistoinen akateeminen kvartti. Oppilaat rientävät kukin pöytänsä ääreen ja vihot ja kynät otetaan esille laatikosta. – Tuossahan tulee aina hymyilevä ystävällinen johtajakin sisään, astuu korokkeelle ja luento alkaa.”¹⁶⁴

Akatemiassa lukuvuoden 1937–1938 viettänyt myöhempi ammattiyhdistysmies, SKP:n poliitikko ja Sirola-opiston rehtori Erkki Salomaa on muistellut opiskelijoiden joutuneen hänen aikanaan olemaan läsnä kaikilla tunneilla. Poikkeuksen tästä muodostivat ainoastaan laulutunnit ja matematiikan opetus. Ensisiksi mainitusta olivat ”toivottomat tapaukset” vapautetut ja jälkimmäiseen ei kokeissa hyvin selvinneiden tarvinnut osallistua.¹⁶⁵

Opiskelijoiden viikkorutiinit olivat jokseenkin samanlaiset maanantaista perjantaihin. Myös lauantai oli opiskelupäivä, mutta silloin päiväjärjestys oli hieman poikkeava. Siinä missä muina päivinä oppitunteja oli 6–7 tuntia, lauantaisin opiskeltiin tavallisesti ainoastaan neljä tuntia. Sen jälkeen seurasi siivous ja sauna.¹⁶⁶ Kaikkein pelätyimpiä opiskelijoiden keskuudessa olivat suursiivouspäivät. Porilainen Martti Iissa kertoi kevään 1934 suursiivouksesta sanomalehdelle lähettämässään kirjeessä:

”Silloin Akatemiassa tehtiin kaikkialla puhdasta: ikkunat, ovet, seinät, lattiat pestiin, joka nurkka puhdistettiin oikein pulveria käyttäen ja lattiat puunattiin. Puhdasta siis tehtiin. Meidänkin vuoromme oli olla mukana siinä lystissä. 4 tuntia siinä kului harjojen ja pesurättien keralla hyvin nopeasti. Olimme jaetut ’komennuskuntiin’. Jokaisella ryhmällä oli huone puhdistettavanaan. Meidät, erään toverin kerralla, määrättiin ruokasalia puhdistamaan. Ja totta viekään! Nämä pojat kun siellä ’jynssäsivät’ muutaman tunnin, niin kyllä paikat rupeivat kiiltämään, puhdasta tuli eikä kovasti pinnattukaan.”¹⁶⁷

Siivouksen päälle opiskelijat pääsivät Akatemian paljon kehitettyyn saunaan. Joka toisena lauantaina akatemialaisten elämään kuului myös opiskelijoiden yhteinen illanvietto. Sen ohjelmasta vastasi erityisesti tehtävään valittu ohjelmatoimikunta. Opiskelijoiden oman ohjelman lisäksi esiintymässä saattoi olla myös ulkopuolisia taiteilijoita, joita johtaja Wuoren-

rinne suhteidensa avulla järjesti. Illanvietoissa luettiin myös opiskelijoiden *Toveri*-lehti, jonka valmistamisesta vastasi kolmihenkinen toimistokunta.¹⁶⁸

Oppituntien ulkopuolella opiskelijat viettivät aikaansa itseopiskelun, seurustelun, ulkoilun ja urheilun merkeissä. Oli myös erilaisia opintokerhoja ja luonnollisesti valmisteltiin lauantaisia toveri-iltoja. Edelleen tehtiin kulttuuri- ja opintomatkoja Helsinkiin. Tutkielmien laatimisessa ja lukemisessa opiskelijoilla kului aika välillä pikkutunneille saakka, mikä ei varsinaisesti ollut luvallista.¹⁶⁹ Ajoittain Akatemiassa oli paljon TUL:n urheilijoita, joten myös sen vuoksi liikunnalla oli tärkeä sija akatemialaisten keskuudessa. Lukukauden käynnistyminen loka-marraskuun vaihteessa ja päättyminen juuri ennen kevään koittamista ei tosin antanut erityisen paljon mahdollisuuksia siihen aikaan suosittuun yleisurheilun harrastamiselle. Akatemian sisätiloissa järjestettiin kuitenkin kilpailuja, joissa lajeina olivat korkeus- ja pituushyppy sekä kolmiloikka.¹⁷⁰

Hiihto oli luonnollisesti akatemialaisten erityisessä suosiossa. Sen osalta harrastusmahdollisuudet paranivat oleellisesti Akatemian hankittua vuonna 1926 kymmenen paria suksia. Intoa hiihtoa kohtaan lisäsi vielä Akatemian naapurissa asuneen taiteilija Alpo Sailon palkinnoiksi lahjoittamat urheilijasuuruuk-sien Hannes Kolehmainen ja Albin Stenroosin veistokuvat.¹⁷¹ Suksistaan Akatemia oli tarkka. Kun ”toveri” Valdemar Nyström Helsingin maalaiskunnasta katkaisi tammikuussa 1935 toisen suksensa, tapahtumasta laadittiin erillinen pöytäkirja. Tutkinnan tuloksena Nyström määrättiin maksamaan Akatemialle puolet suksien hinnasta.¹⁷²

Pienet takaiskutkin kuuluivat akatemialaisten arkeen. Sellaiseksi voitaneen lukea myös lukuvuoden 1936–1937 tapahtumat, kun Akatemiassa syntyi hankausta kotitalousopettaja Sisko Huumosen kanssa. Tämä jätti vessapaperihankinnat kokonaan tekemättä, joten oppilaiden oli pakko turvautua vessakäynneillä sanomalehtiin. Seurauksena oli viemäriputkien tukkeutuminen ja niiden avaamisesta Akatemialle aiheutunut yli 600 markan las-ku.¹⁷³

Toveri-lehden kuvitusta Akatemian opiskelijoiden arjesta vuonna 1924. TA.

Akatemian vanha sauna kuvattuna nähtävästi pienen asuntolan katoilta hieman ennen hävittämistään 1960-luvulla. TAK.

Akatemialaisten lauantapäivän ohjelmaan kuului toverikunnan kokous. Se muodosti tärkeän osan opiskelijoiden laajaa itsehallintoa. Toverikunnan kokouksessa käsiteltiin toverielämään kuuluvia asioita ja valittiin myös kolme keittiöapulaista sekä neljä päivystäjää. Viimeksi mainittujen tehtäviin kuului postinkanto, luentosalin tuulettaminen ja puhdistaminen sekä saunan lämmitys. Keskeisin toimeenpanovalta opiskelijoiden itsehallinnossa kuului kuukauden ajaksi valitulle toverineuvostolle, jonka työtä johti puheenjohtaja eli presidentti.¹⁷⁴

Eräs toverineuvoston kurinpitomenettely perustui niin sanottuihin rangaistuspisteisiin. Lokakuussa 1934 toverikunnan kokous hyväksyi toverineuvoston ehdottaman rangaistuspistejärjestelmän. Sen mukaan jokaisesta tahallisesta myöhästymisestä luennoilta, tunnilta tai kokouksesta, romaanin tai sanomalehden lukemisesta samoissa tilanteissa tai sopimattomasta käytöksestä ruokapöydässä määrättiin yksi rangaistuspiste. Kolme rangaistuspistettä kerättyään oppilas joutui yhdeksi päiväksi keittiötoihin.¹⁷⁵

Talouden ja politiikan aiheuttamia haasteita

Työväen Akatemia oli perustettu taloudellisesti epävarmassa tilanteessa. Vuosikertomuksen sanoin silloin ei ollut paljon muuta kuin uskoa ja uskallusta. Jo toisena vuonna tilanne oli oleellisesti parempi, kiitos ennen kaikkea runsaskätisten lahjoittajien. P.C. Rettig & Co lahjoitti jälleen 200 000 markkaa. Myös kaksi muuta tupakka-tehdasta, Strengberg & Co ja Itämainen Pa-

perossitehdas tekivät huomattavat lahjoitukset, ensiksi mainittu 100 000 ja jälkimmäinen 50 000 markkaa. OTK lahjoitti vielä 50 000 markkaa ja Suomen Puutyöntekijöiden Liitto 87 200 mk. Lisäksi oli pienempiä lahjoittajia 1 000 markasta alaspäin. Lahjoitusten merkitystä kuvaa parhaiten se, että mainitun vuoden valtioavun suuruus oli 59 400 markkaa. Runsaskä-

Ernst Tollerin kirjoittaman ekspressionistisen Joukkoihminen-näytelmän esitys Akatemian opiskelijoiden toimesta 1930-luvulla. TAK.

tisten lahjoittajien ansiosta tilikauden 1925 ylijäämä oli noin 100 000 markkaa.¹⁷⁶

Taloudellinen tilanne oli jo syksyllä 1926 siinä määrin hyvä, että johtaja Wuorenrinne saattoi lehtihaastattelussa todeta perustamiskustannusten tulleen kuitatuksi ja Akatemian olevan vapaa velkataakasta. Samaan aikaan yhä tärkeämmäksi käynyt valtionapu oli saatu vakinaistettua Akatemian muutettua hieman alkuperäistä ohjesääntöään.¹⁷⁷ Tukea tuli muualtakin yhteiskunnasta. Ensimmäinen kunta, jolta Akatemia sai taloudellista tukea, oli Mesukylän kunta. Se lahjoitti 2 000 markkaa vuonna 1928 ja avusti Akatemiaa jatkossakin.¹⁷⁸

Rettigin ja OTK:n vuosittaiset suuret lahjoitukset olivat Akatemialle hyvin tärkeitä. Aivan ongelmatonta Akatemian avustaminen ei silti kummallekaan niistä ollut. Kun Rettig teki syksyllä 1929 jälleen 100 000 markan lahjoituksen Akatemian Kannatusosakeyhtiölle, kirjeen loppuun merkittiin: ”Erikoisesta syystä pyydämme ettei lahjoituksesta anneta yleistä tietoa.”¹⁷⁹ OTK:n toimintaa puolestaan kritisoivat kommunistit, joiden mielestä varojen jaossa huomioitiin yksinomaan ehdottoman

varmasti sosialidemokraattien hallussa olleet järjestöt ja laitokset.¹⁸⁰

Suomeen 1920- ja 1930-luvun taitteessa iskenyt ankara lama heijastui väistämättä myös Akatemiaan. Ennen kaikkea suurlahjoitusten supistumisen vuoksi johtaja Wuorenrinne joutui keväällä 1930 myöntämään, ettei oppilaitoksen taloudellinen tilanne enää ollut yhtä hyvä kuin aiemmin.¹⁸¹ Rettig lahjoitti vielä vuonna 1930 tavalliseen tapaan 100 000 markkaa, mutta ilmoitti seuraavana keväänä, ettei se voinut tupakkateollisuuden huolestuttavan tilanteen vuoksi avustaa Akatemiaa.¹⁸² Jo ennen Rettigin vetäytymistä Akatemian johtokunta oli päättänyt kääntyä isompien kaupunkien puoleen saadakseen näiltä kannatusmaksuja. Helsingiltä pyydettiin jopa 50 000 markkaa, Tampereelta 20 000:ta ja Kotkaltakin 10 000:ta.¹⁸³ Vastakaikua pyyntöihin tuli ainoastaan Tampereelta, joka vuodesta 1931 lähtien avusti Akatemian vuosittain 10 000 markalla.¹⁸⁴

Sotia edeltäneenä aikana ainoastaan muutammat kunnat ryhtyivät taloudellisesti tukemaan Akatemiaa. Ilahduttavaa kuitenkin oli, että nämä kunnat eivät sulkeneet kokonaan

Akatemian talousrakennus Tallila. Ensimmäisten vuosikymmenien aikana monet miesopiskelijat majoituivat Tallilaan. Oikealla näkyvässä sittemmin puretussa siivessä sijaitsi hevostalli ja sikala. Etualalla oikealla Akatemian kaivo. TAK.

rahahanojaan pahan taloudellisen lamankaan aikana. Pyhtään kunta jopa avusti vuonna 1930 Akatemiaa ensimmäistä kertaa lahjoittamalla 1 500 markkaa.¹⁸⁵ Selvää kuitenkin on, että OTK:n jäätyä Rettigin tavoin pois lahjoittajien joukosta vuoden 1931 jälkeen, Akatemian talous lepäsi pääosin valtionavun varassa. Vuonna 1932 jo yli 90 prosenttia tuloista koostui valtionavuista,¹⁸⁶ eikä tilanne seuraavina vuosina tästä isommin muuttunut. Valtion tuella Akatemia selvisikin 1930-luvun alun lamavuosista kohtuullisen kivuttomasti. Paljon suuremmissa taloudellisissa vaikeuksissa olivat epäilemättä Akatemian opiskelijat. Sen verran Akatemia kuitenkin joutui sopeuttamaan talouttaan, että vuoden 1931 alusta johtajan ja apulaisjohtajan palkkoja alennettiin kymmenen prosenttia ja työmestari Vilho Halénin palkkaa leikattiin 50 markalla kuukautta kohden.¹⁸⁷

Tiukasta taloudellisesta tilanteesta huolimatta Akatemia uskaltautui 1920-luvun lopussa vihdoin toteuttamaan lykättyjä rakennussuunnitelmiaan. Tähän Akatemia oli myös pakotettu kohentaakseen opiskelijoidensa asu-

mista ja myös opetustiloja. Harkinnassa oli erillisen oppilasasuntolan rakentaminen, mutta johtokunta päätti kuitenkin asettaa etusijalle opetustilojen kohentamisen.¹⁸⁸ Lisärakentaminen toteutettiin kesällä 1931. Pääosan työstä muodosti pääarakennuksen laajennus, mutta myös vanhaan osaan rakennettiin keittiöhenkilökunnalle kaksi asuinhuonetta. Tärkeintä oli lukusalinkin palvelleen juhlasalin valmistuminen näyttämöineen ja suihkutiloineen. Lisäksi Akatemia sai kemian laboratorion, luonnontieteellisen huoneen, kerhohuoneen, lukusalin, suuren kirjastohuoneen (entisestä luentosalista), arkistohuoneen, opettajanhuoneen, johtajan kanslian, tilavan eteishallin ja neljä uutta oppilashuonetta.¹⁸⁹

Jatkossa miesopiskelijoiden majoituksena palvelutta pääarakennuksen vanhaa osaa ryhdyttiin kutsumaan Vanhaksi Paratiisiksi ja naisopiskelijoiden kansoittamaa uutta osaa Uudeksi Paratiisiksi. Osa miehistä majoittui edelleen Tallilan vintille. Tilanahtauden kanssa oli elettävä lisärakentamisen jälkeenkin. Kun Akatemian johto suunnitteli talvisodan alla erillisen oppilasasuntolan rakentamista, se

Kotitalouskurssin 1935–1936 päättäjäislounas. Pöydän päässä kurssin ideoinut Miina Sillanpää ja hänen vieressään johtaja T. I. Wuorenrinne. Paitsi että Sillanpää oli ministeri ja pitkäaikainen kansanedustaja, hän toimi myös Suomen Sosialidemokraattisen Naisliiton ja Suomen Sosialidemokraattisen työläisliiton puheenjohtajana sekä oli vielä Osuusliike Elannon ruokaloiden ja kahviloiden tarkastaja. TAK.

valitti kirjjeessään kouluhallitukselle, että pimeisiin ja huonokuntoisiin oppilashuoneisiin jouduttiin joissain tapauksissa majoittamaan jopa viisikin ihmistä. Tämän katsottiin olevan haitaksi paitsi opinnoille myös opiskelijoiden terveydelle.¹⁹⁰

Lamaa seuranneina 1930-luvun vuosina Akatemian talous vakiintui ja Kannatusosakeyhtiö sai jälleen vastaanottaa OTK:n ja Rettigin lahjoituksia, joskin viimeksi mainitun lahjoitukset olivat nyt aiempaa pienempiä.

Talous ja tilaongelmat eivät olleet Akatemian ainoita murheit. Toista maailmansotaa edeltäneenä aikakautena Akatemiaan kohdistui poliittista painetta niin oikeiston kuin vasemmistonkin taholta. Ensimmäiset yhteenotot oli käyty perustamisvaiheessa ennen kaikkea kommunistien kanssa, mutta myös oikeisto oli samassa yhteydessä muistanut Akatemiaa. Oikeiston kritiikin perusteena oli se, että Akatemiaa pidettiin puoluekouluna.

Viipurissa ilmestyneen *Karjalan* väittämän mukaan Akatemiasta valmistui sosialistis-kommunistisia sanomalehtimiehiä, tiedemiehiä sekä vaali-, lakko-, kapina- ym. kiihottajia.¹⁹¹ Lehti ei ollut näkemyksineen yksin.

Oikeiston taholta ei kuitenkaan Akatemian perustamista seuranneiden vuosien aikana näkyvämmiin hyökätty opinahjoa vastaan. Huomattavan kulttuurivaikuttajan, Helsingin yliopiston taidefilosofian dosentin Kaarle Laurilan vuonna 1926 esille nostama ajatus siitä, että uskonnollisten ja erilaisten poliittisten ryhmittymien omiin tarkoituksiinsa perustamat valistuslaitoksen pitäisi jättää vaille valtiopuuta, ei sekään näyttä saaneen suurempaa huomiota osakseen. Näin siitäkin huolimatta, että Laurila oli lukuisien kulttuuritoimiensa ohessa myös kommunismin vastaisen Suomen Suojelusliiton esimies.¹⁹²

Aivan ongelmaton ei ollut Akatemian asema myöskään SDP:n johdossa. *Työn Voima*-lehdessä kesäkuussa 1928 julkaistun kir-

joituksen mukaan johtavilla paikoilla puolueessa olevat henkilöt saattoivat edelleen arvostella hyvinkin ankarasti Akatemian toimintaa ja opetusohjelmaa. Vielä nihkeämpää suhtautuminen oli ammattiliittojen keskuudessa. *Työn Voiman* mukaan monista niistä ei ollut vielä yhtään jäsentä opiskelemissa Akatemiassa.¹⁹³

Akatemiaan kohdistunut poliittinen paine oli näinä vuosina kuitenkin yleisesti ottaen varsin vähäistä. Opiskelunsa Kauniaisissa juuri päättänyt liperiläinen Väinö Piiparinen totesi lehtikirjoituksessa toukokuussa 1929 pääpiirteittäin osuvasti, että Akatemia oli kuluneeseen talveen saakka saanut olla erillään puoluekiihkousta. Mainittuna vuonna olivat kommunistit kuitenkin iskeneet kertaalleen.¹⁹⁴ Taustalla oli kommunistien ja sosialidemokraattien erimielisyydet Suomen Ammattijärjestössä (SAJ).

Hyökkäyksen teki kommunistinen *Työväenjärjestöjen Tiedonantaja*. Se julkaisi huhtikuussa 1929 etusivullaan näyttävän uutisen Työväen Akatemian keskustelukokouksesta, jossa oli asetettu SAJ:n hajottamisen kannalle. Lehden mukaan päätös puhui selvää kieltä siitä, että Akatemiasta oli muodostunut ”noskelainen puoluekoulu, jossa kasvatetaan työväenliikkeelle vihamielisiä toimitsijoita”. Tapaus – joka oli todennäköisesti jonkun Akatemiassa opiskelleen kommunistin lehdelle vuotama – oli uutisoitu vahvasti ylimitoitettuna, mutta se johti kipakkaan jatkokirjoitteluun. *Työväenjärjestöjen Tiedonantajan* johtopäätös tapauksesta oli, että ammattiyhdistysliikkeen oli jatkossa syytä harkita tarkoin Akatemialle antamaansa aineellista ja moraalista tukea.¹⁹⁵ Uhkaus oli käytännössä pitkälti sanahelinää, sillä mainittu tuki oli siihenkin saakka ollut varsin vähäistä. Vielä niukemmin sitä oli jatkossa luvassa ainakaan SAJ:n taholta, sillä sosialidemokraatit jättivät järjestön ja perustivat lokakuussa 1930 uuden järjestön, Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliiton (SAK, myöhemmin Suomen Ammattijärjestöjen Keskusliitto).

Oikeiston taholta Työväen Akatemia sai olla yllättävän pitkälti rauhassa jopa Lapuan liikkeen vuosina. Avointa kritiikkiä Akatemiaa kohtaan ei oikeiston lehdissä juuri esiin-

tynyt – ehkä tekemistä oli muualla riittämiin. Mahdollisesti Akatemian vuoro olisi tullut myöhemmin, mutta tässä vaiheessa lapualaiset keskittyivät tukahduttamaan ennen kaikkea kommunistien toiminnan. Sen tultua toteutetuksi ei kommunistienkaan puolelta enää kuulunut avointa kritiikkiä Akatemiaa kohtaan, ja tekemisen pääpaino oli sielläkin suunnattu vastaavasti ensisijaista vihollista äärioikeistoa vastaan. Yksi harvoista oikeiston taholta tehdyistä hyökkäyksistä sattui loppuvuonna 1930, kun *Rintamamies*-lehti nosti paimiolaisen kommunistin Mauri Perkonojan puheen yhteydessä esille tämän Akatemia-kytkökset. Perkonoja – joka sodan jälkeen toimi SKDL:n kansanedustajana – oli suorittanut Akatemian vuosina 1927–1928. *Rintamamies* syytti Akatemiaa siitä, että sen suojissa kommunistiset organisaattorit hankkivat yleissivistystä ja kehittivät itseään vastaista kommunistisista toimintaa varten.¹⁹⁶ Siihen asia kuitenkin sillakin kertaa jäi.

Entisistä Akatemian oppilaista lapualaiset kyyditsivät Neuvostoliittoon ainakin Työn Ääni -lehden Kokkolan asiamiehen Hugo Myllymäen kesäkuussa 1930. Myllymäki oli tietävästi vielä Akatemian tullessaan syksyllä 1927 sosialidemokraatti, mutta kämppätoveri käännöksi hänet talven aikana kommunistiksi. Paavo Kiven mukaan Neuvostoliittoon kyyditettiin myös Haukiputaalta koitoisin ollut Villiam Kourunen.¹⁹⁷ Kaksikosta ainakin Kourunen kohtasi tiensä pään Stalinin vainoissa. Eräitä muitakin entisiä akatemialaisia siirtyi 1930-luvulla Neuvosto-Venäjälle. Eräs heistä oli turkulainen Hellä Luoto (myöhemmin Lehtonen), joka palasi kotimaahansa vasta vuonna 1964. Myllymäki, Kourunen ja Luoto opiskelivat kaikki Akatemiassa lukuvuonna 1927–1928.¹⁹⁸

Lapuan liikkeen toiminta kulminoitui Mäntsälän kapinaan keväällä 1932. Välillisesti tapahtumissa oli osallisena myös Työväen Akatemia, sillä kapina sai alkunsa lapualaisten keskeytettyä ampumalla Akatemian opettajanakin toimineen Mikko Erichin puhetilaisuuden Mäntsälän Ohkolan työväentalolla 27. helmikuuta 1932. Erichin tiedetään lähteneen Ohkolaan suoraan Työväen Akatemian luenlontaan johtaja T. I. Wuorenrinteen vielä saa-

Kirjailija Lauri Haarla muokkasi luennoitsijana tarkalla ja ankarallakin kädellä akatemialaisten äidin-kielentaitoja. Sisällissodassa Haarla oli taistellut valkoisten joukoissa mutta asettui 1930-luvun oikeistoradikalismien vuosina puolustamaan Työväen Akatemiaa. TAK.

tellessä hänet linja-autolle. Erich oli aiemmin joutunut lapualaisten hampaisiin eduskunnan välikysymyksen yhteydessä pitämästään puheesta. Ohkolan tilaisuuteen liittyikin jo ennakolta uhkauksia, joten Erich tiesi, millaiseen vaaraan hän perillä antautuisi. Erich olikin todennut lähtevänsä matkalle, jolta hän tuskin elävänä palaisi. Elossa Erich kuitenkin väli-kohtauksesta selvisi. Ohkolan puhetilaisuuden keskeyttäneen ammuskelun jälkeen lapualaiset sallivat hänen poistua paikalta. Ilmapiiri oli kuitenkin siinäkin vaiheessa edelleen varsin uhkaava. Eräänlaisena kostona toiminnastaan Erich joutui vielä huhtikuussa 1932 puhujamatkallaan Tampereella kyyditetyksi Virroille.¹⁹⁹

Vaikeassa poliittisessa tilanteessa Akatemioita ja sosialidemokraatit yleensäkin eivät antaneet provosoida itseään. Kun johtaja Wuorenrinne puhui maaliskuun 1932 alussa työläisurheilujuhliissa Tampereella – Mäntsälän kapinan tultua juuri kukistetuksi –, hän joksikin perustellusti saattoi korostaa työväen rauhallisuutta ja mielenmalttia: ”Suomen työväestö on osoittanut olevansa paljon kehittyneempää kuin kansan ’parhaimmistoksi’ itseään kutsuva, maassa levottomuuksia aiheuttanut kansanosa.”²⁰⁰

Aikakauteen liittyi myös tietynlaista pettymystä työväenluokan omaan toimintaan. Opiskelunsa Akatemiassa juuri päättänyt terävänä sanankäyttäjänä tunnettu August Pekkanen – kirjailija Toivo Pekkasen serkku – oli jo syksyllä 1929 puhunut työväenliikkeen pysähtyneisyydestä ja nostanut tervetulleena uudistusliikkeenä esille porvarillisista piireistä lähteneen hajanaisen Tulenkantajat-kirjallisuusryhmän. Samanlaista Tulenkantajien puhaltamaa uutta henkeä hän kaipasi työväenliikkeen ja sen puolue-elämään. Pekkanen rohkeni jopa ehdottaa jonkinlaista yhteistyötä Tulenkantajien kanssa.²⁰¹ Kirjoitus poiki *Suomen Sosialidemokraattiin* kaksi vastakirjoitusta, joista toisen oli laatinut samaan aikaan Pekkasen kanssa Akatemiassa opiskellut Janne Hakulinen. Tältä liikenä jossain määrin ymmärrystä Pekkasen huomiolle, mutta porvarillisen Tulenkantajien kanssa Hakulinen ei ollut valmis lyömään kättä.²⁰²

Myös Akatemian esimies Julius Ailio toi päiviensä hiljalleen kallistuessa loppuilleen esille oman pettymyksensä työväenliikkeen tilasta. Jo keväällä 1932 hän oli todennut työväenluokan vajonneen monin paikoin vaivaistalokulttuurin asteelle.²⁰³ Akatemian avajaisissa lokakuussa 1932 Ailio arvioi työväenluokan tilaa sangen kriittisesti. Hänen mukaansa työväki oli alkanut liiaksi jäljitellä porvarillista elämänmenoa:

”Nykyiset elämän toiminnan muodot on uudestaan arvioitava, sillä nykyjäänhän me oikeastaan kaikessa jäljittelemme ja tavoittelemme porvarillisen kulttuurin muotoja. Työväestö ei elämässään vähääkään eroa porvareista, vaan sillä on sama ylellisyyskulttuuri päämääränään – sikäli kuin varat sallivat – ruuissa,

Akatemian kymmenvuotisjuhlan viettoja juhlasalissa 21. lokakuuta 1934. Suomen liput ovat jo näyttävästi esillä. TAK.

juomissa, puvuissa, ristiäisissä, häissä, hautajaisissa y.m. perhejuhlissa. Suuri osa työväestöä on henkisesti siis yhtä köyhää kuin pikkuporvaristokin.”²⁰⁴

Ailion näkemykset olisivat varmasti miellyttäneet kommunistilehdistöä, ellei se olisi lapualaisvuosina joutunut tukahdutetuksi. Yhteenveto lapualaisajoista oli lopulta se, että

Työväen Akatemia säästyi lähes kokonaan oikeiston hyökkäyksiltä. Enemmistö akatemiaalaista lienee ajatellut näinä vuosina samoin kuin Akatemiaopintojaan keväällä 1932 päättämässä ollut hattulalainen Eino Raunio sanomalehteen kirjoitti: ”Taloudellinen kysymys on kaikkein synkimpänä monen mielessä ihanan kevään toiveista huolimatta.”²⁰⁵

Uhka IKL:n taholta

Lopulta kävi niin, että kiivaimmat hyökkäykset Akatemiaa vastaan alkoivat Lapuan liikkeen jo tultua lakkautetuksi. Liikkeen raunioille syntyi kesäkuussa 1932 Isänmaallinen kansanliike (IKL), joka yhdessä sitä lähellä olevien piirien kanssa ryhtyi nopeasti arvostelemaan Työväen Akatemiaa. Esimerkiksi kesällä 1932 Kokoomusta lähellä oleva *Satakunnan Kansa* ja Lapuan liikkeen äänenkannattaja

Ajan Sana kävivät oikeistolehdistölle tavanomaista keskustelua siitä, oliko Akatemia mielletävä sosialistiagitaattoreita kouluttavaksi puoluekouluksi vai oliko se puolueeton tieteellinen oppilaitos.²⁰⁶ Tämä oli kuitenkin vielä tavallista, aika ajoin esille nousevaa polemiikkaa.

Lisää kierroksia poliittinen keskustelu sai, kun Työväen Akatemian tiloissa ryhdyt-

tiin järjestämään uuden ammattijärjestön SAK:n kursseja. Akatemian tiloissa oli jo 1920-luvulta lähtien pidetty TUL:n ja TSL:n sekä eräiden muiden työväenjärjestöjen kesäkursseja. Niiden järjestäminen oli tuonut Akatemialle sen kipeästi kaipaamia lisätuloja. Kuitenkaan kommunistien hallitseman SAJ:n kursseja Kauniaisissa ei ollut takavuosina pidetty. Muutos kulttuurissa tapahtui vasta SAK:n perustamisen jälkeen. Uuden sosialidemokraattisjohtoisen ammattijärjestön ja Akatemian suhteet muodostuivat kurssien järjestämisen suhteen alusta lähtien tiiviiksi. Tästä muodostui kuitenkin ongelma oikeisto-piirien keskuudessa.

Ongelma oli siinä, että oikeistossa – etenkin Isänmaallisessa kansanliikkeessä mutta osittain myös Kokoomuksessa – ei suuremmin tehty eroa kommunistisen ja sosialidemokraattisen ammattijärjestön välillä. SAJ:n 1920-luvun lopulta lähtien masinoimat poliittiset lakot olivat oikeistossa tuoreessa muistissa ja uusikin ammattijärjestö oli näille piireille punainen vaate. Kun SAK piti Akatemian tiloissa ensimmäisen kurssinsa vuonna 1932 ja sai vielä järjestettyä osanottajille 25 prosentin alennuksen rautatielipuista, tapahtumat laitettiin karvaasti merkille *Ajan Sanassa* ja *Uudessa Suomessa*.²⁰⁷

Tavallinen lehtipolemiikki ei vielä ollut Akatemian näkökulmasta vaarallista, mutta siihen yhdistynyt valtionapuuun kohdistunut kritiikki oli kokonaan toinen asia. Sen evääminen olisi todennäköisesti merkinnyt Akatemian loppua. Oletettavasti juuri valtionavun menettämiseen kohdistunut pelko sai Akatemian johtokunnan lähettämään *Uudelle Suomelle* vastineen, jossa varsin nöyrässä sävyssä korostettiin Akatemian toimineen SAK:n kursseilla ainoastaan tilanvuokraajana. Samalla muistutettiin kurssien järjestämisen taloudellisesta merkityksestä Akatemialle, etenkin kun valtionapua oli lama-aikana supistettu ja muukin tuki oli vähentynyt.²⁰⁸

Lehtikirjoittelu aktivoitui ja samalla myös kärjistyi seuraavien SAK:n kurssien yhteydessä kesällä 1933. Nyt oikeistossa puhuttiin jo marxilaisesta kiihotuskoulusta. *Lakeuden Sanan* väitteen mukaan SAK:n toimitsijoista puolet oli kommunisteja. Samaan suuntaan

kirjoitti *Uusi Suomi*, jonka mukaan huomattava osa SAK:n väestä oli tuomittu kapinarikokista. Olennaista kuitenkin oli TSL:n ja Akatemian valtionavun nostaminen tikunnokkaan.²⁰⁹ Kärjistynyttä tilannetta ei ainakaan parantanut se, että jumalanpilkasta syksyllä 1933 oikeuteen joutuneet *Kansan Voiman* vastaava toimittaja Jussi Raatikainen ja aputoimittaja Väinö Piiparinen tiedostettiin lehdistössä Akatemian käyneiksi.²¹⁰

Kunnallisella kentällä taas hyökättiin Akatemialle myönnettyä paikallista tukea vastaan. Viipurissa ilmestynyt *Karjala*-lehti vihjasi Kokoomuksen ehdokkaita äänestämällä voitavan vaikuttaa Akatemian opiskelijoille Viipurin maalaiskunnassa myönnettyjen apurahojen loppumiseen, ja Tampereella *Aamulehti* kritisoi muiden työväenjärjestöjen avustusten ohessa kaupungin vuosittain Akatemialle myöntämää tukea.²¹¹

Näiden kaikkien tapahtumien ja kirjoittelun valossa alkoi olla ilmeistä, että Akatemian valtionapu nostettaisiin esille myös valtakunnan tasolla eli eduskunnassa. Marraskuussa 1934 IKL:n kansanedustaja Hilja Riipinen esittikin eduskunnan budjettikeskustelun yhteydessä pontta, jonka mukaan hallituksen olisi pitänyt tutkia määrärahojen myöntämistä sellaisille järjestöille, jotka olivat joko poliittisten järjestöjen osia tai muuten yhteistoiminnassa poliittisten järjestöjen kanssa, ja ryhtyä asian vaatimiin toimenpiteisiin. Faktisesti tämä olisi voinut tarkoittaa myös Työväen Akatemian valtionavun menetyttä. Riipisen ponsi kuitenkin hylättiin selvin luvuin 133–48.²¹²

Käytännössä Riipisen ponsi olisi tiukasti tulkittuna voinut olla vaaraksi monen muunkin poliittisen suunnan järjestöille, joten sillä ei sen vuoksi ollut eduskunnassa minkäänlaisia läpimenon mahdollisuuksia. Jo vuotta aiemmin Riipinen oli budjettikeskustelussa hyökännyt Työväen Sivistysliiton opintokorhoja vastaan.²¹³ Todellista vaaraa IKL:n aloitteista ei lopulta ollut, vaikka Akatemiassakin asia varmasti herätti pelkoa vielä 1930-luvun alussa. Vähitellen tilanne kuitenkin muuttui. Budjettikeskustelussa joulukuussa 1935 Väinö Voionmaa saattoikin lausua Riipisen hyökkäysten tylsistyneen vuosi vuodelta ja olleen siten helposti torjuttavissa.²¹⁴

SAK:n kurssin avajaiset vuonna 1937. Eturivissä kolmas vasemmalta johtaja T. I. Vuorenrinne. Äärimmäisenä vasemmalla Arvi Hautamäki. TAK.

Voionmaan arvio oli epäilemättä oikea. Suomalainen yhteiskunta alkoi 1930-luvun loppua kohti mentäessä lähentyä jonkinlaista poliittista konsensusta ennen kaikkea Maalaisliiton ja sosialidemokraattien ansiosta. Tähän vaikutti osaltaan molempien puolueiden ryhtyminen demokratian tueksi aikana, jolloin autoritääriset johtajat nostivat päätään kaikkialla Euroopassa. Sosiaalidemokraatit tekivät samaan aikaan yhä selvemmin pesäeroa jyrkkään kumouksellisuuteen. Jo vuonna 1934 Tulenkantajien Raoul Palmgren olikin syyttänyt Väinö Voionmaata Akatemian avajaispuheen jälkeen täydellisestä sosialististen kasvatusperiaatteiden hylkäämisestä, jonka seurauksena Akatemian työläisnuoret kiinnitettiin kuolevaan porvarilliseen yhteiskuntaan.²¹⁵

Näkyvin merkki Maalaisliiton ja SDP:n yhteistyöstä oli maaliskuussa 1937 nimitetty A. K. Kajanderin hallitus, jossa mainittujen puolueiden lisäksi olivat mukana Edistyspuolue ja

RKP. Akatemiaa lähellä olleet piirit olivat hyvin edustettuina hallituksessa. Akatemian esimies Väinö Voionmaa oli kauppa- ja teollisuusministeri ja johtokunnan jäsen Väinö Salovaara syyskuusta 1938 lähtien kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeri. Myös Salovaaran edeltäjä Hannes Ryömä oli toiminut alkuvaiheessa Työväen Akatemian lääkärinä. Akatemia salonkikelpoisuus ainakin poliittisen keskustan silmissä oli vihdoinkin edennyt varsin pitkälle. Näkyvänä todisteena tästä olivat maalaisliittolaisen opetusministeri Oskari Mantereen kaksi vierailua Akatemian tiloihin vuosina 1934–1935. Kajanderin hallituksen maalaisliittolainen opetusministeri Uuno Hannula puolestaan kunnioitti Akatemian uuden lukuvuoden avajaisia lokakuussa 1937.²¹⁶

Oikeiston kritiikki Työväen Akatemiaan kohtaan ei hiipunut kokonaan 1930-luvun loppuvuosinaan, mutta se oli Akatemian näkökulmasta jo jokseenkin vaaratonta. Vaikka etenkin SAK:n kurssien järjestäminen Kauni-

Vuonna 1935 Akatemiassa vietettiin pohjoismaista opetusviikkoa. Puhumassa maalaisliittolainen opetusministeri Oskari Mantere. Jo edellisenä vuonna Mantere oli osallistunut Akatemian kymmenvuotisjuhlaan. Hänen vierailujaan voidaan pitää eräänlaisena osoituksena Akatemian työn hyväksymisestä Maalaisliiton taholta. TAK.

aisissa kirveli edelleen oikeistoa, turhautuminen alkoi paistaa Isänmaallisesta kansanliikkeestäkin. *Ajan Suunnan* pakinoitsija kirjoitti harmissaan elokuussa 1937: ”En muista, milloin joku porvarillinen kansanedustaja olisi noussut puhumaan ’Työväen Akatemiaa’ vastaan. Ei kiltisti *porvarienemmistöinen eduskunta* senkin vallankumouslafkan ylläpitämiseksi varat myöntää.”²¹⁷

Huolimatta siitä, että Akatemia sai 1930-luvun loppua kohti tultaessa yhtä suurempaa ymmärtämystä osakseen etenkin poliittisen keskustan taholta, se oli edelleen ainoa työväenliikkeen edustaja laajassa kansanopistojen kentässä. Talvisodan alla vuonna 1939 Suomessa oli kaikkiaan 63 kansanopistoa, joista kristillisiä oli 20 ja ruotsinkielisiäkin 16.²¹⁸

Vuosikymmenen loppua kohti mentäessä maailmantilanne kiristyi uhkaavasti. Akatemian johto otti useissa tilanteissa julkisesti kantaa demokratian ja vapaan sivistystyön puolesta. Väinö Voionmaa käsitteli lukuvuoden päättäjaisissa huhtikuussa 1937 pitkään sitä, kuinka demokratia ja diktatuuri kamppailivat nuorisosta.²¹⁹ Eurooppalainen todellisuus löi vähitellen akatemialaisiakin kasvoille. Tammikuun 1939 lopussa Akatemiassa vieraili 25 Hitlerin Saksalle luovutetuilta Tšekkoslovakian Sudeettialueelta lähtöisin ollutta pakolaista. Akatemian keikyäläinen opiskelija Olavi Vallenius (myöhemmin Vella) kuvasi sanomalehden palstoilla tunnelmiaan vieraiden poistuttua: ”Pakolaistoverit lähtivät, mutta se vaikutelma ja tunnelma, jonka heidän vierailunsa sai ei katoa, vaan voimistuu päivä päivältä, sitä mukaa mitä kiireämmälle joudumme kamppailussa fasismin kanssa.”²²⁰

Akatemiassa opiskeli näinä vuosina aiempaan tapaan myös kommunisteja. Eräs aktiivisimmista oli vuosikurssilla 1937–1938 opiskellut Erkki Salomaa. Hänestä oli tullut SKP:n jäsen jo ennen Akatemiaan tuloaan, mutta tästä jäsenyydestä eivät tienneet edes kaikki hänen läheiset toverinsakaan. Samaan aikaan Salomaan kanssa Akatemiassa opiskellut Yrjö Helenius ja myöhemmin pitkäaikaisena kansanedustajanakin tunnettu Väinö Virtanen olivat hekin vakaumuksellisia kommunisteja, joiden mieliä eivät järkyttäneet edes Stalinin 1930-luvun vainoihin liittyneet näytösoikeudenkäynnit. Salomaa sai SKP:n kautta käyttöönsä jopa näytösoikeudenkäyntien pöytäkirjatekstejä, joita hän levitti akatemialaisien keskuuteen.²²¹

Fasismin vastustaminen oli ollut työväen pääteemana viimeistään Espanjan sisällissodan päivistä lähtien. Vuosikymmenen lopussa Adolf Hitler horjutti vakavasti tasapainoa Euroopassa. Nopeassa tahdissa seurasi ensin Itävallan liittäminen Saksaan 1938, sitten Tšekkoslovakian Sudeettialueiden 1938 ja keväällä 1939 koko Tšekkoslovakian yhdistäminen Hitlerin valtakuntaan. Kun Hitler liittoutui kesällä 1939 Neuvostoliiton johtajan Stalinin kanssa, suomalaiset joutuivat fasismin sijaan kohtaamaan kommunistisen Neuvostoliiton

Toveri-lehden kansikuva lukuvuodelta 1937–1938 henkii vahvasti köyhälistön taistelua oikeuksiansa puolesta. "Toivioretkellä" nimetyn kannen on piirtänyt Vialasta kotoisin ollut Heimo Vuorio.

invaasion. Fasismin ja kommunismin liitto antoi Saksalle vapaat kädet hyökätä Puolaan 1. syyskuuta 1939. Saman päivän lehdessä ilmoitettiin – tietämättä vielä Saksan hyökkäyksen Puolaan alkaneen varhain aamulla –, että Työ-

väen Akatemian johtaja Yrjö Kilpeläinen esitelmöisi Helsingin työväenopistossa 3. syyskuuta.²²² Luennon aihe – kansainvälinen tilanne – oli turhankin ajankohtainen. Toinen maailmansota oli alkanut.

TOISEN MAAILMANSODAN VARJOSSA

Talvisodan poikkeusolot

Historiallisessa perspektiivissä työväenliike oli aina ollut vahvasti pasifismin kannalla. Työväen Akatemian johtajan Yrjö Kilpeläisen tausta oli kuitenkin hieman toisenlainen. Asevelvollisuusaikanaan hänen on kerrottu vakavissaan harkinneen suuntautumista sotilasuralle. Tarinan mukaan pään käänsi vasta hänen ystävänsä sotaväkeen saapunut kirje, johon oli liitetty mukaan 20 markan seteli. Kilpeläisen oli käsketty mennä rahan kanssa sotilaskotiin ja harkita vakavasti, onko viisasta tuhlata lahjojaan upseerinuraan.²²³ Ajatus sotilasurasta jäi, mutta jonkinlainen kiinnostus aihealueeseen säilyi. Syyskuussa 1939 Kilpeläinen esitelmöi Viipurin työväenopistossa aiheesta sota-propaganda ja kansainvälinen vakoilu.²²⁴ Esitelmän ensiksi mainitusta aihealueesta muokkaantui sittemmin sota-aikana työtehtävä, joka teki Kilpeläisen kuuluisaksi jokseenkin jokaisessa suomalaiskodissa.

Akatemian uuden lukuvuoden avajaisia vietettiin 8. lokakuuta 1939 näennäisen rauhantilan vielä vallitessa. Ulkopoliittinen tilanne oli kuitenkin käynyt jo uhkaavaksi, sillä Moskovassa Suomen neuvottelijat olivat kolme päivää aiemmin aloittaneet neuvostojohdon kanssa keskustelut ”konkreettisista poliittisista kysymyksistä”. Väinö Voionmaa lausuiakin Akatemian avajaisissa epäilyksensä siitä, että opiskelijoiden työrauha voisi mahdollisesti häiriintyä. Istuvana kauppa- ja teollisuusmi-

nisterinä Voionmaa oli hyvin perillä siitä, että puolustusvoimat varautuivat kuumeisesti mahdolliseen sodan syttymiseen. Tilanteessa, jossa aseet jo puhuivat Euroopassa, Voionmaa näki edelleen tärkeäksi muistuttaa Akatemian puhujapöytästä sivistyksen merkityksestä.²²⁵

Voionmaan puheen aikoihin reserviläisille alkoi jo tippua ensimmäisiä määräyksiä saapua ylimääräisiin harjoituksiin. Akatemian johtaja Yrjö Kilpeläinen lähti reservin vänrikkinä sotapalvelukseen 12. lokakuuta. Toisia seurasi pian perässä. Kun Akatemiaan oli avajaispäivään mennessä ehtinyt ilmoittautua 40 opiskelijaa, heistä viisi kutsuttiin jo 14. lokakuuta mennessä sotapalvelukseen. Liikekannallepanon yhteydessä Akatemia joutui myös luovuttamaan luentosalinsa ja eräitä huoneita kolmeksi päiväksi muuhun käyttöön, koska odotettiin reserviläisten yöpyvän oppilaitoksen tiloissa.²²⁶ *Toveri*-lehdessä julkaistussa kirjoituksessa kuvattiin Akatemian tiloihin saapuneiden Kauniaisten lottien reserviläisiä varten tekemiä valmisteluja:

”Tuskin opetuslapset [opiskelijat] olivat ehtineet kunnolla kotiutua, kun Kauniaisten Lottat huomasivat tämän sopivaksi paikaksi ja eräänä kauniina päivänä he saapuivat ja valtasivat keittiön patoineen päivineen. Opetuslapset saivat silloin ensimmäisen muuttokäskynsä ja johtaja Jahvetti reservikutsun. Kyllä silloin ruotsi roiskui talossa, kun 10 Lottaa keitti her-

Sukupolvea, jonka kohtaloksi tuli kantaa sota-ajan raskasta taakkaa. Työväen Akatemian opiskelijoita lukuvuonna 1938–1939. Eturivissä keskellä johtaja Yrjö Kilpeläinen ja opettaja Arvi Hautamäki. Viimeksi mainittu joutui sota-aikana kantamaan suurta vastuuta Akatemiasta. TAK.

nerokkaa ja vettä niin, että hella punoitti. Odotimme silloin toista sataa reserviläistä saapuvaksi. Sairastupa oli valmiina, kaikki lautaset, lusikat ja muut vehkeet olivat kannetut luokkaan. Voileivät olivat asetetut patterin viereen kuivumaan, osa hernerokasta poltettu pohjaan ja voi levitetty pitkin pöytää sulamaan. Reserviläiset eivät vain tulleet ja hernesoppa kaadettiin maitohinkeihin ja vietiin Leppävaaraan. Ruotsi lakkasi kuulumasta. Lotat häipyivät ja opetuslapset palasivat entisille asuinsijoilleen.²²⁷

Reserviläisiä turhaan odoteltaessa oli Akatemian luentoja pidetty kirjastohuoneessa, kunnes päästiin jälleen palaamaan varsinaiseen luentosaliin. Osa oppitunneista jäi kuitenkin luennoitsijoiden puutteessa pitämättä. Vajausta paikattiin osaltaan pitämällä toisten oppiaineiden kaikki tunnit nopeutetussa tahdissa. Kaikkien akatemialaisten mielissä väijyi sodan uhka. Erityisesti huoli painoi muutamia aivan rajan pinnasta kotoisin olleita naisopiskelijoita.²²⁸ Lokakuun lopussa eräs Etelä-Hä-

meestä kotoisin ollut oppilas kuvasi tilannetta Akatemiassa:

”Monet varmaan ihmettelevät, kuinka tällaisena aikana voi opiskella. Mutta kyllä täällä opiskellaan täydellä höyryllä. Toisia kyllä on kutsuttu isänmaan palvelukseen (7 oppilasta, joista 2 jo palannut takaisin, 1 lomalla toistaiseksi). Jokainen on lähtenyt nurisematta, vaikka opinnot ovatkin jääneet kesken.”²²⁹

Pian Akatemian lukukausi uhkasi katketa uudelleen. Lokakuun 30. päivänä saatiin kuulua, että puolustusvoimat tarvitsisivat kaikki Akatemian tilat. Rakennukset oli tarkoitus luovuttaa puolustusvoimain sähkölaboratorion käyttöön, joten opiskelijoiden tuli siirtyä pois. Kilpeläisen sijaan vt. johtajana toiminut Arvi Hautamäki uurasti koko seuraavan päivän saadakseen Akatemialle luvan jatkaa toimintaansa, vaikka sitten supistetussakin muodossa. Erityisesti oltiin huolissaan Karjalan raja-alueelta kotoisin olevista opiskelijoista, jotka Akatemian ovien sulkeutuessa eivät mitenkään voisi palata koteihinsa. Tilanne näytti

Akatemian talvista rauhaa ennen sotia. Portinpylväät eivät vielä ole saaneet myöhempiä rautaporttejaan. TAK.

toivottomalta, joten osa helsinkiläisistä opiskelijoista ryhtyi jo siirtämään tavaroitaan pois Akatemiasta.²³⁰

Lokakuun 31. päivän iltana paikalle saapui ministeri ja Akatemian esimies Väinö Voionmaa yhdessä johtokunnan jäsenen Onni Toivosen kanssa. He ryhtyivät nyt jatkamaan Hautamäen aloittamaa viivytystaistelua. ”Hyvä esimiehemme päätti auttaa lapsiaan ja kutsui arvon everstin neuvonpitoon”, ilmaisi asian *Toveri*-lehden kirjoittaja. Kun oppilaat vielä lupasivat asustella pitkin nurkkia, kunhan vain saisivat jäädä, asia sai vihdoinkin sinetinsä. Sähkölaboratorion väki viipyi Akatemiassa ainoastaan viikon ja muutti sen jälkeen toisiin asumuksiin johonkin lähistölle. Koko talven he kuitenkin kävivät ruokailemassa Akatemiassa.²³¹

Opiskelumahdollisuus Akatemiassa oli onnistuttu säilyttämään, mutta ainoastaan kuukauden ajaksi. Ennen sodan puhkeamista opiskelijat osallistuivat vielä reserviläisten perheiden avustamiseen järjestämällä ohjelmalli-

sen illanvieton heidän hyväkseen.²³² Rauhan aika päättyi marraskuun 30. päivänä 1939, kun Neuvostoliiton joukot ylittivät Suomen rajan ilman sodanjulistusta. Eräs Akatemian opiskelija on kuvannut, kuinka opisto havahtui talvisodan puhkeamiseen:

”*Torstaina, marraskuun viimeisenä päivänä tuli tieto, ettei voitu järjestää lukujärjestyksenmukaista kirjallisuus- ja taidehistorian luentoa, koska luennoitsija ei voinut saapua Helsingistä. Kun opettaja Hautamäkikin oli silloin Helsingissä ei voitu järjestää mitään luentoa ja niin päätettiin, että otetaan iltapäivällä yksi ylimääräinen luento määrätuntien saamiseksi. Otaksuttiin opettajien saapuvan iltapäivällä. Luennot kuitenkin jäivät, sillä nopeasti levisi aamupäivällä tieto, että venäläiset olivat käyneet pommitusretkellä Helsingissä. Ensimmäinen se oli vain huhu, mutta nopeasti se varmistui, viiden ajatuksetkin luentojen luvuista ja pitämisestä sinä päivänä.*”²³³

Hautamäki saapui ensimmäisen sotapäivän iltana Akatemiaan, jolloin hän neuvotteli

Työväen Akatemia koki talvisodan läheltä. Helsingin pommitusten vaikutukset tuntuivat Kauniaisissakin. Kuvassa suomalaisten ilmatorjunnan valonheitin Westendissä. SA-kuva.

opiskelijoiden kanssa tilanteesta. Kaikesta huolimatta päätettiin seuraavana päivänä pitää yhteiskuntatieteiden tentti. Seuraavana päivänä ajatuksesta kuitenkin luovuttiin, ja Akatemian lukukausi todettiin päättyneeksi.²³⁴ Opiskelijoista osa jätti akatemian, mutta toiset jäivät. Kaikilla ei ollut paikkaakaan mihin mennä. Poistuvien opiskelijoiden tilalle tuli pakolaisia Helsingistä. Enimmillään Akatemiassa ruokittiin yli sata suuta. Niiltä, joilla oli varoja, Akatemia otti maksun tarjoilusta.²³⁵

Pakolaisten joukossa oli Helsingistä noudeutu Väinö Voionmaan tytär Marjatta Joutsen, joka oli synnyttänyt lapsen vain päivää ennen talvisodan syttymistä. Yrjö Kilpeläinen luovutti asuntonsa makuuhuoneen äidin ja vastasyntyneen käyttöön. Heti heidän Akatemiaan saavuttuaan sattui ilmahälytys, ja kaikki määrättiin ulos lumihankeen. ”Minä olin siinä vuorokauden ikäinen vauva sylissä, ja sainoin että en kyllä lähde. Enkä mennyt,” Joutsen on muistellut dramaattisia tapahtumia.²³⁶

Helsingistä siirtyivät Neuvostoliiton ilmahyökkäysten alta pois pakolaisten ohella myös monet yritykset, laitokset ja virastot. Siinä tilanteessa Akatemian tiloille riitti kysyntää. ”Sitä kosittiin Strömbergille, sairaalaksi, kättilöopistoksi ja jos vaikka miksi, mutta Kansanhuoltoministeriö sivuutti nämä kosinnat ja ilman pitempiä puheita valtasi koko hovin,” ilmaisi asian *Toveri-lehti*.²³⁷ Pakkovuokralaiseksi tullut kansanhuoltoministeriö otti Akatemian rakennukset käyttöönsä 4. joulukuuta 1939. Ministeriöllä oli paitsi runsaasti painoarvoa myös paljon paikallistuntemusta valitessaan Akatemian sijainnista. Kun ministeriö syyskuussa 1939 perustettiin, sen osastopäälliköksi kutsuttiin Onni Toivonen Kulutusosuuskuntien Keskusliitosta. Hän oli muiden tehtäviensä ohessa kuullut myös Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön johtokuntaan aina sen perustamisesta lähtien.²³⁸

Akatemian suojiin yhä jääneille opiskelijoille löytyi uusi työskä, sillä oppilaitoksen

Elokuvasäätiön väkeä vieraillemassa invalidikotina palvelleessa Akatemiassa vuonna 1940. Muiden elokuvatahtien joukossa paikalla oli myös Tauno Palo. TAK.

oli järjestettävä kansanhuoltoministeriön noin 80 hengen ruokailu sekä vielä väestönsuojeluvartio. Lisäksi huoneet piti siivota. Tätä varten paikalle jääneistä opiskelijoista muodostettiin työpalveluryhmä, joka suoritti mainitut tehtävät saamaansa ruokaa ja asuntoa vastaan.²³⁹ Monenlaista muutakin opiskelijat joutuivat tekemään, esimerkiksi tilkitsemään ikkunoita ministeriön väen hytistessä talvisodan kovissa pakkasissa. Työvelvollisuus ei liene tapahtunut ilman suomalaisille ominaista purnausta, ainakin mikäli *Toveri*-lehteen on uskominen: ”Oli siinä jupinaa toisenkin laista: Otto-poika teki täystenän W.C:ten siivouksesta eikä luvannut kiroilematta mennä possujakaan ruokkimaan.”²⁴⁰

Ilmeisesti työpalvelu ei opiskelijoita suuremmin innostanut, joten Akatemian johtokunta päätti lopettaa heidän palkattoman käyttönsä tammikuun 1940 päättyessä. Tämän jälkeen otettiin palkalliseen työsuhteeseen kaksi oppilasta, jotka tekivät halkoja Akatemian metsästä ja auttoivat talonmiestä. Lisäksi neljä naisopiskelijaa toimi samoin palkattuna apuna taloustöissä.²⁴¹

Toveri-lehden kirjoittaja tuntui myös olleen sitä mieltä, että aivan kuivin suin ei kan-

sanhuoltoministeriön väki talvisotaansa Akatemian tiloissa viettänyt: ”Ilo ilman viinaa on teeskentelyä ja he eivät ainakaan teeskennelleet.”²⁴² Lieneekö yhdistettävissä tähän samaan ministeriön ilotteluun, että Yrjö Kilpeläisen puolisolle maksettiin keväällä 1940 omaisuuden kulumisen lisäksi korvausta myös vuokra-aikana rikkoutuneesta omaisuudesta.²⁴³

Kun talvisota vihdoin päättyi 13. maaliskuuta 1940, kansanhuoltoministeriö ryhtyi tekemään muuttoa takaisin Helsinkiin. Ministeriön sijaan Akatemian oli seuraavaksi määrä palvella Suomen Siviili- ja Asevelvollisuusinvaliidien Liiton toipilaskotina talvisodassa haavoittuneita sotilaita varten. Ministeriön muutto sujui kuitenkin hitaasti ja vastaavasti uusien tulokkaiden saapuminen kangerteli. Vielä kerran äänessä on varsin avomielinen *Toveri*-lehden kirjoittaja:

”Meille tuli tosi kiire siivouksen kanssa, sillä ministeriön häntäpää muutti ’huomenna’ ja heidän huomenensa kesti maaliskuun loppuun. Toipilaitten piti tulla 8:s päivä huhtikuuta, mutta heidänkin tulonsa tapahtui ’huomenna’ ja sitä huomenta odotimme melkein toukokuuhun. Tosin meillä oli 3 poikaa useamman viikon, mutta emme tyytyneet heihin, meidän täy-

*tyi saada heitä enemmän ja tulikin niitä. Toistasataa potilasta meillä ehti olla ja heidän joukossaan oli niin monta tyyppiä kuin miestäkin. Suurimman osa oli rintamaelämä ja raat kokemukset sorvanneet sellaisiksi, ettei heidän hermonsä kestäneet päivääkään ilman viinaa. Emme me sitä ihmettele, emmekä heitä moiti, vaikka olisimmekin toivonut asian olevan toisin.*²⁴⁴

Toipilaskoti lopetti toimintansa 12. syyskuuta 1940.²⁴⁵ Siinä vaiheessa Akatemia valmistaui palaamaan normaaliin päiväjärjestykseen, sikäli kun sellaisesta välirauhan aikana ylipäättään voitiin puhua. Elintarviketulakin alkoi olla käsillä. Jo keväällä 1940 päätettiin kaikki Akatemian puutarhan viljelykoipiset alueet ottaa käyttöön. Jopa monivuotinen kaatopaikka aiottiin raivata uudismaaksi. Johtokunta päätti myös hankkia kylvökoneen.²⁴⁶

Uudelleen työn pariin

Raskaan talvisodan jälkeen Akatemiassa yrittettiin seuraavana syksynä päästä taas käsiksi työntekoon. Opiskelupaikkaa haki 60 henkeä, joista 21 oli viimeksi kesken jääneen lukuvuoden opiskelijoita. Akatemiaan päätettiin ottaa 46 opiskelijaa. Näistä naisia oli poikkeuksellisen paljon, kaikkiaan 20.²⁴⁸ Eräs Akatemian miesoppilas ilmaisikin asian toteamalla saapuneensa ruusutarhaan.²⁴⁹ Muuten tunnelmat olivat varsin synkät. Kun Akatemian avajaisia vietettiin 6. lokakuuta 1940, yleensä optimistina tunnettu Väinö Voionmaakin lausui synkään sävyyn suomalaisten tulleen heitetyksi syvään ja pimeään kuiluun, jonne päivä tuskin pilkisti.²⁵⁰

Opiskelijat kävivät kuitenkin kiinni työhön. Opiskelu solji normaaliin tapaan luentojen, seminaariharjoitusten ja opintokerhojen puitteissa. Lukuvuoden 1940–1941 uutuus oli helmikuun lopussa pidetty ”tutkielmaloma”. Opiskelijat saivat viikon ajan valmistella tutkielmiaan ja esitelmää. Loma katsottiin hyödylliseksi säilyttää jatkossakin, minkä vuoksi seuraava lukuvuosi päätettiin aloittaa viikkoa

Kolme ja puoli kuukautta kestänyt talvisota oli vaatinut uhrinsa isänmaalle, eikä menetyksiltä säästynyt akatemialaistenkaan joukko. Sodassa oli kaatunut seitsemän Akatemiassa opiskellutta miestä. Heistä yksi, kannslainen Armas Antinoja, oli keskeytyneen lukuvuoden 1939–1940 oppilaita eli suoraan Akatemiasta sotapalvelukseen lähteneitä.²⁴⁷

Talvisodan päättyttyä Suomeen muodostettiin maaliskuun 1940 lopussa Risto Rytin johtama hallitus. Tässä hallituksessa olivat vastuuta kantamassa Akatemian johtokunnan jäsen Väinö V. Salovaara kulkulaitosten ja yleisten töiden ministerinä ja Akatemian hallintoneuvostoa vuodesta 1933 lähtien johtanut OTK:n johtaja Toivo Salmio kauppa- ja teollisuusministerinä sekä toisena kansanhuoltoministerinä. Salmio jatkoi vielä puolen vuoden ajan kauppa- ja teollisuusministerinä Jukka Rangellin hallituksessa vuonna 1941.

aiemmin.²⁵¹ Akatemian sisäinen järjestyksenpito oli vanhaan tapaan opiskelijoiden itsehallinnon kontrollissa. Toverineuvoston kokouksessa lokakuussa 1940 käsiteltiin yleisiä käyttötytymisnormeja:

*”Päätettiin ilmoittaa toverikunnan kokoukselle, 1) että noudatettaisiin vanhaa hyvää tapaa, että tervehditään kutakin luennoitsijaa silloin kun hän tulee ensimmäiselle tunnilleen, seisaalleen nouden toisen tunnin alussa kuitenkin istutaan. 2) Koska toverineuvosto kauhukseseen on todennut, että eräät oppilaat yhä vieläkin teiditttelevät toisiaan haluaa toverineuvosto mitä vakavammin varoittaa tällaisesta menettelystä, vaatien sen lopettamista. Muussa tapauksessa tulee toverineuvosto kaikella ankaruudellaan syyllisiä rankaisemaan.*²⁵²

Vaikeasta ajasta huolimatta Akatemiassa riitti talvisodan jälkeenkin tulevaisuudenuskoa. Edessä oli asuntolan rakentaminen ja ylläyttäen oppilaitoksen talouspuolikin näytti verrattain valoisalta. Kansanhuoltoministeriöltä ja Suomen Siviili- ja Asevelvollisuusinvaliidiin Liitolta saadut vuokramaksut olivat

kattaneet vuokra-ajan kulut. Akatemia nautti sitä paitsi valtionapua, vaikka oppilaitos ei keväällä 1940 ollut lainkaan toiminnassa. Myös useimmat aiemmin Akatemiaa tukeneet tahot – pois lukien tupakkatehtaat – jatkoivat sota-ajasta huolimatta tuen antamista.²⁵³ Kaikkein tärkeintä oli kuitenkin uuden lahjoittajan ilmaantuminen.

Onni Toivonen ilmoitti Akatemian johtokunnan kokouksessa 1. lokakuuta 1940 tehtailija Heikki Huhtamäen päättäneen lahjoittaa Akatemialle 100 000 markkaa käytettäväksi varattomien oppilaiden avustamiseen. Rahat oli lupa käyttää toisinkin, esimerkiksi oppilasuntolan rakennusrahastoon. Huhtamäki oli kuitenkin esittänyt toivomuksen, ettei lahjoittajan nimeä saatettaisi julkisuuteen. Suuruedeltaan Huhtamäen lahjoitus vastasi neljäsosaa Akatemian vuosibudjetista ja se oli vasta alkua tulevalle. Akatemia ilmaisi kiitollisuutensa Heikki Huhtamäelle tarjoamalla tälle juhlapäivällisen Hotelli Kämpissä.²⁵⁴

Pohjanmaalta lähtöisin ollut makeis- ja elintarviketeollisuudella omaisuutensa luonut Heikki Huhtamäki muistetaan monille eri ta-

hoille suuntautuneista huomattavista lahjoituksistaan. Akatemia oli hänen ensimmäisiä merkittäviä lahjoituskohteitaan. Ei ole syytä epäillä sitä, etteikö Huhtamäki olisi tuntenut sympatiaa Akatemiaa kohtaan. Lahjoitusten käynnistymisen ajankohta ja tapahtuman kietoutuminen yhteen kansanhuollossa vaikutusvaltaisen aseman valtion lisenssitoimikunnan jäsenenä omanneeseen Onni Toivoseen on kuitenkin herättänyt myös epäilyksiä, että lahjoittaja tavoitteli samalla taloudellista etua. Toivosen elämäkerran kirjoittanut Seppo Heikki Salonen toteaa asian todistamisen olevan vaikeaa ja turhaakin, mutta lisää kuitenkin ikään kuin johtopäätelmänään: ”On erittäin vaikea välttää olettamukselta, että lahjoitukset liittyivät pula-ajan säännöstelytalouteen, jossa erioikeuksia jaettiin ja evättiin.”²⁵⁵

Epäilyksistä huolimatta on hyvin mahdollista, että Heikki Huhtamäki toimi enemmän tai vähemmän epäitsekäistä syistä. Hän oli tehnyt lahjoituksiaan jo rauhan aikana 1930-luvulla ja luovutti vuonna 1940 tunte mattomana lahjoittajana miljoona markkaa

Sota-aika aloitti Onni Toivosen nousun Akatemian suurmiesten joukkoon. Toivonen myötävaikuttanut merkittävästi Huhtamäki-yhtymän lahjoitusten saamiseen. TAK.

Rakennuskunta Hakan työmaata vuonna 1942. Myöhemmin isona asuntolana tunnettu Työväen Akatemian oppilasasuntola on noussut harjakorkeuteen saakka. TAK.

Suomen Kulttuurirahastolle. Kaikkein suurimman lahjoituksensa Huhtamäki teki vuonna 1943, jolloin hän luovutti Kulttuurirahastolle tietyn ehdoin 51 prosenttia Huhtamäki-yhtymän osakkeista.²⁵⁶

Heikki Huhtamäen tekemät lahjoitukset on nähty suuren luokan sijoituksena Huhtamäki-yhtymän sidosryhmäsuhteisiin. Niiden ajankohtaan on todennäköisesti vaikuttanut osaltaan myös Huhtamäen tunne siitä, että hänen voimansa alkoivat ehtyä. Työväen Akatemian kohdalla erityinen merkitys on lisäksi ollut sillä syvällä ystävyydellä ja luottamuksella, mikä sävytti Huhtamäen ja Onni Toivosen keskinäistä suhdetta.²⁵⁷

Huhtamäen Akatemialle vuonna 1940 tekemällä lahjoituksella oli suuri merkitys ensimmäisen talvisotaa seuranneen lukuvuoden opiskelijoille, sillä valtio oli rahapulassaan joutunut poistamaan vähävaraisten oppilasavus-

tukset vuodelta 1940. Huhtamäen lahjoitusten turvin Akatemiassa voitiin loppuvuonna 1940 myöntää kutakin vähävaraista opiskelijaa kohden 800 markkaa ja muutamille jaettiin vielä ylimääräistäkin tukea. Vähävaraisiksi katsottiin sitä paitsi lähes kaikki opiskelijat, joten Huhtamäen 100 000 markan lahjoituksesta lohkesi heti pois yli 36 000 markkaa eli runsas kolmasosa.²⁵⁸ Ilman Huhtamäen rahoja monen opiskelijan tie olisi hyvinkin voinut nousta pystyyn. Mahdollista on sekin, että Onni Toivonen olisi asian oivaltaen kääntynyt entuudestaan tuntemansa Huhtamäen puoleen ja pyytänyt tältä lahjoitusta Akatemian Kannatusosakeyhtiölle.

Rahaa tarvittiin kuitenkin lisää, jotta kiipeästi kaivattu oppilasasuntola voitaisiin toteuttaa. Akatemia haki ja sai syksyllä 1940 luvan kahdeksan miljoonan markan arpajaisten järjestämiseen. Myynti lähti hyvin käyntiin, ja jo ennen vuodenvaihdetta Akatemia sai vastaanottaa arpajaisten toimeenpanijalta ensimmäisenä tilityksenä miljoonan markan sekin.²⁵⁹ Koko arpajaistuotto nousi tiettävästi lähes 1,5 miljoonaan markkaan.²⁶⁰ Johtokunta kääntyi vielä erikseen Fazerin, Huhtamäki-yhtymän, Rettigin, Fennian, Strengbergin, Suomen Tupakkatehtaan sekä Antti Wihurin puoleen saadakseen lahjoituksia asuntolaa varten. Huhtamäki-yhtymä lahjoitti 100 000 markkaa, kun taas kummaltakin Rettigiltä ja Strengbergiltä Kannatusosakeyhtiö vastaanotti 50 000 markkaa. Syksyllä saatiin vielä Oy Karl Fazer Ab:n avokätinen 200 000 markan lahjoitus rakentamista varten. Sen sijaan OTK:n 40 000 markan lahjoitusta ei ollut erikseen korvamerkitty rakennushankkeeseen.²⁶¹

Asuntolarahastoon kertyneiden varojen turvin rakentaminen uskallettiin vihdoinkin alulle. Rakennustyöt käynnistyivät huhtikuussa 1941. Kulutusosuuskuntien Keskusliiton rakennusosaston laatimien piirustusten mukaisesti ryhdyttiin rakentamaan kaksikerroksista asuntolaa. Sen oli määrä tehdä mahdolliseksi Akatemian opiskelijamäärän lisäämisen noin 60 henkeen. Myös Akatemian päärakennuksessa oli tarkoitus tehdä merkittäviä muutoksia.²⁶² Työt ehdittiin hädin tuskin saada alulle, kun jatkosota syttyi kesäkuussa 1941.

Jatkosodan syttyminen katkaisee toiminnan

Jatkosodan syttyminen juhannuksen 1941 tienoilla ei luonnollisesti voinut olla vaikuttamatta Akatemian toimintaan. Puolustusvoimien liikekannallepano tapahtui sotaan varautumisena jo ennen vihollisuuksien puhkeamista. Akatemian oli jälleen luovutettava vähäinen henkilökuntansa suurimmaksi osaksi puolustusvoimien käyttöön, kuten joutokunnan pöytäkirjasta syyskuun 26. päivältä ilmenee:

”Merkittiin pöytäkirjaan, että johtaja Kilpeläinen on vänrikkinä sodan alkupäivistä lähtien ollut ja jatkuvasti on armeijan määräämisissä tehtävissä. Samoin on puutarhuri Virtanen jatkuvasti väessä ja tälläkertaa haavoittuneena sotasairaalassa. Opettaja Hautamäki on ollut 19 p. kesäkuuta alkaen vapaaehtoisena työntekijänä Valtion Tiedotuslaitoksen järjestötoimistossa. Sopimuksen mukaisesti on Hautamäki saanut mainitun toimen ohessa hoitaa opiston taloutta ja muita tehtäviä. Hän voi myös vapautua järjestötoimistosta sikäli kuin opiston asioiden hoito sitä vaatii.”²⁶³

Hautamäen vapaaehtoinen palvelu Valtion tiedotuslaitoksen järjestötoimistossa tuntuisi jollain tapaa yhdistyvän siihen, että Työväen Sivistysliittoa painostettiin jatkosodan alussa tukemaan suomalaisten yhteistä kansallista rintamaa. TSL:n sihteeri Pekka Railo ja opinto sihteeri Reino H. Oittinen – tuleva Työväen Akatemian johtaja – kävivät tältä pohjalta tiedotuslaitoksen järjestötoimistossa asiaa koskevassa neuvonpidossa. Railon mukaan TSL asetti kuitenkin lopulta opinnollisen sivistystyön etusijalle ja jättäytyi pois sota-ajan valistustoiminnasta.²⁶⁴ Ehkä Hautamäki entisenä TSL:n miehenä ajatteli samalla tavoin ja jättäytyi hankin pois valistustoiminnasta keskittyen Akatemian töihin.

Jatkosotaan eivät lähteneet pelkästään miehet, vaan myös Akatemian hevonen otettiin liikekannallepanon yhteydessä armeijan käyttöön. Henkilökuntaa ei tällä kertaa temmattu sotatoimiin kesken lukuvuoden, mutta vallitsevissa sotaoloissa ei syksyllä 1941 ollut mahdollista aloittaa uuden lukuvuoden opis-

Sota-ajan yhteen hiileen puhaltamista. Pappien ja työväen sivistystyöntekijäin kokous Työväen Akatemiassa 5. toukokuuta 1941. Kuva: Fred Runeberg. TAK.

kelua. Akatemian johtokunta valitsi Arvi Hautamäen vt. johtajaksi ja tämä tiedusteli kouluhallitukselta opetuksen aloittamismahdollisuuksista. Hautamäki sai kuulla, että kansanopistot eivät todennäköisesti voisi syksyllä aloittaa opiskeluaan vaan niille tultaisiin suosittelemaan jonkinlaisten kurssien järjestämistä keväällä 1942. Oma-aloitteisesti Hautamäki kävi keskusteluja Suomen Siviili- ja Asevelvollisuusvalioidien Liiton puheenjohtajan Eino Kalervon kanssa kurssitoiminnan järjestämisestä sotainvalideille.²⁶⁵

Epävarmuutta tulevasta lisäsi alkuvaiheessa myös Akatemian huoneistojen luovuttaminen muuhun tarkoitukseen. Akatemia oli aluksi kolmen päivän ajan liikekannallepantujen reserviläisten kokoontumispaikkana, ja 21. kesäkuuta 1941 paikan otti haltuunsa pommistusten pelossa Helsingistä pois siirtynyt yleinen lastensairaala. Vasta viimeksi mainitun poistuttua 8. syyskuuta sai Akatemia huoneis-

tonsa jälleen vapaaksi, jolloin päärakennuksessa voitiin jatkaa keskeytyneitä korjaustöitä. Päärakennuksen muutostöistä huomattavimmat olivat talon vanhan katteen korvaaminen tiilillä sekä kirjastohuoneen muuttaminen toiseksi luokkahuoneeksi.²⁶⁶

Sota hidastutti pahoin Akatemian rakennushankkeita. Aluksi työt pysähtyivät kokonaan. Vasta syksyllä niitä voitiin pienellä työvoimalla jatkaa ja asuntolarakennus saatiin talvea vasten vesikattoon saakka. Päärakennuksen korjaustyöt valmistuivat sentään vuoden 1941 aikana.²⁶⁷ Työvoimapulan ohella puute rakennustarvikkeista vaikeutti rakentamista ja nosti kustannuksia. Marraskuun 1942 alussa asuntola voitiin vihdoinkin vihkiä käyttöön, vaikka maalaustyöt, lattian päällystykset ja ulkotyöt olivat vielä osin kesken. Alkuperäinen 2,5 miljoonan rakennusbudjetti oli jo tähän mennessä lihonut 3,3 miljoonaan markkaan.²⁶⁸

Vuonna 1942 valmistunut silloin vielä kaksikerroksinen iso asuntola ja sen vasemmalla sivustalla sijainnut kirjastosiipi. Pihatytöt ovat vielä tekemättä ja asuntolan rappusilta puuttuvat kaiteet. TAK.

Kasvaneista kustannuksista huolimatta rahat rakentamiseen saatiin kokoon. Se oli ennen kaikkea Akatemian suurmiehiin kuuluneen Onni Toivosen ansiota. Arvi Hautamäki ei uuden lukuvuoden avajaisissa marraskuussa 1942 juuri säästellyt kehujaan kuvatessaan Toivosen ansioita. Avajaisjuhllisuuksiin liittyikin taiteilija Kaapo Virtasen maalaman Toivosen muotokuvan paljastaminen. Muotokuvan teettäminen osoittaa Akatemian uudeksi voimahahmoksi kohonneen kansanhuoltomministeriön osastopäällikön merkitystä oppilaitokselle.²⁶⁹ Toivonen oli kyllä kuulunut Akatemian opettajiin lähes alusta saakka, mutta vasta nyt hänen merkityksensä korostui toden teolla. Yksin ei Toivonenkaan silti rahoitusta junaillut, vaan Akatemian johtokunta muisti mainita myös johtaja Yrjö Kilpeläisen ansiot tässä asiassa.²⁷⁰

Uusi kaksikerroksinen yli 4 000 m²:n asuntolarakennus sisälsi myös kirjastohuoneen

sekä pitkään kaivatun toisen opettajan asunon.²⁷¹ Uusi asunto tuli Arvi Hautamäen käyttöön. Asuntolaa varten saatiin vielä rakennusvaiheessa huomattava avustus, kun viipurilainen tehtailija Veikko Liukko ilmoitti syksyllä 1941 lahjoittavansa 100 000 markkaa kalusteiden hankintaan ja lisäsi summaan keväällä 1943 vielä toiset 100 000 markkaa. Liukon lahjoituksilla katettiin koko asuntolarakennuksen kalusteiden hankinta.²⁷²

Johtaja Kilpeläinen oli rakennustöiden aikana vain harvoin paikalla. Hän jatkoi kuitenkin jatkosodan alettuaakin työskentelyään Akatemian hyväksi, sikäli kun puolustusvoimien töliltään ehti. Viimeksi mainitut työt olivat luonnollisesti tärkeysjärjestyksessä ensimmäisenä, sillä koko maa kuunteli radiosta Jahvetia. Jo talvisodan aikana Kilpeläinen oli työskennellyt sotapropagandistina,²⁷³ mutta nyt hänen vaikutusvaltansa mittasuhteet olivat kokonaan toisenlaiset.

Suomeen oli välirauhan aikana luotu henkisen maanpuolustuksen tarpeisiin uusi järjestö, Suomen Aseveljien Työjärjestö (SAT). Jatkosodan alettua kirjainyhdistelmä SAT muuttui VIA:ksi (Vapaus – Isänmaa – Aseveljeys). Tämän kotirintaman mielialaa ylläpitäneen ja kommunismia vastaan taistelleen järjestön palveluksessa Kilpeläinen kohosi radiolähetystensä kautta legendaksi. *Jahvetin kirjelaatikko* -nimisessä radio-ohjelmassa Kilpeläinen kävi elokuusta 1941 lähtien aina sodan loppuun saakka propagandasotaansa Neuvostoliittoa vastaan henkisen sodankäynnin merkeissä. Kilpeläisen toimintaa on pidetty kotirintaman hengen luomisessa äärimmäisen tärkeänä. Jahvetin henkilöllisyys pidettiin kuitenkin tiukasti salassa ja se paljastui vasta sodan jälkeen.²⁷⁴

Akatemian johtaja Yrjö "Jahveti" Kilpeläinen vierailemassa rintamalla Uhtualla marraskuussa 1941. Alkuperäisen kuvatekstin mukaan Jahveti on löytänyt ryssien propaganda-ammuksen. SA-kuva.

Naisvallan aika

Jatkosodan venyttäessä rakennustöitä pohdittiin Akatemiassa opetustyön käynnistämistä. Kouluhallitus suositteli kansanopistoja järjestämään kurssitoimintaa keväällä 1942 ja vihjaisi myös valtionavun myöntämisestä. Vt. johtajana Hautamäki oli itse käynyt keskusteluja sotainvalidien kurssien järjestämisestä. Koska sotainvalideille kuitenkin pyrittiin järjestämään etupäässä ammattikursseja, Hautamäki ei katsonut Akatemian opettajakuntineen soveltuvan tällaiseen toimintaan. Uusille urille keskustelu siirtyi, kun Akatemian kirjanpitäjä Kerttu Koivisto esitti kurssien järjestämistä naisopiskelijoille.²⁷⁵

Naisten kurssit saatiinkin kevätlukukaudella 1942 aikaan yhteistyössä Sosialidemokraattisen Työläisnaisliiton kanssa. Jälkimmäisen tuki oli ensiarvoisen tärkeä, sillä Työläisnaisliitto sai tarkoitusta varten varoja Suomen Huollolta. Näistä varoista jaettiin opiskelijoille apurahoja 24 000 markan edestä. Summa ylitti määrällisesti kouluhallituksen

vähävaraisille opiskelijoille myöntämän tuen. Kurssin opetushenkilöstössä oli vanhaan tapaan paljon eri alojen asiantuntijoita, kuten esimerkiksi Heikki Waris, Mikko Erich ja Pentti Eskola. Käytettävissä olivat myös Akatemian omat koetellut opettajat Hautamäki, Kilpeläinen ja Wuorenrinne. Naisliikettä koskevaa tietoutta jakamassa olivat puolestaan Helle Kannila, Sylvi-Kyllikki Kilpi ja Martta Salmela-Järvinen. Kaksi ja puoli kuukautta kestäneillä kursseilla opiskeli 36 naista.²⁷⁶

Kursseille hakeutui ilmeisen ahkeraa ja kyvykästä väkeä. Kolme vuoden 1942 naisten kurssien osanottajaa valittiin myöhemmin kansanedustajiksi: Laura Brander-Wallin (os. Brander), Anni Flink ja Impi Lukkarinen (os. Virtanen). Akatemian naisvaltaiset sotavuodet toivat esille muitakin korkeisiin tehtäviin kohonneita naisia. Seuraavan lukuvuoden 1942–1943 oppilaista kansanedustajaksi ja ministeriksi kohosi aikanaan Meeri Kalavainen sekä naisvallan sillä erää päättäneen lukuvuoden

Arvi Hautamäki valvoo tenttiä jatkosodan aikaisella naisvaltaisella kurssilla. TAK.

1944–1945 oppilaista vielä Margit Eskman (os. Helin).²⁷⁷ Viimeksi mainittu toimi urallaan vielä Kansaneläkelaitoksen johtajana ja sosiaalihallituksen pääjohtajana.

Vuoden 1942 jälkeen miehetkin palasivat Akatemiaan. Kouluhallituksen myöntämän luvan turvin Akatemia ryhtyi suunnittelemaan säännöllisen opetuksen käynnistämistä syysyksi 1942. Uusi asuntolakin saatiin nyt käyttöön, ja eri järjestöjen lupaamien runsaiden apurahojen turvin Akatemiaan pyrki ennätysmäärä opiskelijoita. Myös sisään otettiin enemmän väkeä kuin aiemmin, kaikkiaan 54. Näistä enemmistö oli edelleen naisia (42), mutta miehiäkin oli sodan jatkumisesta huolimatta 12. Opettajakunnassa eri tiedealojen huippunimet kävivät yhä harvinaisemmiksi vanhan kaartin hiljalleen väistyessä sivuun, eikä paluuta aivan entisen kaltaiseen kulta-aikaan enää ollut näkyvissä.²⁷⁸

Oppilasasuntolan valmistuminen vuoden 1942 lopulla teki mahdolliseksi lisätä opiskelijamäärää ja samalla nousi esille aiemminkin haaveissa ollut ajatus muuttaa Akatemia kaksivuotiseksi. Kun asiaa talvella 1942–1943 käsiteltiin, Arvi Hautamäki ja Väinö Voionmaa eivät kuitenkaan vielä tässä vaiheessa nähneet tätä mahdolliseksi. Voionmaan mukaan työväestö ei yksinkertaisesti voinut – taloudellisista syistä – opiskella kahta vuotta. Hautamäkin piti tässä vaiheessa mahdollisena ainoastaan pidentää lukukautta aloittamalla opiskelu aiemmin.²⁸³

Sodan yhä jatkuessa naisvalta opiskelijoiden keskuudessa säilyi. Lukuvuoden 1943–1944 alla kouluhallitus oli jopa päättänyt, että kansanopistoihin saisi ottaa ainoastaan naisoppilaita. Työväen Akatemiaan hakeneiden joukossa oli kuitenkin miehiä, joilla oli työväen keskusjärjestöjen myöntämiä apurahoja.

Yrjö Kallinen puhetaidon opettajana

Uusiutuva opettajakunnassa oli monilla sektoreilla ansioitunutta väkeä. TSL:n varapuheenjohtaja Yrjö Kallinen opetti puhetaitoa vuodesta 1942 lähtien ja näyttelijä Vilho Siivola ohjasi samasta vuodesta alkaen lausuntaa ja opetti sittemmin useita muitakin oppiaineita.²⁷⁹ Suomalaisen työväenliikkeen keskeisiin hahmoihin kuulunut ja legendaarisena puhujana tunnettu Yrjö Kallinen viihtyi Akatemiassa pitkään. Lopettaessaan opetuksensa vuonna 1969 hän oli jo lähes 83-vuotias. Pasifistina tunnetun Kallisen mittavaan yhteiskunnalliseen uraan mahtui myös työskentely Mauno Pekkalan hallituksen puolustusministerinä vuosina 1946–1948.²⁸⁰ Kallisen viimeisiin opiskelijoihin kuulunut Taisto Poikonen on muistellut opettajaansa suurella kunnioituksella:

*"Kallinen opetti meille puhetaitoa. Hän oli jo yli kahdeksankymmentävuotias, ja lisäksi lähes umpisokea, mutta seurasi tarkkaan radiosta elämänmenoa. Saimme vapaasti valita puheemme aiheet, eikä Kallinen koskaan valittanut asiantuntemattomuuttaan. Liikenteestä ja luonnonsuojelusta hänellä oli teräviä näkemyksiä. Hän opetti meille demokraattista suvaitsevutta kertomalla tavanneensa mitä hienoimpia ihmisiä, vaikka he olivat muun muassa kommunisteja, fasisteja, konservatiiveja ja monen sortin uskonnollisiakin henkilöitä. Erilaisten mielipiteiden kunnioittamista hän meille korosti."*²⁸¹

Niin paljon ylistystä kuin Kallinen on luennoitsijana kerännytkin, aina eivät oppilaat silti jaksaneet häntä kuunnella. Sotien jälkeen esiintyi jyrkkääkin kritiikkiä – joskus jopa tuntien boikotointia. Toisinaan väsyneet opiskelijat valitsivat aamulla nukkumisen Kallisen opetuksen sijaan. Erään kerran oppilaita oli tunnin alkaessa paikalla vain kourallinen. Kallinen totesi turhaantuneena tilanteen ja puhetaidonopetus loppui sillä kertaa siihen.²⁸²

Yrjö Kallinen. TAK.

Tällä oli edelleen iso taloudellinen merkitys sekä opiskelijoiden itsensä että Akatemian näkökulmasta. Sen vuoksi Voionmaa ja Hautamäki esittivät kouluhallitukselle, että Akatemialle myönnettäisiin kansankorkeakouluna oikeus ottaa myös miesoppilaita. Vaikka Akatemialla ei tällöin vielä ollut kansankorkeakoulun statusta, kouluhallitus myöntyi anomukseen. Tällä perusteella Akatemiaan voitiin hyväksyä lukuvuodeksi 1943–1944 kaikkiaan 59 oppilasta, joista kymmenen oli miehiä. Viimeksi mainituista kaksi kuului inkeriläiseen siirtoväkeen, ja lopuista osa oli invalideja tai muuten sotapalvelukseen kelpaamattomia.²⁸⁴

Sota-aika ei kauniimman sukupuolen poikkeuksellista valta-asemaa lukuun ottamatta suuremmin muuttanut oppilaskunnan sosiaalista koostumusta. Suuri osa akatemialaisista oli edelleen työläistäustaisia ja ainoastaan kansakoulusivistyksen saaneita, keski-ikältään 25-vuoden paikkeilla olevia opiskelijoita.

Useimmat heistä olivat lähtöisin Uudenmaan tai Hämeen lääneistä.²⁸⁵

Talouden osalta Akatemia pärjasi sotavuosina hyvin. Akatemian vuosikertomuksessa todettiin talouden vahvistuneen sekä vuonna 1943 että 1944. Taustalla olivat jälleen runsaskätiset lahjoitukset. Niistä isoimpiin kuuluneen Oy Konttorityön toimitusjohtajan Markus Hynnisen lahjoitukset olivat 150 000 markan suuruiset. Vielä tärkeämpää Akatemian tulevaisuuden kannalta oli toisenlainen päänavaus: Heikki Huhtamäen tekemät osake lahjoitukset. Vuonna 1943 Huhtamäki lahjoitti Akatemian Kannatusosakeyhtiölle ensin 20 ja seuraavana vuonna vielä 10 osaketta lisää. Osakkeiden tuotot Akatemia sai käyttäen vapaasti sivistystyönsä edistämiseen.²⁸⁶ Alkuvuodesta 1944 Huhtamäki-yhtymä teki vielä 100 000 markan rahalahjoituksen.²⁸⁷

Lahjoituksien ainoana ehtona oli, että Heikki Huhtamäen luottomies Onni Toivonen

Akatemian ruokasali ja lukuvuoden 1942–1943 opiskelijoita. TAK.

saisi olla ”elämän ikänsä” Kannatusosakeyhtiön osakkeiden edustajana Huhtamäki-yhtymässä. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan Huhtamäen hallintoneuvostoon nimitettiin Akatemian esimies Väinö Voionmaa ja hänen kuoltuaan vuonna 1947 tilalle tuli Akatemian hallintoneuvoston jäsen, Kelan johtaja ja SDP:n

entinen puoluesihteeriksi Aleks Aaltonen. Voidaan kuitenkin olettaa, että tämä kaikki tapahtui yhteisymmärryksessä Heikki Huhtamäen kanssa eikä hänen tahtoaan lopulta sivuutettu. Onni Toivonen peri paikan Huhtamäen hallintoneuvostossa vasta Aaltosen kuoltua vuonna 1965.²⁸⁸

Sota katkaisee vielä kerran opiskelun

Vuosi 1944 oli vihdoin tuova ratkaisun pitkään jatkuneeseen sotaan. Neuvostoliiton ilmavoimat kohdistivat 6.–7. helmikuuta 1944 alkaen kolme massiivista pommitusaaltoa Helsinkiin pyrkimyksenään irrottaa Suomi sodasta ja demoralisoida kotirintamaa. Pommitusten vaikutukset säteilivät Työväen Akatemiaan, kun Helsingistä ryhdyttiin jälleen evakuoimaan laitoksia turvallisemmille seuduille. Viranomaiset määräisivät Akatemian luovuttamaan tilansa pommituksissa toimitilansa menettä-

neelle Helsingin yleiselle lastensairaallalle. Kouluhallituksen ylijohtajan käsky päätti samalla Akatemian opetuksen 7. helmikuuta.²⁸⁹ Toveripäiviäkään ei keväällä 1944 voitu viettää.²⁹⁰

Lukuvuoden äkillinen päättyminen jätti osan opiskelijoista hankalaan tilanteeseen. Heidän rahansa olivat lopussa ja joillakin oli myös ruokamaksuja rästissä. Akatemian oli avustettava rahallisesti joitakin opiskelijoita, jotta nämä pääsivät matkustamaan kotiseudulleen. Pyydettyä opiskelijoille annettiin myös todistukset suoritetuista opinnoista.²⁹¹

Lastensairaala ei kauaa viipynyt Akatemian tiloissa, sillä jo 25. helmikuuta 1944 sen korvasi 54. Sotasairaalan osasto. Sotasairaala ulotti valtansa kaikkialle Akatemiassa, mutta samalla jokaisesta rakennuksesta talousrakennusta ja puuvajaa myöten jäi osa edelleen Akatemian käyttöön. Jopa saunatiloista määriteltiin kolmasosa pysymään Akatemian hallussa.²⁹²

Lukuvuosi oli jäänyt kesken, eikä Akatemialla kesällä 1944 ollut mitään varmuutta toiminnan jatkumisen ajankohdasta. Vasta rintamalla kesällä 1944 käytyjen kiivaiden torjuntataisteluiden jälkeen alkoivat rauhantoiveet hiljalleen viritä. Akatemiassakin toivottiin voitavan palata opetustyön pariin. Sitä ennen täytyi kuitenkin saada sotasairaala siirtymään pois. Käytännössä tämä kävi mahdolliseksi Suomen solmittua ensin aselevon ja sitten 19. syyskuuta 1944 välirauhan Neuvostoliiton kanssa. Helsingin pommituksista ei enää ollut pelkoa. Lokakuun 1944 alussa Akatemian johtokunta teki sotasairaalan siirtämistä koskevan anomuksen Päämajan lääkintöosastolle ja sai pyyntöönsä myönteisen vastauksen. Samaan aikaan myös kouluhallitus kehotti kan-

Työväen Akatemian *Toveri*-lehden kannen kuvituksessa tuotiin sota-aikana pariinkin otteeseen esille sodan varjopuolia: haavoittuneita ja jopa invalidisoituneita sotilaita.

sanopistoja aloittamaan työnsä 5. marraskuuta.²⁹³

Sotasairaala muutti pois 17. lokakuuta, ja Akatemiassa päästiin aloittamaan opiskelu 12. marraskuuta 1944. Aloituksen viivästyminen yhdellä viikolla suunnitellusta johtui sotasaaralan poistumista seuranneista korjaus- ja siivoustöistä. Varsinkin Akatemian korkkimatot olivat kärsineet kulutuksesta. Pahimmat vauriot oli aiheutunut juhlasalin lattialle, jota tilaan sijoitettujen 25 potilassängyn jalat olivat kuluttaneet. Näkyvää vauriota oli kärsinyt myös pihan rautaportti, joka oli osaksi katkenut ja vääntynyt halkoauton törmätyä siihen.²⁹⁴ Ennen opetuksen alkua Akatemia oli vielä siivottava huolellisesti sotasaaralan jäljiltä. Päärakennuksen oppilashuoneet desinfioitiin sinihapolla.²⁹⁵

Opetusta aloitettaessa eivät kaikki tulevat opiskelijat vielä olleet paikalla. Lapissa jatkui yhä sota saksalaisia vastaan. Sitä oli pian jatkettava pelkästään asevelvollisten voimin, sillä välirauhansopimus määräsi jatkosodan aikaisen kenttäarmeijan kotiutettavaksi. Seinäjokelainen Pentti Tenkula pääsi armeijasta siviiliin 26. marraskuuta 1944. Hän säh-

kötti kotimatkalta Arvi Hautamäelle tiedustellakseen, voisiko vielä saapua Akatemiaan. Vastauksen Tenkula pyysi ilmoittamaan puhelimitse isälleen. Kaikki järjestyi hämmästyttävän nopeasti. Hautamäki toivotti Tenkulan tervetulleeksi, tämä sai tiedon isältään ja suuntasi samaa matkaa suoraan Kauniaisiin. Tenkulan saapumista seuranneena päivänä Akatemiaan saapui suoraan rintamalta vielä toinenkin mies, kannuslainen Veikko Perälahti. Molemmat ryhtyivät tiiviiseen opiskeluun saadakseen kiinni aiemmin opintonsa aloittaneet toverinsa.²⁹⁶

Akatemialaiset olivat kantaneet osansa Suomen puolustustaisteluissa. Toveriliitto valmistutti sota-aikana surmansa saaneiden muistotaulun, joka paljastettiin toveripäivillä huhtikuussa 1947. Osin julkistamisajan poliittisista virtauksista mutta myös Akatemian opiskelija-aineksesta johtuen marmoriin ikuistetusta nimiluettelosta tuli poikkeuksellinen useimpiin muihin sota-ajan uhrien muistotauluihin nähden. Akatemian vuosikirjassa todettiin myös kyseessä olevan vuosina 1939–1944 käytyjen sotien aikana kaatuneiden, vankeiluissa surmansa saaneiden tai muuten tu-

Miehet ovat sodan päätyttyä palanneet Akatemiaan. Pulpetit on työnnetty syrjään ja opiskelijat ovat aloittaneet voimistelutuntinsa. Tak.

houtuneiden entisten oppilaiden marmorinen muistotaulu.²⁹⁷

Marmoritaulussa – jossa oli ainoastaan henkilöiden nimet ja heidän Akatemiassa viettämänsä vuodet – oli siten sulassa sovussa millään tavoin toisistaan erottelematta sekä sotiemme sankarivainajat että poliittisina henkilöinä tai Neuvostoliiton yhteismiehinä surmansa saaneet. Nimiä on kaikkiaan 22. Sodan uhreista seitsemän on talvisodassa ja yksitoista jatkosodassa kaatuneita. Lisäksi on yksi muista syistä surmansa saanut, yksi desanttina ammuttu ja kaksi ilmeisesti poliittista vankia. Marmoritaulusta puuttuu Akatemiassa opiskelleen virolaisen Arnold Jaanusen nimi, vaikka hänet mainitaan Akatemian vuosikirjassa sodassa kaatuneeksi.²⁹⁸ Epäselvää kuitenkin on, minkä armeijan joukoissa Virossa poliittisena toimijana tunnettu Jaanus kaatui.

Viattomia luontokappaleitakaan sota ei säästänyt. Syyspuolella 1944 Akatemiaan tuli armeijasta puhelinsoitto, jossa ilmoitettiin sotaan otetun Jalo-hevososen kuolleen saman vuoden heinäkuussa.²⁹⁹

Sotavuosina rintamalla palvellut ja myö-

hemmin Akatemian rehtorina toiminut Väinö Liukkonen ilmaisi 1970-luvulla leikkisästi oppilaitoksen osuuden sotaan yksinkertaistaen. Liukkonen totesi osuustoimintamiehen Onni Toivosen antaneen armeijalle ruoan ja Jahvetin yllyttäneen taisteluun. Kunnioitus ja ymmärrys Yrjö Kilpeläistä kohtaan säilyi Akatemiassa sodan jälkeenkin. Liukkonen on aikanaan kertonut esitelleensä erälle Akatemiassa käväisseelle neuvostoliittolaiselle vieraalle oppilaitoksen entisten johtajien kuvia. Kilpeläisen kohdalle päästyään Liukkonen lausui vieraalleen: ”Tässä on eräs henkilö, josta te ette varmasti pitäisi, jos tietäisitte, kuka hän on. Silloin kun meillä oli sota, niin hän aivan puolueettomien asiantuntijoiden mukaan vastasi ainakin kahta divisioonaa.”³⁰⁰

Akatemian viimeiseksi ”sotatoimeksi” voitaneen laskea kahden Suomen puolella jatkosotaan osallistuneen inkeriläisveljeksien piilottelu talonmiehen asunnon vintillä Tallinlaissa. Veljesten on kerrottu päässeen kaunialaisten avustamana Ruotsiin saakka ja välttäneen näin pakkopalauttamisen Neuvostoliittoon.³⁰¹

Iltahetki uuden asuntolan seurusteluhuoneen takkavalkean ääressä lukuvuonna 1944–1945. TAK.

UUSI AIKA KOITTA

Johtajanvaihdos

Syksyllä 1944 julistettiin kiireellisesti oppilashaku uutta lukuvuotta varten. Huolimatta yhä jatkuvasta sodasta ja lyhyestä hakuajasta Akatemiaan pyrki ennätysmäärä opiskelijoita, yli 90. Aloittamaan hyväksytyistä 64 opiskelijasta tasan puolet oli edellisenä talvena kesken jääneen lukuvuoden opiskelijoita. Tämä vaikutti osaltaan siihen, että vielä keran Akatemiassa oli sotavuosilta tuttu naisennemistö: 38 naista ja 26 miestä.³⁰² Osa uusista miesopiskelijoista tuli Akatemiaan suoraan sodasta ja oppilaskunnassa olivat edustettuina jokseenkin kaikki työväenliikkeen suuntaukset.³⁰³

Opiskelijat joutuivat aloittamaan työnsä vaikeissa oloissa. Uudesta asuntolasta huolimatta Akatemiassa elettiin opiskelijatulvan keskellä ahtaasti. Tallilan ullakon asunnotkaan eivät enää olleet käytettävissä, sillä yleisen asuntopulan oloissa Kauniaisten asutuslautakunta velvoitti Akatemian luovuttamaan Tallilan huoneet vuokralaiskäyttöön.³⁰⁴ Naiset olivat vielä edellisenä talvena majoittuneet uuteen asuntolaan, mutta nyt siellä asuivat miesopiskelijat. Naisten kohtalona oli majoitua pääarakennukseen, jonka haastavia asumisolaja eräs naisopiskelija kuvasi *Toveri*-lehdessä:

*”Emäntämme herttaisena ihmisenä antoi minulle sängyn, patjan ja vielä päiväpeitteenkin. Onneksi me akatemialaiset rakastamme toisiamme melkein kuin itseämme. Sillä kyllä se jo rakkautta täytyy olla, kun tytöt antoivat minun pystyttää sängyni keskelle meidän huoneemme lattiaa. Keskelle sentähden, kun muualla ei ollut tilaa. Onneksi hyvä sopu antaa tilaa.”*³⁰⁵

Suomessa elettiin aikaa, jolloin kaikesta oli pulaa. Akatemian johtokuntakin pohti keväällä 1945, tulisiko pääarakennuksen maalaus suorittaa saatavilla olevilla korvikeväreillä.³⁰⁶ Vallinneessa hetkessä aineelliset arvot olivat kuitenkin toissijaisia. Oleellisempaa oli, että Akatemian tarjoamalle opetukselle oli avautumassa vielä paljon suurempi tilaus kuin ennen sotia. Paisuvan kunnallishallinnon lisäksi erityisesti voimistuva ammattiyhdistysliike kaipasi uusia toimihenkilöitä. Monella yhteiskunnan sektorilla täytyi sitä paitsi korvata sodassa kaatuneet tai työkykynsä menettäneet.

Jotain kuitenkin oli muuttunut. Uusi poliittinen tilanne Suomessa vaikutti väistämättä Akatemiankin toimintaan. Akatemian johdon katsantokannat eivät suuremmin liikahtaneet kauemmas vasemmalle, mutta opiskelijoissa oli toisenlaistakin henkeä. Tämä käy hyvin ilmi Akatemian oppilaaksi syksyllä 1944 tulleen nuoren runoilijan Veikko Kolulan ajatuksista. Kolula, joka oli naimisissa sota-aikana desantti Risto Westerlundin avustamisesta yhdeksän vuoden vankeustuomion saaneen ja sotien jälkeen Sirola-opistoakin johtaneen runoilija Aira Sinervon kanssa, kirjoitti *Toveri*-lehden päätoimittajana joulun alla 1944 kovaa tekstiä Suomen sota-ajan politiikasta natsi-Saksan rinnalla ja vaati puhdistuksia:

”On itsestään selvää, että perusteellinen muutos täytyy tapahtua maamme poliittisessa elämässä. Ei riitä joidenkin kaikkein näkyvimpien sotapolitiikkojen syrjäyttäminen. Muutos täytyy olla syvempi, Perusteellinen puhdistus jokaisessa elimessä, joka tavalla tai toisella on avustanut onnettomaksi käynnyttä politiikkaamme. Tämä senkin vuoksi, ettei mikään ku-

Työväen Akatemia lännen puolelta kuvattuna vuonna 1945. TAK.

*lissien takainen peli enää olisi mahdollista. Suomen kansa on lähtenyt uusille teille. Vanhan tien viitoittajat väistykööt syrjään.*²³⁰⁷

On vaikea sanoa, viittasiko Kolula perusteellisella puhdistuksellaan ”jokaisessa elimesä” myös sota-ajan kotirintaman propaganda-työssä tärkeässä osassa olleeseen Akatemian johtajaan Yrjö Kilpeläiseen. Opiskelijoiden mielipiteillä ei kuitenkaan ollut varsinaista painoarvoa, vaan Jahvetin sivuun siirtämiseen riitti pelkästään hänen sota-ajan toiminnastaan Akatemialle uusissa oloissa aiheutunut ”mainehaitta”.

Kilpeläinen ei kuitenkaan väistynyt oikopäätä. Syksyllä 1944 hän oli edelleen sotapalveluksessa ja otti sieltä vapauduttuaan ”toisia paikallisia toimia”, eikä sen vuoksi katsonut voivansa hoitaa Akatemian johtajan velvollisuuksia. Tämä kaikki vaikuttaa olleen jonkinlaista viivytystaistelua, joka nopeasti tuli tienensä päähän. Tammikuussa 1945 Kilpeläinen pyysi johtokunnalta vielä jatkettua virkapaata, jonka jälkeen irtisanominen tapahtuisi

toukokuun alussa. Irtisanomista koskeva ilmaus johtokunnan pöytäkirjassa on mielenkiintoinen, sillä muuten asiaa ei mainita. Vaikuttaa siltä, että taustalla on todellakin ollut jonkinlainen sisäinen vaatimus Kilpeläisen lähdölle Akatemiasta. Yrjö Kilpeläisen elämäkerran kirjoittanut Simo Juntunen on aikanaan esittänyt oman käsityksensä ”Jahvetin” syrjäyttämisestä:

”Olen koettanut hieman udella, kuka tai ketkä olisivat olleet Jahvetin syrjäyttämisen takana, mutta täyttä kuvaa en ole saanut. Lähellä kuitenkin on seuraavanlainen otaksuma: Arvi Hautamäki oli kiinnostunut johtajan paikasta ja Väinö Voionmaa, joka oli Akatemian johtokunnan puheenjohtaja, mainitsee ’Kuriiripostissaan’ kokouksesta, missä päätettiin katsoa Jahvetille ’sopivampi paikka’. Nyt voidaan ajatella, että jälkikäteen paljastunut Voionmaan ilmeinen katkera kauna Väinö Tanneria kohtaan on ohjautunut myös niihin, jotka ovat olleet Tanneria lähellä, ja Yrjö Kilpeläinen oli tannerilainen jos kuka. Niin kävi, että sopivam-

*paa paikkaa ei löytynyt, mutta varhempi sopiva paikka otettiin Jahvetilta pois.*³⁰⁸

Väitteessä saattaa olla peräinkin, mutta kaikilta osin se ei vaikuta paikkaansa pitävältä. Hautamäki ei hakenut johtajan paikalle Kilpeläisen jälkeen. Nähtävästi osana jonkinlaista kompromissia irtisanomista todella lykättiin toukokuulle, sillä Kilpeläinen halusi pitää asuntonsa Akatemiassa kesän 1945 ajan. Asuntoa vastaan hän lupautui pitämään kevätlukukauden luentonsa opintosuunnitelman mukaisesti. Palkkaa hänelle ei kuitenkaan enää helmikuun 1945 alusta lähtien maksettu. Järjestelyyn kuului vielä, että Arvi Hautamäki jatkoi edelleen Akatemian vt. johtajana.³⁰⁹

Näennäisesti ero Akatemiasta jäi Kilpeläisen omiin käsiin. Hän esitti eronpyyntönsä Akatemian johtokunnan kokouksessa 17. toukokuuta 1945. Siinä vaiheessa eropyynnön jättäminen ei liene tuottanut Kilpeläiselle suurempaa murhetta, sillä hän oli maaliskuun eduskuntavaaleissa tullut valituksi SDP:n kansanedustajaksi. Eronpyyntöön luonnollisesti suostuttiin.³¹⁰

Hakijoita johtajan paikalle ilmaantui kaikkiaan viisi. Heistä neljän ansiot olivat verrattain vaatimattomia. Ainoastaan Reino H. Oittinen täytti kansanopiston johtajan pätevyysvaatimukseen sisältyneen yhden lukuvuoden harjoittelun kansanopistossa. Kun Oittisen ansiot kansansivistystyössä yleensäkin olivat muita hakijoita suuremmat, valinta oli lopulta helppo.³¹¹ Hämmästyttävästi vasta nyt, kaksikymmentä vuotta toimittuaan, Akatemia sai ensimmäisen työväenliikkeen ilmapiirissä kasvaneen johtajan.³¹² Ennen Akatemiaan tuloaan Oittinen oli toiminut Valkeakosken työväenopiston johtajana, TSL:n opintosihteerinä ja vuodesta 1942 lähtien TSL:n pääsihteerinä. Oittiselta vapautuneen TSL:n pääsihteerin paikan peri Arvi Hautamäki.³¹³

Akatemian avajaisissa lokakuussa 1945 Oittinen painotti – aiempien perinteiden mukaisesti – opinahjossa tavoiteltavan totuutta ja korosti myös suvaitsevaisuuden merkitystä. Muuttunut aika näkyi siinä, että Oittinen mainitsi pyrkimyksestä perehtyä Akatemian opinnoissa itäisen naapurimaamme oloihin ja elämään.³¹⁴ Eräässä haastattelussa, jonka konseptiin oli lipsahtanut ilmaisu ”vihdoinkin” tahtuneesta johtajan vaihdoksesta, Oittinen

Kouluneuvos Yrjö Länsiluoto (vasemmalla) tarkastuskäynnillä Akatemiassa. Länsiluoto kätelee johtaja Reino Oittista. TAK.

totesi Akatemian opetuksessa olevan tarkoitus käsitellä sosialismin teoriaa ja sen käytäntöön soveltamista aiempaa tarkemmin, koska sosialisoimiskysymyksestä oli tullut yhteiskunnan keskeisempiä asioita.³¹⁵ Tähän aikaan koko sodan jälkeisessä Euroopassa pohdittiin sosialisointia yhtenä vaihtoehtona tuotannon ja palveluiden jälleenrakentamisessa.

Samalla kun Oittisen aloitti työnsä johtajana, Akatemian opiskelijakunta palasi jälleen perinteiseen miesenemmistöön. Syksyllä 1945 Suomi oli vihdoinkin päässyt kokonaan eroon sodasta ja tämä näkyi opiskelemaan pyrkijöiden määrässä. Hakijoita oli enemmän kuin koskaan ennen. Vain kolmasosa heistä voitiin ottaa Akatemiaan. Miehiä hakijoista oli kaksi kolmasosaa ja sama suhde säilyi sisään otetuissakin. Miesenemmistö ei silti syntynyt täysin vapaan valinnan seurauksena, vaan asiaan vaikuttivat merkittävästi asumisjärjestelyt. Uusi asuntola oli miesten käytössä, joten miehiä otettiin opiskelemaan enemmän. Miehiä oli lopulta 38 ja naisia 20.³¹⁶ Päärakennukseen majoittuneet naiset joutuivat näinä vuosina elämään miesopiskelijoita ahtaammin.³¹⁷

Asuntolan valmistuminen toi huomattavan asumisenlaadun parannuksen opiskelijoiden elämään. Vuosikurssin 1944–1945 opiskelijoita huoneessaan. TAK.

Oittisen johtajuusaika

Akatemian Kannatusosakeyhtiö sai ensimmäisinä sodan jälkeisinä vuosina paljon uusia lahjoittajia. Näistä huomattavimpia olivat Chymos Oy, Pyynikki Oy, Suomen Saippueteollisuus, Itämainen Halva Oy, Valmistehankinta Oy ja Tupakkatehdas Fennia. Vanhoista lahjoittajista OTK oli edelleen merkittävä tukija ja Huhtamäki-yhtymä yli kaikkien muiden. Siinä missä toisten huomattavien tukijoiden Akatemialle lahjoittamat summat pyörivät 100 000–200 000 markan paikkeilla, Huhtamäki-yhtymän vuoden 1946 osakelahjoitus kohosi arvoltaan 600 000 markkaan. Vuonna 1945 kaikkien Akatemian saamien lahjoitusten yhteisarvo oli lähes yhtä suuri kuin oppilaitoksen valtionapu ja vielä seuraavanakin vuonna – ilman Huhtamäen osakelahjoituksen huomioimista – puolet siitä.³¹⁸

Muuttunut sisäpoliittinen ilmapiiri poisti Akatemialta periaatteelliset esteet ideologisesti sidonnaisempaan koulutukseen. Viranomaiset eivät asiaa enää valvoneet, eivätkä oikeistoleh-

detkään siihen puuttuneet. Samaan aikaan muutkin poliittiset ryhmät aktivoituivat kansanopistojen perustamisessa. Sotien jälkeen Akatemian rinnalle syntyivät suuremmin poliittisesti kytketyt Sirola- ja Alkio-opistot.³¹⁹ Järjestöopistojakin perustettiin sotien jälkeen, mutta se ei muuttanut kokonaiskuvaa, jossa työväenliikkeen opistot muodostivat selvän vähemmistön koko kansanopistokentässä. Uusista 1940- ja 1950-luvulla perustetuista 28 kansanopistosta enemmistö oli aiempaan tapaan perustaltaan kristillisiä opistoja. Niitä perustettiin 15, mutta järjestöopistojakin syntyi viisi.³²⁰

Sosialismi oli heti sodan jälkeen vahvassa kurssissa. Akatemian juhlapuheissakin muistettiin korostaa sosialismin kasvanutta merkitystä. Syksyllä 1946 Akatemian avajaispuheen piti opetusministeri Eino Kilpi, joka pian oli loikkaava sosialidemokraateista SKDL:n riveihin. Wilhelm Liebknechtia lainaten Kilpi tote- si sosialismille kuuluvan koko maailman, mut-

ta sen oli se ensin valloitettava siveellisesti, älyllisesti ja poliittisesti. Tähän valloitustyöhön tarvittiin tietoa.³²¹

Johtaja Oittinenkin viittasi samassa tilaisuudessa sosialistisen yhteiskunnan tavoitteeseen totuuteen pyrkimisen Marxin ja Engelsin tieteelliseen sosialismiin. Oittisen mukaan sosialistikaan ei kuitenkaan saanut olla sokea. Samalla kun tutkittiin Marxia ja Leniniä piti myös tarkkailla valppaasti elävää elämää.³²² Ehkä Oittisen ilmaisusta saattoi rivien välistä lukea, että aivan kirjaimellisesti sosialismin isien oppeja ei pitänyt noudattaa.

Kommunistisen Sirola-opiston synnyn seurauksena vuonna 1946 Työväen Akatemian hakijamäärissä tapahtui välitön pudotus. Oittisen mukaan suurimpana syynä tähän oli nimenomaan Sirola-opiston työn käynnistyminen, mutta asiaan vaikutti myös korkea inflaatio ja aiempaa tarkempi ikärajoista kiinni pitäminen Akatemian opiskelijavalinnoissa. Ei liene vaikea arvioida, että ennen kaikkea

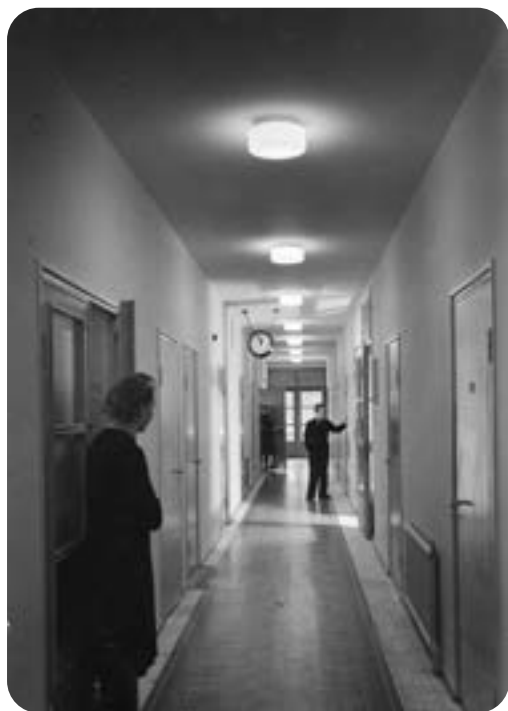
vasemmistososialistisen näkemyksen omanneiden opiskelijoiden määrä Akatemiassa väheni näiden suosissa jatkossa heille ideologisesti paremmin soveltuvaa Sirola-opistoa.³²³

Muutokset Akatemian opetusohjelmassa jäivätkin lopulta Oittisen aikana vähäisiksi, vaikka sosialismin ja työväenliikkeen historiaa luettiinkin aiempaa enemmän.³²⁴ Vanha jako neljään peruslinjaan oli edelleen olemassa. Yhteiskunnallisina aineina historia, valtio- ja yhteiskuntaoppi sekä kansantaloustiede olivat kaikille pakollisia. Lisäksi opiskelijoiden oli osallistuttava äidinkielen, matematiikan, musiikin, voimistelun ja terveystiedon opetukseen sekä kuunneltava vielä eräitä luentosarjoja. Valintamahdollisuuksia oppiaineissa pyrittiin lisäämään, sillä oppilaille haluttiin taata enemmän aikaa omatoimiseen opiskeluun.³²⁵

Oittinen oli kuitenkin se johtaja, jonka vihdoin onnistui ajaa läpi täydennyskurssin toteutus. Akatemian muuttamisesta kaksivuotiseksi oli keskusteltu jo pitkään muun muassa toveripäivien yhteydessä. Erimielisyys vallitsi etenkin siitä, tulisiko toinen opintovuosi liittää Akatemian opintojen pohjaksi vai niiden jatkoksi. Useat entiset akatemialaiset pitivät kuitenkin selvänä epäkohtana sitä, etteivät he Akatemian suorittuaan voineet jatkaa hyvään alkuun päässeitä opintojaan. Tämän vuoksi Akatemian johdossa vaaka kallistui nimenomaan jatko-opiskelun hyväksi.³²⁶

Kaksivuotinen opetus oli tärkeä Akatemian statukselle, sillä se korotti oppilaitoksen kansankorkeakouluksi. Tämä ylempi koulutusaste antoi Akatemian opiskelijoille mahdollisuuden siirtyä korkeakouluopintoihin ilman ylioppilastutkintoa. Kansankorkeakoulu käsitteenä säilyi Suomessa aina kansanopistolain vuonna 1984 tapahtuneeseen uudistumiseen saakka.³²⁷

Ensimmäiset täydennyskurssin nimellä kulkeneet Akatemian jatko-opinnot oli määrä aloittaa syksyllä 1948, mutta vähäisen kiinnostuksen vuoksi aikeet eivät vielä sillä kertaa toteutuneet. Oittinen arveli ilmoittautuneiden määrän vähäisyyden johtuneen ennen kaikkea siitä, että Akatemian käyneiden oppilaiden keski-ikä oli yleisesti verrattain korkea. Sen vuoksi nämä olivat Akatemiasta päästyään usein nopeasti kiinni perheen perustamisessa ja erilaisissa yhteiskunnallisissa toiminnaissa, jois-

Oppilasasuntolan käytävä 1940-luvun puolivälissä. Nykyisin rakennus tunnetaan ison asuntolan nimellä. TAK.

Akatemian johtoa ja valtiotieteellisen täydennyskurssin oppilaita lukuvuonna 1949–1950. Edessä toinen vasemmalta johtaja Reino Oittinen, vierellään Ellen Oittinen ja tämän oikealla puolella Onni Toivonen ja Ensio Kotiranta. TAK.

ta oli vaikea irrottautua jatko-opiskeluun.³²⁸ Monta kertaa Akatemia-aika itsessään johti elämäkumppanin löytymiseen opiskelijatovereiden keskuudesta. Syksyllä 1949 täydennyskurssi päästiin vihdoinkin aloittamaan 20 opiskelijan voimin. Jatko-opiskelijoiden keski-ikä oli lähes 28 vuotta.³²⁹

Täydennyskurssi oli tarkoitettu syventämään Akatemian tai muun kansanopiston käyneiden opiskelijoiden tietoutta ja se toteutettiin aluksi vuosittain vaihtuvalla painotuksella. Ensimmäisenä lukuvuonna 1949–1950 kurssi toimeenpantiin valtiotieteellisen täydennyskurssin nimellä, seuraavana vuonna taloudellissosiaalipoliittisena täydennyskursina ja lukuvuonna 1951–1952 kunnallissosiaalipoliittisena täydennyskurssina. Viimeksi mainittu painotus otettiin sitten käytäntöön pysyvämmiin. Lukuvuoden aikana opetusta oli ensimmäisinä vuosina yli 600 ja kolmantena vuonna jo 950 tuntia.³³⁰

Reino H. Oittinen laittoi uudistuksen alulle, mutta sen käytännön toteuttaminen jäi pit-

kälti muiden toimijoiden vastuulle. Syy tähän oli yksikertainen: Oittinen sitoutui muihin töihin. Heinäkuun 27. päivänä 1948 aloitti toimintansa K. A. Fagerholmin johtama sosiaalidemokraattinen vähemmistöhallitus, jossa Työväen Akatemialla oli jälleen vahva edustus. Reino H. Oittinen oli hallituksen opetusministeri ja kansanhuoltoministeriksi nousi puolestaan Väinö Voionmaan kuoleman jälkeen vuonna 1947 Akatemian esimieheksi tullut Onni Toivonen. Entisistä akatemialaisista Matti Lepistö toimi maatalousministerinä ja Jussi Raatikainen toisena sisäministerinä ja sen ohessa vielä toisena maatalousministerinä. Onni Toivosen hallitussalkku vaihtui sittemmin toiseksi kauppa- ja teollisuusministeriksi.

Ministeripestinä vuoksi Reino H. Oittisen tilalle Akatemian vt. johtajaksi tuli syyskuun 1948 alusta lähtien hänen puolisonsa, Akatemian apulaisjohtaja Ellen Oittinen. Vastanimetty opetusministeri piti kuitenkin itse Akatemian avajaispuheen lokakuun 1948 alussa, eikä hän keväeseen 1950 kestäneen Fagerholmin halli-

tuksen ministeripestinsä aikana muutenkaan kokonaan luopunut työstä Akatemiassa. Oittinen luennoi sosialismin ja työväenliikkeen historiasta varsinaisille opiskelijoille ja opetti myös täydennyskurssilaisia.³³¹ Nimenomaan täydennyskurssin työtä hän pyrki seuraamaan tarkoin ministerintyönsä lomassakin.³³²

Hieman ennen kuin Fagerholmin hallitus jätti eronpyyntönsä 1. maaliskuuta 1950, Oittinen nimitettiin Yrjö Ruudun seuraajaksi kouluhallituksen pääjohtajana. Uuden nimityksensä vuoksi Oittinen erosi Akatemian johtajan

paikalta 1. maaliskuuta 1950. Puoliso Ellen Oittinen toimi vt. johtajana aina syyskuun 1950 alkuun, jolloin uutena johtajana aloitti Väinö Liukkonen.³³³ Reino H. Oittisen ura jatkui seuraavina vuosikymmeninäkin menestyksellä. Hän oli keskeinen laatija SDP:n vuoden 1952 periaateohjelmalle, istui useissa hallituksissa opetusministerinä ja työskenteli kouluhallituksen pääjohtajana aina vuoteen 1972 saakka. Oittinen on jäänyt suomalaiseen sivistyshistoriaan ennen kaikkea Suomen peruskoulun luojaan.

Akatemialaiset ja YLE

Sodan jälkeen akatemialaiset saavuttivat merkittävän vallan Yleisradiossa. Alkusoittona oli Arvi Hautamäen valinta YLE:n ohjelmaneuvostoon vuoden 1943 lopussa.³³⁴ Varsinaisen akatemialaisten kulta-ajan käynnisti Onni Toivosen nimitys YLE:n apulaisjohtajaksi keväällä 1945. Tuolloin elettiin kiistellyn Hella Wuolijoen pääjohtajakautta. Toivosen vaikutusvalta Yleisradiossa kasvoi vähitellen, ja hän sai hyödyllistä taustatukea Työväen Akatemian entiseltä johtajalta Yrjö Kilpeläiseltä. Viimeksi mainittu teki eduskunnassa lakialoitteen Yleisradion hallinnon siirtämisestä kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriöltä

eduskunnan alaisuuteen.³³⁵

Kilpeläisen aloitteesta syntynyt vuonna 1948 hyväksytty laki on saanut osuvasti kutsumanimukseen Lex Jahvetin. Lain tarkoituksena oli pääjohtaja Wuolijoen syrjäyttäminen. Toivonen toteuttikin lain avulla Wuolijoen erottamisen kesällä 1949. Tämän jälkeen akatemialaisten vaikutusvalta Yleisradiossa kasvoi entisestään, kun Reino H. Oittinen ja Yrjö Kilpeläinen nimettiin hallintoneuvoston jäseniksi. Jo aiemmin Akatemian entinen oppilas Varma Kosto Turunen oli tehnyt historiaa, kun hänet oli palkattu ensimmäisenä sosialidemokraattina YLE:n toimittajaksi.³³⁶

Yleisradion johtokunta Hella Wuolijoen valtakaudella. Henkilöt vasemmalta lukien: talousjohtaja Einar Sundström, tekninen johtaja Juho Rissanen, ohjelmajohtaja Ilmari Heikinheimo, insinööri Robert Borenus, pääjohtajan varamies Onni Toivonen, Hella Wuolijoki, johtokunnan sihteeri L. H. Vennola, professori Georg von Wendt, prokuristi G. A. Deinert ja Postin pääjohtaja Simbri Ahola. TAK.

Pulavuosien opiskelijaelämä

Yhteiskunnassa oli sotien jälkeen puutetta kaikesta ja opiskelijoiden arki oli elämää niukkuuden keskellä. Akatemian ruokalassakin totuttiin korttitalouteen, jonka keskellä keittiöväki pani parastaan valmistaakseen opiskelijoille vähäisistäkin aineksista mahdollisimman maukasta ja terveellistä ruokaa.³³⁷ Ruokatalouden hoitoa helpottivat Akatemian omat viljelmät.

Kaikkeen ei Akatemiankaan keittiö silti venynyt. Monen akatemialaisen mielestä etenkin voita oli korttitalouden aikana tarjolla niukalti. Korttitaloudessa kukin opiskelija säilytti voionnoksiaan kaapissaan, josta ne noudettiin ruokailuun. Mikäli opiskelija halusi saada enemmän voita, hänen oli itse keksittävä keinot siihen. Joillekin tämä myös onnistui. Akatemiassa lukuvuonna 1948–1949 opiskellut myöhempi Konneveden pitkäaikainen kunnanjohtaja Yrjö Junikka hankki lisää voita ve-

renluovuttajana. SPR kun antoi luovuttajille ylimääräisen voionnoksen.³³⁸

Vallinneesta pula-ajasta huolimatta Akatemian opiskelijoiden taloudellinen tilanne oli selvästi parempi kuin oppilaitoksen ensimmäisinä vuosina tai 1930-luvun pitkään kestäneinä lamavuosina. Yhä useammat kunnat avustivat Akatemiassa opiskelevia kuntalaisiaan, samoin ammatillisten järjestöjen, työväen keskusjärjestöjen ja sivistysjärjestöjen apurahat sekä Suomen Kulttuurirahaston stipendivarat olivat valtion vähävaraisille opiskelijoille suunnattujen tukimarkkojen lisänä.³³⁹

Opiskelijoiden olosuhteisiin nähden kohtuullisesta taloudellisesta tilasta todistaa se, että sotien jälkeisinä vuosina opintojen keskeyttäminen oli verrattain harvinaista. Keskeyttämisen syinäkin olivat yleensä muut kuin taloudelliset seikat, vaikka perusteita erolle ei

Vapaa-ajan viettoä huhtikuussa 1945. Tak.

vuosikertomuksissa useinkaan eritelty. Poikkeuksen muodostaa lukuvuosi 1946–1947, jolloin toimintakertomuksessa on mainittu syy kaikkien neljän opintonsa keskeyttäneen osalta: kolme opiskelijaa jätti Akatemian sairauden ja yksi avioliiton solmimisen vuoksi.³⁴⁰

Kaikilla ei kuitenkaan edelleenkään ollut varaa opiskeluun Akatemiassa. Etenkin sotia seuranneen työvoimapulan vaihtuminen pahaksi työttömyydeksi 1940-luvun lopussa estimoita hakeutumasta Akatemiaan, sillä työttömyyden vuoksi oli mahdotonta kerätä säästöjä opiskeluvuotta varten.

Opiskelupäivät Akatemiassa soljuivat sotien jälkeen pitkälti aiempien rutiinien mukaisesti. Ylösnousu tapahtui puoli seitsemältä ja aamukahvi nautittiin tuntia myöhemmin. Sen jälkeen seurasi opetusta ja päivällinen kello viideltä. Illallakin oli luentoja vielä kahdeksaan asti, jolloin vuoroon tuli iltatee. Puoli yhteentoista mennessä opiskelijoiden oli siirryttävä asuintiloihinsa. Lauantaisin pidettiin ainoastaan kaksi luentoa, joiden jälkeen toimeenpantiin siivous ja päästiin saunomaan.³⁴¹ Viimeksi mainittu oli perinteisesti viikon ko-

hokohta. Akatemian vanha arvostettu sauna kunnostettiin vuonna 1947 ja samalla rakennettiin myös uutta saunatilaa.³⁴²

Suunnilleen joka neljäs lauantai-ilta akatemialaiset kokoontuivat ohjelmalliseen illanviettoon. Oppilaat järjestivät iltamien ohjelman itse. Lukuvuonna 1946–1947 taiteellista elämää väritti Akatemiaan opiskelemaan tullut 20-vuotias riihimäkeläisnuorukainen Veikko Sinisalo, silloiselta titteliltään ylimääräinen veturinlämmittäjä.³⁴³ Näyttelijänä myöhemmin suureen maineeseen nousseen Sinisalon iloksi ja onneksi Akatemiassa ymmärrettiin hyvin teatteritaidetta. Vuosikymmeniä myöhemmin tehdyssä haastattelussa hän mainitsi arvostavasti T. I. Wuorenrinteen, Reino H. Oittisen ja ennen kaikkea lausuntaa opettaneen Vilho Siivolan. Sen sijaan loistava retoriikan taitaja Yrjö Kallinen ei Sinisalon mukaan antanut taiteelle paljoakaan arvoa. Kirjailija Eino Leinosta Kallinen oli kerran todennut: ”Sehän on semmoinen äijän heppuli.”³⁴⁴

Taiteellisten harrastusten ohella akatemialaiset viettivät vapaa-aikaansa, etupäässä sunnuntaipäiviä, urheilun merkeissä. Hiihdos-

Lentopallo oli vuosikymmenien ajan akatemialaisten suosiossa. TAK.

sa kilvoiteltiin niin Akatemian sisäisissä kilpailuissa kuin haasteotteluissa esimerkiksi Helsingin työväenopistoa tai lähiseutujen sosialidemokraattisia nuoris-osastoja vastaan. Sotien jälkeen suuren suosion saavutti lentopallo. Lajia harjoitettiin ulkosalla, eikä talvi-kaan kovia pakkasia lukuun ottamatta estänyt harrastusta. Kenttä puhdistettiin liiasta lumesta ja sen jälkeen pelattiin.³⁴⁵ Ajoittain innostus oli niin suurta, että lentopalloa juostiin pelaamaan välitunneillakin.³⁴⁶ Fyysistä liikuntaa saatiin myös opiskelijoille järjestetyillä työtunneilla. Syksyllä niitä oli kerran viikossa, talvela harvemmin. Työtunnit pitivät sisällään puiden kaatoa, halkojen hakkuuta, metsänrai-

vausta, pihansiivousta ja lumenluontia.³⁴⁷

Ruokalan emäntä oli jatkosodan aikana saanut avukseen keittäjän ja keittiöapulaisen.³⁴⁸ Tämä ei kuitenkaan vielä vapauttanut opiskelijoita keittiötöistä. Perunoiden kuoriminen ja astioiden kuivaus kuului vuorollaan niin mies- kuin naisopiskelijoidenkin velvollisuuksiin.

Tarpeen mukaan opiskelijoiden oli autettava myös talonmiestä. Tämän työajasta suuri osa kului rakennusten lämmittämiseen, sillä parin tunnin välein täytyi heittää halkoja pannuhuoneen kattilaan. Kovimpien pakkasten aikaan halkoja kului viitisen kuutiota päivässä. Oman murheensa niin henkilökunnan kuin

Akatemian toverielämässä erityisen sijan saivat lukuvuodesta 1946–1947 lähtien Sirola-opiston opiskelijoita vastaan käydyt kamppailut. Ensimmäinen yhteenotto koski henkistä kilpailua, jonka kiertopalkintona oli nuoren taidemaalarin Mikko Laasion maalaus. Mainitun taulun olivat kilpailua varten lahjoittaneet SDP:n ja SKDL:n eduskuntaryhmit. Veikko Sinisalo on muistellut ensimmäistä oppilaitosten välistä yhteenottoa:

"Sitten siellä oli myöskin henkiset kilpailut Sirola-opiston kanssa. Mun serkkuni Taisto kävi samaan aikaan Sirola-opistoa ja minä Työväen Akatemiaa. Ja minä voitin sitten laulukilpailun siellä ja runonlausuntakilpailun ja Elli Tompuri – kulttuuripersona – oli arvioimassa ja katsoi, että minä voitin sen lausuntakilpailun ja laulukilpailunkin. Ja sitten siellä oli myös puhujamestaruuskilpailut ja Mauno Arjavirta, mun hyvä Akatemian kaverini, voitti sen. Ja Sulo Kivinen, joka kävi silloin Sirola-opistoa, suuttui hirveästi Tompurille ja haukkui Tompurin maan kattilan alimpaan helvettiin, mutta eihän se sitä päätöstä saanut muutettua."³⁵²

Kun SAK vielä perusti ammattiyhdistysopistonsa Nurmijärven Kiljalle vuonna 1950, saatettiin

aloittaa vuosittaiset kolmen kovan koitokset Akatemian, ammattiyhdistysopiston ja Sirola-opiston kesken. Vuosittaisissa oppilaitosten opiskelijoiden tapaamisissa kamppailtiin niin urheilun kuin henkistenkin kilpailujen merkeissä. Kukaan opisto oli vuorollaan järjestelyvastuussa kilpailusta. Ensimmäisen kerran kolmen kovan koitos käytiin Sirola-opiston järjestämänä Harvialassa vuoden 1951 alussa.³⁵³

Akatemialaisia lähdössä Kiljavan ammattiyhdistysopistolle keväällä 1954. TAK.

opiskelijoidenkin arkeen toivat usein sattuneet sähkökatkokset, joiden aikana vettäkään ei saanut käyttää.³⁴⁹ Epäilemättä vieläkin ikävämäksi asiaksi koettiin Akatemian suojiin pesiytyneet ylimääräiset asukkaat. Tupajumin, syöpäläisten ja rottien hävittämiseksi jouduttiin vuonna 1950 turvautumaan Kiinteistönomistajien Desinfektiokeskus Oy:n palveluksiin.³⁵⁰

Pula-aika tai raskas opiskelukaan ei suuremmin hillinnyt vastakkaista sukupuolta kohtaan tunnettua kiinnostusta. Perinteiseen tapaan miesopiskelijat vierailivat kiellostä huolimatta ilta-aikaan naisopiskelijoiden luona. Yrjö Junikka on kertonut erästä kerrasta, kun hän myöhään illalla laskeutui naisten valtakunnasta päärakennuksen yläkerrasta ja meni vielä asioilleen ruokasaliin. Siellä vastaan tuli samana päivänä luennoitsijana ollut Vilho Siivola. Junikan onneksi Siivola ei kärehtänyt häntä, vaan totesi ainoastaan: ”Mennään me pojat vaan siivosti nukkumaan, vaikka ollaankin luvattomilla teillä.”³⁵¹

Eräänlainen päätös monella tapaa raskaalle 1940-luvulle oli Akatemian lukuvuoden ava-

jaisten yhteydessä 9. lokakuuta 1949 tapahtunut kuvanveistäjä Aimo Tukiaisen *Valoa kohti* -veistoksen paljastus päärakennuksen edustalla. Akatemian luonnetta kuvaavan veistoksen hankinta oli ollut jo parin vuoden ajan esillä Toveriliiton piirissä, mutta taideteoksen hankintaan ei ollut varoja. Lopulta Toverikunta ryhtyi keräämään rahaa Ailion ja Voionmaan kasvoreliefien myynnillä. Myös työväenjärjestöt ja liikelaitokset avustivat hanketta. Kun taideteosta vihdoinkin päästiin tilaamaan, katsottiin Aimo Tukiainen sahatyöläisen poikana erityisen sopivaksi veistoksen tekijäksi.³⁵⁴

Veistoksen paljastustilaisuudessa puhunut Toveriliiton puheenjohtaja Janne Hakulinen halusi vielä kerran korostaa sitä, että oppilaitos ei ollut koskaan ollut – eikä tulisi koskaan olemaankaan – ahdas puoluekoulu, vaan Akatemia sanan parhaassa merkityksessä. Työväen Akatemia oli Hakulisen mukaan paikka, jossa pyritäisiin objektiiviseen tietoon työväenliikkeen hengessä.³⁵⁵ Hakulisen sanoissa oli totta toinen puoli. Puhdas puoluekoulu Akatemia ei ollut. SDP ei sanellut oppilaitoksen tekemisiä,

Shakin peluuta ison asuntolan seurusteluhuoneessa. Seinällä taitelija Kaapo Virtasen maalaama Onni Toivosen muotokuva. TAK.

mutta jatkuvasti Akatemia koulutti etupäässä SDP-taustaisia opiskelijoita työväenliikkeen toimihenkilöiksi. Janne Hakulinen – vaikutusvaltainen ammattiyhdistysmies ja liikemies – oli itse puolustamassa Akatemian riippumattomuutta SDP:n Veikko Puskalan vaikuttamispyrkimyksiä vastaan.³⁵⁶

Akatemian kautta ponnistettiin sotien jälkeisinä vuosinakin menestyksellä eteenpäin yhteiskunnassa. Akatemiassa opiskelleista Val-

de Nevalaisesta ja Kaisa Raatikaisesta tuli sittemmin ministereitä ja Uki Voutilaisesta kansanedustajauransa jälkeen maaherra. Ahti Fredriksson kohosi hänkin ministeriksi ja Kansaneläkelaitoksen johtajaksi. Kulttuurin alalla oli jo sota-aikana putkahtanut esille lukuisia lyriikan taitajia ja heti sodan jälkeen koettiin akatemialaiskirjailijoiden vahva esiinmarssi. Vuonna 1946 teoksensa julkaisi peräti kuusi akatemialaiskirjailijaa.³⁵⁷

Siirtyminen Liukkosen aikaan

Vuosikymmen vaihtui 1950-luvuksi. Akatemia oli modernin aikakauden kynnyksellä, mutta Kauniaisten kuusilinnassa elettiin vielä osittain omavaraisen luontaistalouden aikaa. Akatemian vanha pannuhuonekin muutettiin 1940-luvun lopulla sikalan keittiöksi ja vihanesten pesuhuoneeksi. Ilman hevosta ei edelleenkään tultu toimeen. Alkuvuodesta 1949 myytiin vanha sairaaksi käynyt hevonen ja ostettiin uusi 65 000 markalla.³⁵⁸ Hevosien hankintahinnalla olisi kustantanut kolmelle opiskelijalle lukuvuoden ruoat ja vaatteiden pesun.³⁵⁹

Modernia aikaa kohti Akatemiaa lähti luotsaamaan Väinö Liukkonen. Hirvensalmelaiseen maanviljelijäperheeseen syntynyt Liukkonen oli filosofian kandidaatiksi valmistuttuaan työskennellyt Varkauden työväenopiston ja Kuopion kansalaisopiston johtajana sekä viimeksi Elannon koulun johtajana vuoteen 1945. Sen jälkeen hän oli toiminut sosialisimiskomitean pääsihteerinä ja Työväen Akatemian tuntiopettajana.³⁶⁰ Sodan aikana komppanianpäällikkönä rintamalla palveluttu Liukkonen luki itsensä asevelisosialistien ryhmään, mutta totesi samaan hengenveetoon olevansa enemmän sosialisti kuin aseveli.³⁶¹ Akatemiassa soveltamaan periaatteita hän linjasi vuonna 1984 antamassaan haastattelussa: ”Oittinen toi tänne työväenhengen. Minä tulin tänne Oittisen jälkeen ja kiinnitin huomiota käytännön sosialismin hoitamiseen.”³⁶²

Akatemiaa tullessaan Liukkonen korosti avajaispuheessaan lokakuussa 1950 edeltäjänsä

tavoin pyrkimystä totuuteen ja muistutti hänkin suvaitsevaisuuden tärkeydestä. Edelleen Liukkonen toivoi Akatemiassa kiinnitettävän aiempaa enemmän huomioita nimenomaan työväenliikettä lähellä oleviin kysymyksiin, sillä hän uskoi työväenluokan aseman tulevan jatkossa entisestään lujittumaan samalla kun sille sälytetyt tehtävät kasvaisivat.³⁶³

Liukkosen johtajakaudelle tultaessa kaikkein kiihkein vastakkainasettelu kapitalistista yhteiskuntaa kohtaan oli jo huomattavasti liehtynyt sotaa edeltäneistä vuosista. Merkittävänä syynä tähän oli se, että vasemmisto oli nyt itsekin vahvasti rakentamassa suomalaisia yhteiskuntaa. Tiettyä skismaa kuitenkin edelleen esiintyi. Liukkonen halusi näissä yhteyksissä korostaa Akatemian erilaisuutta ”vanhoillisten” omistamiin kansankorkeakouluihin nähden. Liukkosen mukaan merkittävä ero piili siinä, että Akatemiassa pyrittiin tarkastelemaan talousjärjestelmäkysymystä kriittisesti, kun sen sijaan vanhoillisten ohjailemissa oppilaitoksissa ”kunnioitetaan ja puolustetaan yksityiskapitalistista suhdannetaloutta ainoana kysymykseen tulevana järjestelmänä”.³⁷¹

Perinteiseen tapaan Liukkosella oli tapana Akatemian uuden lukuvuoden avajaispuheessa ruotia yhteiskunnan tilannetta laajemmin. Jotkut esille tuodut näkemykset kantavat vielä vuosikymmenienkin kuluttua, kun taas etenkin yhteiskuntajärjestelmää koskevat näkemykset ovat jo selvästi vanhentuneita. Liukkosen syksyllä 1951 pitämä avajaispuhe tuntuu valitettavan ajantasaiselta vielä 2000-luvunkin

Väinö Liukkonen ja hänen Akatemiansa

Väinö Liukkonen oli originelli persoona, mutta huumoria viljelevänä oppilaiden mieleen.³⁶⁴ Hän oli myös pätevä opettaja. Kun kouluneuvos Yrjö Länsiluoto tarkasti Akatemian joulukuussa 1954, hän jakoi osin kovaakin kritiikkiä opettajakuntaa kohtaan. Sen sijaan Liukkosesta Länsiluodolla oli yksinomaan positiivista sanottavaa: ”Akatemian johtaja Väinö Liukkonen osoittautui tarkastuksen aikana sekä hyväksi luennoitsijaksi – hänen opetuksensa oli melkein kuin julistusta – että myös taitavaksi johtajaksi. Hän jatkaa kunniakkaasti niitä perinteitä, mitä akatemialla on entisten etevien johtajien kaudelta.”³⁶⁵

Eräs luonnehdinta Liukkosesta opettajana on säilynyt jälkipolville Akatemiassa lukuvuonna 1959–1960 opiskelleelta Ilpo Rossilta:

*”Liukkosen Väinön tietoisuus näkyi hänen tavaltaan pitää luentoa. Vaimon siistimä musta puku päällä, solmio kaulassa, silmälasit puhdistettuina rehtori aloitti tuntinsa, aluksi pohdiskellen ja sitten päästen vauhtiin. Liitu käteen, tärkeitä avainperiaatteita keskittymistä korostavalla tavalla taululle. Sitten liitu taskuun – takkiin jää pitkä valkoinen viiva taskun yläpuolelle. Silmlaseista hikeä pois nenäliinalla ja vähitellen lasitkin alkavat olla liidusta harmaina. Eettinen varmuus kantaa yli ulkoisen olemuksen, joka liikehännältään sek in on vakuuttavaa ja varmaotteista.”*³⁶⁶

Entiset opiskelijat muistavat Liukkosen myös hajamielisenä mietiskelijänä. Hänen nähtiin toisinaan kävelevän siivouskomeroon, kun tarkoitus oli päästä ulos. Joskus taas lupsakka savolainen sovelteli avaimiaan toimistonhoitajan yksityisasuntoon, kun tarkoitus oli mennä omaan asuntoon. ”Paperitkin olivat aina hajan hajan, mutta onneksi opetukset ja vuosiluvut olivat järjestyksessä,” on Vesa Karvinen muistellut opettajaansa.³⁶⁷

Liukkonen jatkoi edeltäjiensä tavoin välittömien suhteiden ylläpitämistä opiskelijoihin. Toisinaan hän kutsui opiskelijoita asuntoonsa vierailulle, jolloin joukon kesken käytiin sivistyneitä keskusteluja.³⁶⁸ Järjestyksen ylläpito opiskelijoiden keskuudessa oli vanhaan tapaan opiskelijoiden itsehallinnon varassa. Oli kuitenkin muutamia sääntöjä, joiden rikkomisesta Liukkosen aikana seurasi Akatemiasta erottaminen. Yksi näistä koski alkoholin käyttöä. Jo opiskelijoita valittaessa

Väinö Liukkonen työasioiden ja tupakan äärellä. TAK.

Akatemian taholta ilmoitettiin kiinnitettävän erityistä huomiota siihen, että Akatemiaan hyväksyttävillä oli kykyä ja halua noudattaa heille asetettuja vaatimuksia raittiiseen elämäntapaan nähden. Asiaa luonnollisesti valvottiin Akatemiassa. Kun eräs toisen vuosikurssin opiskelija esiintyi Akatemian pikkujoulujuhlissa vuonna 1954 päihtyneenä, opettajakunta erotti hänet yksimielisesti oppilaitoksesta.³⁶⁹

Myös liian läheinen kanssakäyminen vastakkaisen sukupuolen kanssa saattoi johtaa erottamiseen. Toverikunnan päätöksiin oli tältä osin kirjattu merkintä, että ”naisiin eksymisessä on miehen syytä 55 prosenttia ja naisen 45 prosenttia”. Liukkonen on itse muistellut erästä tapausta, jolloin hän jo luuli joutuvansa erottamaan erään opiskelijan:

*”Kerran tuli mies, joka sanoi, että hänen on lähettävä täältä. Tuli oltua tyttöjen kanssa vähän huolimaton. Mikäs siinä sitten. Sanoin, että hoida asiasi. Ennen kello kahdeksaatoista täytyy olla pois. Minä sitten varovasti kyselin, että kuka se tyttö oli. Se sanoi, ettei se ole Akatemian oppilas. Se oli edellisessä jossain kotipuolella. No eihän se hyvä mies sitten minulle kuulul!”*³⁷⁰

näkökulmasta, etenkin jos sanomalehdistön ja radion tilalle vaihdetaan sosiaalisen median tiedonvälitys:

”Ei milloinkaan maailmanhistoriassa mielihpidemuokkauksella ole ollut niin suurta merkitystä kuin nykyisin. Tähän kuten hyvin ymmärrämme, on syynä tiedoitusmekaniikan tavaton kehitys. Uudet välineet – mainittakoon vain sanomalehdistö ja radio – ovat tehneet valmiitten mielipiteitten kaupittelun jättäjäismäiseksi toiminnaksi, jolla on ratkaiseva merkitys asiain kulle. Tässä tuskin tarvitsee lähemmin puuttua kysymyksiin, mitä mainittu kehitys merkitsee tieteellisen ajattelun leviämislle, miten vaikea taistelu propagandan luomia käsityksiä vastaan on ja mitä vaaroja henkislle kasvamiselle ja kehittymislle se merkitsee.”³⁷²

Akatemian opetusta leimasi edelleen pitäytyminen vanhoissa varsin muodollisissa käytös-

tavoissa. Tammikuussa 1951 pidetyssä opettajaneuvoston kokouksessa päätettiin noudattaa ”joskus aikaisemmin” käytössä ollut tapaa, jonka mukaan opettajat ehdottivat vasta kevään toveripäivillä opiskelijoille sinuttelua. Kuitenkin sinuttelun ehdottamista jatkokurssin oppilaille pidettiin suotavana heti vuoden alusta lähtien. Samassa kokouksessa todettiin vielä kellojen soiton oppitunneille tapahtuvan 13 minuuttia yli täyden tunnin ja että opettajien tuli saapua luokkaan viimeistään 15 minuuttia yli.³⁷³

Kullakin ajalla on omat hyvät ja huonot puolensa. Väinö Liukkonen tuli Akatemian johtajaksi aikana, jolloin Suomen talous alkoi vihdoinkin toipua sotien jälkeisestä šokkitilasta. Sotakorvaukset Neuvostoliitolle saatiin maksettua ja suomalaisten elintaso alkoi nousta. Akatemian oli jälleen kerran löydettävä paikkansa muuttuvassa yhteiskunnassa.

Akatemia uusii kasvojaan

Työväen Akatemialla oli 1950-luvun alussa jälleen edessä merkittäviä rakennushankkeita. Ensimmäinen niistä koski talous- ja jätevesikysymyksen ratkaisemisesta. Akatemia tarvitsi välttämättä oman vesilaitoksen, koska Kauniaisissa ei ollut kunnallista vesilaitosta. Oman vesi- ja viemärijärjestelmän uusiminen toteutettiin kaksivuotisena rakennushankkeena vuosina 1950–1951. Uudistuksen ansiosta Akatemia sai jatkossa puhdistettua vettä. Aiempiä varmemman vedensaannin takasi puolestaan uusi kaivo.³⁷⁴ Vesiputkien uusimistarve oli sekin ilmeinen. Päärakennuksen alakerrassa halkesi syksyllä 1950 vesiputki, jolloin koko oppilaskunta oli valjastettava kantamaan vettä ulos rakennuksesta.³⁷⁵

Samaan aikaan vesi- ja viemärintitöiden kanssa suoritettiin uuden kirjaston rakentaminen. Maaliskuun 25. päivänä 1951 käyttöön vihitystä arkkitehti Georg Jägerroosin suunnittelema kirjastosta tuli Akatemian ylpeydenaihe. Paljon työtä vaatinut kirjojen kanto vanhasta paikasta asuntolarakennuksen ”kylkiäisestä” uuteen kirjastoon lankesi luonnostaan opiskelijoiden kontolle. Kannettavaa riitti. Kirjaston kokoelmaa oli jatkuvasti kar-

tutettu, ja se käsitti 1950-luvun alussa noin 10 000 nidettä. Opiskelijat tarvitsivat kirjoja normaalin opiskelun lisäksi tutkielmiensa lähdeaineistoksi. Kirjastoa sai käyttää vapaasti kello 22:een saakka ja lainausmahdollisuus oli kahdesti viikossa.³⁷⁶

Kirjaston omien tilojen lisäksi uuteen rakennukseen tuli yksi opettajan asunto ja kolme tutkijahuonetta. Viimeksi mainittuja käytettiin vuosien varrella moniin eri tarkoituksiin. Ne palvelivat vierashuoneina, kurssien ohjaajien työhuoneina sekä opettajien kotiapulaisien asuintoina.³⁷⁷

Kirjaston tutkijahuoneita voitiin luovuttaa myös kirjailijoiden käyttöön. Tällaista lupaa haki alkuvuonna 1953 kirjailija Matti Kurjensaari, jonka oli tarkoitus kirjoittaa presidentti K. J. Ståhlbergin elämäkerta. Akatemialle jättämässään hakemuksessa Kurjensaari vetosi omaan ja kustantajansa Tammen niukkoihin taloudellisiin resursseihin sekä työn pitkäkestoisuuteen.³⁷⁸ Akatemian johtokunta kuitenkin katsoi, ettei Kurjensaari ollut varsinainen työläiskirjailija, joten hänelle ei myönnetty lupaa tutkijahuoneen käyttöön.³⁷⁹

Akatemian päärakennus kesällä 1952. Rakennuksen edessä muutamaa vuotta aiemmin paljastettu Aimo Tukiaisen Valoa kohti -patsas. Kesällä 2021 patsas siirrettiin porrastasanteelle lähemmäs rakennusta. Tak.

Käytännössä kirjaston tutkijahuoneiden käyttö rajattiinkin Akatemian hallintoneuvoston päätöksellä etupäässä Akatemian käyneille työläiskirjailijoille tai tutkijoille. Näiden oli mahdollista saada Akatemialta tutkijahuoneen lisäksi myös vapaa ylläpito. Hallintoneuvoston linjauksen mukaisesti myönnettiin Akatemiassa vuosina 1947–1948 opiskelleelle ja vielä täydennyskurssilla vuosina 1954–1955 olleelle sieviläiselle kirjailija Eero Hietalalle kesällä 1954 vapaa yöspito Akatemiassa. Sen turvin Hietala kirjoitti kolmannen romaaninsa *Tuulta raunioilla*.³⁸⁰

Akatemian rakennushankkeet eivät päätyneet kirjastoon. Opiskelijoille tarvittiin lisää majoitustilaa. Pulaa oli myös opettajien asunnoista. Johtajan lisäksi Akatemiassa oli 1950-luvun alussa kolme vakinaista opettajaa. Lisäasuntojen rakentamiseksi oli olemassa kaksi vaihtoehtoista suunnitelmaa. Toisen mu-

kaan olisi rakennettu erillinen rakennus naisopiskelijoita ja opettajia varten. Vaihtoehtoisessa suunnitelmassa – jonka kannalle Akatemian johtokin kallistui – ajatuksena oli lisätä jo olemassa olevaan asuntolaan kolmas kerros.³⁸¹ Rakennustyöt käynnistyivät kesällä 1954 ja opiskelijat pääsivät muuttamaan uusiin tiloihin saman vuoden lokakuun lopulla. Uusia oppilasasuntoja valmistui 14 ja lisäksi asuntolan kolmanteen kerrokseen tuli kaksi kolme huonetta ja keittiön sisältänyttä opettajan asuntoa.³⁸²

Rakennustöiden yhteydessä uusittiin myös asuntolan kellarissa sijainnut lämpökeskus, joten vuodenvaihteessa 1954–1955 Akatemia siirtyi öljylämmitykseen.³⁸³ Huonoimmassa kunnossa Akatemian rakennuksista oli tässä vaiheessa monikäyttöinen Tallila. Kouluneuvos Yrjö Länsiluodon Akatemian tarkastuksen yhteydessä vuonna 1954 Tallilasta antama ku-

Kirjastorakennus alkuperäisessä asussaan. Kuva: Anne Lehto/TAK.

Kutsuvieraita kirjaston vihkiäisissä 25. maaliskuuta 1951. Paikalla oli noin 170 henkeä. Eturivissä vasemmalla Arvi Hautamäki ja seuraavassa penkkiryhmässä Reino Oittinen. Keskellä Onni Toivonen ja oikealla Janne Hakulinen. TAK.

Akatemian opiskelijat eduskuntakäynnillä lukuvuonna 1951–1952. TAK.

vaus ei vanhaa talousrakennusta suuremmin mairitellut:

”Vanha Tallila on sekin vielä paikallaan. Siinä ei kuitenkaan enää ole oppilasasuntoja. Talonmiehellä on alakerrassa huoneen ja keittiön käsittävä huoneisto; keittiö on äskettäin saatettu hyvään kuntoon, mutta kamari kaipaa ’remonttia’. Rakennuksen yläkerrassa on suunnilleen samansuuruisissa huoneustoissa kaksi pakkovuokralaista, joista ei ole päästy eroon. Lisäksi on Tallilassa pesutupa, mankeli, puuvaja, työkaluvarasto, autotalli, hevostalli, sikala ja pahanpäiväinen palokalukoppeli. Rakennus ei ole suurenarvoinen ja lieene sen hävittämistä jo suunniteltukin.”³⁸⁴

Tallilaa ei Länsiluodon arveluista huolimatta kuitenkaan hävitetty. Vielä samana vuonna (1954) rakennuksesta kunnostettiin kaksi huo-

netta Akatemian keittiöhenkilöstön asunnoiksi.³⁸⁵

Mittavien 1950-luvun rakennusprojektien rahoitus merkitsi Akatemialle isoa haastetta. Kirjasto ja vesilaitos maksoivat yhteensä noin 20 miljoonaa markkaa, josta summasta noin puolet katettiin Heikki Huhtamäen lahjoituksilla. Aiemmissa rakennushankkeissaan Akatemia ei ollut lainarahaan turvautunut, mutta nyt lainaa oli pakko ottaa. Vuoden 1950 lopussa Helsingin Työväen Säästöpankilta oli lainaa 3,5 miljoonaa markkaa. Velkaa ei paljoa ehditty lyhentää, ennen kuin päälle tulivat asuntolan korotuksesta aiheutuneet kulut. Asuntolan kustannukset lähes kaksinkertaistuivat alkuperäisestä suunnitelmasta ja nousivat noin 15 miljoonaan markkaan. Rakennusurakoiden päätyttyä Akatemialla oli vuoden 1955 lopussa

lainaa Helsingin Työväen Säästöpankille ja Kansa-yhtiölle yhteensä yli 14 miljoonaa markkaa.³⁸⁶

Akatemian lahjoituksina saamat Huhtamäki-yhtymän osakkeet aiheuttivat nekin kustannuksia. Taloudellisessa mielessä Akatemiassa nähtiin viisaimmaksi osallistua Huhtamäen osakeanteihin laajemminkin kuin pelkästään kirjaamalla osakkeita merkintäoikeuksien perusteella. Tämä uusien osakkeiden hankinta aiheutti kuitenkin lisäkuluja, jotka oli jälleen rahoitettava lainarahalla. Tämän kaiken seurauksena Akatemialla oli vuoden 1959 lopussa velkaa jo yli 24 miljoonaa markkaa.³⁸⁷

Akatemian talouden ensisijainen rahoituslähde oli valtio. Yritykset ja yhteisöt eivät olleet samalla tavoin avokätisiä kuin heti sotien jälkeen. Huhtamäki-yhtymän toiminta muodosti tässä suhteessa poikkeuksen, ja samoin OTK:n vuosittainen tuki oli edelleen tuntuva. Kunnista Akatemiaa avustivat lähinnä eräät vasem-

miston hallinnoimat kunnat, kuten Tampere ja Karhula, ajoittain myös Kymi ja Kemi sekä muutamat pienemmät paikkakunnat. Kiitollisena Akatemiassa otettiin vastaan myös Suomen Sokeri Oy:n 1950-luvun alussa lahjoittamat lähes puolen miljoonan markan arvoiset Kippikattilat.³⁸⁸ Samalla kun mainitut kattilat asennettiin keittiöön vuonna 1952, Akatemia sai myös ensimmäisen jääkaappinsa.³⁸⁹

OTK:n jatkuva tuki Akatemialle oli luonnollista, koska osuustoimintaliikkeellä oli vahva omistuspohja opinahjossa. OTK oli Akatemian Kannatusosakeyhtiön suurin osakkeenomistaja 150 osakkeellaan. Sen lisäksi Kulutusosuuskuntien Keskusliitolla oli 1950-luvun alussa hallussaan 100 osaketta. Seuraavaksi suurimmat osakkeenomistajat olivat SDP (76 osaketta) ja Kansa (50 osaketta).³⁹⁰ SDP:n suora osakkuus Akatemiassa päättyi tässä vaiheessa muodollisesti syksyllä 1954, kun puolueen osakkeet myytiin Työväenlehdistön Kannatusyhdistys ry:lle.³⁹¹

Muuttuva opiskelija-aines

Suomen taloudellinen toipuminen 1950-luvun alussa näkyi kasvavana kiinnostuksena Akatemiaa kohtaan. Lukuvuonna 1951–1952 hakijamäärä ylitti jo sadan hengen rajan. Yleensä hakijoita oli vuosittain noin 90. Vielä ensimmäisinä täydennyskurssien vuosina Akatemiassa oltiin huolissaan hakijoiden riittävydestä, mutta nyt tämänkin pelko voitiin unohtaa. Esimerkiksi lukuvuodeksi 1952–1953 täydennyskurssille oli lähes kaksinkertainen määrä hakijoita kuin mitä opiskelemaan voitiin ottaa.³⁹² Uusien opiskelijoiden värväämistä edesauttoi SDP:n valistus- ja piirisihteerien kanssa tehty yhteistyö.³⁹³

Kun oli saatu varmuus opiskelijoiden riittävydestä, täydennyskurssi vakinaistettiin Akatemian ohjesääntöihin kesällä 1953. Täydennyskurssin sijaan siitä alettiin käyttää toisen vuosikurssin nimeä eli Akatemiasta oli virallisesti tullut kaksivuotinen oppilaitos.³⁹⁴ Toinen vuosikurssi oli avoin myös muille hakuehdot täyttäneille opiskelijoille kuin Akatemian ensimmäisen vuosikurssin käyneille. Käytännössä pääosa toisen vuosikurssin op-

pilaista oli kuitenkin akatemian omia kasvatteja.

Akatemia pyrki pitämään ovea auki myös niille opiskelijoille, jotka vuosittain jäivät vaille opiskelupaikkaa. Rannalle jääneitä kehoitettiin hakemaan uudelleen seuraavana vuonna, jolloin heille varattiin opiskelupaikka ”edellyttäen että hakijalla on tarmoa ja voimaa suorittaa asianmukainen ennakkovalmennus jatkuvan opiskelun ja yhteiskunnallisen toiminnan avulla”. Voionmaan opiston ja Pohjolan opiston aloitettua toimintansa tuli tavaksi kehottaa valitsematta jääneitä oppilaita hankkimaan näistä oppilaitoksista Akatemiaan pääsyyn edellytettävä tietopohja.³⁹⁵ Muodollisen sivistyksen ohella Akatemiaan saattoi edelleen päästä myös osoittamalla itseopiskelun kautta hankittuja tietoja ja taitoja.³⁹⁶

Ylöjärven Ylisen kylään vuonna 1951 perustetun Voionmaan opiston syntyhistoriassa oli omat yhtymäkohtansa Työväen Akatemiaan. Opiston nimi oli alun perin ollut Hämeen Työläisnuoriso-opisto. Sitä oli ryhdytty puuhaamaan Tampereen Työväen Sivistystyö-

Lunta riittää. Illoisia lumenluojia pää-rakennuksen edustalla huhtikuussa 1951. TAK.

järjestön taholta jo ennen talvisotaa. Alkuperäisenä ajatuksena oli, että opistosta tulisi työläisnuorisolle eräänlainen valmistava koulu Työväen Akatemiaa varten. Hanketta oli ennen sotaa ajamassa myös Työväen Akatemian tuleva johtaja Reino H. Oittinen.³⁹⁷ Perustamisensa jälkeen Voionmaan opistosta tulikin monelle nuorelle ponnahduslauta Työväen Akatemiaan. Peruspääoma Voionmaan opistoon – kuten myös vuonna 1956 aloittaneeseen Pohjolan opistoon – saatiin Väinö Voionmaalle hänen 75-vuotislahjanaan luovutetusta kansalaislahjasta.³⁹⁸

Työläisnuoriso ja vähän varttuneempikin väki todella ponnisteli Akatemian kautta eteenpäin elämässään. Johtaja Väinö Liukkonen muistuttikin lukuvuoden 1952–1953 alussa uusia opiskelijoita siitä, että eduskunnassa istui silläkin hetkellä toistakymmentä Työväen Akatemian käynnystä kansanedustajaa.³⁹⁹ Akatemian kautta oli edelleen hyvät mahdollisuudet edetä Yhteiskunnallisen Korkeakoulun opiskelijaksi. Yhteiskunnallisen korkeakoulun rehtorille Yrjö Ruudulle vuoden 1952 alussa lähettämässään kirjeessä Liukkonen arvioi, ettei akatemialaisille tuotaisi useimmissa aineissa vaikeuksia saavuttaa keskikoulun kurssia vastaavaa tietotasoa.

Siten he voisivat yhä saada opiskelupaikan korkeakoulussa.⁴⁰⁰

Tässä suhteessa ongelmaksi muodostui kuitenkin kielten opiskelu. Akatemiassa oli aiemmin ollut mahdollisuus opiskella kieliä. Nimenomaan Yhteiskunnallisen Korkeakoulun vaatimusten kasvu johti tämän opiskelumahdollisuuden palauttamiseen Akatemiaan lukuvuodeksi 1951–1952.⁴⁰¹ Ongelmana kieltenopiskelussa oli luonnollisesti se, että valtaosalla Akatemian opiskelijoista oli pohjakoulutuksena enemmän tai vähemmän pelkkä kansakoulu, joten heiltä puuttuivat kokonaan aiemmat kieliopinnot. Tältä pohjalta oli vaikea saavuttaa nopeita oppimistuloksia. Liukkonen totesikin Ruudulle alkuvuodesta 1952 karun tosiasian kielten osalta: ”Olen sitä mieltä, että yhden vuoden kansankorkeakoulukurssin nojalla ei mikään opisto pysty opettamaan n.s. ’pystymetsän’ ihmisiä keskikoulukurssia vastaavalle tasolle Ruotsin tai Englannin kielissä.”⁴⁰²

Akatemian oppilasaines oli kuitenkin hiljalleen muuttumassa – monessakin suhteessa. Asuntolarakennuksen uuden kerroksen rakentamisen jälkeen opiskelijoiden lukumäärää voitiin lisätä 70–80 henkeen. Pitkälti parantuneiden majoitusmahdollisuuksien ansiosta

Akatemian hyvinkääläisen oppilaan Heikki Johanssonin lukuvuonna 1956–1957 ohjaama kisällijoukkue pääsi esiintymään myös televisiossa ja radiossa. TAK.

kasvoi myös naisopiskelijoiden määrä. 1950-luvun loppuvuosina heitä oli kolmasosa Akatemian opiskelijoista.⁴⁰³

Mitä pitemmälle 1950-lukua mentiin, sitä nuoremaksi opiskelijakunta muuttui. Kun ensimmäisen vuosikurssin keski-ikä oli vuosikymmenen alussa noin 26 vuotta, lukema putoi kymmenessä vuodessa noin kolme vuotta. Sama tapahtui toisen vuosikurssin opiskelijoissa, joiden keski-ikä aleni 28 ikävuodesta 25:n paikkeille. Jatkossa yhä useammalla opiskelijalla – etenkin ensimmäisellä vuosikurssilla – oli takanaan oppikouluopintoja. Muutokseen vaikuttivat merkittävästi kunnalliset keskikoulut ja suomalaisen koulujärjestelmän kehittyminen jo ennen peruskouluaikaan siirtymistä. Kaikista Akatemian opiskelijoista oppikoulua käyneiden osuus lähenteli 1950-luvun lopulla jo neljäsosaa.⁴⁰⁴ Oppikoulutaustalta oli myös helpompi ponnistaa Akatemian kautta Yhteiskunnalliseen Korkeakouluun. Syksyllä 1960 YKK:ssa opiskeli 35 entistä akatemialaista.⁴⁰⁵

Hämeen lääni säilyi vanhaan tapaan merkittävänä akatemialaisten lähtöalueena, mutta

1950-luvun puolivälistä lähtien opiskelijoita tuli vielä Hämettäkin enemmän Kuopion läänistä. Asiaan vaikutti oleellisesti se, että Kuopion lääni oli aina vuoteen 1960 saakka suurelleen, johon kuului vielä Pohjois-Karjala. Myös Kymen läänistä ja Keski-Suomeen saakka ulottuneesta Vaasan läänistä tuli paljon opiskelijoita. Monet tulokkaat saapuivat Akatemiaan yhä varsin karuista oloista. Sittemmin *Talouselämä*-lehden päätoimittajana tunnettu Pertti Monto oli ennen Akatemiaan tuloaan syksyllä 1954 työttömyystöissä rakentamassa Petäjäveden urheilukenttää. Ura ei auennut vielä heti Akatemian jälkeenkään, sillä seuraavana kesänä Monto kaivoi urakkapalkalla ojia Imatran Voiman sähkölinjoilla.⁴⁰⁶

Kunnalliset keskikoulut vaikuttivat väistämättä siihen, että maakunnista ei enää tullut samassa määrin yhteiskunnalliselle huipulle tähyäviä poikkeuksellisen lahjakkaita työväenluokan edustajia. Tämä joukko – mukanaan lukuisia tulevia poliittisia päättäjiä – löysi yhä useammin toisen koulutusväylän kivuta elämässä eteenpäin. Siinä mielessä Akatemian

kulta-ajat olivat tulleet päätökseen ja uusien kansanedustajien kasvattaminen muuttui aiempaa selvästi harvinaisemmaksi. Kulttuurin saralla ”akateemikkoja” edelleen löytyi. Akatemiassa kouluttautuiivat 1950-luvun loppupuolella niin tuleva teatterijohtaja Mikko Majan-

lahti kuin kirjailija Martti Joenpolvi ja tv-dokumentaristi Arvo Ahlroos. Seuraavan vuosikymmenen alussa heitä seurasivat Pelle Hermannin hahmon luojana tunnettu Simo Ojanen ja hänen kirjailijakollegansa Seppo Urpela.

Opettajat ja luennoijat

Akatemian seitsemän kuukauden opiskelun katkaisi aina kesä, jolloin oppilaitoksen tiloissa järjestettiin aiempaan tapaan erilaista kurssitoimintaa. Poikkeusta tältä osin ei muodostanut edes kesä 1952, jolloin Akatemian asuntola varauduttiin käyttämään Helsingin olympiakisojen hotellimajoitukseen. Touku-kuussa 1952 kisajärjestäjät kuitenkin ilmoittivat, ettei Akatemian tiloja vähäisen kysynnän vuoksi tarvittaisi.⁴⁰⁷

Opetuksen antaminen Akatemiassa oli edelleen pitkälti oppilaitoksen ulkopuolelta tulleiden luennoitsijoiden varassa. Aivan varhaisvuosien kaltaista laajaa eturivin tiedemiesjoukkoa opettajakunnassa ei enää nähty, mutta joukossa oli koko ajan monia varsin arvostettuja oman alansa huippunimiä. Esimerkiksi lukuvuodeksi 1952–1953 luennoitsijoiksi saatiin Helsingin yliopiston yleisen historian professori Arvi Korhonen ja yliopiston ensimmäiseksi psykologian professoriksi hieman aiemmin nimitetty Kai von Fieandt. Psykologia tulikin tässä vaiheessa Akatemian varsinaiseksi oppiaineeksi.⁴⁰⁸

Monen tähän aikaan luennoineen nimekkään opettajan on arveltu päätyneen Akatemiaan sen silloisen voimahahmon Onni Toivosen värvääminä. Toivosen elämäkerran kirjoittanut Seppo Heikki Salonen on nostanut ansioituneina henkilöinä esille Akatemiassa vuosina 1949–1952 taloushistoriaa opettaneen Eino Jutikkalan, teollistamispolitiikasta 1949–1953 luennoineen tulevan Nesteen pääjohtajan Uolevi Raaden sekä kunnallisoppia ja lainoppia 1950- ja 1960-luvulla opettaneen Helsingin apulaiskaupunginjohtajan Aatto Väyrysen.⁴⁰⁹ Viimeksi mainittu oli muullakin tavoin mukana Akatemian toiminnassa, mutta vielä Väyrystäkin tiiviimmin oppilaitokseen kytkeytyi Arvi Hautamäen seuraajana sosiaalipolitiikkaa vuo-

desta 1953 lähtien opettanut silloinen TSL:n opintosihteeri ja myöhempi Yleisradion pääjohtaja Sakari Kiuru, josta tuli Pohjolan opiston ensimmäinen rehtori.⁴¹⁰

Akatemian elämään kuuluivat 1950-luvun puolivälistä lähtien myös johtaja- ja opettaja-harjoittelijat. Akatemiasta tuli yksi kolmesta oppilaitoksesta, jossa kansanopistojen opettaja-harjoittelijat suorittivat harjoittelunsa.⁴¹¹ Osa heistä vieraili Akatemiassa ainoastaan lyhyen aikaa, kun taas toiset jäivät sinne opetustehtäviin pitkäksikin aikaa. Ensimmäisiin harjoittelijoihin kuulunut Urpu Vihavainen esimerkiksi työskenteli vuosina 1956–1979 Akatemian yhteiskunnallisten aineiden opettajana ja apulaisrehtorina. Keväällä 1956 harjoittelun aloitti puolestaan Sakari Kiuru.⁴¹² Vuosikymmenen lopussa harjoittelijana oli myös tuleva Siro-la-opiston rehtori ja SKP:n varapuheenjohtaja Erkki Salomaa.⁴¹³

Akatemian intensiivinen opiskelu ei kennut edes yleislakon aikana maaliskuussa 1956. Johtaja Liukkonen piti oppilaitoksen käynnissä toimittamalla luennoitsijat paikalle autokyydillä. Akatemian johtokunta hyväksyi toimenpiteen ja siitä aiheutuneet kustannukset jälkikäteen.⁴¹⁴ Akatemian opiskelijat puolestaan auttoivat yleislakkolaisten mielialan ylläpitämisessä antamalla ohjelma-apua pariin lakkojuhlaan.⁴¹⁵

Opetusohjelmassa suurimmat muutokset koskivat tähän aikaan toista vuosikurssia, jossa humanististen aineiden painotusta lisättiin 1950-luvun puolivälissä hetkellisesti huomattavasti. Samalla sanomalehtioppi tuli varsinaiseksi oppiaineeksi.⁴¹⁶ Vain yhden vuoden keikun jälkeen yhteiskunnallisten aineiden painotus tuli kuitenkin uudelleen vallitsevaksi.⁴¹⁷ Toisella vuosikurssilla oli vahvana pyrkimyksenä kouluttaa toimittajia työväenlehdille.

Toverikunnan presidentit lukuvuonna 1951–1952. Vasemmalta lukien: Antti Suhonen, Mikko Hietala, Aarne Pajunen, Terttu Leivo, Toivo Järvinen, Paavo Viinamäki ja Heimo Taskinen. Terttu Leivosta tuli yli 30 vuodeksi Työväen Akatemian kanslisti. Hän jäi eläkkeelle vuonna 1985. Oikealla näkyy yksi Felix Nylundin tekemän kolmen sepän patsaan aidoista kipsivalloksista. Taiteilijan leski Fernande Nylund lahjoitti kaikki kolme patsaan alkuperäiskappaletta Akatemialle vuonna 1948. TAK.

Tämä osoittautui käytännössä hankalaksi, sillä tälle työuralle tähdänneitä hakijoita ei aina löytynyt riittävästi.⁴¹⁸ Sanomalehtitoimittajiksi koulutauduttiin enemmän käytännöntyön kautta. Lukuvuonna 1956–1957 ryhdyttiin toisella vuosikurssilla opettamaan myös filosofiaa.⁴¹⁹

Opettajakunta on perinteisesti suhtautunut varsin rauhallisesti Akatemiassa tapahtuneisiin muutoksiin, mutta keväällä 1958 henkilöstö toi näkyvästi esille harminsaa ja huolensa. Taustalla oli vuoden 1956 alusta toteutettu kokonaispalkkajärjestelmään siirtyminen, jolloin asuntoedun menetys kompensoitii palkkaluokkien korotuksella. Vähitellen opettajakunnalle valkeni uudistuk-

sen heille aiheuttama taloudellinen menetys. Opettajisto – johon kuuluivat johtaja Liukko-sen ohella Urpu Vihavainen, Ensio Kotiranta, Lauri Pennanen ja Eenokki Tamminen – ilmoitti johtokunnalle ansionmenetyksensä suuruudeksi yksilöstä riippuen 7,4–9,5 prosenttia. Opettajistoa kaiveli myös Akatemian lämpimästä vedestä kantama korkea taksa sekä saunamaksu. Viimeksi mainitusta opettajat lausivat Akatemian johtokunnalle sangen happamaan sävyyn: ”Saunamaksua pidämme myös kohtuuttomana, varsinkin kun otetaan huomioon, että saunassa ei ole pesuhuonetta ja löylykään ei tahdo riittää viimeisille.” Johtokunta päätti kirjelmän johdosta korottaa henkilökunnan palkkoja neljällä prosentilla.⁴²⁰

Unkarin kansannousu ja SDP:n hajaannus

Akatemian sisäisessä elämässä oli 1950-luvun lopussa omat jännitteensä. Erityisesti unkarilaisten kansannousu kommunistileirissä loppuvuonna 1956 aiheutti suurta hämmennystä koko työväenliikkeessä, kaikkein eniten kuitenkin SKDL:n keskuudessa. Akatemiassa opiskellut ja myöhemmin kirjailijana tunnettu nuori Kalevi Seilonen kirjoitti *Toveri*-lehteen inhorealistisen kuvauksen Unkarin tapahtumista. *Kuolevia ihmisiä* -otsikon alla hän kuvasi raa’asti, kuinka neuvostopanssari ampuivat eläviä ihmisiä ja kuinka kaduilla kuoltiin:

*”Muutaman kadunvälin päässä juoksee kaksi nuorukaista tankkia kohti. Tankki sylkee terästä ja liekit sohaisevat sumua. Toisella nuorukaisella on kasapanos. Juoksevat. Heittelehtivät juostessaan. Toinen kouristuu maahan. Kaikki on yhtä helvettiä. Terästä sinkoilee kahden puolen. Kasapanos kainalossaan murskaa toinen otsansa kaatuessaan kuolleen asfalttiin. Kolmas mies kuolee pian. Lisää miehiä. Kujanjuoksua. Tykki sylkee kuolemaa. Tuuli tuo savua silmiin. Ruumiita siellä täällä. Vapaustaistelijat purevat hampaansa murskaksi, juoksevat, kuolevat, veri pulppuaa.”*⁴²¹

Toisessa *Toveri*-lehden numerossa nimi-merkki E. K. pohti hänkin Unkarin kansannousun tunnelmissa, kuinka sosialismille niin kallis turvallisuuden tunne oli hukkunut telaketjujen räminään. Maailmantapahtumien aiheuttamasta pettymyksestä huolimatta tällä kirjoittajalla riitti edelleen uskoa sosialismiin. Kirjoitus päättyi sanoihin: ”Sosialismi kestää edelleenkin arvostelun, vaikka kaikki sosialisit eivät kestäisikään.”⁴²²

Hämmennystä aiheuttanutta Unkarin kansannousua 1956 vieläkin pahemmin työväenliikkettä ravisteli SDP:n sisäinen hajaannus. Sosialidemokraattista puoluetta repineet vakavat linjaristiriidat ulottuivat myös Työväen Akatemiaan, ennen kaikkea Toveriliittoon. Ulkoiset tekijät olivat siten päättämässä ajanjaksoa, jota on pidetty Toveriliiton historian kaikkein kuoistavimpana aikana. Tuo aikakausi yhdistyi erottamattomasti Janne Hakuliseen, monipuoliseen työväenliikkeen ideanikkariin ja organisoijaan, joka luotsasi Toveriliittoa puheenjohtajana vuosina 1936–1939 ja 1941–1959.⁴²³

SDP:n puolueriidassa olivat vastakkain tannerilaiset ja skogilaiset. Ensiksi mainituilla oli Akatemiassa vahva jalansija, sillä sen johtokunnassa istuivat vannoutuneet tannerilaiset Onni Toivonen ja SDP:n puoluesihteeri Väinö Leskinen. Toivonen oli johtokunnan puheenjohtaja ja siihen mennessä kolmessa hallituksessa ministerinäkin istunut Leskinen varapuheenjohtaja.⁴²⁴ Toveriliiton puheenjohtaja Janne Hakulinen sen sijaan oli Emil Skogin kannalla. Paavo Kiven mukaan Hakulinen käytti Toveriliiton jäsenkortistoa perusteilla olleen uuden puolueen, skogilaisen TPSL:n ”mainostamiseen”. Toimenpiteen seurauksena Toveriliitto alkoi saada vihaisia kirjeitä jäseniltään.⁴²⁵

Paavo Kiveä pyydettiin asettumaan Hakulisen vastaehdokkaaksi Toveriliiton puheenjohtajavaaliin. Kivi oli oman kertomansa mukaan tähän aluksi haluton. Hän lähti mukaan ainoastaan sillä ehdolla, että esittäisi asian itse Hakuliselle. Kun Hakulinen ei vapaaehtoisesti taipunut luopumaan puheenjohtajuudesta, asia oli ratkaistava toveripäivien yhteydessä pidetyssä vuosikokouksessa pääsiäisenä 1959. Vaikka Hakulinen masinoi puolelleen väkeä kauempaakin, hän kärsi vaalissa tappion Kivelle. Äänestyksen hävinneet Hakulisen kannattajat marssivat tuloksen selvittyä ulos Akatemian ovesta. Hakuliselle tuli samalla tapaa lähtö monista muistakin tehtävistä.⁴²⁶

Aivan lopullisesti Hakulisen välit Akatemiaan eivät kuitenkaan katkenneet, vaikka ”suuri puu oli kaatunutkin”, kuten asia silloin ilmaistiin. Sovintoa hierottiin myöhemmin teettämällä Hakulisesta pronssinen pää ja tämä saapuikin taideteoksen paljastustilaisuuteen Akatemiassa. Vielä 1970-luvulla Hakulinen teki yrityksensä Ohjelma-Apu Oy:n välityksellä rahankeräystä Akatemian tutkimustyön hyväksi.⁴²⁷

Akatemian osalta puoluekiista kulminoitui Hakulisen tehtävästään pois kampeamiseen. Muuten riidassa päästiin työväen oppilaitosten suhteen jonkinlaiseen sopuun. Työväen Akatemiassa vuosina 1961–1962 opiskelleen Suomen Sosialidemokraatin päätoimittajan Aimo

Toveripäivillä 1961 paljastettiin Toveriliiton entisen puheenjohtajan Janne Hakulisen muotokuva. Kuvassa vasemmalta lukien: Toveriliiton puheenjohtaja Paavo Kivi, kuvanveistäjä Aimo Tukiainen, rouva Hakulinen ja Janne Hakulinen. TAK.

Kairamon mukaan Väinö Liukkonen olisi sopinut hiljaisesti SAJ:n puheenjohtajan Veikko Oksasen kanssa siitä, että skogilaiset menisivät opiskelemaan Kiljava-opistoon, kun taas leskisläiset tulisivat Työväen Akatemiaan.⁴²⁸ Mikäli näin todella tapahtui, se epäilemättä rauhoitti tilannetta SDP:n hajaannuksen aikana. Lopputulos oli joka tapauksessa selvä: Työväen Akatemiasta tuli leskisläisen SAJ:n opisto eli siellä pidetyillä kesäkursseilla koulutettiin järjestön henkilöstöä.

Jotkut akatemialaiset hyötyivät SDP:n hajaannuksen ajasta, sillä Akatemian kautta tapahtui toimitsijarekrytointia uusiin leskisläisiin järjestöihin. Viitasaarelta lähtöisin ollut

Ilpo Rossi päätti opiskelunsa keväällä 1960. Hän on muistellut, kuinka hänet värvättiin Akatemian jälkeen ensimmäiseen työpaikkaansa:

”Sen vuosikurssin päätteeksi jolla itse olin, haettiin Akatemiasta tuoreita voimia organisoimaan sosialidemokraattisen nuorisoliikkeen hajaamisen seurauksena syntynyttä uutta Sosialidemokraattisen Nuorison Keskusliittoa: minä lähdin piiriohjaajaksi Lappiin. Paradoksi sekin: meitä oli muistaakseni kuusi, jotka valittiin piiriohjaajatehtäviin ja nämä saivat vähän niin kuin paremmuusjärjestyksessä valita piirijärjestön mihin lähtisivät. Viimeiseksi jäin minä ja Lapin piiri.”³⁴²⁹

RADIKALISMIN AIKA

Taloudessa isoja haasteita

Kuohuva kuusikymmenluku muokkasi myös Työväen Akatemiaa. Opiskelijoiden radikaalisoituminen alkoi näkyä vähitellen vuosikymmenen kuluessa, ja villeintä meno oppilaitoksessa oli heti 1970-luvun alussa. Vielä 1960-luvun alussa kaikki tuntui kuitenkin edelleen kulkevan vanhoja vakiintuneita uria myöden. Akatemian johdon oli kiinnitettävä paljon huomiota talousasioihin, sillä tilanne oli tältä osin vakava. Kaikesta huolimatta velkainen Akatemian johto uskalsi katsoa luottavaisena tulevaisuuteen ja osallistui edelleen aktiivisena ostajana Huhtamäki-yhtymän osakeantoihin. Vuonna 1960 Kannatusosakeyhtiö sai 4 595 ilmaista ja hankki 6 843 osaketta. Toimenpiteet yli kaksinkertaistivat Akatemian hallussa olleen Huhtamäen salkun 20 678 osakkeeseen.⁴³⁰

Osakkeiden hankinta osoittautui onnistuneeksi ratkaisuksi. Parhaina vuosina 1960-luvun alussa osaketulot vastasivat noin kolmasosaa Akatemian valtionavusta.⁴³¹ Lyhyellä tähtäimellä lainavaroilla rahoitettu osakemerkintä kuitenkin rasitti Akatemian taloutta. Johtaja Väinö Liukkonen on jälkikäteen kuvannut 1960-luvun alun tilannetta seuraavasti: ”Tällöin oli opisto tai lähinnä johtaja vaikeuksissa ja nöyrää mieltä tarvittiin pankinjohtajien edessä! Niinkin tiukalle meni tilanne, että oli pantattava yksityisomaisuutta tilapäisen vipin saamista varten sitoumusten hoitamiseen.”⁴³²

Tilinpäätöksissä riitti todellakin vastattavaa. Vuoden 1963 rahanuudistuksen jälkeen velkaa oli lähes 180 000 markkaa eli 18 vanhaa miljoonaa. Se oli yli 30 000 markkaa enemmän kuin mitä Akatemia maksoi samana vuonna opettajien, luennoitsijoiden ja henkilökunnan palkkoja.⁴³³ Velan suuruus varmasti mietitytti Akatemian vastuunalaisia, sillä edessä odottivat uudet rakennushankkeet.

Työväen Akatemia oli 1920-luvulla aloittanut toimintansa lähes kirjaimellisesti metsän keskellä, mutta hiljalleen Kauniaisten kauppala ympärillä kehittyi ja kasvoi. Tämä loi painetta Akatemian aluetta kohtaan. Ensimmäisenä merkinä muutoksesta Akatemia oli loppuvuonna 1951 myynyt kauppalalle 3 931 neliön suuruisen maa-alueen omakotitalotontiksi.⁴³⁴ Kymmenen vuotta myöhemmin, kesällä 1961, kauppa ulotti viemäriverkostonsa oppilaitoksen alueelle.⁴³⁵ Samaan aikaan Akatemia yhdistettiin myös vesijohdon osalta kauppalan verkkoon, joten sen oli mahdollista saada lisää vettä silloin, kun oma kaivovesi ei riittänyt.⁴³⁶

Kehittyvän kauppalan toimet aiheuttivat 1960-luvun alussa suurta huolta Akatemialle. Arkkitehti Otto-Iivari Meurmanin laatimassa Kauniaisten asemakaavaehdotuksessa suunniteltiin aiemmassa asemakaavassa olleen Akatemiantien poistamista ja sen korvaamista Asematieltä lähtevällä uudella tiellä. Kaavailtu

Henkilökunnan käyttöön tarkoitettu rivitalo valmistui vuonna 1966. TAK.

linjaus olisi halkaissut Akatemian alueen ja kulkenut sitä paitsi ainoastaan metrin päästä kirjastosta. Akatemia moitti ehdotusta, jonka jälkeen uusi tielinjaus piirrettiin kymmenen metrin päähän kirjastosta.⁴³⁷ Akatemian onneksi kauppala ei koskaan ryhtynyt kaavailemiinsa tienrakennuspuuhiin.

Samoihin aikoihin Akatemia valmistautui toteuttamaan omia rakennussuunnitelmiaan. Lisää tilaa tarvittiin jälleen kerran niin opiskelijoita kuin henkilökuntaakin varten. Ajan tavan mukaan työntekijät asuivat usein työantajensa järjestämissä asunnoissa. Sisäoppilaitoksessa tämä oli sitäkin olennaisempaa, koska opettajakuntaa tarvittiin valvomaan opiskelijoita myös näiden vapaa-ajalla. Kun Akatemian hallintoelimet olivat syksyllä 1964 tehneet uuden rakentamispäätöksen, oppilaitoksessa turvauduttiin jälleen pitkälti suurimman omistajan Kulutusosuuskuntien Keskusliiton arkkitehtiosaston suunnittelutyöhön.

Vanhan asuntolan viereen ryhdyttiin rakentamaan uutta, pienempää asuntolaa. Akatemi-alaisten Tipulaksi kutsuman rakennuksen tiloihin tuli kymmenen opiskelijoiden asuinhuonetta, kuusi lähinnä keittiöhenkilökunnalle tarkoitettua asuntoa sekä kellarikerrokseen kaksi saunaa. Tallilan kaakkoispuolelle kohosi vielä rivitalo, jossa oli asunnot Akatemian johtajaa ja kahta opettajaa varten.⁴³⁸

Rivitalon rakentamisen aikaan vakinaisen opettajakunta asui vielä kokonaisuudessaan Akatemian alueella. Väinö ja Siiri Liukosen käytettävissä oli ison asuntolan toisen kerroksen huoneisto, kun taas Urpu Vihavainen ja Ensio Kotiranta perheineen asuivat ison asuntolan kolmannessa kerroksessa. Eenokki Tamminen perheineen asui päärakennuksessa siinä asunnossa, josta myöhemmin tuli talonmiehen asunto, kun taas Helinä Karttusen perheen kotina oli kirjaston päässä ollut asunto. Kanslisti Terttu Leivo asui puolestaan ison

Samaan aikaan rivitalon kanssa rakennettu pieni asuntola eli Tipula. TAK.

asuntolan toisen kerroksen rappusten päässä sijainneessa pienessä yksiössä.⁴³⁹

Pienen asuntolan ja rivitalon rakennustyöt toteutettiin vuosina 1965–1966. Ne merkitsivät huomattavaa parannusta Akatemian asuntotilanteeseen. Uusien asuntojen ohella opiskelijoiden käyttöön vapautui aiemmin henkilökunnalle varattuja tiloja. Opiskelijakäyttöön tulivat nyt myös kaikki Tallilan ja Uuden Paratiisin asunnot.⁴⁴⁰ Ensimmäisenä uudesta rakennuskannasta otettiin käyttöön saunat tammikuussa 1966. Pienen asuntolan asuinhuoneisiin päästiin muuttamaan saman vuoden helmikuussa ja rivitaloon huhtikuussa.⁴⁴¹ Pienestä asuntolasta tuli Tipula-nimessä mukaisesti naisten asuntola. Siihen saakka naiset olivat asustelleet ison asuntolan toisessa kerroksessa. Rivitaloasuntoihin muuttivat Liukkosen, Vihavaisen ja Kotirannan perheet.⁴⁴²

Pieeneen asuntolaan valmistuneet saunat tekivät Akatemian vanhan saunan tarpeetto-

maksi. Rakennustöiden päätyttyä vanha sauna törrötti vielä hetken aivan pienen asuntolan pohjoispäädyn edessä. Lopullisesti se katosi paikalta Kauniaisten palokunnan harjoitustar-koituksiinsa polttamana.

Akatemian johdossa haudottiin vielä kauaskantoisempiakin suunnitelmia vanhan rakennuskannan korvaamiseksi uudella. Näiden suunnitelmien mukaan pienen asuntolan lähelle olisi rakennettu vielä yksi opiskelija-asuntola, Lill-Torpetin tienoille toinen rivitalo opettajille ja henkilökunnalle sekä uusi päärakennus 30–40 metrin päähän olemassa olevasta päärakennuksesta. Kunnianarvoisan vanhan päärakennuksen oli määrä tehdä tilaa parkkipaikalle. Suunnitelman kruunuksi Tallilan tilalle ajateltiin rakennettavan uima-allas. Viimeksi mainitusta Väinö Liukkonen totesi osuvasti Akatemian 50-vuotishistoriassa: ”Uima-allas on tuskin tarpeellinen, koska Kauniaisten kaupungin uimahalli on muutaman sadan metrin päässä opistolta.”⁴⁴³ Uima-allas jäi

rakentamatta, kuten myös kaavaillut lisärakennuksetkin.

Toteutetut rakennustyöt maksoivat pitkän pennin ja koettelivat jo ennestään lujilla olutta Akatemian taloutta. Pienestä asuntolasta ja rivitalosta aiheutui laitteineen ja kalustoineen 851 000 uuden markan kustannukset.⁴⁴⁴ Pääosa siitä oli katettava velkarahalla. Seitsemän lainan yhteismäärä nousi 715 000 markkaan. Lisääpua rahoitukseen saatiin vuonna 1966 toteutetusta Kannatusosakeyhtiön osakepääoman korotuksesta. Sillä tavoiteltiin varainhankinnan lisäksi myös Akatemian omistuspuhjan laajentamista. Kaksi osakeantia toi Kannatusosakeyhtiön kassaan 71 000

markkaa. Akatemian omistaman asunto-osakkeen myynnistä saatiin 36 000 markkaa ja valtiolta lainarahoina vielä 75 000 markkaa.⁴⁴⁵

Kovin suurta apua Akatemian omista varojenkeruutoimista ei ollut, ja vuoden 1966 lopussa lainaa oli yli 824 000 markkaa. Siinä vaiheessa pelkkiä korkomenoja oli maksettava vuosittain noin 50 000 markan edestä. Mainittu summa vastasi vuositason noin 40 prosenttia Akatemian vakinaisten opettajien palkkamenoista.⁴⁴⁶ Taloudellisen tilanteen huomioiden olikin luonteavaa, ettei johtokunta vuonna 1968 katsonut voivansa osallistua Huhtamäki-yhtymän osakemerkintään.⁴⁴⁷

Kansainvälisyys, kielet ja lukio-opetus

Työväen Akatemia oli viettänyt olemassaolonsa ensimmäiset kolme ja puoli vuosikymmentä kokonaan kotimaisissa ympyröissä. Ainoan poikkeuksen tässä suhteessa muodostivat muutamat oppilaitoksessa opiskelleet ulkomaalaiset ja verrattain vähäiset kontaktit Ruotsin ammatillisiin järjestöihin. Edellytykset kansainväliseen yhteistyöhön olivat monestakin syystä pitkään rajalliset. Puuttui rahaa, kielitaitoa ja sopivia yhteistyökumppaneita. Kansainvälisyys tuli Akatemiaan lopulta kertarysäyksellä oppilaitoksen ulkopuolelta tulleesta aloitteesta. Tässä vaiheessa kontaktit eivät kuitenkaan vielä liittyneet Akatemian varsinaiseen opetustoimintaan. Kevättalvella 1960 Workers' Educational Associationin (WEA) Pohjois-Yorkshiren piiri pyysi saada järjestää seuraavana kesänä Akatemian tiloissa englantilaisen kesäkoulun.⁴⁴⁸

Opiskelijavaihto Iso-Britanniaan muodostui kaksisuuntaiseksi. Piirisihteeri G. F. Sedwickin johdolla Akatemian tiloissa opiskeli reilun kahden viikon ajan heinä-elokuussa 1960 yhteensä 54 englantilaista ja yksi jugoslavalainen vieras. Vastaavasti Toveriliiton järjestelyvastuulla ja Akatemian rahallisen tuen siivittämänä 36 entistä akatemialaista matkasi samana vuonna 1960 kesäkouluun Hullin lähelle Neadler Halliin. Joukon ohjaajina toimi-

vat Toveriliiton palkkaamat maisterit Niilo Koljonen ja Väinö Ruusala.⁴⁴⁹

Jokseenkin samaan tapaan kesäkoulut toteutettiin myös vuosina 1962, 1964 ja 1966.⁴⁵⁰ Kurssitus tuli päätökseensä englantilaisten kiinnostuksen hiipuessa. Toveriliiton puolelta vaihtoa olisi vielä voitu jatkaakin. Aina ei akatemialaisia lähtijöitäkään ollut riittävästi, joten matkalle saattoivat päästä muutkin halukkaat. Toveriliitto tienasi matkoista jonkin verran, sillä kurssilaisilta kannettiin hieman kustannuksia suurempi maksu. Siitä huolimatta kurs-

Kielikoululaisia Iso-Britanniassa (Pentland House) vuonna 1964. Retken vetäjänä toimi Akatemian opettaja Urpu Vihavainen. TAK.

simaksua on pidetty edullisena. Toveriliiton puheenjohtajan Paavo Kiven mukaan vierailukäynnit olivat varsin opettavaisia. Luennot, joita tulkin välityksellä seurattiin, olivat korkeatasoisia. Kurssilaiset pääsivät Brittein saarella vierailemaan jopa ylähuoneen istunnossa.⁴⁵¹

Akatemian opetuksessa muutokset olivat 1960-luvun ensimmäisen puoliskon aikana vähäisiä lukuun ottamassa sitä, että ensimmäisellä vuosikurssilla opintolinjojen luku supistettiin lukuvuodesta 1961–1962 lähtien kahteen. Jäljelle jäivät yhteiskunnallinen ja humanistinen eli yleissivistävä linja. Samana lukuvuonna toiselle vuosikurssille tuli uutena aineena ammatinvalinta.⁴⁵² Seuraavana lukuvuonna ensimmäisen vuosikurssin opetusohjelmaan lisättiin oma aineena ammattiyhdistysoppi. Asiaa perusteltiin Akatemian vuosikirjassa seuraavasti:

”Tästä on opiston hallintoneuvosto mikä määrää opiston opetussuunnitelmien pääperiaatteet, tehnyt erityisen päätöksen. Tämän uu-

*den oppiaineen ottaminen opiston opetussuunnitelmaan on tullut ajankohtaiseksi ammattiyhdistysliikkeessä ilmenneiden hajaantumismielten johdosta, mistä on ollut seurauksena, että kaikki ammattiliitot eivät ole voineet viime vuosina käyttää hyväkseen niitä palveluksia, joita varsinainen ammattiyhdistysopisto tarjoaa. Työväen Akatemian tehtävä on palvella yksityisiä kansalaisia, lähinnä työväenjärjestöjen jäseniä, heidän opinnollisissa pyrkimyksissään, eikä sillä ole lupa jättää huomioonottamatta sitä opiskelutarvetta, mikä kodittomiksi jääneitten ammattiliittojen piirissä on syntynyt. Tätä tehtävän laajentumista on Työväen Akatemian kannalta katsottava yksinomaan mainitulta näkökannalta, ei esim. siltä kannalta, miksi eivät maamme kaikki ammattiliitot ja ammatillisesti järjestäytynyt työväki enää turvaudu varsinaisen ammattiyhdistysopiston palveluksiin.”*⁴⁵³

Kyse oli toisin sanoen ammattiyhdistysliikkeen valtakunnallisesta hajaannuksesta, jossa koulutustarvettakin jaettiin oppilaitosten

Lukiotason linjan oppilaat 1966–1967 yhdessä opettaja Soili Sinervon ja rehtori Väinö Liukkosen kanssa. TAK.

kesken eri suuntausten mukaisesti. Toinen puoli ammattiyhdistysväestä opiskeli Akatemiassa ja toinen puoli Kiljavalalla.

Kaikkein merkittävin muutos Akatemian opetusohjelmassa 1960-luvulla koettiin pienen asuntolan valmistuttua vuonna 1966. Jo aiemmin oli tunnettu tarvetta laajentaa opiston toimintaa, mutta opiskelija-asuntojen rajallisuus oli tehnyt tämän mahdottomaksi. Tilanteen nyt muututtua Akatemiassa aloitti syksyllä 1966 kaksivuotinen lukiotason linja. Uusia opiskelijoita linjalle otettiin ainoastaan joka toinen vuosi edellisten opiskelijoiden saatua urakkansa päätökseen. Uuden linjan lukuvuosi kesti pidempään kuin perusoppijakson 1. ja 2. vuosikurssien oppilaitilla. Linjan opiskelu käynnistyi jo 19. syyskuuta 1966 – viikkoa muita aiemmin – ja jatkui yli kuukauden pidempään päättyen vasta 27. toukokuuta.⁴⁵⁴

Lukiotason linjan perustamisella pyrittiin osaltaan purkamaan koulutuksen alueellista eriarvoisuutta. Suurin osa lukioverkosta keskittyi edelleen eteläisen Suomen alueelle, joten Akatemian päänavauksella voitiin katsoa palveltavan etupäässä syrjäisempien seutujen opinhaluisia työläisnuoria. Ennen kaikkea näille nuorille Akatemia tarjosi nyt mahdollisuuden suorittaa lukiota vastaavat opinnot. Linjan pääsyaatimuksena oli keskikoulu, mutta sisään oli lupa ottaa myös kansankorkeakoulun käyneitä sekä muuten vapaan kansansivistystyön alalla opiskelleita lahjakkaita yksilöitä. Ensimmäisenä vuonna lukiotason linjan opiskelupaikkaa havitellut karstulalainen maatalon poika Taisto Poikonen on muistellut omaa hakuprosessiaan:

*”Kesällä sattui silmiini Keskisuomalaisesta ilmoitus, jolla haettiin opiskelijoita Kauniaisissa Työväen Akatemiassa alkavalle lukiotason linjalle. Vähän arastellen soitin rehtori Liukkoselle, että minulta puuttuu keskikoulu, mutta kerroin kielten harrastamistani ja muustakin taustastani. Kannustavasti Liukkonen kehotti laittamaan hakupaperit, joista kovimmalle otti lääkärintodistus, kun piti odotella vuoroa vastaanotolla yhdeksän tuntia.”*⁴⁵⁵

Poikosen onnistui päästä sisään Akatemiaan, vaikka hän ei voinutkaan hakupapereissaan esittää mitään konkreettista kieliopinnoistaan. Ensimmäiselle lukiotason lin-

jalle tulleet keskikoulua käymättömät opiskelijat menestyivät Akatemiassa lopulta erinomaisesti. Kolme linjalla opiskellutta – Poikonen yhtenä heistä – kirjoitti heti keväällä 1969 iltaloppikoulussa ylioppilaaksi. Näistä kolmesta ainoastaan yksi oli suorittanut keskikoulun. Poikonen ei itse isommin juhlistanut ylioppilaaksi valmistumistaan: ”Ylioppilaslakkia en ostanut, vaikka sukulaiset laittelivat lakkirahaa. Äidille ostin kultaisen lyyran. Hän tuki alusta alkaen kouluttautumistani henkisesti.”⁴⁵⁶

Lukiotason linjan synnylle oli syrjäseudun koulutusvajeen paikkaamisen ohella kaksi muutakin perustetta. Ensimmäinen niistä johtui Tampereen yliopistoksi vuonna 1966 muuttuneen entisen Yhteiskunnallisen Korkeakoulun suunnitelmista. Yliopisto kaavaili kansankorkeakoulun käyneille pääsyaatimukseksi niin sanottua perustutkintoa. Siihen olisivat voineet osallistua ainoastaan lukiotason tiedot muun muassa vieraissa kielissä ja matematiikassa omanneet opiskelijat. Tämän vuoksi Työväen Akatemiassa nähtiin parhaaksi perustaa erityisesti vieraisiin kielisiin ja matematiikkaan painottuva opintolinja. Uudistus osoittautui lopulta siinä mielessä turhaksi, että Tampereen yliopisto ei koskaan toimeenpannut kaavailemaansa uudistusta.⁴⁵⁷

Toinen peruste lukiotason linjan perustamiselle löytyi yleisestä kansainvälistymisestä ja teknistymisestä. Uuden linjan kieliperusteista johtaja Väinö Liukkonen lausui Akatemian avajaisissa syksyllä 1966: ”On ilmeistä, että muutaman kymmenen vuoden kuluttua jo vaatimattomien tehtävien hoitaminen työväenliikkeen piirissä edellyttää jonkun vieraan kielen osaamista.” Vastaavasti yleisen teknistymisen katsottiin johtavan siihen, että suomalaistenkin matemaattisia taitoja oli kehitettävä. Lukiotasaisen luokan perustamisen seurauksena Akatemian oppilasmäärä nousi vuosikymmenen lopussa lähes sataan henkeen. Samalla uusi linja nosti Akatemian vakinaisten opettajien määrää yhdellä kieltenopettajalla. Yhteismäärä oli nyt seitsemän.⁴⁵⁸

Lukiotason linjan kieltenopetus oli varsin haastavaa, koska opiskelijoiden lähtötaso ja taustat olivat hyvin erilaiset. Keskikoulua käymättömät opiskelijat hankkivat lisäopetusta

läheisestä Viherlaakson yhteiskoulusta. Taisto Poikonen – jonka pohjakoulutus kielissä oli jäänyt itseopiskelun ja työelämässä Ruotsissa saadun kokemuksen varaan – on muistellut Akatemian kieliopintoja:

”Kaikkia kolmea vieraista kieltä opetti meille Soili Sinervo, joka teki paljon ylimääräistä työtä korjaamalla meidän vähemmän oppikoulua käyneiden ja kokonaan käymättömien ylimääräisiä käännöksiä. Englantia ja saksaa opiskeltiin kahdessa tasossa. Alkuun kävin sekä alkeissa että jatkoryhmässä. Pelkkä alkeisryhmä olisi ollut liian helppoa. Kyllä sanakirja oli ahkerassa käytössä alkukuukausina aina, kun tein englannin lukiotason käännöstä. Ruotsi oli muuten helppoa, mutta kieliopin kanssa saivar-telu otti päähän, kun olin työn ohella vuoden

*Ruotsissa ollessani joka päivä sitä opiskelut. Olin ehtinyt antaa tulkkausapua monelle suomalaiselle työurani loppupuolella Ruotsissa, eikä silloin kieliopin hienouksille ollut tarvetta.”*⁴⁵⁹

Lukiotason linjan käynnistäminen oli yksi vastaus muuttuneeseen aikaan. Työelämässäkin tapahtui muutoksia. Syksyllä 1968 Akatemian keittiöhenkilökunta siirtyi viisipäiväiseen työviikkoon.⁴⁶⁰ Opiskelijoita ja opettajia muutos ei vielä koskenut. Aiempaan tapaan opiskelijoilla yli yhä lauantaisin luentoja – useimmiten kolme luentoa aamupäivällä. Toisinaan päivä jatkui vielä ylimääräisellä luen-nolla iltapäivällä, mikäli toverikunnan kokousta ei pidetty. Sen jälkeen seurasi vanhaan tapaan viikkosiivous ja sauna.⁴⁶¹

Muutoksen kynnyksellä

1960-luvulla valtaosalla opiskelijoista oli poh-jakoulutuksena edelleen kansakoulu. Tältä osin tilanne muuttui vasta vuosikymmen lo-pussa, kun lukiotason linjan perustamisen seu-rauksena Akatemiaan tuli selvästi aiempaa enemmän keskikoulua käyneitä opiskelijoita. Tämä nosti keskikoulun joko kokonaan tai osittain suorittaneiden osuuden koko opiskeli-jakunnasta lukuvuonna 1969–1970 jo lähes puoleen.⁴⁶²

Aiempaan tapaan monet opiskelijat pon-nistivat Akatemian kautta aina työväenjärjes-töjen johtopaikoille saakka. Tähän joukkoon kuuluivat 1960-luvun alussa opiskelleista sit-temmin Kunta-alan ammattiliiton (KTV) pit-käaikaisena puheenjohtajana toiminut ja Työ-väen Akatemian hallintoneuvostoakin pu-heenjohtajana luotsannut Jouni Riskilä sekä pitkän päivätyön Suomen Merimies-Unionin puheenjohtajana tehnyt Reijo Anttila. Samoin Akatemiassa opiskeli tuleva SDP:n talous- ja hallintopäällikkö Maunu Ihalainen. Vuosi-kymmenen lopussa viimeksi mainittua seurasi opintiellä vielä veljenpoika, SAK:n tuleva pu-heenjohtaja sekä kansanedustajana ja ministe-rinäkin toiminut Lauri Ihalainen. Perusoppi-jakson ensimmäisen ja toisen vuosikurssin suoritti vuosina 1966–1968 myös Matti Ahde, tuleva kansanedustaja ja ministeri hänkin.

Ahde on muistellut Akatemiaan päätymistään ja sen merkitystä seuraavasti:

”[Kasvoin] työläiskodin vanhimpana lapse-na. Perhe, jossa oli seitsemän lasta, mutta ei itse isää, joka olisi perhettä elättänyt, niin minulle tuli tietenkin ensimmäisenä, vanhimpana lap-sena tämä elatusvelvoite eräällä tavalla kuvaan mukaan ja lähdin ammattikouluun iltalinjalle ja pääsin sähköasentajaoppilaaksi tyypitehtaal-le. Olin neljä vuotta siellä sähköasentajana ja minulla oli viisas sähköasentajaoppi-isä, Veikko Jylhänlahti -niminen henkilö. Hän sanoi minul-le, kun me pohdimme, että lähdenkö minä tek-niseen kouluun sähköasentajauraa jatkamaan tällä tavalla vai oisko joku toinen vaihtoehto. Hän esitti minulle, että minun ominaisuuteni ja kiinnostukseni huomioon ottaen, niin hänen mielestään minun vakavasti kannattaisi harki-ta Työväen Akatemiaa. Minä en tuntenut Työ-väen Akatemiaa tuolloin oikeastaan lainkaan. Tiesin, että Oulun sosialidemokraattisen piirin piirisihteeri Erkki Koponen oli Työväen Akate-mian käynyt henkilö, mutta minulla ei ollut mi-tään mielikuvaa, eikä oikeastaan tarkkaa ku-vaa edes siitä, että mistä kaikesta siellä voi opiskella. Ja tämän keskustelun perusteella minä hankin Työväen Akatemiasta näitä tietoja ja se johti sitten siihen, että 60-luvun puolivälis-sä minä pyrin Akatemiaan ja pääsin sinne ja

Lukuvuoden 1959–1960 naisten lentopallojoukkue. TAK.

*tämän vaiheen, joka sitten Työväen Akatemiasa kesti kaksi vuotta, niin minä olen kuvannut sitä minun elämäni ehkä kaikkein tärkeimmäksi kasvatukselliseksi käännekohtaksi.*⁴⁶³

Matti Ahde edusti vielä perinteistä työläisperheestä työelämän kautta Akatemiaan päätyntä opiskelijaa. 1960-luvulla Akatemiaan tultiin kuitenkin yhä useammin suoraan koulun penkiltä. Ensimmäisen vuosikurssin oppilaiden keski-ikä alkoi olla jo 21–22 vuotta ja toisellakin vuosikurssilla 23–24 vuotta. Samaan aikaan naisten osuus opiskelijoista kasvoi, sillä kauden nuorten sukupuolen koulutustaso yhteiskunnassa oli yleisesti kasvussa. Lukuvuonna 1960–1961 naisia oli Akatemiassa enemmän kuin koskaan, kaikkiaan 29. Heidän osuutensa opiskelijoiden kokonaismäärästä vaihteli vuosikymmenen alkupuolella 40 prosentin molemmin puolin ja kohosi lukiotason linjan käynnistymisen seurauksena vuosikymmenen lopulla ajoittain jo 45 prosentin tietämille.⁴⁶⁴

Suomessa elettiin 1960-luvulla maaltamuuton aikaa, ja samalla suuret ikäluokat alkoivat vuosikymmenen lopulla tulla työikänsä. Saarijärveltä lähtöisin ollut ja myöhemmin kirjailijana tunnettu Kalevi Kalemaa oli yksi maaltapaon vuosina Akatemiaan opiskelemaan päätyneistä syrjäseutujen asukkaista. Kalemaalle kirjat olivat intohimo. Hän luki jo hieman toisella kymmenellä ollessaan Fjodor Dostojevskin *Rikoksen ja rangaistuksen*, *Karamazovien veljekset* ja monia muita klassikkoteoksia. Kalemaa on kuvannut sitä pakkoa, joka hänellä oli päästä pois synnyinseudultaan:

”Mä tulin syksyllä 1966 Työväen Akatemiaan Saarijärven salomailta, synkästä kuusikkokorvesta, suoraan metsästä tänne. Jätin pokasahan ja kirveen, en ollu vielä oppinut käyttämään edes moottorisahaa. Jätin pokasahan ja kirveen naulaan ja sitten narunpätkän, jota olin kuljettanut sen kesän kädessäni, etsien

Akatemiaalaisten julkaiseman kulttuuripoliittisen aikakausjulkaisun Ällin toimituskunta lukuvuonna 1966–1967. Vasemmalla suomalaisena yhteiskuntatieteilijänä sittemmin tunnettu Jukka Paastela, joka vuonna 1985 väitteli kolmantena Akatemian opiskelijana tohtoriksi. Aiemmin tohtoriksi olivat väitelleet Väinö Huuska (1967) ja Arvo Santonen (1971). TAK.

*oksaa, mihin sen olisin ripustanut tiettyä tar-
koitusta varten. Sillä elämä synkässä maalais-
pitäjässä, ihmiselle, joka oli kiinnostunut kirjal-
lisuudesta niin paljon, että hän vähät
tienestinsä uhrasi kirjojen ostamiseen... Ja sem-
mosen kouran kokoinen mökki, jonka seinillä
oli sitten valtava kirjahylly, jota ihmiset kävivät
katsomassa, kyläläiset, että taas se hullu on
kasvattanut sitä kirjahyllyänsä. Oli pakko lu-
kea, oli pakko löytää jollakin tavalla itsensä,
päästä irti siitä ympäristöstä missä olin ja omin
voimin se ei olisi onnistunut. Siellä sattui ole-
maan hyviä ihmisiä, jotka minut sitten ohjasi-
vat pois sieltä.*⁷⁴⁶⁵

Syrjäseutuja koetellut maaltapako ei kui-
tenkaan suuremmassa määrin tuottanut uusia
opiskelijoita Akatemiaan. Siitä todistaa ensin-
näkin se, että opiskelijoiksi hakeutuneiden
määrät eivät erityisemmin kasvaneet 1960-lu-
vulla. Vuosikymmenen alussa hakijoita oli ta-
vallisesti 80–90, kun sisään otettiin noin 70

opiskelijaa. Vasta lukiotason linjan käynnis-
tyttyä syksyllä 1966 vuosittaiset hakijamäärät
nousivat 110–130 henkeen, mutta silloinkin
sisään otettuja oli tavallisesti vain parikym-
mentä vähemmän kuin hakijoita.⁴⁶⁶

Myöskään opiskelijoiden alueellisen jaon
perusteella maaltapako ei näytä suuremmin
sataneen Akatemian laariin. Ilmeisesti moni
syrjäisen kotiseutunsa jättänyt suuntasi opis-
kelun sijaan mieluummin hyvähalkkaisuille
Ruotsin työmarkkinoille. Pahiten väestöka-
dosta kärsineiltä alueilta ainoastaan Oulun
läänistä matkattiin aiempaa selvästi enemmän
Akatemiaan. Kaikkein eniten opiskelijoita tuli
jo tässä vaiheessa Uudeltamaalta, josta
1960-luvulla oli kotoisin keskimäärin joka vii-
des Akatemian opiskelija. Vaikka uusmaalais-
ten joukossa oli myös muualla syntyneitä, mer-
kittävä osa heistä oli alun perinkin lähtöisin
Uudeltamaalta. Joukossa oli paljon paljasjal-
kaisia helsinkiläisiä. Uudenmaan jälkeen seu-

Monniaiset meneillään lukuvuonna 1960–1961. Uusi opiskelija on saapunut nöyränä matalan oven kautta kuulustelijansa eteen. TAK.

raavaksi eniten opiskelijoita tuli 1960-luvulla Hämeen-, Kymen- ja Keski-Suomen lääneistä.⁴⁶⁷

Opiskelijoiden arki soljui 1960-luvun alkupuolella edelleen tuttuja latuja. Uudet tulokkaat otettiin vastaan monniaisiksi kutsutussa seremoniassa, urheilutapahtumat ja henkiset kilpailut muita oppilaitoksia vastaan jatkuivat ja sisäisessä järjestyksessä noudatettiin oppilaiden itsehallintoa. Monniaisten pitoa on muistellut Akatemiassa vuosina 1958–1960 opiskellut ja myöhemmin sen väliaikaisena rehtorinakin toiminut Arvo Santonen:

”Akatemiassa pidettiin vielä 1950-luvun lopulla tulokkaille vanhan ajan monniaiset. Monnitohtorina oli mustanpuhuva Kaiposen Topi, joka käsitteli monneja muitten huviksi. Monniaisia valmisteltiin jo viikkoja aikaisemmin; uhkailtiin ja vihjailtiin. Pelotteeksi eteisaulassa oli oikea hirsipuu ja siinä roikkui oikea hirttosilmukka tai ainakin oli malli siitä. Monniaisjuhlallisuuksiin tullessa monnit pantiin pimeään opettajahuoneeseen. Sieltä ne laskettiin yksitellen kirkkaasti valaistuun juhlasaliin, oven suulla oli pahvieste, jossa oli konttaamalla päästävä pieni reikä. Kun oli vähän aikaa räpy-

telty silmiä, alkoi monnitohtorin kuulustelu ja käsittely. Monnille annettiin tehtäviä, joita oli selvitettävä. Yleensä mikään vastaus ei kelvannut monnitohtorille. Monni piti osoittaa mahdollisimman tyhmäksi. Merkittävin tapahtuma oli jonkun monnin muumiointi eli kääriminen tiukkaan paperipakettiin. Kun tämän oli läpäissyt hyväksyttiin Toveriliiton jäseneksi.”⁴⁶⁸

Opiskelijoiden kesken syntyi vanhaan tapaan romansseja, joista osa johti avioliittoon saakka. Myöhemmin sanomalehtialalla ja kirjailijana toiminut Vesa Karvinen, Akatemian ensimmäisen vuosikurssin oppilas 1963–1964, on kertonut riiustaneensa Maunu Ihalaisen kanssa saman kämpän tyttöjä. Akatemian yökuri oli Karvisen mukaan hyvä, mutta siihenkin jäi aukkoja: ”Joskus piiloutuimme sänkyjen alle, päivystävä opettaja harvemmin sinne viitsi nöyrytyä kurkkimaan.”⁴⁶⁹

Väinö Liukkonen kiinnitti johtajana paljon huomiota järjestyksen säilymiseen Akatemiassa. Hän palasi asiaan virallisissa yhteyksissä useaan otteeseen jo 1960-luvun alussa, vaikka totesikin *Toveri*-lehteen lukuvuoden 1960–1961 alussa laatimassaan kirjoituksessa, ettei Akatemiassa ollut pitkään aikaan ollut vakavia järjestyshäiriöitä. Liukkonen halusi kuitenkin valistaa ja myös varoittaa opiskelijoita:

”Vajavainen ihminen ei aina pysty tekemään sitä mikä hyvää on. Kulttuuri ja kuri ovat kääntäen verrannollisia – kuta enemmän kulttuuria, sitä vähemmän kuria ja päinvastoin. Jos joku Työväen Akatemian oppilas unohtaisi kirjoittamattomien lakien säännöt, tai hän ei olisi kehittynyt ymmärtämään, mitä hyvä tapa tai järjestys vaatii, on häntä autettava, tarvittaessa vaikka raskaalla kädellä, tajuamaan vajavaisuutensa. Mutta tätä ulkopuolelta tulevaa kurin menetelmää ei saa yliarvioida. Se on lääke, nimittäkäämme sitä vaikkapa nimellä ’ultima ratio’, jota sopii käyttää vain silloin kun diagnoosi osoittaa selvästi kulttuurilista puutostautia.”⁴⁷⁰

Ikään kuin tulevia vuosia ennakoiden, Liukkonen totesi vielä kirjoituksensa lopussa oppilaitoksen järjestyksenpitoon viitaten, että tilastollinen todennäköisyys puhuu sen puolesta, että jotain voisi sattua.⁴⁷¹ Jotta näin ei kävisi, Akatemian johto pyrki ehkäisemään jär-

Rehtori Väinö Liukkosen kabinetti eli lukuvuoden 1968–1969 opettajat. Kuvassa vasemmalta lukien: Siiri Liukkonen, Urpu Vihavainen, Väinö Liukkonen, Arvo Santonen ja Ensio Kotiranta. TAK.

jestyksen järkkymistä jo opiskelijavalintaa tehtäessä. Akatemian vuosikirjassa esiintyi vuodesta toiseen tekstikohta: ”Oppilaita valittaessa on kiinnitetty erityistä huomiota siihen, että oppilaaksi pyrkivällä on tarpeellinen kypsyys korkeakoulumuotoisten opintojen harjoittamiseen ja edellytykset sopeutua sisäoppilaitoksen elämään.”⁴⁷²

Jälkimmäinen lause viittasi erityisesti alkoholinkäyttöön, jota Akatemiassa ei suvaittu. Vuosikirjassa tai muissa lähteissä ei kuitenkaan kerrottu, mistä taustatiedot opiskelijoiksi pyrkijöistä saatiin. Alkoholinkäyttö ei luonnollisesti käynyt ilmi opiskelijoiden itsensä lähettämistä hakupapereista. Järkeenkäyvältä selitykseltä tuntuu, että Akatemian johto hyödynsi uusia opiskelijoita koskevien tietojen hankinnassa ympäri maata levittäytyneitä entisiä akatemialaisia.⁴⁷³

Itse Akatemiassa alkoholi johti aina silloin

tällöin oppilaitoksesta erottamiseen. Akatemiassa vuonna 1965 auskultoinut Pertti Nikkilä on kertonut yhdestä ”läheltä piti” -tapauksesta. Eräs miesoppilas oli alkoholia nautittuaan särkenyt yhden välioiven. Johtaja Liukkosen tuomio toverikunnan kokouksessa oli ehdoton: ”Anteeksiantamatonta. Erotetaan.” Oppelijatoverien vetoamus sai kuitenkin Liukkosen heltymään. Rymyääjää sai jäädä Akatemiaan, mutta hän joutui sovittamaan tekonsa määräaikaan suoritetuilla lumitöillä. Lisäksi opiskelijalta evättiin joksikin aikaa osanotto oppilaskunnan toimintaan.⁴⁷⁴

Opiskelijoiden itsehallintoa uusittiin lukukaudeksi 1963–1964. Uudistuksessa toverikunnan toimintaa järjestettiin enemmän ”koulutasavallan” periaatteiden mukaisesti jakamalla tehtäviä toverineuvoston jäsenten (”ministerien”) vastuulle ja perustamalla toverikuntaan tuomioistuin.⁴⁷⁵

Kansainvälisyyden ja vapauden tuulia

Suomi ja Työväen Akatemia sen mukana eli pitkään käpertyneenä omaan lintukotoonsa. Ulkopuoliset kontaktit olivat vähäisiä, sillä ihmisillä ei juurikaan ollut varaa matkustella. Retki Helsinkiin oli monen maalaisen arjessa suurin elämys. Kun johonkin sitten vihdoin

muutettiin, juuret kotiseutuun istuivat tiukassa ja maakuntahenki oli voimissaan. Vuonna 1963 Työväen Akatemiassa näkivät päivänvalon pohjoiskarjalaisten ja keskisuomalaisten kerhot.⁴⁷⁶ Henkisesti maa toipui vielä sodasta ja uusi nouseva sukupolvi kipuili isiensä sota-

Ulkoministeriön osuustoiminta-alan kehitysapuseminaari Työvään Akatemiassa lukuvuonna 1966–67. Edessä keskellä vieraita isännöinyt Sakari Kiuru. Kuvassa viides oikealta on vierailijoiden joukkoon kuulunut myöhempi tasavallan presidentti Martti Ahtisaari. TAK.

muistojen kanssa. Akatemian opiskelijoiden kyhäämässä *Toveri*-lehdessäkin käytiin 1960-luvun alkuvuosina poliittista keskustelua puolustusvoimista ja sen upseerikunnasta nuorison sodanvastaisten mielipiteiden nosttaessa hiljalleen päätään.

Lopulta muutokset tapahtuivat nopeassa tahdissa. Kului ainoastaan pari vuotta ja *Toveri*-lehden keskiössä olivat kokonaan toisenlaiset asiat. Vietnamin sota räjähti suomalaisten silmille ja esille nousivat myös Rhodesian ja Kiinan tapahtumat sekä kehitysmaiden häädänalainen asema. Toveripäivien tunnuslauseksikin otettiin keväällä 1966 kansainvälinen maailma.⁴⁷⁷ Aikakaudelle tyypillisesti pasifistinen ja antimilitaristinen Sadankomitea sai sekin *Toverin* palstoilla runsaasti näkyvyyttä. Kansainvälisyys ja sodanvastaisuus olivat yhtäkkiä akatemialaisen maailmankuvan keskiössä.

Konkreettisesti akatemialaiset tutustuivat kehitysmaiden edustajiin Akatemiaan elokuussa 1967 sijoitetun kansainvälisen osuustoimintakurssin aikana. Kurssilla oli parikym-

mentä afrikkalaista osanottajaa. Taisto Poikosen sanoin akatemialaiset kommunikoiivat afrikkalaisten kanssa maailman yleisimmällä kielellä, väärin puhutulla englannilla. Erityisenä ihmetyksen aiheena vieraiden keskuudessa oli sauna. Afrikkalaiset ihmettelivät kovin, miksi heidän täytyi tulla sinne kärsimään kovasta kuumuudesta. Vasta saunomista seurannut raukeus ja raikas olo sai heidät ymmärtämään paikan tarkoituksen.⁴⁷⁸

Vapauden tuulien puhaltaessa kunnioitus auktoriteetteja kohtaan rapistui ja kritiikki sai opiskelijoiden keskuudessa aiempaa vahvemman otteen. Vuonna 1974 ilmestyneessä Työvään Akatemian 50-vuotishistoriassa todettiin aiheesta: ”Ilahduttavaa on, että on ruvettu enemmän kuin ennen kirjoittamaan asioista sekä puolesta että vastaan. Laitoksen ilmapiiri ei tästä kärsinyt, vaan pikemminkin parani, sillä mielipiteiden purkaminen puhdisti ilmaa.”⁴⁷⁹ Aivan näin yksinkertainen asia ei luonnollisesti ollut. Kyse oli sukupolvien yhteentörmäyksestä, joka Akatemian vanhemmalle polvelle oli sängen kivulias kokemus.

Akatemian johtaja Onni Toivonen oli yksi vanhan polven edustajista. Hän käsitteli ajan-kohdan nuorison käytösongelmia laajasti lukuvuoden avauspuheessaan syyskuussa 1965. Toivonen liikkui huoleksaan vielä yleisellä tasolla ja totesi puheensa lopuksi, ettei Akatemiassa ole sinne hakeutuneen nuorison kanssa samanlaisia ongelmia kuin muualla. Epäilemättä Toivosen viesti oli silti tarkoitettu myös Akatemian oppilaille. Järjestys oli vanhaan tapaan säilytettävä.

Opiskelijoiden poliittisen aktiivisuuden lisääntyessä kasvoi myös vastakkainasettelu so-

sialidemokraattien ja vasemmiston äärilaidan välillä. Sosialidemokraattien oma asema oli tässä suhteessa parantunut, sillä puolue oli vihdoin alkanut eheytyä vuosikymmenen kestäneen hajaannuksen jälkeen.

Opiskelijoiden keskuudessa jatkui vuosikymmenen lopulla sama kantaaottavuus ja kansainvälisyys, joka oli saanut vahvan jalansijan pari vuotta aiemmin. Vietnamin sodan käsittely oli *Toveri*-lehden kestoaiheita. Ääri-vasemmistolaisuus oli sekin kurssissaan. *Toverin* kantta korostivat lähes vuoron perään Karl Marxin, Leninin ja Mao Zedongin kuvat. Rik-

Uusi sukupolvi etsii tietään

Monella tapaa hämmäntävänä aikana 1960-luvun lopulla Akatemiaan tulleiden nuorten oli usein vaikea löytää poliittista kotiaan. Tarjolla oli monenlaista suuntausta sosialidemokraateista aina stalinisteihin. Syksyllä 1966 opiskelunsa aloittanut hämeenlinnalainen Tuure Säle on muistellut oman aikansa opiskelijajoukon jakautuneisuutta:

*"Ylipäänsä olimme poliittisesti kirjavaa joukkoa. Tosin enemmistö taisi suhtautua myötämieleisesti sos.dem. liikkeeseen. Sisäoppilaitoksessa alkaa nopeasti muodostua pienryhmiä. Henkilökohtaiset mieltymykset ja harrastusten samansuuntaisuus vetävät yhteen. Eri aineyhdistelmiä opiskelevien välille saattoi syntyä lieviä jännitteitä. Poliittisia väittelyjä käytiin, mutta sallivassa ilmapiirissä niissä tuntui enemmänkin harjoittelun maku. Aatteellista ilmastoa sävytti demarien vastikään saavuttama mahtava vaalivoitto. Varmaan se antoi tulevaisuudenuskkoa kannattajilleen pitkän riitaisuuden kauden jälkeen."*⁴⁸⁰

Opiskelijat olivat monella tapaa liikekannalla. Omassa lukuvuoden avauspuheessaan samana syksynä johtaja Väinö Liukkonen ennakoivat Akatemian sisäisen elämän vaikeutumista jo pelkästään opiskelijoiden määrän kasvun perusteella. Lisäksi Akatemiaan tuli Liukkonen ilmaisun mukaan aivan uudenlaista opiskelija-ainesta.⁴⁸¹ Päälle tuli vielä tämä sukupolvien konflikti, jota Tuure Säle on osuvasti kuvannut:

"Sukupolvien väliset ristiriidat ovat oikeastaan ikuisuuskyse. Ainahan nuorisoa on syytetty radikalismista ja usein aiheellisesti. Jokainen sukupolvi haluaa ilmeisesti itse koetella omat ihanteensa ja

*löytää omat tiensä. Muistaakseni nuori Bernard Shaw sanoi jotain sellaista, että kaikki yli kolmekymppiset pitäisi ampua, koska he hänen mielestään ovat vain kehityksen esteenä. No, hänellä lie-nee ollut syynä näin kovaan arvioon ja luullakseni hän tarkoitti lähinnä kirjailijoita. Joka tapauksessa 60-luvun nuoriso oli astumassa aikaihmissen täyteen vastuuseen, mutta vanha sukupolvi piti heidän mielestään lujasti kiinni asemistaan yhteiskunnassa. He kävivät yhä loputonta sotaansa Karjalan metsissä ja olivat muka kykenemättömiä ymmärtämään muuttuvan maailman vaatimuksia."*⁴⁸²

Lukuvuoden 1967–1968 avauspuheessaan Liukkonen nosti itsekin esille tämän sukupolvien välisen kuilun. Hän vakuutti ymmärtävänsä ristiriidan olevan perusuonteeltaan ikuinen ja samalla myös maailmaa eteenpäin vievä, mutta nuoriso saattoi myös erehtyä ja harhautua väärille teille. Hän muistutti lisääntyneestä alkoholista ja huumausaineiden käytöstä yhteiskunnassa ja lopetti puheensa toiveeseen, ettei yhteisö taitamattomalla käytöksellään tuottaisi vahinkoa itselleen, oppilaitokselle tai suomalaiselle kansanvaltaiselle työväenliikkeelle.⁴⁸³

Sukupolvien väliseen kuiluun liittyi myös suhtautuminen työhön. Uuden sukupolven into fyysiseen työhön ei enää vetänyt vertoja aiemmille ikäluokille. Akatemiassa sitä olisi kuitenkin edelleen kaivattu, sillä hoidettavana oli peltoa ja suuri puutarha-ala. Viherlaaksosta oli vuokrattu vielä lisämaatakin Akatemian tarpeisiin. Laajamittaisella viljelyllä oli edelleen taloudellista merkitystä oppilaitoksen ruokahuollolle. Akatemiassa oli

keet järjestystä vastaan Akatemiassa olivat kuitenkin toistaiseksi vähäisiä, eikä ketään tarvinnut erottaa. Väinö Liukkosen mainitsema ultima ratio ei siis tullut käytäntöön. Oppilaiden kapinahenkisyys oli toistaiseksi varsin vähäistä ja rikkeet pieniä. *Toveri*-lehden päätoimittaja Tuomo Lindholm totesi sentään lukuvuoden 1968 päätteeksi joidenkin opiskelijoiden saunoneen kolmesti viikossa, kun korkeiden vesimaksujen vuoksi puhdistautua olisi saanut ainoastaan kahdesti viikossa.⁴⁸⁵ Sellainen rike tuskin vielä järjestytti Akatemiaa.

Nuorison aikaa symboloi hyvin myös vanhan polven väistyminen Akatemian johtopaikoilta. Vuonna 1966 paikkansa jätti – korkean 83 vuoden iän suomalla oikeutuksella – hallintoneuvostoa vuodesta 1933 lähtien johtanut Toivo Salmio. Hänen tilalleen tuli Kulutusosuuskuntien Keskusliiton pääjohtaja Jorma Jalava, joten osuustoimintaliikkeen vahva ote hallinnossa säilyi. Kaksi vuotta myöhemmin, kesäkuussa 1968, menehtyi Akatemiaa silmäteränään pitänyt Onni Toivonen. Hänen aikansa Akatemian esimiehenä ja johtokunnan puheenjohtajana oli kestänyt 21 vuotta. Toivo-

palkkalistoillaan puutarhuri, mutta etenkin jokasyksyisessä perunnannostossa tarvittiin opiskelijoiden panosta. Tähän näillä oli kuitenkin yhä vähemmän kiinnostusta. ”Valiteltiin kylmyyttä, toverien laiskuutta ja vaikka sun mitä,” kommentoi *Toveri*-lehden kirjoittaja perunnannostoa syksyllä 1960. Opiskelijoiden työhalujen hiipuess

Akatemia olikin pakotettu 1960-luvun lopulla luopumaan suurusuuntaisemmasta viljelystä. Jatkossa huolehdittiin puutarhurin, keittiöväen ja talonmiehen voimin enää lähinnä 40 omenapuun, marjapensaiden sekä vihannestarhan hoidosta.⁴⁸⁴ Opiskelijat eivät silti vielä päässeet eroon jokasyksyisestä perunnannostosta.

Sadonkorjuussa syksyllä 1958. Edessä Anja Karhula. TAK.

Akatemian hallinnon johtomiehet Toivo Salmio ja Onni Toivonen vuonna 1961. Toivosen vierellä kirjanpitoa opettanut Kerttu Koivisto. TAK.

sen hautajaisissa pitämässään puheessa Väinö Liukkonen korosti edesmenneen esimiehensä suuria johtamisominaisuuksia:

*”Hänen alaisenaan oli helppo työskennellä. Hän ei ollut niitä esimiehiä, jotka alati puuttuvat alaistensa tehtäviin, vaan hän antoi tietyissä rajoissa täyden vapauden ratkaisuihin ja vastuuseen. On syytä huomauttaa erästä hänen kyvystään. Hän oli teknisessä ja taidollisessa katsannossa mallipuheenjohtaja. Hän antoi kaikille johtokunnan jäsenille tilaisuuden esittää kantansa ja hän pystyi mitä parhaimmalla tavalla sopeuttamaan yhteen eri katsantokannat tiiviiksi, toteuttamiskelpoisiksi päätöksiksi. Ehkä tämä armoitettu lahja johtui perimmältään siitä, että Onni Toivonen oli demokraatti sanan syvimmissä, kauneimmassa ja parhaimmassa merkityksessä.”*²⁴⁸⁶

Onni Toivosen seuraajakysymystä käsiteltiin Akatemian hallintoneuvoston kokoukses-

sa 12. syyskuuta 1968. Hallintoneuvoston puheenjohtaja pääjohtaja Jorma Jalava oli jo ennalta käynyt neuvotteluja asiasta ja ehdotti Toivoselta tyhjäksi jääneelle johtokuntapaikalle oman organisaationsa eli Kulutusosuuskuntien Keskusliiton valistusosaston päällikkönä työskennellyttä Sakari Kiurua. Ehdotus hyväksyttiin yksimielisesti, ja samalla hallintoneuvosto edellytti, että Kiuru valittaisiin myös johtokunnan puheenjohtajaksi.⁴⁸⁷ Näin myös tapahtui. Lokakuun alusta 1968 lähtien Akatemian esimiehenä ja johtokunnan puheenjohtajana toimi Sakari Kiuru.⁴⁸⁸

Onni Toivonen oli muistanut Akatemiaa myös testamentillaan. Syksyllä 1964 hän oli laskenut omaisuutensa määrän ja arvioinut Akatemian saavan hänen pois mennessään 19 vanhaa miljoonaa eli 190 000 markkaa. Tuossa vaiheessa Toivosella oli kuitenkin vielä edessä avioero, joka verotti hänen omaisuuttaan.⁴⁸⁹

Kun lähdön aika koitti, Akatemia vastaanotti muun omaisuuden ohessa Toivosen jäämistönä Huhtamäki-yhtymän ja Lohjan Kalkkitehtaan osakkeita.⁴⁹⁰

Onni Toivosen kuoleman voidaan katsoa päättäneen vanhan perinteisen Työväen Akate-

mian ajan. Patriarkaalinen aikakausi oli tullut tiensä päähän, vaikka sitä vielä hetkellisesti edustikin johtajana jatkanut Väinö Liukkonen. Yhteiskunta ja opiskelijat olivat siirtymässä uuteen aikaan ja tulevat tapahtumat ravistelivat myös Akatemiaa.

Opintodemokratian kaipuu

1960-luvun loppua kohti mentäessä maailmanmenossa alkoi näkyä yhä enemmän yhteiskunnallista muutosta ennakoivia signaaleja. Kansantaloudellisesti Suomea koetteli ankara työttömyys ja samassa yhteydessä maastamuutto Ruotsiin sai huomattavan laajat mittasuhteet. Heikkojen taloudellisten suhdanteiden vuoksi opiskelijoillakin oli vaikeuksia suoriutua velvoitteistaan Akatemiaa kohtaan. Kesäkuussa 1968 Akatemian johtokunta valtuutti taloudenhoitajan tointa opetustoi-
mensa ohella hoitaneen Ensio Kotirannan käyttämään kaikkia keinoja maksamattomien oppilasmaksujen keräämiseksi.⁴⁹¹

Samaan aikaan – toukokuussa 1968 – opiskelijat ryntäsivät Pariisissa kaduille käynnistään Euroopan hullun vuoden. Ympäri Länsi-Eurooppaa vasemmistolaiset opiskelijaliikkeet vaativat opintodemokratiaa, opetuksen uudistamista ja opintososiaalisia uudistuksia. Samoin kuin Akatemian piirissä, Euroopan vasemmistolaisliikედinnässä otettiin kantaa Vietnamin sotaan, kapitalismia ja imperialismia vastaan.

Opiskelijalevottomuudet eivät luonnollisesti jääneet havaitsematta Väinö Liukkoselta. Hänen oli väistämättä otettava asiaan kantaa Akatemian avajaisissa syyskuussa 1968. Puheessaan Liukkonen laittoi paljon toivoa Ruskin Collegesta omaksutulle opiskelijoiden itsehallinnolle, mutta ei ”oppilaskunnan voimakkaan uudistumisen” vuoksi tuntunut olevan täysin varma oman opinahjonsa rauhan säilymisestä:

”On ilmeistä, että ilmiöiden syinä ovat vanhentuneet instituutiot, demokraattisten periaatteiden väheksyminen laitosten hallintoa järjestettäessä ja opiskelijanuorisossa ilmenevä turvattuus ja huoli huomisesta. Kannattaa panna merkille, että ylioppilaslevottomuuksia

*ei ole sanottavasti esiintynyt Englannissa. Englannin yliopistoissa opiskelijalevottomuudet päättyivät runsaat sata vuotta sitten. Yhtenä syynä olosuhteiden parantumiseen on esitetty opiskelijain itsehallinnon toteuttaminen, mitä kannattaisi kokeilla myös muissa maissa. Meitä eivät sanottavasti liikuta suuressa maailmassa ja varsinaisissa korkeakouluissa sattuvat tapahtumat. Tällä Työväen Akatemiassa on opiston perustamisesta lähtien toteutettu opiston sisäistä järjestystä koskeissa asioissa itsehallintoprosesseja. Ottaen huomioon oppilaskunnan voimakkaan uudistumisen emme kuitenkaan voi olla välinpitämättömiä kysymyksissä, jotka koskevat mitä läheisemmin yhteiselämäämme ja opiskelutoimintaamme sisäoppilaitoksessa.”*⁴⁹²

Oppilaskunnan voimakkaalla uudistumisella Liukkonen viittasi varmasti osaltaan lukiotasoisin linjan oppilaisiin, mutta myös muuttuneeseen opiskelijakulttuuriin. Tämä tuli selkeästi esille nimenomaan edessä olevan lukuvuoden 1968–1969 aikana. Kun aiemmin miesopiskelijat olivat pukeutuneet Akatemian virallisissa kuvissa valkoiisiin paitoihin, solmioihin ja pikkutakkeihin, tilalle tulivat nyt villatakia ja -paidat, farkkukousut ja pitkä par-ta- ja tukkamuoti.⁴⁹³

Saman lukuvuoden 1968–1969 aikana alkoi esiintyä myös vaatimuksia opintodemokratiaan siirtymisestä. Työväen Akatemia oli ollut edelläkävijä opiskelijoiden itsehallinnon toteuttamisessa, mutta kaikki eivät enää pitäneet tätä riittävänä. Virallisempaan keskusteluun avaajana toimi Akatemian toisen vuosikurssin opiskelijan, myöhemmin imatralaisena musiikkimiehenä tunnetun Harri Nykäsen kirjoitus *Toveri*-lehdessä helmikuussa 1969. Nykäsen vielä varsin maltillisessa puheenvuorossa toivottiin lähinnä, että oppilaat saisivat jatkossa

Toisen vuosikurssin opiskelijat lukuvuonna 1968–1969. Rennompi pukeutuminen on tullut muotiin. Opettajat ja Akatemian uusi esimies eturivissä toisesta henkilöstä vasemmalta lukien: Eenokki Tamminen, Siiri Liukkonen, rehtori Väinö Liukkonen, esimies Sakari Kiuru, Urpu Vihavainen, Ensio Kotiranta, Soili Sinervo sekä Helinä Karttusta sijaistanut Eeva-Reetta Mäsä. TAK.

osallistua päätöksentekoon heitä itseään koskeissa asioissa.⁴⁹⁴

Opiskelijoiden kohdalta lukuvuotta 1968–1969 leimasi tietynlainen passiivisuus, ainakin mikäli toisella vuosikurssilla opiskellutta Pekka Siukkolaa on uskominen. *Toveri*-lehteen laatimassaan kirjoituksessa hän luetteli useita esimerkkejä passiivisuudesta: opitunneilta jäätiin pois, kerhotoimintaan osallistuttiin laiskasti, toverikunnan kokouksissa istuttiin hiljaa ja työpalvelusta luistettiin erilaisten verukkeiden perusteella. Sittemmin Kotkassa sosialidemokraattina vaikuttanut Siukkola kommentoi opiskelijoiden poissaoloja ironiseen sävyyn huhtikuussa 1969: ”Yleisesti vedotaan pääkipuun, hammassärkyyn jne. tauteihin, joita kukaan toinen ei tietystikään voi kumota.

Joillain nämä taudit ovat jatkuneet koko talven, ja ne ovat aina toverikunnan kokousten tai työpalvelun aikana vaimmatusti yltyneet. Otan osaa. Käykää, hyvät toverit, lääkärissä.”⁴⁹⁵

Opiskelijakunta oli oireillut, mutta mitään vakavampaa ei ollut sattunut. Lukuvuoden aikana Akatemiasta oli eronnut neljä opiskelusta, mikä oli vielä varsin tavanomainen määrä.⁴⁹⁶ Siukkolan tavoin lukuvuoden 1968–1969 aikana toverikunnan presidenttinä istunut ensimmäisen vuosikurssin opiskelija, tuleva SAK:n johtaja Lauri Ihalainen kiitti Akatemian vuosikirjaan laatimassaan tekstissä perinteiseen tapaan opettajakuntaa neuvoista ja opetuksista.⁴⁹⁷ Akatemian oli toistaiseksi onnistunut jäädä sivuun opiskelija-

Toverikunnan presidentit lukuvuonna 1969–1970: Pentti Hämäläinen, Tapani Eskelinen, Aune Partanen, Katriina Risku ja myöhempi SAK:n puheenjohtaja Lauri Ihalainen. TAK.

liikehinnästä, mutta oppilaitoksen sisäisen rauhan säilymisen suhteen hiekka tiimalaisissa oli käymässä vähiin.

Vielä lukuvuoden 1969–1970 Akatemia si-
vuutti rauhallisesti. Väinö Liukkonen – jonka tehtävänimike nyt oli muuttunut rehtoriksi – oli kyllä lukuvuoden avajaispuheessaan ihmetellyt yleisellä tasolla suomalaisen opiskelijanuorison toimia: ”Eräässä suomalaisessa rannikkokaupungissa teinit, se on, oppikoulun oppilaat, pitivät oppilasjuhlia melko hämmästyttävien tuloksin: kolme linja-autolastillista humalaisia koululaisia viedään poliisilaitokselle selviämään! Ja eräässä Keski-Suomen pitäjässä teinien kurssien jälkeen kunta joutuu laskuttamaan rikotuista ovista, ikkunoista ja huonekaluista!”⁹⁸

Akatemiassakin kuohui pinnan alla. *Toveri*-lehdessä esiintyi loppuvuonna 1969 kritiikkiä oppilaitoksen yhä muodollisemmaksi miellettyä itsehallintoa kohtaan. SDP:n täysivaltaiseksi jäseneksi itseään tituleeranneen mutta sittemmin SKP:n riveissä Valkeakoskella toimineen Heikki Helington mielestä toverikunnan paljon mainostettu valta rajoittui lähinnä siivouslistoista vastaamiseen. Koska muutosta asiantilasta oli hänen mukaansa turha odottaa ylhäältäpäin, Helinko kehotti turvautumaan joukkovoimaan: ”Osallistukaa vallankumoukseen, tukekaa muutosta haluavia tovereita!”⁹⁹

Vallankumousta ei koettu, mutta edessä oli vaiherikas opiskeluvuosi 1970–1971.

Levoton opiskeluvuosi

Lukuvuosi 1970–1971 on jäänyt Akatemian historiaan erikoisena vuotena, eräänlaisena vallankumousvuotena. Taustalla vaikutti monta muuttujaa: vanhan akatemiakulttuurin murtuminen, yleinen opiskelijaliikehdintä, vasemmistoradikalismi sekä hippiliikkeeseen verrattava vapauden ja nautinnon kulttuurin ihannoiti. Tämä kaikki muodosti tulenaran alustan levottomalle ilmapiirille, jossa vanhaa järjestelmää rapautti vielä opiskelijakunnan lähes täydellinen uudistuminen. Akatemiaan haki ennätysmäärä oppilaita, 173 henkeä. Ensimmäisen vuosikurssin oppilaat olivat kaikki uusia ja myös jokainen lukiotason linjan opiskelija oli käytännössä ensimmäistä kertaa oppilaitoksessa. Kun vielä perusoppijakson toiselle vuosikurssille tuli erittäin paljon muissa kansankorkeakoulussa opiskelleita, Akatemian vanhojen perinteiden eteenpäin välittäjät olivat harvassa.⁵⁰⁰

Lukuvuoden alla Akatemian johtoa mietittytti uusi kansanopistoasetus. Vuodelta 1950 peräisin olleessa vanhassa asetuksessa itsehallintoperiaate oli ollut vapaaehtoinen, mutta uuden asetuksen mukaan opiston sisäisen toiminnan tuli perustua opettajien, henkilökunnan ja opiskelijoiden keskinäiseen yhteistyöhön. Väinö Liukkonen katsoi uutta asetusta olevan vaikea soveltaa käytäntöön, eikä pitänyt sitä Akatemian näkökulmasta parannuksena.⁵⁰¹

Barrikadeilla

1970-luvun taitteessa Työväen Akatemian opiskelijoiden joukkoon oli päätyneet muutama taistolaisaktiivi. Heidän näkemyksiinsä kuului luontevasti Neuvostoliiton ylistäminen ja Yhdysvaltojen ja muun lännen tuomitseminen. Myös sosialidemokratia sai osansa kritiikistä. Sen katsottiin pettävän työväenluokan ja palvelevan kapitalismia ja rahan valtaa.

Taistolaisten toiminta Akatemiassa painottui oppituntien ulkopuolelle. Luentojen tauoilla ja iltaisin opiskelijoiden kesken käytiin paljon poliittisia keskusteluja. Vaikuttavimpana kokemuksena taistolaisten toimista jäi Akatemian ensimmäisen

vuosikurssin kärköläläisen oppilaan Reijo Päivärinnan mieleen toverikunnan kokous 17. joulukuuta 1969. Kokouksessa puhetta johtanut Päivärinta on muistellut tapahtumaa seuraavasti:

”Tiedossa oli, että muutama taistolainen opiskelija halusi tehdä toverikunnan kokouksen päätösten avulla Työväen Akatemiaa koskevan vallankumouksen. Tämä tarkoitti sitä, että rehtorin ja opettajat sekä heidän työehdot valitsee ja päättää toverikunta ja että opetusten sisällöstä päättää niin ikään toverikunta. Opetus piti muuttaa puhtaasti marxilais-leniniläiseksi. Tätä linjaa edustivat näkyvästi opiskelijat Heikki Helinko, Kari Viitapohja ja Sakari

Lukukauden 1970–1971 avajaispäivä. Kuva: Aapo Kytösaho. TAK.

Björninen, kun taas valtaosa kummankin vuosikurs-
sin opiskelijoista kannatti sosialidemokraatteja, reh-
toria, opettajia ja annettavaa opetusta. Odotetta-
vissa oli ennalta arvaamaton, myrskyisä ja levoton
kokous.

Muistan kun valmistauduimme kokoukseen. Pi-
dimme etukäteen kokouksen laillista menoa kan-
nattavia palavereita, joissa oli mukana muun
muassa Pentti Hämäläinen, Heikki Peistola, Mark-
ku Kokki, Anja Tyrväinen, Raimo Huusari ja muita-
kin. Sovimme, kuka ehdottaa ja kannattaa mitä-
kin, jos/kun taistolaiset yrittävät viedä kokousta
sekaannukseen ja laittomuuteen. Tämä linja piti ja

lopputulos oli kannaltamme hyvä. Monet dra-
maattiset vaiheet kuitenkin koimme. Jopa puheen-
johtajan valinta sekä kokouksen laillisuus ja pää-
tösvaltaisuus kiistettiin muutaman taistolaisen
toimesta.

Jouduin keskeyttämään kokouksen pariinkin ker-
taan, koska kokoukselle esitettiin päätettäväksi sen
toimivallan sekä yhdistyslain ja muiden lakien ja ase-
tusten vastaisia asioita. Kun asioista äänestettiin,
voittivat esityslistan mukaiset puheenjohtajan ehdo-
tukset selvästi. Taistolaisten takana oli vain muuta-
ma opiskelija. Näin pääsimme hämmentävien tilan-
teiden yli.¹⁵⁰³

Akatemian elämässä oli näihin aikoihin vahvasti läsnä ääriivasemmistolainen ajattelu. Kommunistien ja sosialidemokraattien välillä käytiin ajoittain kiivastakin poliittista keskustelua. Joulukuussa 1970 ensimmäisen vuosikurssin kuusankoskelainen oppilas Sep-po Grönvall kirjoitti *Toveri*-lehteen otsikolla *Miksi minä erosin sosiaalidemokraattisesta puolueesta?* Kirjoituksen perusväittäjä oli, että sosialidemokraatit olivat hylänneet sosialismin ja osallistuivat itsekin maailmassa valitsevan imperialistis-kapitalistisen järjestelmän ylläpitoon.⁵⁰² Vastaavanlaisia kärjekkäitä ilmaisuja käytettiin näinä vuosina puolin ja toisin.

Varsinaisen ongelman Akatemiassa muodostivat kuitenkin järjestyshäiriöt, joita lietsoi opiskelijoiden varsin salliva suhtautuminen alkoholinkäyttöön. *Toveri*-lehdestä tuli ajan korostuneen vapaassa ilmapiirissä hetkittäin melkoinen kapinahengen lietsonnan äänitorvi. Kun eräs ensimmäisen vuosikurssin opiskelija syyslukukauden 1970 lopussa erotettiin Akatemiasta, *Toverissa* otettiin kantaa erotetun puolesta. Tämän väitettiin joutuneen erotetuksi ”diktatuurisen ja salakähmäisen” oikeuskäsittelyn jälkeen.⁵⁰⁴

Tapahtumat Akatemiassa asettivat monet opiskelijat hankalaan asemaan. Järjestyksen rikkojat häiritsivät tunnollisempien opiskelijoiden työntekoa, mutta toisaalta oppilastoverien sääntörikkomusten saattaminen opettajakunnan tietoon ei sekään ollut moraalisesti helppoa. Jotkut tähän kuitenkin uskaltautuivat. Kun rehtori Liukkonen oli helmikuussa 1971 puhutellut opiskelijoita alkoholinkäytöstä ja ilmeisesti myös turhan vapaista sukupuolisuhteista, *Toveri*-lehden kirjoituksessa hyökättiin ”ilmiantajia” vastaan:

”Kyseisessä tilaisuudessa arvovaltainen taho julkisti Akatemian sisäisen vakoilu ja vasi-kointijärjestelmän olemassaolon. Järjestelmän johtohahmot ovat tosin tulleet tunnetuiksi jo aikaisemmistakin asiayhteyksistä. Niin sitä vain tulevat työväenliikkeen toimihenkilöt harjoittelevat kansanvaltaista menettelyä pimennettyjen ikkunoiden takaisissa salaseuroissaan. Menettely tuo ensimuistamalta mieleen erään Josef Stalinin ja Aadolf Hitlerin järjestelmät.”⁵⁰⁵

Vapaan elämänmuodon kannattajat tuntuvat pitäneen *Toveri*-lehteä vahvasti hyppysisään, mutta samalla heidän kaiken salliva linjansa mahdollisti myös rauhallisempaa elämänmenoa kannattaneiden opiskelijoiden äänen pääsyn. Ajan trendien mukaisesti haluttiin antaa kaikkien kukkien kukkia. Eräässä *Toveri*-lehden helmikuun 1971 kirjoituksessa leimattiinkin edellisen numeron tekstit yksinkertaisesti paskaksi.⁵⁰⁶

Levoton Akatemiavuosi huipentui kevään 1971 tapahtumiin. Eräs opiskelija oli järjestys-sääntöjen rikkomisen vuoksi erotusuhan alaisena, jolloin häntä tukenut osa opiskelijoista päätti huhtikuun alussa ryhtyä luento- ja tenttilakkoon. *Toveri*-lehden huhtikuun numeron päätoimittajan mukaan työväenliikkeen oli taisteltava omassa piirissään esiintyvää taantumusta ja porvarillista ainesta vastaan. Lakon syyt päätoimittaja puki seuraaviin sanoihin:

”Koko vuoden kestänyt opettajakunnan ja varsinkin rehtorin autoritäärinen oppikoulumentaliteetti, kilpailujärjestelmä, suosimis- ja palkintojärjestelmä sekä erilaiset kurinpidolliset toimenpiteet ovat vihdoin saaneet oppilaskunnan enemmistön vastarinnan heräämän, lähinnä myötätunto- ja solidaarisuuslakon muodossa XX:n erottamisuhan johdosta.”⁵⁰⁷

Toverikunnan kokouksen päätöksen mukaisesti toimeenpantiin opiskelijoiden lakko 6. huhtikuuta 1971. Enemmistö akatemialaisista otti osaa lakkoon, mutta siitä jättäytyi sivuun 15 opiskelijaa. Kyseiselle lakkopäivälle sattui kokeet, jonka vuoksi mainitut 15 opiskelijaa pitivät parempana osallistua niihin. Kokeista pois jääville olikin opettajiston taholta ilmoitettu heidän saavan kokeesta arvosanaksi nelosen. Lakkolaiset syyttivät luentolakosta liveenneitä rikkureiksi ja katsoivat heidän pettäneen työväenluokan saadakseen arvontantoa ”ylärakenteen” silmissä. Oppitunneille ja tenttiin menneet taas puolustautuivat sillä, että lakkopäätöksen tehnyt toverikunnan kokous ei ollut laillinen. Jotkut opiskeluaan jatkaneet kutsuivat koko lakkoa kommunistien provokaatioksi.⁵⁰⁸

Opiskelijoiden ei lopulta onnistunut lakolaan estää rikkeisiin syyllistyneen toverinsa erottamista. Ainoa myönnytys protestojille oli, että he saivat edustajansa asiaa käsitelleeseen Akatemian johtokunnan kokoukseen.⁵⁰⁹

Ilmiannaavake Työväen Akatemiassa tapahtuvia ilmiä varten

Ilmiannettavan nimi -----

Sukupuoli ---- -----

Ammatti -----

Holhoaja -----

Rikoksen laatu. Rasti haluamaasi vaihtoehtoon

1. Juopottelu

a: Lievä juopottelu

b: Tärkeä juopottelu

c: Suoranainen sammuminen

Metelöiminen

a: Huutaminen

b: Humalassa huutaminen

c: Metelöiminen jotakin apuvälinettä käyttäen

3. Epäsiiveellinen käyttäytyminen.

a: Lievä kiihoittaminen

b: Ilmeinen kiihoitus

c: suoranaisten yhdyntä pareittain/ryhmissä

4. Rikospaikka

a: Tupakkahuone

b: Seurusteluhuone

c: Oma huone

d: Kirjasto

e: Muu paikka

5. Lisätietoja häiriöstä -----

Lähteet kolmena kappaleena

Jakelu: 1 rehtori 2 valvova opettaja 3 arkisto

Ilmiantajan nimi- tai puumerkki -----

Pyydetään käyttämään ~~laavamustekynällä~~, ei punavärisellä
kyl

Vapauden tuulet puhaltavat. *Toveri*-lehden valokuva symboloi hyvin Akatemian levottoman lukuvuoden 1970–1971 tunnelmia. TAK.

Lukuvuosi 1970–1971 saatiin sentään hiljalleen vietyä päätökseen saakka. Myrskyisien kuukausien aikana kymmenen akatemialaista – yli kymmenen prosenttia opiskelijoista – oli jättänyt opintonsa kesken. Kolme heistä oli erotettu Akatemiasta.⁵¹⁰

Sittemmin Akatemian vs. rehtorina, opettajana ja kirjastonhoitajana toiminut Arvo Santonen julkaisi 1990-luvulla kirjan *Kansallinen ja kansainvälinen suomalaisessa työväenliikkeessä*. Siinä hän käsitteli lyhyesti myös 1960- ja 1970-luvun taitteen vasemmistoradi-

kalismia. Santonen mainitsi nuorison suhtautuneen eri tavalla isänmaahan ja valtioon kuin 1940- ja 1950-luvun asevelinuoret. Vaikka Santonen puhui yleisellä tasolla, hän olisi voinut yhtä hyvin puhua Työväen Akatemian tapahtumista, joista hän epäilemättä oli kuullut paljon ja ehti myös itse nähdä radikaalismin viimeisiä aaltoja oppilaitoksessa. Santosen mukaan radikaalin ajan nuoriso suuntautui isänmaan sijaan enemmän kansainvälisyyteen ja paneutui utopioihin.⁵¹¹ Näin oli tehty myös Työväen Akatemiassa.

Liukkosen aikakausi päättyy

Syksyllä 1971 opiskelijat kokoontuivat jälleen Työväen Akatemian suojiin aloittamaan uutta opintovuotta. Avajaispuheessaan rehtori Liukkosen oli vielä kerran pakko kosketella ajankohdan radikaaleja ilmiöitä – niin Akatemiassa

kuin muuallakin maailmassa. Hän muistutti järjestyneen työväen olevan järjestyksen väkeä, eikä sillä olisi mitään tekemistä huliganismin kanssa. Samoin Liukkonen valitti sitä, että Akatemiaan oli yritetty tuoda milloin vapauden,

Opistoneuvosto koolla lukuvuonna 1971–1972. Vasemmalla kaksi oppilaiden edustajaa, opettajat Eenokki Tamminen ja Helinä Karttunen, keittiötyöntekijä Laura Heinämäki, kolme tuntematonta ja rehtori Väinö Liukkonen. TAK.

milloin radikalismien tai anarkismin varjolla oppilaitoksen toimintaperiaatteiden kanssa ris-tiriidassa olevia asenteita tai tapoja.⁵¹²

Opiskelijaradikalismien pahin vaihe oli jo sivuutettu, mutta vapauden tuulien puhaltaessa opiskelijoiden oli edelleen vaikea käydä kä-siksi työntekoon. Tämä kävi ilmi heti luku-vuotta 1971–1972 aloitettaessa. Akatemiaan oli hyväksytty 116 opiskelijaa, mutta peräti 20 heistä jätti saapumatta Kauniaisiin.⁵¹³ Koko-naan ilman ”huliganismia” ei lukuvuodesta selvitty, sillä syksyllä 1971 oli erotettava kaksi opiskelijaa näiden murtauduttua Akatemian kanttiinini.⁵¹⁴ Se oli kuitenkin varsin vähäistä edellisen lukuvuoden villiin menoon verrattu-na. Lukuvuoden päättäjätilaisuudessa Liuk-konen jakoi tunnustusta sekä opiskelijoille että sisäistä järjestystä valvoneelle opiskelijakun-nalle, joiden hän katsoi pystyneen ”suurin piir-tein palauttamaan opistoon sellaisen järjestys-tason, että siihen voidaan olla tyytyväisiä”. Värikkääseen kielenkäyttöönään tukeutuen

Liukkonen muistutti kuitenkin opiskelijoita siitä, että viime aikoina oli etenkin ”kännika-loja” jouduttu ajamaan pois opistosta.⁵¹⁵

Rehtorin päättäjäisissä pitämä puhe oli samalla hänen jäähyväispuheensa. Liukko-nen oli päättänyt siirtyä eläkkeelle. Kaik-kiaan 26 vuotta kestänyt palvelus Akatemias-sa oli ohitse. Ensimmäisen puheensa opiskelijoille Liukkonen oli pitänyt 38 vuotta aiemmin Varkauden yhteiskoulun juhlasalis-sa paikallisen työväenopiston johtajana. Pal-jon oli väistävän rehtorin elämäнкаareen mahtunut. Kahdeksan vuoden iässä Liukko-nen oli kokenut keisarihallan luhistumisen ja omien sanojensa mukaan kuunnellut kym-menvuotiaana sisällissodan tykkien jyskettä Mäntyharjun Mouhulla. Nyt paikkansa jättä-vä rehtori tunsu itsensä ennen kaikkea van-haksi ja puki ajatuksensa sanoiksi sangen tunteikkaasti:

”Minä olen, päinvastoin kuin te opiskelijat, viimeiset oppilaani, aivan toisessa paikassa elä-

*mänvirrassa. Te olette yläjuoksulla, minä taas alajuoksulla. Minä pidän viimeistä puhettani Työväen Akatemian rehtorin ominaisuudessa. Teillä on edessä monia toimia ja tehtäviä. Oikeastaan teillä on kaikki edessäpäin, minulla taas takanapäin.*⁵¹⁶

Uuden rehtorin löytäminen osoittautui yllättävän haasteelliseksi. Keväällä 1972 avoimeksi julistettua paikkaa haki 15 henkilöä, joista kolmella katsottiin olevan toimeen muodollinen pätevyys. Johtokunnan käsitellessä asiaa kesäkuussa 1972 puheenjohtaja Sakari Kiuru esitti käsityksensä, ettei ketään hakijoista voitaisi valita koevuosille tai väliaikaiseksi rehtoriksi. Kun joku kuitenkin piti valita tehtävää hoitamaan, Kiuru kannatti Akatemian yhteiskunnallisten aineiden opettajan Urpu Vihavaisen valitsemista väliaikaiseksi rehtoriksi vuoden loppuun saakka. Vastoin Kiurun kantaa Väinö Liukkonen ajoi rehtoriksi Akatemian opettajaa Ensio Kotirantaa. Kun ratkai-

sua ei tuntunut löytyvän, toimi päätettiin julistaa uudelleen haettavaksi.⁵¹⁷

Uudessa haussa rehtoriksi haki vielä 11 henkilöä. Ensimmäisen kerran asiaa käsitellessään 26. heinäkuuta 1972 Akatemian johtokunta päätti lykätä vaalia ja valitsi Urpu Vihavaisen hoitamaan tointa toistaiseksi valitun rehtorin ominaisuudessa. Kyseinen kokous jäi Väinö Liukkosien virkakauden viimeiseksi. Liukkonen hyvästeli kokousväen ja Akatemian samoilla sanoilla, joilla Yrjö Kilpeläinen oli aikanaan tervehtinyt häntä eräällä tärkeällä hetkellä: ”Vivat, florat, crecat – eläkää, kukoistakaa, kasvaka.”⁵¹⁸ Rehtorin toimen jätettyään Väinö Liukkonen ehti viettää eläkepäiviä yli 20 vuotta. Hän kuoli kotonaan Espoossa 87-vuotiaana maaliskuussa 1996.⁵¹⁹

Rehtorinvalinta suoritettiin lopulta elokuussa 1972. Koska uutta rehtoria ei ollut valittu ennen Liukkosien toimikauden päättymistä 31. heinäkuuta, Kiuru esitti toimen täyttämistä

Toverikunnan kokous lukuvuonna 1973–1974. Vasemmalla seinustalla tilannetta tarkkailee vt. rehtori Arvo Santonen. TAK.

vuoden ajaksi väliaikaisesti ja ehdotti tähän valittavaksi Akatemian omaa kasvattia filosofian tohtoria ja ammattiyhdistysopettajaa Arvo Santosta. Näin myös tapahtui. Santosen vt. rehtorius kesti lopulta kaksi vuotta, sillä kesäkuussa 1973 Akatemian johtokunta päätti, ettei rehtorin tointa opetuksen uudelleen järjestelyn sekä pätevien ja sopivien ehdokkaiden puuttuessa julisteta haettavaksi. Näillä perusteluilla Santosta pyydettiin jatkamaan toimessa vielä toinen vuosi.

Liukkosen vaihtuessa Santoseksi oli koettu paitsi sukupolvenvaihdos myös jonkinlainen kulttuurisiirtymä. Liukkosen oli sodan käynyt rintamaupseeri, kun taas Santonen oli viettänyt sodan lopun käpykaartissa.⁵²⁰ Santosesta ei tullut Akatemialle pitkäaikaista johtajaa. Vakinaiseksi rehtoriksi hän ei halunnut ryhtyä, joten kaksi vuotta vt. rehtorina riitti. Lopullinen uuden rehtorin valinta tapahtui lukuvuoden 1973–1974 päätyttyä. Avoimeksi julistetulle paikalle ilmaantui 10 hakijaa, joista ykkössijalle asetettiin osuuskauppakoulun eli E-instituutin johtamistaidon opettaja, valtio-

tieteiden kandidaatti Kari Kinnunen. Valinta tapahtui tässä vaiheessa väliaikaisesti vuoden ajaksi, mutta määräajan kuluttua pesti vahvistettiin. Kinnunen tuli toimimaan rehtorina aina vuoteen 2011 saakka.⁵²¹ Vt. rehtorina toiminut Santonen siirtyi jatkossa yhteiskunnallisten aineiden opettajan toimeen ja työskenteli vuodesta 1975 lähtien Akatemian kirjastonhoitajana.

Kinnusen valinta ei ollut sujunut aivan mutkattomasti. SDP:n puoluetuimistossa olisi haluttu valita uudeksi rehtoriksi Kotkan työväenopiston rehtori Antti Hyvönen. Sakari Kiuru ei tätä ehdotusta niellyt. Ryhtyessään vastustamaan hanketta hän joutui kävelemään myös puoluetuimiston kannalle asettuneen hyvän ystävänsä Kalevi Sorsan ylitse. Kiurun onnistui torjua hanke pyytämällä audienssia SDP:n puheenjohtajalta Rafael Paasioilta. Paasion Kiurulle antama tuki sinetöi puoluetuimiston hankkeen kariutumisen.⁵²² Verrattain kokematon ja nuori 27-vuotias Kinnunen asetettiin lopullisessa rehtorin valinnassa monen kovameriittisen hakijan edelle ykkösvalinnaksi.

Toveripäiviltä otettu kuva symboloi hyvin Akatemian vahdinvaihtoa. Yleisön edessä Toveriliiton puheenjohtaja Martti Åberg, entinen rehtori Väinö Liukkonen ja uusi rehtori Kari Kinnunen. TAK.

Akatemian johdossa tapahtui vuosikymmenen puolivälissä toinenkin merkittävä muutos, kun Sakari Kiuru erosi esimiehen tehtävistään 19. joulukuuta 1974. Kiuru pyysi eroa siirryttyään uuteen vaativaan tehtävään Yleisradion TV 1:n johtajaksi. Viisi vuotta myöhemmin Kiuru nousi Erkki Raatikaisen jälkeen YLE:n pääjohtajaksi. Akatemian esimieheksi Kiurun tilalle tuli siihen saakka johtokunnan varapuheenjohtajana toiminut E-Instituutin rehtori Veli Lehtinen ja johtokuntaan nousi puolestaan SAK:n koulutussihteeri Pentti Öhman. Johtokuntaa täydennettiin vielä maaliskuussa 1975, jolloin siihen nimet-

tiin TSL:n kirjeopiston rehtori Matti Lahtinen sekä Aimo Kairamon tilalle nouseva poliittinen kyky, SDP:n suunnitteluosaston päällikkö Paavo Lipponen.⁵²³

Osuustoimintamies Veli Lehtisen valinta esimieheksi oli luontevaa, sillä Kulutusosuuskuntien Keskusliitto ja Keskusosuusliike OTK sekä osin myös Osuusliike Elanto olivat edelleen Akatemian Kannatusosakeyhtiön suurimmat osakkeenomistajat. Muita merkittäviä omistajia 1970-luvun puolivälissä olivat Kansa-yhtiöt, Työväen Akatemian Toveriliitto, Urheiluoipistosäätiö, Osuuspankki Yhteistuki ja Helsingin Asuntokeskuskunta Haka.⁵²⁴

VILKKAAN RAKENTAMISEN AIKA

Uutta suuntaa etsitään

Opiskelijoiden 1960-luvulla ja seuraavan vuosikymmenen alussa ilmentämä radikalismi oli pitkälti ulkopuolisesta maailmasta omaksuttua. Tapahtumat herättivät silti kysymyksen siitä, kuinka hyvin Akatemian opetus vastasi aikakauden haasteisiin. Erityisesti huomio kiinnittyi vuonna 1966 aloitettuun lukiotasoi- seen linjaan. Sen tarkoituksenmukaisuutta vähensi osaltaan Tampereen yliopiston vetäytyminen suunnitellusta perustutkintouudistuksesta. Viimeisen rehtorinvuotensa avajaispuheessa Väinö Liukkonen oli nostanut esille eräitä lukiotason linjaan liittyneitä ongelmia:

*”Yhteiskunnallisia, humanistisia ja luonnontieteellisiä aineita ei ole paljon ja niitten vähäisyyttä on valiteltu. Edelleen on syytä huomauttaa, että lukiotason linjan luonne varsin huonosti sopii opiston korkeakoululliseen ei-koulumaiseen luonteeseen. Mitkään metodiset konstit eivät voi paljonkaan muuttaa koulu- maista ja opettajajohtoista tuntiopetusta oma- toimiseksi tietojen hankkimiseksi tai luovaksi työksi.”*⁵²⁵

Lukiotason linjan kautta oli kyllä saavutettu tuloksiakin. Eräät linjan käyneet opiskelijat olivat suorittaneet ylioppilastutkinnon ja toiset taas hyödyntäneet Akatemiassa saamaansa kielitaitoa jatko-opinnoissaan.⁵²⁶ Kiistämätön tosiasia kuitenkin oli, että akatemia- opintonsa kesken jättäneistä opiskelijoista merkittävä osa oli juuri lukiotason linjalaisia.

Tällä linjalla opiskellut Päivikki Tirronen totesi *Toveri*-lehden kirjoituksessa keväällä 1973 kolmasosalta opiskelijoista jääneen opinnot kesken. Kun päälle tuli vielä linjan kärsimä opiskelijapula, Tirronen pohti, tulisiko jo seuraavana kesänä eteen koko linjan lakkauttaminen.⁵²⁷

Aivan näin pikaisesti ei loppu tullut, vaikka ongelmat olivatkin moninaiset. Niin lukiotason linjan kuin perusoppijakson ensimmäisen ja toisen vuosikurssin opiskelijoiden motivaatiota söivät näinä aikoina paljon taloudelliset murheet. Lukuvuonna 1972–1973 opintonsa keskeytti 11 opiskelijaa.⁵²⁸ Jotkut opiskelijat poistuiivat Akatemiasta vähin äänin, ilmoittamatta edes henkilökunnalle eroamisestaan.⁵²⁹ Kun lukuvuosi keväällä 1973 päättyi, useilta opiskelijoilta jäi maksamattomien oppilasmaksujen vuoksi todistus pantiksi Akatemiaan. Yhteensä opiskelijat olivat opinahjolleen velkaa lukuvuoden päättyessä 10 000 markkaa, joten aivan pienestä summasta ei ollut kyse. Mainitulla summalla olisi maksanut esimerkiksi Akatemian palovakuutuksen kolmeen kertaan.⁵³⁰

Opiskelijoilta perittävät maksut olivat tässä vaiheessa verrattain suuria, sillä Akatemian oli ollut pakko korottaa niitä oman taloudellisen tilanteensa vuoksi. Se oli välttämätöntä myös laukkaavan inflaation takia.⁵³¹ Akatemian johdossa kuitenkin tiedostettiin, että oppi-

Ruokailussa on siirrytty seisovan pöydän aikakauteen. TAK.

laitoksen opiskelijoiltaan perimät maksut olivat muihin kansanopistoihin verrattuna varsin korkeita.⁵³² On vaikea sanoa, kuinka paljon tämä kaikki näkyi opiskelijoiden halukkuudessa hakeutua Akatemiaan, mutta ainakaan se ei helpottanut rekrytointia. Syksyllä 1973 Akatemiaan haki 111 henkeä, jotka kaikki kutsuttiin sisään. Kauniaiisiin saapui kuitenkin vain 89 opiskelijaa, joista vielä viisi jätti marraskuun alkuun mennessä opiskelunsa kesken.⁵³³ Lukiotason linjalla oli syyslukukauden päättyessä enää kymmenen opiskelijaa.⁵³⁴ Kaikkiaan lukuvuoden 1973–1974 aikana erosi 14 opiskelijaa.⁵³⁵

Akatemian johdolla riitti tilanteessa pohdittavaa. Pienenä takaiskuna tuli vielä *Helsingin Sanomien* joulukuussa 1973 julkaisema uutinen. Se oli otsikoitu provosoivasti ja osin virheellisesti: ”Oppilaat asuvat tallin vintillä – Työväen akatemiaa uhkaa oppilaskato.”⁵³⁶ Akatemiaa kirjoitus närästi ja johtokunnassa harkittiinkin vastinetta *Helsingin Sanomille*. Vielä tässä vaiheessa rehtorin tointa hoitanut Arvo Santonen ehti jo laatia kirjelmän lehdelle, mutta todennäköisesti sitä ei koskaan lähetetty. Johtokunta nimittäin arveli olevan vaikeaa saada sitä julkaistuksi *Helsingin Sanomissa*.⁵³⁷ Vastineessaan Santonen oli muun ohessa huomauttanut lehden toimitukselle, ettei tallin

vintillä voinut enää asua, koska kyseinen osa Tallilasta oli vähän aiemmin purettu. Lehtikirjoitus perustui osin Santoselle tehtyyn haastatteluun. Vastinekirjelmässään hän totesikin, että haastattelusta olisi voinut seurata vielä suurempiakin virheellisyyksiä:

*”Onneksi en tullut maininneeksi, että uusimman ja modernimman, 1960-luvun puolivälissä rakennetun opiskelija-asuntolan epävirallinen nimi on Tipula, sillä kirjoittaja olisi saattanut otsikoida: Työväen Akatemian oppilaat asuvat kanalassa ja tallissa.”*⁵³⁸

Jonkinlainen oppilaskato Akatemiaa parhailaan uhkasi, joten kokonaan väärässä *Helsingin Sanomat* ei uutisessaan ollut. Akatemiassa ei vielä ollut tehty perustavanlaatuisia tulevaisuutta koskevia linjauksia. Pohdittiin jopa mahdollisuuksia suuntautua kokonaan uusille urille. Eri toimintamallien sopivuutta oli kuitenkin vaikea arvioida. Kun Akatemian johtokunta loppuvuonna 1973 listasi vaihtoehtoja, esille nousivat myös erilaiset mahdollisuudet oppilaitoksen ison tontin hyödyntämiseksi. Akatemian yhteyteen olisi voinut tulla esimerkiksi työväen instituutti, työväen tutkimuslaitos tai Työväen Arkisto. Yhtenä mahdollisuutena esille nousi vielä ajatus ryhtyä eräiden sosialistimaiden tai Englannin tapaan antamaan kehityskaakoulutusta.⁵³⁹

Akatemian uusi suunta alkoi hahmottua pian Kari Kinnusen astuttua rehtorin toimeen. Kinnunen paalutti näkemyksiään lukuvuoden avajaispuheessaan syyskuussa 1974. Akatemia oli nyt 50-vuotias ja sen erääksi keskeisimmäksi toimintamuodoksi toiselle 50-vuotiskaudelle lähdetessä tuli Kinnusen mukaan muodostumaan toiminnallisen yhteistyön tehostaminen

muiden työväenliikkeen koulutusinstituutioiden kanssa. Tältä osin kaivattiin kuitenkin yhteisiä tavoitteita ja selkeää työnjakoa.⁵⁴⁰ Kun Akatemiassa vielä 1970-luvun alussa kukkivat jokseenkin kaikki vasemmistolaisuuntaukset, vuosikymmenen puolivälissä oppilaitos ankuroitui tiiviisti SDP:n ja sen politiikkaa myötäilevien ay-järjestöjen vanaveteen.

Avoimen poliittisuuden aika

Väisteltään perustamisestaan lähtien puolueopiston leimaa Työväen Akatemiasta tuli 1970-luvun puolivälissä avoimesti sosialidemokratian värejä tunnustanut oppilaitos. Yhteistyön tiivistyminen alkoi orastaa vuosikymmenen alussa. Jo vuonna 1973 Akatemiassa laaditussa muistiossa nähtiin tarpeelliseksi yhteistyö sosialidemokraattisten työväenjärjestöjen kanssa pitkän tähtäimen suunnitelmia laadittaessa. SDP:n taholta toivottiin ehdotuksia tarvittavista kursseista sekä keskustelua siitä, miten tällaista koulutusta voitaisiin Akate-

miassa järjestää. Tuossa vaiheessa Akatemiassa hahmoteltiin puolueen toimitsijoille ja järjestöväelle pidettäviä 1–4 viikon mittaisia lyhytkursseja.⁵⁴¹

Aloite yhteistyön tiivistämiseen näyttäisi siten tulleen alun perin Akatemian puolelta. Lisävauhtia asiantila sai erikoisella tavalla. Keskustalainen Alkio-Opisto Korpilahdella oli mittavien rakennushankkeidensa seurauksena ajautunut erittäin vaikeaan taloudelliseen tilanteeseen. Opiston rehtori Kari Hokkanen katsoi valtion taloudellisen tuen olevan välttä-

Työväen Akatemian kanttiini. TAK.

Opiskelijoita "perunateatterissa" vuonna 1978. TAK.

mätön kriisistä ulospääsemiseksi ja ryhtyi sen vuoksi yhteistyöhön Työväen Akatemian ja Sirola-opiston kanssa. Ensimmäiset neuvottelut Hokkasen, Kari Kinnusen ja Sirola-opiston rehtorin Matti Peltosen kesken käytiin kesällä 1975. Tavoitteena oli saada mainitut kolme oppilaitosta "elinvoimaisimpina ja korkeatasoisimpina" kansanopistoina oman lainsäädännön ja samalla oman valtionapulainsäädännön piiriin.⁵⁴²

Käydyissä kaavailuissa mainitut kansankorkeakoulut olisi samalla linkitetty aiempaa tiiviimmin poliittisiin tukioorganisaatioihinsa. Oppilaitosten päätehtävänä olisi jatkossa ollut puoluejärjestöjensä työntekijöiden perus- ja jatkokoulutus. Lainsäädäntöön kaavailtiin pykälää, jonka mukaan kullakin rekisteröidyllä puolueella voisi olla yksi yhteiskunnallinen kansankorkeakoulu. Lainsäädännön osalta kaavailtuihin tavoitteisiin ei koskaan päästy, mutta puoluekentän laajalla tuella oppilaitoksille onnistuttiin seuraavi-

en vuosien aikana junailemaan huomattavaa rakennusavustusta, mikä oli tarpeen myös Työväen Akatemialle.⁵⁴³

Puoluesidonnaisuus tuli nyt Akatemiasakin aiempaa selvemmin näkyville. Kun kesän kynnyksellä 1976 laadittiin ensimmäistä ja toista vuosikurssia koskevat tavoitteet, niihin tuli vahvasti sosialidemokratiaa korostava sävy. Erityisen selvästi tämä ilmeni opettajien Ensio Kotirannan ja Aarni Tuomisen laatimissa toiselle vuosikurssille asetetuissa tavoitteissa:

"II vuosikurssin tavoitteena on antaa sosialidemokraattisille nuorille ja aikuisille, erityisesti järjestötyössä toimiville perusteellista tietoa yhteiskunnan poliittisista ja taloudellisista ilmiöistä ja niiden pohjalla olevista teoreettisista rakenteista ja sanottujen ilmiöiden kehittämisestä ja esiintymisestä. Tämän takia opiskelijan on tunnettava ne lainalaisuudet, joihin yhteiskunnallinen muutos perustuu. Sosialidemokraattisen ajattelutavan kehittämiseksi ja

Oppitunti meneillään vuonna 1976. TAK.

*sosialidemokraattisen järjestötoiminnan palvelumiseksi opiskelijan on tunnettava sosialidemokraattisen ideologian perustana oleva historiallisesta materialismista juontuva ajattelu-tapa. Lisäksi hänen on riittävästi tunnettava muita poliittisia ideologioita kyetäkseen perustellen tekemään vertailuja näiden ja sosialidemokraattisen ideologian kesken.*⁵⁴⁴

Keväällä 1977 SDP:n koulutussuunnitelmaan liitettiin puolueen koulutukseksi Työväen Akatemian perusoppijaksot. Akatemiasa laitettiin toimitsijakoulutuksen ohella tyytyväisenä merkille myös säännölliset tapaamiset puolueen johdon ja oppilaitoksen välillä. Yhteistyöstä huolimatta SDP:n taholta ei puututtu Akatemian koulutuksen tavoitteisiin tai sisältöihin. Puolue ei myöskään rekrytoinut opiskelijoita perusoppijaksolle. Akatemian puolella sen sijaan tuntui olevan valmiutta mennä varsin pitkällekin. Toukokuussa 1977 opettajankokouksessa oli esillä ajatus, jonka mukaan perusoppijakson toisen vuosikurssin opiskelijaksi pääsyn edellytyksiin olisi lisätty SDP:n jäsenyys.⁵⁴⁵

SDP:n ohella ammattiyhdistysliikkeestä tuli tärkeä sidosryhmä, kun Akatemia hakeutui toiminnassaan osittain uusille urille. Taus-

talla vaikutti myös vuoden 1969 kansanopistolaki, jonka keskeisiin uudistuksiin kuului viiden päivän lyhytkurssien saattaminen valtionavun alaiseksi, ja toisaalta ammattiyhdistysliikkeen jäsenistön moninkertaistuminen. Vuonna 1973 SAK:n alaisten liittojen piirissä oli yli 900 000 järjestäytynyttä työntekijää. SAK:n ja STK:n kesken oli sitä paitsi saatu aikaiseksi koulutussojmus, joka takasi työpaikkojen keskeiselle ammattiyhdistysväelle palkallisen opintovapaan ja ilmaisen koulutuksen lyhyillä ammattiyhdistyskursseilla. Kari Kinnusen sanoja mukaillen tämä loi edellytykset työväenliikkeen kansanopistojen uudelle nousulle,⁵⁴⁶ eikä Akatemiakaan jäänyt siitä osattomaksi.

Kiljava ja Pohjolan Opisto muuttuivat käytännössä jo 1970-luvun alussa kansanopistoista lyhytkurssitoimintaa järjestäviksi ammattiyhdistysliikkeen kurssikeskuksiksi.⁵⁴⁷ Työväen Akatemiasta ei sellaista tullut. Muutokset olivat kuitenkin huomattavia, kun ympärivuotista kurssitoimintaa ryhdyttiin vuodesta 1975 lähtien järjestämään. Seuraavan kymmenvuotiskauden aikana tämä tuli merkitsemään Akatemian koulutuspäivien määrän lähes tuplaantumista.⁵⁴⁸ Akatemia tarjosi ammattiyh-

distysliikkeen päätoimisille toimitsijoille alkusi viikon mittaisia lyhytkursseja. Kun nämä viikot koottiin pidemmiksi sarjoiksi, syntyivät kolmiviikkoiset johtamistaidon opetusjaksot sekä kuusiviikkoiset jatkossarjat.⁵⁴⁹ Yksi uusi aluevaltaus lyhytkursseissa koski venäjän kielen opetusta. Sen osalta Akatemia oli TSL:n toimitsijan Pentti Järvisen aloitteesta liikkeellä heti vuonna 1975.⁵⁵⁰ Aika oli venäjän kielen opiskelulle otollinen. Mitä paremmin idän-kauppa jatkossa veti, sitä suuremmaksi muodostui venäjän kielen lyhytkurssien tarve.

Koulutustoiminta kiinteytti Akatemian suhdetta ammattiyhdistysliikkeeseen. Monissa

ammattiliitoissa Akatemian henkilökunnalle antamasta täydennyskoulutuksesta tuli jatkuva käytäntö. Myös Akatemian perusopetuksessa kytkentä ammattiyhdistysliikkeeseen vahvistui. Ikään kuin tulevaa ennakoiden oli ammattiyhdistysoppi palautettu opetusohjelmaan lukuvuonna 1972–1973. Yhteistyön syventyessä ammattiliitot antoivat SAK:n suosituksen mukaisesti merkittävää taloudellista tukea Akatemiaan opiskelemaan saapuville jäsenilleen, mikä mahdollisti jo työelämässä olleiden vartuneempien henkilöiden irrottautumisen työstään ja luottamustehtävistään vuoden tai kahden Akatemiassa opiskelua varten.⁵⁵¹

Opettaja Ulla Puron johdolla syksyllä 1976 pidetty toimitsijakurssi. Puro eturivissä keskellä. TAK.

Opetuksen uudet suunnat tulivat nopeasti näkyville. Keväällä 1974 yksitoista opiskelijaa päätti lukiotason linjan toisen vuoden.⁵⁵² Se jäi viimeiseksi tämän linjan vuosikurssiksi. Tavallaan lukiotason linja sai tehdä tilaa alka-massa olevalle ympärivuotiselle kurssitoimin-nalle, jota toteutettiin samoissa opetustiloissa kuin muutakin Akatemian opetusta. Tämä kaikki rajoitti väistämättä perusoppijakson opiskelijoiden määrää.⁵⁵³ Mutta tulijoitakin oli tässä vaiheessa niukalti. Kun Akatemiassa par-haimmillaan oli ollut yli sata opiskelijaa, en-simmäisen ja toisen vuosikurssin opiskelijoi-den yhteismäärä putosi 1970-luvun lopulla

reiluun viiteenkymmeneen. Akatemia toivoi-kin ammatillisen-, poliittisen- ja sivistykselli-sen työväenliikkeen apua löytääkseen uusia opiskelijoita. Kurssitoiminnan puolella vastaa-vaa opiskelijapulaa ei tunnettu, sillä tulijoiden määrä oli jatkuvasti kasvussa.⁵⁵⁴ Riittävien opetustilojen puuttuessa Akatemia ei kuiten-kaan voinut vastaanottaa yli 30 hengen kurssi-ryhmiä.⁵⁵⁵

Ammattiyhdistysliikkeen innostus kurssi-toimintaa kohtaan näkyi siinäkin, että 1970-lu-vun lopussa heidän taholtaan ilmeni pyrki-myksiä kansanopistolain muuttamiseen. Ay-väen piirissä esiintyi näkemyksiä, joiden mukaan pitkiä perusoppijaksoja ei tarvittaisi enää lainkaan. Akatemian opettajiston kes-kuudessa nämä ajatukset kuitenkin tyrmät-tiin. ”Käydyssä keskustelussa viitattiin tämän-kaltaisten pyrkimysten lyhytnäköisyyteen ja perustelujen hataruuteen ja edesvastuutto-muuteen sosialidemokraattisen työväenliik-keen kannalta,” opettajankokous linjasi joulu-kuussa 1978.⁵⁵⁶

Politiikka näytteli omaa osaansa silloin-kin, kun Akatemiaan ryhdyttiin 1970-luvun lopussa sorvaamaan uutta opintolinjaa. Kun-nalliset kulttuurilautakunnat olivat uuden lainsäädännön seurauksena tulossa pakollisik-si 1980-luvulle siirryttäessä, mutta alan koulu-tusta ei vielä ollut järjestetty. Akatemian johto-kunta päätti maaliskuussa 1979 perustaa opistoon kaksivuotisen kulttuuritoiminnan linjan. Aivan tyhjistä ei liikkeelle lähdetty, sil-lä kulttuuri ja taide olivat aina olleet korkeassa kurssissa Akatemiassa. Uuden opintolinjan kautta katsottiin myös olevan mahdollista kas-vattaa työväenliikkeen vaikutusta valtakun-nallisessa kulttuurityössä. Kulttuuritoimin-nan linjan oli määrä antaa pätevyys kuntien kulttuuritoimintojen järjestäjiksi ja ohjaajiksi. Opetusohjelma painottui taideaineiden lisäksi humanistisiin aineisiin.⁵⁵⁷

Poliittiset puolueet näkivät kuntien kult-tuuritoiminnan yhtenä poliittisen valistuksen välineenä. Viimeistään loppukesästä 1978 Akatemialle oli tullut SDP:n taholta viestiä tär-keydestä reagoida kulttuuritoimintaa koske-vaan uuteen lakiin. Informaatiota Akatemian suuntaan välitti ainakin SDP:n Keski-Suomen piirin sihteeri, entinen akatemialainen Mikko

Karppinen. Hän näyttää myös vuotaneen Akatemialle tietoa Alkio-opistoon suunnitellusta kulttuurisihteerikoulutuksesta. Nimenomaan Keski-Suomen piirin johtomiehet pitivät puolueen kannalta tärkeänä kulttuurialan koulutuksen käynnistämistä Työväen Akatemiassa:

*”Poliittisesti on tärkeää, että sosialidemokraattien asema alanöntekijäkunnassa on riittävä. Sen vuoksi Työväen Akatemian ja mahdollisesti muiden sos. dem. aikuisoppilaitosten opetusohjelmiin olisi pikaisesti saatava edellä kuvatun kaltaista opetusta, jonka avulla tähdätään ammatillisesti mahdollisimman pätevien sosialidemokraattien kouluttamiseen sekä kuntien kulttuurisihteerien että kansalais- ja työväenopistojen ja järjestöjen taideohjaajien tehtäviin.”*⁵⁵⁸

Keskisuomalaisten aktiivisuudesta huolimatta SDP:n koulutustoimikunta asettui hankkeeseen nähden lopulta kielteiselle kannalle. Vaikka Akatemian ja puolueen väliset suhteet olivat tähän aikaan poikkeuksellisen tiiviit, Akatemian johtokunta ei myötäillyt koulutustoimikunnan näkemyksiä vaan teki päätöksen kulttuuritoiminnan linjan perustamisesta.⁵⁵⁹ Linjan vastaavaksi opettajaksi tuli Ritva Koivunen. Lausuntataitelijanakin tunnettu Koivunen hoiti tehtävää kymmenen vuoden ajan, kunnes siirtyi Taideyliopiston Teatterikorkeakouluun ensin tuntiopettajaksi ja myöhemmin lehtoriksi.

Kaksivuotinen kulttuuritoiminnan linja käynnistyi syksyllä 1979 kolmessa kansankorkeakoulussa. Kiinnostus linjaa kohtaan oli suurta. Akatemiassa linjalle haki lähes sata henkeä, suuri enemmistö heistä työelämästä tulleita. Sisään otettiin 23 hakijaa, jotka kaikki kävivät linjan loppuun. Ensimmäisen vuoden opiskelun päätyttyä Akatemiassa tehtiin arviointia menneestä ja tulevasta. Asiaa käsitellessä muistiossa painotettiin yhteiskunnallisten

aineiden tärkeyttä linjan toisen vuoden opetuksessa, eikä poliittista näkökulmaakaan kokonaan unohdettu: ”Kulttuurilinjan sd-poliittista tietoisuutta tulisi lisätä, jos opiskelijat lähetetään kentälle sd-kulttuurityöntekijöinä.”⁵⁶⁰ Työväen Akatemia ei poliittisine kaavain luonneen luonnollisesti ollut kansanopistokentässä yksin, vaan samanlaisia pyrkimyksiä oli muillakin kulttuuritoiminnan linjan koulutustajärjestäneillä tahoilla.

Tiivistyneistä puolueyhteyksistä huolimatta Työväen Akatemia ei edelleenkaan tunnustautunut puoluekouluksi. Suomen Kuvalehden haastattelussa syksyllä 1980 rehtori Kari Kinnunen muisti mainita, ettei oppilaitos ollut alisteinen millekään työväenliikkeen elimelle. Muukin sidonnaisuus työväenliikkeeseen jätti hänen mukaansa toivomisen varaa.⁵⁶¹

Akatemia oli kuitenkin kiistatta tullut aiempaa riippuvaisemmaksi SDP:sta ja ammattiyhdistysliikkeestä. Rakennusavustuksia junahti SDP:n ja muiden puolueiden yhteisellä myötävaikutuksella, ja ay-liike rahoitti Akatemiaa ostamalla kurssipalveluita sekä myöntämällä lainaa ja avustuksia. Ay-liikkeestä tuli 1970-luvun puolivälin jälkeen myös Työväen Akatemian Toveriliiton toiminnan tärkein rahoituslähde.⁵⁶²

SDP:n ja Akatemian keskinäisten suhteiden voidaan katsoa muodostuneen 1970-luvun lopulla tiiviimmiksi sitten oppilaitoksen ensimmäisten vuosikymmenten, jolloin Julius Ailio ja Väinö Voionmaa olivat johtaneet Akatemiaa. Kun SDP kesällä 1979 juhli puolueen 80-vuotistaivalta, Kari Kinnunen ja johtokunnan varapuheenjohtaja Meeri Kalavainen tekivät onnittelukäynnin puoluejohton luo. Kiittäessään onnittelusta SDP:n puheenjohtaja Kalevi Sorsa mainitsi omasta puolestaan Akatemian tehtäväksi ylläpitää sosialidemokraattien keskuudessa laajaa ja inhimillistä kuvaa maailmasta.

Kouludemokratia ja opetuksen uudistaminen

Opiskelijaradikalismien ja kouludemokratian aikakaudella 1970-luvun alussa Akatemian opetukseen oli kohdistunut monenlaisia paineita. Osa niistä kumpusi opiskelijoiden toi-

veista, kun taas toiset tulivat opettajakunnalta tai ylemmältä taholta. Pedagogisessa mielessä opetuksessa haluttiin päästä eroon luentokeskeisyydestä. Lukuvuoden 1972–1973 alla Aka-

Ensimmäisen kulttuurinlinjan opiskelijat (1979–1981). TAK.

temian johtokunta esitti toivomuksen, että opetustyössä lisättäisiin opiskelijakeskeisiä opetusmenetelmiä: ryhmätöitä, keskusteluja, AV-välineiden käyttöä ym.⁵⁶³ Opiskelijoista taas osa toivoi vasemmistoradikalismien nimessä opetukselta enemmän sosialistista, oppilaiden vasemmistolaista kantaa vahvistavaa otetta. Lukiotason linjalla opiskellut Risto Salminen peräsi *Toveri*-lehden palstoilla keväällä 1973 Akatemiaa tunnustamaan väriään:

*”Yhteiskunnallista tietoutta täällä kyllä jaetaan roppakaupalla, mutta valitettavasti vain faktuina ja tilastoina ja erittäin harvoin sattuu, että luennoitsija tai opettaja esittelisi meille työväenhenkistä, sosialistista vaihtoehtoa käsittelemäänsä asiaan. Tämä ’puolueettomuus’ ei missään mielessä vahvista opiskelijoiden vasemmistolaista vakaumusta vaan päinvastoin panee epäilemään koko aatetta, koskapa eivät edes ’puoluekoulun’ luennoitsijat uskalla avoimesti näyttää väriään eivätkä tiedä tai kerro mitä vasemmisto haluaa.”*⁵⁶⁴

Osana kouludemokratiaa suomalaisissa oppikouluissa otettiin vuoden 1973 alusta käyttöön lakisääteiset kouluneuvostot, joissa olivat edustettuina niin opettajat kuin oppi-

laatkin. Työväen Akatemiaankin oli kansanopistoasetuksen velvoittamana perustettava opistoneuvosto. Toverikunnan kokous valitsi neuvostoon istuvan toverikunnan presidentin ja kolme jäsentä istuvasta toverineuvostosta. Lisäksi opettajat valitsivat neuvostoon kaksi ja henkilökunta yhden jäsenen. Neuvostoon kuului vielä puheenjohtajana toiminut rehtori. Ohjesäännön mukaan neuvoston oli kokoonnuttava vähintään kerran kuussa ja sillä määriteltiin olevan päätös- ja aloitevaltaa ”niin paljon, kuin se ei ole sidottu jonkin muun elimen päätösvaltaan”.⁵⁶⁵

Opiskelijoiden suhtautuminen opistoneuvostoon oli alusta lähtien kriittinen. Risto Salminen tilitti *Toveri*-lehdessä epäilyksiään opiskelijoiden todellisiin vaikutusmahdollisuuksiin opistoneuvostossa:

*”Mutta onko meidän neuvostomme tosiaan demokraattinen vai näyttääkö se vain siltä? Kuinka paljon opiskelijat pystyvät sen avulla vaikuttamaan TA:n varainkäyttöön, luku-suunnitelmiin tai opettajien ja luennoitsijoiden valintaan? Jäävätkö oppilaiden oikeudet vain työvuorojen jakoon ja iltamien järjestämiseen?”*⁵⁶⁶

Akatemian keittiöväkeä vasemmalta lukien: Leena Fagerholm, Mirja Savolainen, Terttu Nykänen, Laura Heinämäki ja Tyyne Mäkeläinen. TAK.

Selvä epäluulo opistoneuvoston vaikutusmahdollisuuksia kohtaan tulee ilmi myös niistä toivomuksista, joita opiskelijat esittivät lukuvuoden 1972–1973 päättyessä. Opiskelijat halusivat ensinnäkin esittää toiveitaan seuraavan lukuvuoden ohjelmaan ja valitsivat sitä varten myös kolmihenken työryhmän. Akatemia varasi opiskelijoille mahdollisuuden ehdotusten tekemiseen, mutta avoimeksi jäi kysymys siitä, kuka maksaisi matkakulut. Kokoontumisten kun olisi pitänyt tapahtua Akatemiassa kesän 1973 aikana eli opetuksen jo päättyttyä. Opiskelijat halusivat myös saada edustajansa johtokunnan kokouksiin.⁵⁶⁷

Ehdotuksista jälkimmäinen toteutui. Akatemian johtokunta hyväksyi elokuussa 1973 kahden toverikunnan valitseman edustajan osallistumisen johtokunnan kokouksiin. Edustajista toisen oli määrä olla varalla, mutta hänellä oli kuitenkin lupa olla läsnä

kokouksissa. Osallistumisesta luvattiin maksaa tavanomainen kokouspalkkio. Seuraavaksi opettajatkin halusivat oman edustuksensa johtokuntaan. Myös tähän myönnyttiin, ja oikeus edustukseen varattiin vielä henkilökunnan edustajille. Samalla päätettiin perua oppilaskunnan varaedustajan läsnäolo kokouksissa silloin kun vakinainen edustaja oli läsnä.⁵⁶⁸

Mitä kouludemokratian toteutuksella Akatemiassa sitten lopulta saavutettiin? Voitaan katsoa keskinäisen vuoropuhelun lisääntyneen, mutta hierarkkisten rakenteiden pitäneen samalla pintansa. Tavallaan kouludemokratiaan liittyneet vaatimukset olivat kuitenkin alkuna sille tapahtumaketjulle, joka johti opetuksen uudistumiseen myös Työväen Akatemiassa. Yksistään uudistusvaatimukset eivät tätä muutosta olleet aikaansaamassa, mutta ne lienevät vauhdittaneet sitä. Itse ydi-

Opiskelijoita Paratiisin puolella eli päärakennuksen yläkerran opiskelija-asunnoissa syksyllä 1977. TAK.

najatus, kouludemokratia, kuului kuitenkin sellaisenaan utopiaan.

Yhteiskunta ja koulumaailma oli joka tapauksessa jälleen uuden edessä. Syyslukukauden 1973 muutoksiin sisältyi vielä opiskelijoiden siirtyminen viisipäiväiseen työviikkoon. Muutoksen seurauksena suuri osa opiskelijoista ei enää viettänyt viikonloppujaan Akatemiassa. Samaan aikaan oppilasasuntoloiden valvonnan katsottiin vaikeutuneen: ”Opettajavalvonta ei vastaa samalla tavoin tarkoitustaan kuin aikaisemmin, siihen suhtaudutaan jopa kielteisesti, koska opiskelijat haluavat pitää yhä enemmän opiston huonetta omana yksityisasuntonaan.”⁵⁶⁹

Vanhan patriarkaalisen vallan murentuessa opiskelijat esittivät Akatemian johdolle erilaisia toiveita, joista toiset olivat vaativampia ja toiset pienempiä. Kun yksi kolikkopuhelin ei enää opiskelijoille riittänyt, Akatemia lupautui

loppuvuonna 1973 hankkimaan toisen puhelimen opiskelijoiden käyttöön. Samoin myönnyttiin toverikunnan varsin vaatimattomaan pyyntöön, että opiskelijat saisivat iltaruokailun yhteydessä ottaa mukaansa teepussin ja pari palaa sokeria.⁵⁷⁰ Kun väritelevisiot yleistyivät, opiskelijat pyysivät sellaisen hankkimista päärakennukseen vuonna 1978. Koska rahasta oli ainainen pula, opettajankokous päätti, että rehtori ottaisi yhteyttä Kansaan ja OTK:aan. Toisin sanoen televisio toivottiin saatavan lahjoituksena.⁵⁷¹

Ruokaa ja asumista koskevat toiveet olivat opiskelijoiden keskuudessa jatkuvasti päällimmäisinä. Siinä missä ennen oli asetettu Akatemian johdon yksipuolisesti määräämiin huoneisiin, nyt tahdottiin itse valita huonekaverinsa. Syksyllä 1979 Akatemiassa aloittanut ja sittemmin toimittajana tunnettu Leena Seretin on muistellut lämmöllä pitkäaikaisen

opettajan ja apulaisrehtorin Siiri Liukkosen ymmärrystä ja kärsivällisyyttä huoneiden vaihdossa. Hiljalleen opiskelijat halusivat eroon koko yhteismajoituksesta. Aivan tähän ei päästy, mutta 1970-luvun lopulla otettiin tavoitteeksi siirtyä etenkin lyhytkurssilaisten osalta yhden hengen majoitukseen.⁵⁷²

Ruokahuollossa käytiin vuonna 1979 erikoisia keskusteluja. Ensin tammikuussa opettajankokouksessa keskusteltiin opiskelijoiden lihomisesta ja pohdittiin syitä siihen. Asia päätettiin viedä opistoneuvostoon. Ruoalla tuntui todella olevan menekkiä, sillä seuraavana syksynä opiskelijat valittivat syömisen loppuvan aterioilla kesken. Kun asiaa tiedusteltiin ruokalan emännältä, saatiin kuulla oppilaiden kantavan ruokaa ja astioita asuinhuoneisiinsa. Seurasi ukaasi, jossa muistutettiin ruoan syömisestä ruokasalissa.⁵⁷³ Mutta vaikka Akatemian ruoka teki hyvin kauppaansa, solidaarisuussyistä opiskelijat olivat valmiita hetkeliseksi jättämään syömisen kokonaan syrjään. Lukuvuonna 1979–1980 toverikunta järjesti yhden päivän nälkälakon vastalauseena Suomen alhaisille kehitysmäärärahoille.⁵⁷⁴

Myös henkilökunnan taholta tuli kasvavaa painetta Akatemian johtoa kohtaan. Opettajia

oli 1970-luvun alussa rehtori mukaan lukien yhä seitsemän. Suuri osa opetustunneista oli edelleen ulkopuolisilla opettajilla. Vuonna 1973 ulkopuoliset pitivät vielä noin 40 prosenttia tunneista. Kun tuntiopettajia ja luennoitsijoita oli kaikkiaan noin 50, opetuksen käytännönjärjestelyjen toteuttaminen oli haastavaa. Ulkopuolisia luennoitsijoita oli otettava silloin, kun se näille itselle aikataulullisesti sopi. Tämä teki lukujärjestyksen laatimisesta haastavaa. Päätoimisiin opettajiin turvautuminen olisi ollut huomattavasti yksinkertaisempaa, mutta tässä vastaan tuli Akatemian vanha periaate. Sen mukaan opetuksessa oli käytettävä mahdollisimman paljon tiedemies- ja asiantuntijatahoja. Akatemian johtokunnassa herätettiin kylläkin loppuvuonna 1973 epäilyksiä tätä periaatetta kohtaan: ”Oma kysymyksensä on, onko asiantuntija aina paras opettaja ja pystyykö tai ehtiikö hän sisällyttää opetukseensa muuta kuin pelkät luennot.”⁵⁷⁵

Syksyllä 1974 lääninhallitus puuttui Akatemian vakinaisten opettajien tuntimääriin. Lääninhallituksen mukaan opettajilta tai osalta heistä jäi kokonaistyövelvollisuuteen kuuluvat tuntimäärät saavuttamatta. Akatemian johtokunta piti kuitenkin – edellä esitetyistä

.Opiskelijoita ison asuntolan takkatulen äärellä lukuvuonna 1978–1979. TAK.

epäilyistä huolimatta – edelleen tärkeänä korkeatasoisten vierailevien luennoitsijoiden opetukselle antamaa panosta, eikä sen vuoksi halunnut lisätä vakinaisten opettajien opetuksen osuutta. Johtokunta tekikin opetussuunnitelmaan ainoastaan vähäisiä muutoksia. Lääninhallitukselle lähti vastine selityksellä, jonka mukaan opettajien tehtäviin kuului Akatemiassa myös paljon koulutuksen suunnittelua ja koordinointia sekä muita tehtäviä. Tämän katsottiin korvaavan opetuksen tuntimäärissä esiintyneet puutteet.⁵⁷⁶

Vakinaisten opettajien määrän lisääminen oli kuitenkin väistämättä edessä. Opetusmenetelmien uudistaminenkin edellytti tätä. Uusi rehtori Kari Kinnunen nosti heti ensimmäisessä uuden lukuvuoden avajaispuheenvuorossaan syyskuussa 1974 esille oppilaskeskeisen opetuksen ensisijaisuuden. Kinnusen mukaan jatkossa tavoiteltaisiin opiskelijoiden aktiivisuuden, itsenäisyyden, kriittisyyden ja yhteistyövalmiuksien kehittämistä.⁵⁷⁷ Tavoitetta ryhdyttiin ajamaan kouluttamalla vakinaista

opettajakuntaa ja siirtämällä opetusta ja sen suunnittelua yhä enemmän heidän käsiinsä.⁵⁷⁸

Uusien opetusmenetelmien rantautumista Akatemiaan tuki vilkas yhteydenpito aiheeseen perehtyneiden Ruotsin ammatillisen keskusjärjestön LO:n kouluttajien kanssa. Vuonna 1975 Akatemiassa toimeenpantiin useita uudistuksia. Opiskelijoiden numeroarvioinnista luovuttiin ja opetussuunnitelma laadittiin jatkossa opetusteknologisen mallin mukaisesti. Muutoksessa OPS paisui lähes satsivuiseksi.⁵⁷⁹

Akatemian opettajien pedagoginen koulutus käynnistyi vuonna 1976. Tavoitteena oli opettajien ammattitaidon kehittäminen ja täydentäminen, uusien virikkeiden antaminen työväenliikkeen sisäiseen koulutukseen sekä kanssakäymisen ja ajatustenvaihdon lisääminen. Koulutuksessa käytiin läpi tavoiteoppimista, ryhmätööhön ja opiskelijoiden omaan aktiivisuuteen perustuvia työtapoja, ryhmädynamiikkaa, ongelmakeskeisyyttä ja uusia oppimisnäkömymiä. Uusista työmuodoista eten-

Päärakennus keväällä 1979. TAK.

kin projektiopetus saavutti heti 1970-luvun lopussa suosiota.⁵⁸⁰

Vuosikymmenen lopussa Akatemiassa oli rehtori mukaan lukien yhdeksän opettajaa. Viimeisin lisäys oli kulttuuritoimen linjalle tarvittavan kulttuuri- ja taideaineiden opettajan palkkaaminen. Myös muun henkilökunnan määrä kasvoi 1970-luvulla. Samalla kun 23 vuotta Akatemiassa työskennellyt talonmies Vilho Ihalainen jäi kesällä 1974 eläkkeelle, perustettiin talonmiehen toimen lisäksi vielä talonmies-vahimestarin toimi. Saman

vuoden syksyllä siirryttiin päätoimisen taloudenhoitajan aikaan. Siihen saakka Ensio Kotiranta oli hoitanut talousasioita opettajantöimensä ohella. Nyt toimen otti vastaan Raili Liljeblad. Henkilökunta kasvoi edelleen marraskuussa 1975, kun Arvo Santonen aloitti kirjastonhoitajana. Lukuvuonna 1978–1979 Akatemian henkilökuntaan kuului edellä mainittujen lisäksi kurssisihteeri, kanslisti-kirjanpitäjä, emäntä, keittäjä, keittiöapulaiset, siivoojat ja maalarit. Kaikkiaan palkkalistoilla oli 26 henkeä.⁵⁸¹

Opiskelijat tienhaarassa

Uudistukset opetuksessa olivat 1970-luvun kuluessa tarpeen epäilemättä myös opiskelijoiden herpaantuneen otteen vuoksi. Tasollisesti Akatemian opetus oli edelleen laadukasta. Taisto Poikosen vuonna 1974 toimittamassa 50-vuotisjulkaisussa arvioitiin, että hieman yli kymmenen prosenttia akatemialaisista jatkoi vuosittain opiskeluaan Tampereen yliopistossa. Toinen samansuuruinen joukko karsiutui pääsykokeessa. Ylioppilastutkinnon suoritettuaan akatemian entiset opiskelijat saattoivat myös pyrkiä muihin yliopistoihin. Helsingin yliopistossa heitä opiskeli vuonna 1974 vajaa kymmenenkunta.⁵⁸²

Elettiin aikaa, jolloin Akatemian perinteinen opiskelija-aines oli muuttunut ja toisaalta työläistäustainen opiskelija-aines yleensäkin oli ikään kuin tienhaarassa. Monet heistä eivät tienneet, mihin suunnata opiskelemaan. Akatemia itsessään haki sekin uutta suuntaa. Opiskelijoiden sisäännotossa sen sijaan ei muutoksia tehty. Tältä osin sovellettiin 1970-luvun puolivälissä edelleen vanhoja kriteerejä, joiden mukaan osa hakijoista hylättiin etukäteen ”epäsäännöllisten elämäntapojen vuoksi”.⁵⁸³

Opiskeluinnon osalta suunta tuntui sentään vihdoinkin olevan parempaan päin, sillä lukuvuonna 1974–1975 enää ainoastaan neljä oppilasta jätti opintonsa kesken.⁵⁸⁴ Nämä kaikki lienevät keskeyttäneen omasta tahdostaan, sillä isompia järjestysongelmia ei kyseisen lukuvuoden aikana ilmennyt, mistä rehtori Kinnunenkin jakoi *Toveri*-lehdessä opiskelijoille kiitosta.⁵⁸⁵

Järjestyshäiriöt vähenivät, mutta ongelmana oli sen sijaan uusien opiskelijoiden löytäminen. Kansanopistoilla oli yleensäkin vaikeuksia saada opiskelijoita pitkille perusopijaksoille. Näin oli myös Akatemiassa, jossa viidennes oppilaspaikoista oli 1970-luvun puolivälissä täyttämättä. Vähentyneiden hakijamäärien vuoksi käytännössä kaikki opinhaluiset otettiin vuosikymmenen loppupuolella sisään. Ongelmana oli myös talous. Pitkät seitsemän kuukautta kestävät vuosikurssit tuottivat oppilaitokselle tappiota. Sen sijaan lyhytkurssien – joita nyt painotettiin entistä enemmän – laskelmointiin olevan taloudellisesti voitollisia. Asiasta oli myös ennakkotietoa Voionmaan opiston puolelta.⁵⁸⁶ Trendi oli muutenkin ilmeinen, sillä myös ammattiyhdistysopistojen puolella oli ryhdytty painottamaan lyhytkursseja.⁵⁸⁷

Eräs jatkuva este uusien oppilaiden hankinnassa oli Akatemian huono tunnettavuus. Tähän yritettiin aika ajoin saada parannusta. Eriytyisen pettyneitä Akatemiassa oltiin koko ajan työväenjärjestöjen passiivisuuteen opiskelijarekrytoinnissa. Akatemian oppilaan Asko Kukosen vuonna 1975 laatiman tutkielman mukaan ainoastaan alle kymmenen prosenttia opiskelijoista ilmoitti oppilaitokseen hakeutessaan saaneensa tiedon Akatemiasta nimenomaan työväenjärjestöiltä. Selvästi useimmin Akatemiasta tultiin tietoiseksi entisten opiskelijoiden tai Akatemian vuosikirjan välityksellä.⁵⁸⁸

Oppilasaines oli tavalliseen tapaan jatkuksessa. Lukuvuonna 1970–1971

Akatemian avajaiset lukuvuonna 1970–1971. Eturivissä opettaja Eenokki Tamminen sekä televisioviihteen pioneereinakin tunnettu espoolainen Trio Lehtelä: Helena ja Ritva Lehtelä sekä heidän isänsä Toivo Lehtelä. Viimeksi mainitun takana opettaja Ensio Kotiranta. TAK.

naisopiskelijat olivat ensimmäistä kertaa sitten sota-ajan enemmistönä, vieläpä selvällä lukumääräisellä erolla 56–43. Erityisesti lukiotason linja oli vahvasti naisvoittoinen, mutta se ei yksin selitä asiaa. Naisenemmistö jäi vielä tässä vaiheessa tilapäiseksi ilmiöksi, etenkin kun lukiotason linjasta luovuttiin. Vuosikymmenen lopussa jopa kaksikolmasosaa opiskelijoista oli miehiä. Alueellisesti selvästi suurin osa opiskelijoista tuli 1970-luvulla Uudeltamaalta, eikä muutosta tähän ole seuraavienkaan vuosikymmenien aikana enää koettu. Seuraavaksi eniten oli tulijoita Hämeen-, Kymen- sekä Turun ja Porin läänistä.⁵⁸⁹

Edellä mainitun Asko Kukkosen tutkimuksen mukaan lähes puolet Akatemian ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoista ilmoitti tarkoituksenaan olevan jatkossa pyrkiä yliopistoon, yleensä Tampereelle. Valmiudet yliopistoon pyrkimiseen olivat pa-

rantuneet huomattavasti yleisen koulutustason nousun seurauksena. 1970-luvun puolivälissä noin viidesosa opiskelijoista oli Akatemiaan tullessaan ylioppilaita ja noin 30 prosenttia oli suorittanut keskikoulun.⁵⁹⁰ Tuohon aikaan tapahtunut lukiotason linjan lopettaminen luonnollisesti laski hetkellisesti akatemialaisten keskimääräistä koulutustasoa. Poliittisesti järjestäytyneitä opiskelijoista oli 80 prosenttia ja ammatillisesti järjestäytyneitäkin lähes 30 prosenttia. Ensimmäisen vuosikurssin oppilaista melkein puolet olikin hakeutunut Akatemiaan suoraan työelämästä.⁵⁹¹

Perusoppijakson ensimmäisen ja toisen vuosikurssin opiskelijapaikkojen täyttämistä vaikeuksien vastapainona lyhytkurssien opiskelijamäärät olivat 1970-luvun lopussa mukavassa kasvussa. Koulutusta järjestettiin läpi vuoden. Lukuvuonna 1978–1979 yhteiskun-

nallisten opintojen ja järjestökoulutuksen kursseilla oli 654, kielikursseilla 125 ja pedagogisessa koulutuksessa 41 opiskelijaa. Se oli 15 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin.⁵⁹²

Niukkuuden aikaa

Kun Akatemia siirtyi uudelle vuosikymmenelle 1970-luvun alussa, uusi kansanopistolaki ja -asetus tuntuivat takaavan oppilaitokselle vakaan tulevaisuuden. Etenkin opetusmenojen osalta valtion tuki oli huomattava. Asiantila sai rehtori Väinö Liukkosen ilmaisemaan tyytyväisyytensä syksyllä 1970: ”Tekee mieli väittää, että jos kansanopistolaitos ei tämän jälkeen pysty suorittamaan merkittävää tehtäväänsä yhteiskunnassamme, ei synnä ole ainakaan liian pieni taloudellinen tuki.” Vuonna 1970 valtion tuki kattoi 66 prosenttia Akatemian menoista. Seuraavina vuosina tuen osuus supistui, niin että se oli vuonna 1973 pudonnut 59 prosenttiin. Asiaan vaikutti ennen kaikkea se, että koko Akatemian henkilöstö ei kuulunut valtionavun piiriin.⁵⁹³

Valtion huomattavasta tuesta huolimatta Akatemialla oli vaikeuksia juoksevien menojensa kattamisessa. Loppuvuodesta 1971 Liukkonen olisi halunnut Akatemian myyvän osakeita tilapäisen rahantarpeen tyydyttämiseksi. Johtokunta ei kuitenkaan tähän suostunut, vaan päätti ottaa lyhytaikaisen vekselin. Pientä helpotusta talouteen toi Onni Toivosen ja Raahesta testamentin kautta saadun Anna Penttilän omaisuuden realisointi.⁵⁹⁴ Akuutti rahapula pääsi kuitenkin vuoden 1972 aikana äitymään niin pahaksi, että Akatemian laskujen maksu viivästyi, eikä kaikkien lainojen lyhennyksiä kyetty ajoissa hoitamaan. Vekselilainoja oli lopulta parikin, ja myös Kansayhtiöltä oli otettava laina.⁵⁹⁵

Kireästä tilanteesta huolimatta Akatemia osallistui vuosikymmenen alussakin Huhtamäki-yhtymän osakeantiin. Osakehankintoja rahoitettiin lainavaroin. Lopulta oli kuitenkin pakko toimia toisinkin. Paine selviytyä velkojen kuoletuksista, korkojen maksusta sekä kiinteistöjen korjauskuluista muodostui niin suureksi, että johtokunta antoi huhtikuussa 1973 valtuutuksen myydä Huhtamäen osakkeita. Osakkeis-

Kurssitoiminnan määrällinen kasvu loi paineita saada lisää opetustiloja. Se ei kuitenkaan ollut yksinkertaista Akatemian taloudellisen tilanteen vuoksi.

ta toivottiin saatavan noin 60 markkaa kappaleelta, mutta kaupassa oli tyytyminen hieman yli 50 markan kappalehintaan. Myydyistä 2 000 osakkeesta kilahti pankkitilille reilut 101 000 markkaa. Kaupan ansiosta tilikauden 1973 tulos osoitti yli 800 000 markan taloudessa reilun 42 000 markan voittoa. Tulos oli siihen nähden hyvä, että vielä budjettia laadittaessa siinä oli ollut yli 220 000 markan vaje.⁵⁹⁶

Nuukuus olikin Akatemiassa jatkuvasti kunniaa, eikä hankinnoissa isommin pröystäilty. Lukuvuoden 1974–1975 alla opettaja Eenokki Tamminen sai valtuudet yhden piirtoheittimen hankintaan. Lisäksi rehtori Kinnunen lupasi tutkia budjetista, olisiko mahdollista hankkia vielä toinenkin.⁵⁹⁷

Asuntolassa pestään pyykkiä vuonna 1976. TAK.

Seuraavana vuonna Akatemia sekä osti että myi Huhtamäen osakkeita. Enemmän rahaa kului ostoihin, joten Kansallis-Osake-Pankista otettiin 420 000 markan laina. Kun Osuuspankki Yhteistueltakin saatiin 120 000 markan laina, Akatemian liikelaitoksilta ottamien lainojen kokonaismäärä nousi vuoden 1974 lopussa niukasti yli miljoonan markan. Samaan aikaan Akatemian vuotuiset menot olivat reilut 1,1 miljoonaa markkaa. Tilanne ei kuitenkaan ollut niin synkkä kuin äkkiseltään näytti, sillä sijoitukset tuottivat samana vuonna 200 000 markkaa.⁵⁹⁸ Sijoituksissa oli kyse ennen kaikkea Huhtamäen osakkeista. Niitä Akatemialla oli vuonna 1976 lähes 58 000 kappaletta. Osakkeiden nimellisarvo oli yli 900 000 markkaa, ja todellisen markkina-arvon saattoi vielä kertoa ainakin kolmella.⁵⁹⁹ Taloudellista tilannetta tarkasteltaessa pitää sitä paitsi muistaa, että korkea inflaatio söi 1970-luvulla tehokkaasti velkojen reaaliarvoa.

Valtionavun ohella oppilasmaksut olivat Akatemialle huomattava tulonlähde etenkin

kurssitoiminnan käynnistyttyä 1970-luvun puolivälissä. Kurssitoiminnan pyörittäminen muodosti lopulta sen käännekohdan, joka sai Akatemian talouden vuosikymmenen lopulla jälleen raiteilleen. Syy tähän oli yksinkertainen. Lyhytkursseista perityt opiskelijamaksut olivat päivää kohden 3–4 kertaa suuremmat kuin perusoppijaksolla, joten kurssilaisten määrän kasvaessa myös tuotot kasvoivat huomattavasti. Kun oppilasmaksujen tuotto oli vuonna 1974 vastannut 15 prosenttia Akatemian suurimmasta tulonlähteestä valtionavusta, vastaava osuus oli vuonna 1976 jo 26 prosenttia ja kaksi vuotta myöhemmin peräti 69 prosenttia. Viimeksi mainittuna vuonna oppilasmaksut muodostivat jo 35 prosenttia koko Akatemian tulopuolesta.⁶⁰⁰

Kurssimaksujen suuruus vaihteli huomattavasti eri kohderyhmillä ja eri kursseilla. Siinä missä eläkekurssin maksu vuonna 1978 oli 270 ja kielikurssin 470 markkaa viikolta (kahdelta viikolta 730 markkaa), SDP:n lähettämiltä kurssilaisilta perittiin 500 ja ay-liikkeen osanottajilta 700 markkaa viikolta.⁶⁰¹

Akatemian opettajisto 1970-luvun lopulla. Takana vasemmalta: Taisto Poikonen, Ensio Kotiranta, Eenokki Tamminen, Soili Sinervo ja Arvo Santonen. Edessä: Ulla Puro, Kari Kinnunen ja Hely Tuunanen. TAK.

Moderneja tiloja kaivataan

Huolimatta edellisen vuosikymmenen lisärakentamisesta Akatemialla ilmeni 1970-luvulla yhä tilantarvetta. Kesällä 1971 ilmaantui mahdollisuus ostaa maisteri Paul-Erik Öhmanin omakotitalo Akatemian välittömästä läheisyydestä. Kauppa oli niin houkutteleva, että Akatemia päätti tarttua tilaisuuteen. Talo tontteineen ostettiin pankkilainan turvin 150 000 markalla. Lainan vakuudeksi pantattiin Huhdamäen osakkeita. Akatemian palveluksessa talo sai Mäntylän nimen ja se osoitettiin vakinaiseen opettajistoon kuuluneen Siiri Liukkoselta virka-asunnoksi, koska tämä jäi puolisonsa Väinö Liukkoselta eläkkeelle siirtymisen johdosta ilman asuntoa.⁶⁰² Liukkoset asuivat Mäntylässä aina Siirin eläkkeelle pääsyyn saakka, jolloin tapahtui muutto Espooseen.⁶⁰³

Akatemialla oli 1970-luvulla edessään normaaleja pieniä rakennusten kunnostus- ja muutostöitä. Vuonna 1973 tehtiin päärakennuksessa huomattavia muutostöitä ja Tallilasta purettiin kokonaan rakennuksen itäpuolelta etelän suuntaan työntynyt tallin ja sikalan puoleinen siipi. Myös talonmiehen asunnon vieressä ollut pesuhuone remontoitiin asunnoksi ja muita Tallilan asuintiloja kunnostettiin. Muutostöiden jälkeen kaikissa Tallilan asunnoissa oli sähkölämmitys, WC ja lämmin-vesi.⁶⁰⁴

Kiinteistöille oli tähän aikaan tarjolla myös mielenkiintoista vuokratyötä. Ulko-ministeriön neuvotteleva virkamies, suurlähettiläs Joel Pekuri varasi alkuvuodesta 1973 Akatemiasta huoneistoja. Niitä oli tarkoitus käyttää lehdistön majoitukseen Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin (ETYK) ensimmäisen vaiheen yhteydessä kesällä 1973. Alkuvaiheessa puhuttiin jopa 3–6 viikon tilavarauksesta.⁶⁰⁵ Lopulta ETYK-tapaaminen jäi odotettua pienemmäksi, eikä Akatemian tiloille ollut käyttöä.⁶⁰⁶

Mikäli toimittajia olisi oppilaitokseen majoittunut, varsinaista luksusta ei olisi ollut tarjolla. Etenkin veden kanssa oli tähän aikaan ongelmia. Suihkuja saattoi käyttää ainoastaan muutamina päivinä viikossa ja nimenomaan vuonna 1973 yritettiin löytää keinoja alhaisen vedenpaineen korjaamiseksi. Opiskelijoiden

osalta puutteellinen hygieniatilanne parani, kun pesutiloja uudistettiin vuonna 1975. Viimeksi mainittuna vuonna Akatemia kytkettiin myös Kauniaisten kunnan uuteen vesi- ja viemäriverkostoon.⁶⁰⁷

Jokainen suoritettu rakennusurakka oli koettelemus Akatemian taloudelle. Esimerkiksi vuoden 1973 vesi- ja viemärintitöiden kustannukset olivat noin 50 000 markkaa. Positiivista oli se, että opiskelijoissa heräsi vielä kerran talkoohenki. Lukuvuoden 1974–1975 aikana opiskelijat intoutuivat remontoimaan ajan hampaan kuluttamia tiloja. Talkootyönä kunnostettiin uusi seurustelutila sekä ison asuntolan toisen kerroksen keittiö, joihin molempiin hankittiin myös kalusteet.⁶⁰⁸ Enemmänkin parannuksia olisi kaivattu, sillä Akatemian kanssa opiskelijoista kilpailevilla oppilaitoksilla oli usein käytössään huomattavasti modernimmat tilat. Rehtori Kari Kinnu-

Lemmenmajaksikin kutsuttu Akatemian huvimaja. TAK.

nen myönsikin *Toveri*-lehdessä vuonna 1976, ettei Työväen Akatemia tai Voionmaan opisto yltänyt palvelutasoltaan ay-liikkeen opistojen tasolle majoituksen tai ruoan suhteen.⁶⁰⁹ Kinnunen olisi voinut lisätä listaan vielä opetustilat, jotka nekin alkoivat Akatemiassa olla pahasti ajastaan jäljessä.

Kesti kuitenkin vielä muutaman vuoden, ennen kuin opetustiloihin saatiin oleellista kohenusta. Sillä välin Akatemian tontti sai kokonaan uuden ilmeen. Kuusimetsä oli aina Akatemian perustamisesta lähtien kuulunut olennaisena osana oppilaitoksen miljööseen ja painunut jokseenkin jokaisen opiskelijan sielunmaisemaan. Puusto oli kuitenkin pakko uusia, sillä se oli käynyt yli-ikäiseksi ja kärsi maannousemasienestä. Keväällä 1977 Akatemian tontilta raivattiin kuuset pois ja tilalle istutettiin lähes tuhat lehtipuuta ja pensasta. Kaadetut 1 600 kuusipuuta päätyivät teollisuuden raaka-aineeksi.⁶¹⁰ Hakkuiden jälkeen ke-

suunnitelman laati ylimetsänhoitaja Pentti Krogerus-Ritoniemi.⁶¹¹

Muutoksen seurauksena Akatemian tontista tuli aiempaa avarampi ja puistomaisempi. Kaikkia uusi pihasuunnitelma ei miellyttänyt. Itsekin Akatemiassa opiskelleen kansanedustaja Kaisa Raatikaisen on kerrottu muutoksesta kuultuaan todenneen, ettei hän enää jalallaan astuisi nuoruutensa tarveltyyn opinahjoon. Nopeasti uusi pihapiiri kuitenkin keräsi kiitosta, ja sisäministeriksi tultuaan Kaisa Raatikainenkin vieraili jälleen Akatemiassa.⁶¹²

Marraskuussa 1978 päästiin vihdoinkin käsiin uudisrakentamiseen. Kulutusosuuskuntien Keskusliiton arkkitehdin Kari Sinton suunnittelema kurssikeskus Tiiliriipi rahoitettiin suurelta osin valtion rakennusavustuksilla. Vuosina 1978–1979 valtio myönsi Akatemialle rakentamiseen ja peruskorjauksiin yhteensä 2,7 miljoonaa markkaa. Rahojen myöntämiseen myötävaikuttivat tehokkaasti SDP:n kansanedustajat ja suurten puolueiden

Vuonna 1979 valmistunut Tiiliriipi aloitti Akatemian tontin länsilaidan rakentamisen. TAK.

kesken vallinnut konsensus kansanopistojen tukemisesta. Työväenjärjestöjen toimihenkilöille ja aktiivijäsenille suunnattu kurssitoiminta taas oli lämmittänyt entisestään Akatemian suhteita työväenliikkeeseen, joten myös tältä taholta tukea löytyi. Akatemia sai Kunta-alan ammattiliitolta ja Liiketyöntekijäin Liitolta rakentamiseen 600 000 markkaa. Tuosta summasta 200 000 markkaa tuli lahjoituksina ja loppuosa edullisena lainana. Tiiliriihen rakennuskustannukset saatiin lopulta puristettua reiluun 2,3 miljoonaan markkaan, kiitos osin Helsingin alueella vallinneen ankaran rakennusalan kilpailun.⁶¹³

Alun perin Tiiliriiheä suunniteltiin Akatemian tontin etelärajalle, mutta asemakaavan määräykset estivät nämä kaavailut. Loppuliseksi sijoituspaikaksi tuli tontin länsireuna.⁶¹⁴ Kesällä 1979 valmistunut Tiiliriihi oli suunniteltu yhden lyhytkurssin opetus- ja majoitustarpeisiin. Sen 1005 neliön tiloihin tuli 20 kahden hengen asuinhuonetta, 116 neliön luokkatila, kaksi sauna, takahuone sekä ryhmätyöskentelyynkin soveltuneet seurustelutilat. Kaikki tilat oli suunniteltu niin, että myös liikuntarajoitteisilla oli niihin esteetön kulku. Tiiliriihen valmistuminen vapautti kaikki vanhat opetustilat jälleen perusoppijakson käyttöön. Valtion ra-

kennusavustusten ansiosta sekä hiljalleen kohentuvan talouden turvin Akatemia saattoi myös jatkaa muiden tilojen saneerausta.⁶¹⁵

Tiiliriihi merkitsi selvää kohennusta opetustiloihin, mutta ei vielä kokonaan pelastanut tilannetta. Uusien opetustilojen tarve oli 1980-luvulle tultaessa edelleen ilmeinen. Opettajankokouksen elokuussa 1979 tekemä listaus puutteista oli paljon puhuva: ”Opetustilat riittämättömät, ruokasali liian pieni sadan hengen ruokailua varten, keittiötilat ahtaat ja erityisesti vuosikurssien opiskelijoiden vapaa-ajan tilat puutteelliset.” Majoitustilatkin olivat niukat. Kun syksyllä 1979 opiskelua oli aloittamassa 87 opiskelijaa, heistä vain 81:lle oli siinä kohtaa tiedossa majoitustilat. Kuusi opiskelijaa sijoitettiin tilapäisesti opettajien työtiloihin Vanhaan Paratiisiin. Raamatulliseen sävyyn opettajankokouksen pöytäkirjassa todettiin heidän tulevan hädettäväksi Paratiisista heti, kun muualta vapautuu tilaa.⁶¹⁶

Tiiliriihen valmistuminen teki jälleen mahdolliseksi lisätä Akatemian opiskelijamääriä. Perusoppijakson uuden kulttuuritoiminnan linjalla aloitti 19 opiskelijaa, mutta varsinainen lisäys tuli kurssitoiminnan osalle. Lukuvuonna 1979–1980 lyhytkurssien opiskelijamäärä kasvoi edellisvuodesta yli 20 prosenttia.⁶¹⁷

Suunnaksi aikuiskoulutus

Suomalaisessa koulutuspolitiikassa ryhdyttiin 1980-luvulla puhumaan aiempaa enemmän aikuiskoulutuksesta. Tähän nähtiin oleva erityistä tarvetta työelämän vaatimusten kasvaessa. Työväen Akatemia oli harjoittanut aikuiskoulutusta oikeastaan perustamisestaan lähtien, mutta liikuen enimmäkseen yleissivistävällä tasolla. Vasta 1970-luvun puolivälissä käynnistynyt kurssitoiminta oli aloittanut varsinaisen aikuiskoulutuksen tuottamalla jo työelämässä oleville ihmisille heidän suoranaisesti ammatissaan tarvitsemaa koulutusta. Kulttuurilinjan mukaantulo 1970-luvun lopussa oli puolestaan ensimmäinen askel varsinaiseen ammattiin johtavaan koulutukseen.

Yhteisöllisesti Akatemia oli vahvasti kiinnittynyt sosialidemokratiaan ja ammattiyhdis-

tysliikkeeseen, mutta se joutui kurssitoiminnassaan kilpailemaan ammattiyhdistysliikkeen omien oppilaitosten kanssa. Akatemian piirissä hahmoteltiin oppilaitoksen toiminta-ajatus 1980-luvun alussa seuraavasti: ”Työväen Akatemian tehtävänä on yhteiskunnallisia koulutuspalveluja tuottamalla ylläpitää ja kehittää sosialidemokraattien yhteiskunnallisia, järjestöllisiä ja kulttuurillisia valmiuksia erityisesti nuorison, päätoimisten työntekijöiden ja luottamushenkilöiden keskuudessa.”⁶¹⁸

Läheisestä yhteistyöstä huolimatta SDP ei edelleenkään sanellut oppilaitoksen kehittämisen keskeisiä linjoja, vaan päätösvalta pysyi Akatemialla itsellään. Valittu tiiviimpi yhteys puolueeseen aiheutti kuitenkin omat ongelmansa. Se yllytti osaltaan porvarillista lehdis-

Henkilökunta vuorollaan opiskelemaisessa. Pedagogisessa seminaarissa tammikuussa 1978 opetusta kuuntelevat etualalla rehtori Kari Kinnunen ja vararehtori Aarni Tuominen. Heidän välistään näkyvät opettajat Helinä Karttunen ja Ritva Koivunen. TAK.

töä ja yliopistoväkeä kritisoimaan erityisesti Akatemian kulttuuritoiminnan linjan opetusta kulttuuriagitaatioksi. Rehtori Kinnusen mielestä nämä väitteet kuulostivat ikään kuin kaiulta IKL:n *Ajan Suunnan* 1930-luvun kirjoittelusta. *Toverilehden* kirjoituksessa Kinnunen kuvasi porvarilehdistön kritiikkiä heijastukseksi sen omasta, ahtaasta kulttuurikäsityksestä, tietämättömyydestä tai pelkästä poliittisesta ilkeilystä.⁶¹⁹

Tiiviimmällä yhteistyöllä SDP:n kanssa oli varjopuolensa. Julkisuuteen välittynyt kuva Akatemiasta vahvasti SDP-sidonnaisena oppilaitoksena näyttäisi 1980-luvun alussa vaikuttaneen negatiivisesti uusien opiskelijoiden rekrytointiin. Akatemialla olikin jälleen vaikeuksia uusien opiskelijoiden löytämisessä. Erityisesti ylioppilaat hakeutuivat selvästi ai-

empaa harvemmin Akatemiaan. Porvarillisiin kansanopistoihin verrattuna rekrytointi sujui huonosti, kun taas työväenliikkeen opistojen keskinäisessä vertailussa Akatemia menestyi parhaiten. Opettajiston keskuudessa laitettiin merkille myös varsin erikoinen ilmiö. Kun Akatemia ulkoapäin ja myös omassa viestinnässään rinnastui SDP:n ”puoluekouluksi”, kokivat jotkut sisään päässeet opiskelijat tämän puolestaan pettymykseksi, kun väitetty painotus ei noussutkaan esille varsinaisessa opetuksessa ja kasvatustyössä.⁶²⁰

Etenkin alkuvuodesta ja keväällä 1982 Akatemian opettajankokouksissa käytiin jatkuvasti keskustelua oppilaitoksen puoluesidonnaisuudesta ja siitä, kuinka ”puolueopistoimago” poistettaisiin. SDP-sidonnaisuutta ei kuitenkaan pidetty ainoana rekrytointin es-

Opettajakunta yhteispotretissa helmikuussa 1982. Takana vasemmalta: Ritva Koivunen, Soili Sinervo, Ulla Puro, rehtori Kari Kinnunen, Aarni Tuominen ja Pertti Pitkänen. Edessä vasemmalta Pentti Puoskari, Kari Virkkula, Päivö Puhakainen ja Helinä Karttunen. TAK.

teenä. Kontaktit maakuntiin olivat heikot, joten Akatemia ei enää tavoittanut näiden seutujen ylioppilaita. Akatemia ei tässä vaiheessa ylipäättään erityisemmin houkutellut ylioppilaita, koska useimmat heistä tähtäsivät jatko-opintoihin eivätkä katsoneet opiskelun Kauniaisissa hyödyttävän heitä. Parantaakseen tilannetta rehtori Kinnunen otti yhteyttä Helsingin yliopistoon selvittääkseen mahdollisuuksia yliopistollisten opintojen suorittamiseen Akatemiassa. Tämän mahdollisuuden toteutumista jouduttiin kuitenkin odottamaan vielä useita vuosia.⁶²¹

Yhtenä syynä Akatemiaa kohtaan tunnetun kiinnostuksen vähenemiseen pidettiin myös mainonnan väärää kohdentamista. Kun Akatemia aiemmin oli käyttänyt ilmoitteluunsa sitoutumattomia lehtiä, viime aikoina kohteena olivat olleet ainoastaan työväenlehdet. Ylipäättään avoimesti korostettu SDP-sidonaisuus koettiin rasitteeksi ja se tuli nyt tiensä

päähän. Apulaisrehtori Siiri Liukkonen kiteytti asian opettajankokouksessa syyskuussa 1982: ”Akatemian luonteessa ei ole tapahtumassa suuria muutoksia, nyt palataan ehkä ennalleen muutaman vuoden tiukan puoluekouluvaiheen jälkeen.”⁶²²

Myös itse opetusta oli reivattava uudelleen. Nimenomaan ylioppilaiden tarpeita ajatellen ensimmäisen vuosikurssin lukusuunnitelmaa uudistettiin lukuvuodeksi 1983–1984. Pakollisista aineista pudotettiin pois järjestöoppi. Rekrytoinnissa tapahtuikin 1980-luvun puoliväliin mennessä käännös parempaan. Ensimmäisen vuosikurssin hakijamäärät palautuivat ”kohtuulliselle tasolle”, kuten opettajankokous asian toukokuussa 1985 ilmaisi. Sen sijaan toisen vuosikurssin hakijamäärät jättivät edelleen hieman toivomisen varaa. Toiselle vuosikurssille hakeuduttiin ensimmäisen vuosikurssin lisäksi lähinnä Kiljavalta.⁶²³

TSL:n Pentti Järvinen vastaanottaa venäjän kielen kesäkurssin opettajia Moskovan junasta. TAK.

Myös Työväen Akatemian aikuiskoulutuksen selvin toimintamuoto, kurssitoiminta, oli 1980-luvun alussa tilapäisesti laskusuunnassa. Tämä oli Akatemian kannalta erityisen huolestuttavaa, sillä kurssitoiminnan osuus koulutuspäivistä oli kolmasosa ja sillä oli huomattavan suuri taloudellinen merkitys. Kielikurssit olivat kyllä edelleen nousussa, mutta vastaavasti yhteiskunnallinen kurssitoiminta väheni.⁶²⁴ Kielikurssien suosiota lisäsi ennen kaikkea hyvin vetänyt idänkauppa. Siinä missä Akatemian opiskelijakunnassa naiset saavuttivat yhä vahvemman aseman, venäjän kielen opiskelijoiden joukossa oli paljon idänkauppaa harjoittavia liikemiehiä.⁶²⁵

Suurta suosiota saavuttivat kielten viikonloppukurssit, jotka oli aloitettu venäjän kielessä vuonna 1981. Tässä opintomuodossa kieliä opiskeltiin usean viikonlopun sarjana. Viikonloppukurssien kielitarjontaa laajennettiin vuonna 1983 ottamalla mukaan englantia, italia

ja ranska. Vuosikymmenen kuluessa mukaan tulivat vielä espanja, saksa ja ruotsi. Erityisesti Tiiliriiden valmistuminen vuonna 1983 teki mahdolliseksi kesän kielikurssien kasvattamisen.⁶²⁶

Kielikurssien ohella toinen 1980-luvun alun menestyjä oli kulttuuritoiminnan linja. Kiinnostus tätä koulutuslinjaa kohtaan oli jatkuvasti suurta ja myös ensimmäiset tiedot linjalaisten sijoittumisesta työelämään olivat kohtuullisen hyviä. Kaksivuotinen kulttuurilinjan opetus oli alkanut vuonna 1979 kolmessa kansankorkeakoulussa: Työväen Akatemiassa, Sirola-opistossa ja Alkio-opistossa. Kun syksyllä 1982 selvitettiin vuotta aiemmin valmistuneiden sijoittumista työelämään, kaikista kolmesta opistosta valmistuneista ainoastaan kolmannes oli sijoittunut kuntien tai yleensä kulttuuritoimen palvelukseen. Akatemia menestyi kuitenkin vertailussa selvästi kilpailijoitaan paremmin, sillä sieltä valmistu-

Työväen Akatemian lauluryhmä Maailmanpyörä esiintyy toveripäivillä keväällä 1983. Kuva Ari Rapo. TAK.

neista sijoittui yli 60 prosenttia.⁶²⁷ Jatkossa kilpailu kiristyi edelleen, sillä vuoteen 1981 mennessä kaksivuotisia kulttuuritoiminnan linjoja oli perustettu jo kymmeneen kansanopistoon.⁶²⁸

Työväen Akatemian opetuksen haluttiin 1980-luvun alkupuolella suuntautuvan yhä enemmän aikuiskoulutukseen. Tähän tunnettiin tarvetta oppilaitoksen sisällä, mutta siihen Akatemiaa pyrittiin ohjaamaan myös ulkopuolelta. Akatemiassa tähdättiin aikuiskoulutukseen jopa siinä määrin, että 1980-luvun lopussa arveltiin syntyvän tarvetta järjestää päivähoitoa opiskelijoiden lapsille.⁶²⁹ Kaikkein selvimmin aikuiskoulutusta edusti Akatemiassa laaja kielikurssitoiminta, kun sen sijaan järjestökoulutus osoitti hiipumisen merkkejä. Kuitenkin juuri ammattijärjestöjen taloudellinen tuki aikuiskoulutukselle olisi jatkossakin ollut välttämätöntä. Ainoastaan sen avulla työelämässä olevat saattoivat irrottautua pidemmäksi aikaa opiskelun pariin.

Perusoppijaksolla opiskelleista osa oli tuoreita ylioppilaita, toiset taas vanhempia usein

työelämän piiristä Akatemiaan tulleita. Yhä useammille ylioppilaille Akatemiasta oli tullut ponnahduslauta yliopistoon pyrittäessä. Nämä opiskelijat mielsivät Akatemian eräänlaiseksi preppauskursiksiksi yliopistojen yhteiskunnallisiin tiedekuntiin pyrittäessä. Ylioppilaiden osuus Akatemian opiskelijoista ylsi 1980-luvun puoliväliin tultaessa yli puoleen. On makuasia, luonnehtiiko tuoreita ylioppilaita aikuisopiskelijoiksi. Samaan aikaan, kun etenkin ensimmäinen vuosikurssi palveli monelle opiskelijalle jatko-opintoihin valmentavana ponnahduslautana, työelämästä tulevien aikuisopiskelijoiden osuus Akatemiassa pysyi edelleen korkeana muihin kansanopistoihin verrattuna.⁶³⁰ Vararehtori Aarne Tuominen luonnehti vuonna 1986 Akatemian opiskelijoita yleisellä tasolla:

”Perusoppijaksolla hän on n. 25-vuotias, perheetön, työelämää kokenut mies tai nainen, kurssilaisena hän on kymmenen vuotta vanhempi, useimmiten perheellinen ja työelämän kokemuksen lisäksi järjestötoimintaan osallistuva, tässä tapauksessa useammin mies kuin

*nainen. Olkoon miten hyvänsä, yhdellä sanalla voidaan sanoa: aikuisopiskelija.*⁶³¹

Oppilaitoksensa perinteet tuntien, ja myös korostaakseen eroa muihin kansanopistoihin, Tuominen ei kuvauksessaan painottanut Akatemiaakin kohdannutta ylioppilastulvaa. Tosi-asia kuitenkin oli, että lukuvuoden 1986–1987 ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoista kaksikolmasosaa oli 21-vuotiaita tai tätä nuorempia, useimmat heistä enemmän tai vähemmän tuoreita ylioppilaita.⁶³² Merkilläpantavaa

1980-luvun kuluessa oli myös opiskelijakunnan muuttuminen selkeästi uusmaalaiseksi. Yhä harvempi oppilas saapui enää Akatemiaan kauempaa Suomesta. Taustalla vaikutti epäilemättä väestön pakkautuminen pääkaupunkiseudulle ja koulutusmahdollisuuksien yleinen lisääntyminen valtakunnantasolla. Kun oppilaat tulivat yhä lähempää, monet heistä eivät enää asuneet Akatemiassa. Syksyllä 1987 aloitaneista opiskelijoista 24 eli noin 30 prosenttia asui Akatemian ulkopuolella.⁶³³

Uudistukset opetustarjonnassa

Jokaisella ajalla on omat valtavirtauksensa. Euroopassa nousi 1980-luvulla vahvasti esille rauhaliike ja ydinaseiden vastustus. Uusien yhdysvaltalaisen ydinaseiden sijoittamista Eurooppaan kritisoitiin laajalti. Selvästi vähemmän huomiota kiinnitettiin Neuvostoliiton varustautumiseen idässä. Julkisessa keskustelussa pinnalla oli 1970-luvun tapaan myös erilaisten diktatuurien vastustaminen kolmannessa maailmassa sekä kehitysmaiden tilanne yleensäkin. Työväen Sivistysliitonkin ohjelmassa oli vuodesta 1982 lähtien kansainvälisyyskasvatus, rauhan kysymykset ja kehitysyhteistyö.⁶³⁴

TSL:n teemoista etenkin kansainvälisyys ja kehitysmaat olivat 1980-luvulla vahvasti näkyvillä Akatemiassakin, eikä rauhanaatettaakaan unohdettu. Opiskelijoiden voidaan katsoa uineen hyvin ajan valtavirrassa julistaessaan Akatemian lukuvuoden 1982–1983 aikana ydinaseettomaksi alueeksi tai pitäessään syömälakkoa Salvadorin vapautusliikkeen hyväksi vuonna 1981.⁶³⁵ Solidarisuudesta ja rauhanaatteen kannatuksesta huolimatta opiskelijoiden kiinnittyminen poliittisiin ryhmiin oli 1980-luvulla muun yhteiskunnan tavoin selvästi vähenemässä. Vuonna 1984 noin puolet opiskelijoista oli rehtori Kinnusen arvion mukaan kaaderisosalidemokraatteja ja loput hyvinkin erilaisten aatteiden kannalla. Aikakaudelle ei ollut erityisen muodikasta olla poliittisesti sitoutunut, kuten Kinnunen asian tuohon aikaan ilmaisi.⁶³⁶

Vielä 1970-luvulla Työväen Akatemia oli rakentanut kansainvälisiä kontaktejaan ennen

kaikkea Pohjoismaihin ja Neuvostoliittoon. Molemmilla tahoilla kanssakäyminen ulottui arkiseen koulutusyhteistyöhön saakka. Pohjoismaista suhteet olivat tiiviit ennen kaikkea Ruotsiin. Sikäläinen työväenliikkeen koulutus oli pitkään ollut Akatemialle eräänlaisen esikuvan asemassa. Ruotsalaisten kanssa järjestettiin yhteistä opettajien täydennyskoulutusta ja ammatillisen keskusjärjestön LO:n koulun vieraileva kielten opettaja oli useina vuosina läsnä Akatemian kesäisillä intensiivikursseilla. Pedagoginen vaihto LO:n ja Ruotsin työväen sivistysliiton ABF:n suuntaan oli vilkasta. Yksittäisistä oppilaitoksista yhteistyö oli tiiveintä Runo Folkhögskolanin kanssa. Linköpingin yliopistolla ja Akatemialla oli lähes vuosikymmenen ajan yhteistyötä opettajakoulutuksen saralla.⁶³⁷

Neuvostoliittoa itäisenä naapurina ei sopinut myöskään unohtaa. Akatemiassa harjoitettu kielten intensiivikoulutus sai joka kesä opettajikseen useamman neuvostoliittolaisen kielipedagogin. Kieliopetuksen lisäksi Akatemia tutustutti suomalaisia ja myös ruotsalaisia neuvostopedagogiikkaan. Merkittävä tapahtuma oli, kun Neuvostoliiton pedagogisen tiedeakatemia varapresidentti Antonina Hripkova piti Akatemiassa viikon kestäneen neuvostopedagogiikan seminaarin.⁶³⁸

Käytännön työssä kasvavaa kansainvälisyyttä edustivat 1980-luvun alussa ennen kaikkea Akatemian Kypoksen ja Norjan projektit. Mallia uuteen toimintatapaan saatiin Pohjoismaista ja Kiljavan ammattiyhdistysopiston Portugaliin tekemästä matkasta. Akatemian

Kulttuurilinjan projektimatka syyskuussa 1982 suuntautui Inariin. Vaellusta tehtiin Lemmenjoen maastossa. Kuva: Pertti Pitkänen. TÄK.

toisen vuosikurssin oppilaat matkasivat vuonna 1980 Kyprokselle tutustukseen eurooppalaisena kehitysmaana pidettyyn isäntämaahan. Koska Akatemian mahdollisuudet tukea rahallisesti viikon kestänyttä matkaa olivat rajalliset, opiskelijat joutuivat itse hankkimaan osan rahoituksesta. Kyproksella akatemialaisten vierailua isännöi SDP:n kyproslainen veljesjärjestö EDEK.⁶³⁹

Kyproksen matka vuonna 1980, seuraavana vuonna tehty Norjan matka sekä tutustuminen sosialistiseen Unkariin olivat myös uudenlaisen opetusmenetelmän projektiopiskelun pilottihankkeita. Ulkomaanmatkat nielivät kuitenkin varoja, joten seuraavina vuosina projektityöt keskittyivät kotimaan maanperälle. Nyt tutkittiin Pohjois-Karjalan elämänmenoa Nurmeksen ja Lieksan alueella sekä yhteiskunnallista rakennemuutosta Vihdissä ja Pohjassa.

Vielä yksi uusi aluevaltaus tehtiin, kun Akatemia valittiin 13 muun kansanopiston

joukossa siviilipalvelusmiesten palveluspaikaksi vuoden 1987 alusta lähtien. Valittujen kansanopistojen joukossa oli laaja kirjo opistoja. Joukkoon alun perin otettua Sirola-opistoa valtio ei kuitenkaan lopulta kelpuuttanut mukaan. Työvoimaministeriön osastopäällikön Holger Qvickin mukaan Sirola-opisto pudotettiin pois, koska se oli puolueopisto.⁶⁴⁰ Kahdeksanviikkoinen siviilipalvelusmiesten koulutus käynnistyi Akatemiassa 12. lokakuuta 1987.⁶⁴¹

Siviilipalvelusmiesten koulutus ei kuitenkaan muodostunut Akatemiassa pitkäaikaiseksi toimintamuodoksi. Akatemiassa suhtautuminen koulutusjakson hyötyihin oli alusta lähtien epäilevää. Koulutuksen kääntyessä lopuilleen vuonna 1989 aiheesta laadittiin varsin kriittinen muistio, jossa todettiin toiminnasta saadut hyödyt varsin vähäisiksi. Kurssien järjestäminen aiheutti Akatemialle paljon byrokratiaa mutta tuotti henkilökunnalle ainoastaan vähän opetusvelvollisuuden täytettä.

Arvovaltaista joukkoa Akatemian 60-vuotisjuhlassa vuonna 1984. Eturivissä vasemmalta rehtori Kari Kinnunen, kouluhallituksen pääjohtaja Erkki Aho, entinen rehtori Väinö Liukkonen, ympäristöministeri Matti Ahde sekä kansanedustaja ja Akatemian johtokunnan puheenjohtaja Paavo Lipponen. Kuva: Pekka Kinnari/TAK.

Rahaakaan koulutus ei suuremmassa määrin kassaan tuonut.⁶⁴² Akatemian oli siten helppo tehdä ratkaisu siviilipalvelusmiesten koulutusjaksosta luopumisesta.

Siviilipalvelusmiesten koulutus jäi lopulta vain pieneksi sivujuonteeksi Akatemian toiminnassa, joskin sitä voitiin perustella rauhankasvatuksella. Jo ennen siviilipalveluskoulutuksen aloittamista Akatemiassa oli hahmottumassa uusi opintolinja. Valtion kehitysyhteistyömäärärahat olivat 1980-luvun taitteessa voimakkaassa kasvussa. Vuonna 1977 Suomi oli tehnyt periaatepäätöksen virallisen kehitysyhteistyöavun osuuden kasvattamisesta bruttokansantuotteen 0,16 prosentista 0,32 prosenttiin. Ripeän talouskasvun vuosina tämä tavoite lähestulkoon myös saavutettiin.⁶⁴³

Suomalaisten aktiivisuus ja kiinnostus kehitysyhteistyötä kohtaan oli laajemminkin kasvussa. Toukokuussa 1983 nimitetty Kalevi Sorsan IV hallitus oli edelleen nostamassa ke-

hitysyhteistyömäärärahoja ja samalla kansalaisaktiivisuus voimistui. Vanhalla ylioppilastalolla perustettiin 4. maaliskuuta 1985 Kehitysyhteistyön palvelukeskus ry (Kepa), johon seuraavina vuosina liittyi noin 80 kansalaisjärjestöä. Kepa pyrki edistämään kansainvälistä kehitysyhteistyötä lähettämällä kehitystyöntekijöitä Sambiaan, Nicaraguaan ja Mosambikiin.⁶⁴⁴ Työväen Sivistysliitolla puolestaan oli 1990-luvun alusta lähtien kehitysyhteistyöprojektit Nicaraguassa ja Kwanza Sulin pakolaisleirillä Angolassa.⁶⁴⁵

Valtion lisääntyneen kiinnostuksen ja Kepan kaltaisten yhteiskunnallisten toimijoiden välityksellä kehitysyhteistyön saralla näytti avautuvan uusia työtehtäviä. Työväen Akatemiassa oli samaan aikaan tarvetta löytää uusia koulutusmuotoja. Kurssitoiminnan volyymi oli tässä vaiheessa hieman laskusuunnassa. Pudotusta lukuvuoden 1984–85 jälkeen oli kymmenen prosenttia. Kielet vetivät, mutta

Liikeliiton sosiaalipolitiikan kurssilaisia lokakuussa 1983. Vasemmalla opettaja Pertti Pitkänen ja edessä Kari Virkkula. TAK.

yhteiskunnallinen kurssitoiminta ei. Syyskuussa 1985 opettajankokouksessa todettiin SDP:n olevan tiettävästi lopettamassa internaattikoulutuksensa Akatemiassa.⁶⁴⁶

Vallinneessa tilanteessa Akatemialle oli luontevaa ja välttämätöntäkin elää ajassa ja pohtia uuden opintolinjan perustamista. Joulukuussa 1985 rehtori Kari Kinnunen ja vararehtori Aarni Tuominen tapasivat Akatemiassa SDP:n kansainvälisen asioiden sihteerin Lauri Kankaan ja TSL:n kehitysyhteistyösihteerin Seppo Ylisen. Tapaamisessa pohdittiin kansainvälisen linjan perustamista ja otettiin asiaan myönteinen kanta. Kun vielä Akatemian johtokunnan puheenjohtaja Paavo Lipponen ilmaisi tukensa hankkeelle, Kauniaisissa oli aika ryhtyä toimeen.⁶⁴⁷

Syksyllä 1986 Akatemiassa käynnistyi – samaan aikaan kahden muun kotimaisen kansanopiston kanssa – ensimmäisenä Pohjoismaissa kansainvälisen toiminnan ja kehitysyhteistyön opintolinja. Linjan opetus oli yleisivistävää, mutta se tähtäsi käytännön kehitysyhteistyössä tarvittavien valmiuksien luomi-

seen. Keskeisellä sijalla olivat kansanväliseen politiikkaan ja talouteen liittyvät kysymykset sekä kulttuuri ja historia. Kielistä opiskeltiin englantia sekä ranskaa tai espanjaa. Uusi linja herätti suurta kiinnostusta ja hakemuksia tuli lähes sata. Opiskelijakunta oli varsin naisvaltaista, sillä ensimmäisen lukuvuoden 20 oppilaasta ainoastaan kolme oli miehiä. Yli puolet oppilaista oli ylioppilaita ja muista osalla oli terveydenhuoltoalan tai kaupallisen alan koulutus. Uuden linjan ensimmäiset opintomatkat suuntautuivat Nicaraguaan, Sambiaan ja Uruguayhyn.⁶⁴⁸

Kansainvälisen linjan ensimmäiset opiskelijat löysivät valmistuttuaan hyvin paikkansa. Vaikka linjalla ei ollutkaan ammatillista statusta, ensimmäisen linjan (1986–1988) opiskelijoista kolme neljäsosaa sijoittui parin vuoden sisällä erilaisiin kehitysyhteistyöprojekteihin.⁶⁴⁹

Näihin vuosiin ajoittui vielä yksi merkittävä muutos Akatemiassa. Kulttuuritoiminnan linja muuttui syksystä 1987 lähtien kouluhallituksen alaiseksi ammatilliseksi kulttuurisih-

Atk-opetusta 1980- ja 1990-luvun taitteessa. Käytössä ovat Macintosh-laitteet. TAK.

teen linjaksi. Sen mukaan Akatemian antama koulutus antoi opiskelijoille kelpoisuuden kunnallisen kulttuurisihteerin ja -ohjaajan virkoihin. Aiemman kaksivuotisen opiskelun sijaan linjan koulutus oli jatkossa peruskoulupohjaisille opiskelijoille nelivuotinen ja yliopilaspohjaisille opiskelijoille kolmivuotinen.⁶⁵⁰ Muutoksessa julkisen vallan valvonta ja ohjaus lisääntyivät, samoin myös rahoitus. Jatkossa kouluhallituksen ohjeet sanelivat varsin tarkkaan oppiaineiden laajuuden ja myös opetuksen sisällön.⁶⁵¹

Pitkään toivelistalla olleen avoimen yliopiston opiskelun suhteen Akatemia sai vihdoin pään auki. Vuosien mittaan elintärkeäksi Akatemialle käyvän opintosuunnan avaus oli vielä varsin vaatimatonta. Tammikuusta 1988 lähtien Akatemiassa oli mahdollista suorittaa Helsingin yliopiston tutkintovaatimusten mukaiset kymmenen opintoviikon approbaturopinnot yleisessä valtio-opissa. Yliopiston ni-

meämiin opettajiin kuuluivat myös Akatemian omat valtio-oppineet Pentti Puoskari ja David Seligson.⁶⁵² Puoskari siirtyi pian tämän jälkeen pois Akatemiasta ja toimi myöhemmin SDP:n suunnittelusihteerinä ja valtionvarainministeriön vanhempana budjettisihteerinä.

Päättävä 1980-luku oli väistämättä merkinnyt SDP:n Akatemialta tilaaman koulutuksen hiipumista. Toiminta sammahti ensimmäisen kerran jo vuonna 1986. Keväällä 1988 koettiin vielä pieni valon pilkahdus, kun Eero Kärkkäinen ja Aarni Tuominen onnistuivat ”murtamaan vuosien padon” ja saivat järjestetyksi Akatemiaan kahdeksan kunnallispoliitikon viikonloppukurssia.⁶⁵³ Jo saman vuoden syksyllä Akatemiassa jouduttiin kuitenkin toteamaan väistämätön tosiasia: puolueen tilaamat kurssit olivat jäämässä kertakäyttötavaraksi, eikä jatkoa tuntunut olevan odotettavissa.⁶⁵⁴ Näin myös kävi. Koulutuksellinen yhteistyö niin puolueen kuin ammattiyh-

distysliikkeen kanssa oli tulossa tiensä päähän. Sen varaan ei enää voitu laskea. Rehtori Kinnunen summasi Akatemian tulevaisuudenvision 1990-luvulle siirryttäessä:

*”Näyttää ilmeiseltä, että 90-luvun koulutuksen tarpeet johdetaan enemmän yksilöiden ja kansalaisten omista koulutusmotiveista kuin järjestöjen ja kollektiivien ’rationaalisista’ koulutus suunnitelmista. 90-luvun aikuiskoulutuksen polttopiste kohdentuu yksilöön.”*⁶⁵⁵

Akatemian 1980-luvulla kokemat muutokset olivat olleet huomattavia. Oppilaitoksen vanha ydin, yhteiskunnallisesti suuntautunut perusoppijakso, käsitti 1980-luvun puolivälissä enää neljänneksen oppilaitoksen toiminnasta. Kiinnostus yhteiskunnallista linjaa kohtaan väheni huomattavasti. Vielä 1980-luvun puolivälissä hakijoita oli vuosittain noin 80, mutta vuosikymmenen loppupuolella enää nelisenkymmentä. Opettajakunnassa kallistuttiin tämän jälkeen sille kannalle, että opetuksessa tuli siirtyä ”luokattoman lukion” -malliin. Jatkossa ainoastaan äidinkieli ja yksi vieras kieli olivat pakollisia. Loput aineet opiskelija saattoi valita vapaasti oman suuntautumisensa mukaisesti.⁶⁵⁶

Kokonaisuudessaan Akatemian koulutus-toiminnan volyymi oli 1980-luvulla kasvanut merkittävästi ja se oli tapahtunut ennen kaikkea kurssitarjonnan lisääntymisen kautta. Kun vuosittainen opiskelijaviikkojen määrä oli 1970-luvun puolivälissä liikkunut vajaan 3 000 paikkeilla, nousi se 1980-luvun alkuvuosina yli 4 000:een ja vuosikymmenen lopulla jo noin 5 500 opintoviikkoon.⁶⁵⁷

Tietokoneet tekivät myös hiljalleen tuloaan opetukseen. Vuoden 1983 lopussa opettajankokouksessa todettiin Akatemian ryhtyvän varautumaan tietokoneiden käyttöön niin opetuksessa kuin kansliatyössäkin. Jo tässä vaiheessa Paavo Lipponen johtokunnan puheenjohtajana esitti atk-opetuksen tuomista Akatemiaan omana oppiaineena.⁶⁵⁸ Aivan näin nopeasti kaikki ei kuitenkaan käynyt. Vasta loppuvuodesta 1988 Akatemiaan ryhdyttiin tilaamaan atk-laitteita sekä tekemään johdotustöitä. Seuraavan vuoden alussa atk-verkko alkoi opettajien ja toimiston osalta olla fyysisesti valmis.⁶⁵⁹ Kun vielä saatiin atk-luokka Macintosh-koneineen, saattoivat opettajat Matti Lah-tinen ja Liisa Ilomäki aloittaa opiskelijoiden atk-opetuksen lukuvuonna 1989–1990.⁶⁶⁰

Aivoriihi rakennuskannan kruunuksi

Vielä 1970-luvun alkupuolella Akatemian talous oli rakentunut kolmen keskeisen tulolähteen varaan. Valtionavun osuus oli noin 60 prosenttia, opiskelijamaksut 20 prosenttia ja pääomatulot eli Huhtamäki Oy:n osinkotulot 10 prosenttia. Kurssitoiminnan kasvu lisäsi kuitenkin huomattavasti Akatemian omarahoitusta.⁶⁶¹ Koko kurssitoiminta ei ollut valtionavun piirissä, mutta tilannetta paransi vuoden 1984 alussa voimaan astunut uusi kansanopistolaki. Sen mukaan kolmipäiväiset kurssit hyväksyttiin kansanopistokursseiksi.⁶⁶²

Varoja tarvittiin 1980-luvulla normaalin toiminnan pyörittämisen lisäksi jälleen kerran huomattavaan rakennustoimintaan. Valtiovalan tuki oli merkittävää, mutta omarahoitustakin kaivattiin. Puolueiden konsensusratkaisut rahoituksen suhteen oli entistäkin helpompi viedä poliittisesti läpi, kun myös Kokoomus oli saanut oman kansanopistonsa Paasikivi-Opis-

ton vuonna 1980. Samana vuonna valtio myönsi Akatemialle 600 000 markan rakennusavustuksen, jonka turvin remontoitiin päärakennuksessa sijaitseva keittiö sekä saneerattiin ja laajennettiin ruokasali.⁶⁶³ Kolmena seuraavana vuonna Akatemia sai valtiolta rakennusavustusta yhteensä 2 450 000 markkaa. Nämä rahat varattiin edessä olevaan uudisrakentamiseen. Sitä ennen toteutettiin vanhan Paratiisin opiskelijahuoneiden muuntaminen opettajien työtiloiksi vuonna 1981. Talonmiehen asunto siirrettiin samaan aikaan pieneen asuntolaan.⁶⁶⁴

Sittemmin Aivoriihen nimen saanutta uudisrakennusta kaavailtiin aluksi kirjaston eteläpuolelle. Aikeet törmäsivät kuitenkin Kauni-aisten kaupungin eriävään kantaan, sillä kaupungin kaavaluonnoksessa kirjaston etelä-puoli oli varattu lähivirkistysalueeksi.⁶⁶⁵ Akatemian ei lopulta auttanut muu kuin rakentaa Aivoriihi Tiiliriihen viereen Asematien ja Van-

han Turuntien väliseen kulmaukseen. Monesti kärkeäseenkin sävyyn kirjoittanut rehtori Kinnunen ilmaisi kantansa Kauniaisten kaupungin kanssa käytyihin kiistoihin varsin sarkastiseen sävyyn:

*”Opiston hallinnon keskeisimmäksi lähi-vuosien tehtäväksi tulee taistelu sosialismia vastaan. Kauniaisten kaupunki on nimittäin kaavoittamassa kolmanneksen opiston kuuden hehtaarin tontista kunnalliseksi lähivirkistys-alueeksi. Sosialismi on siis levinnyt jo Kauniaisiinkin, jopa Työväen Akatemian tontille ja kaiken lisäksi porvareiden toimesta.”*⁶⁶⁶

Prosessin lopputulos oli kuitenkin vähemmän sosialistinen: Jo aiemmin rakennuskieltoon asettamansa ja nyt lunastamansa alueen vastineeksi kaupunki nosti rakennusoikeutta ja luovutti Akatemialle kaksi tonttia, mikä osaltaan mahdollisti oppilaitoksen myöhemmän lisärakentamisen.⁶⁶⁷

Aivoriihi, Akatemian historian suurin yksittäinen rakennushanke, toteutettiin alkupe-
räisestä suunnitelmasta hieman viivästyneenä vuonna 1983. Tiiliriihen kylkeen kohosi 784 m²:n opintotilarakennus. Aivoriihessä oli kaksi suurta luokkahuonetta, yksi luokkahuone lyhytkursseja varten sekä kolme suurempaa ryhmätilaa. Isot luokkahuoneet olivat yhdistettävissä toisiinsa, jolloin tilasta muodostui 210 m²:n juhlasali. Rakennuksessa oli vielä muitakin tiloja, muun muassa opettajainhuone ja valokuvalaboratorio.⁶⁶⁸ Akatemia vastaanotti uuden rakennuksen lokakuussa 1983.⁶⁶⁹

Samaan aikaan Aivoriihen rakentamisen kanssa toteutettiin pienen asuntolan korottaminen yhdellä kerroksella. Aivoriihestä ja pienen asuntolan lisäkerroksesta saatiin kaikkiaan 1 318 m²:n suuruiset lisätilat, joiden päälle tuli vielä väestönsuoja. Näiden kaikkien rakentaminen maksoi Akatemialle 6,9 miljoonaa.

Akatemian rakennuskanta täydentyi vuonna 1983 Aivoriihellä. TAK.

naa markkaa. Valtionavun lisäksi ammattiliitot tukivat rahoitusta 1,35 miljoonalla markalla. Tästä summasta osa tuli Akatemialle lahjoituksina ja loppu edullisina lainoina. Akatemian katettavaksi jäi tämän jälkeen vielä kolmen miljoonan markan osuus, josta summasta 1,5 miljoonaa markkaa kuitattiin pankkilainalla. Akatemian omarahoitusta oli varmistamassa Huhtamäki Oy:n osakkeiden suotuissa kurssikehityksissä 1980-luvun alussa. Rahoittaakseen rakentamista Akatemia myi Huhtamäen osakkeita keväällä 1983. Osakemyynnistä kertyi kaikkiaan 1,5 miljoonaa markkaa.⁶⁷⁰

Akatemian ja muiden suuria puolueita lähellä olevien kansanopistojen rakennustuet nousivat tähän aikaan myös julkiseen keskusteluun. *Helsingin Sanomat* julkaisi heinäkuussa 1983 artikkelin, jossa kerrottiin neljää suurta puoluetta lähellä olevien kansanopistojen saaneet viimeisen kymmenen vuoden aikana rakennusavustusta yhteensä 28 miljoonaa markkaa. Artikkelin laatimiseen *Hel-*

singin Sanomia lienee kannustanut hieman aiemmin julkisuuteen tullut tieto tamperelaisen toimitusjohtajan tekemästä kantelusta. Toimitusjohtaja oli pyytänyt oikeuskansleria tutkimaan puolueopistoille jaettuja rakennusavustuksia sekä Raha-automaattiyhdistyksen tuotosta myönnettyjä avustuksia.⁶⁷¹ Lehtikirjoittelua jatkui syksyyn saakka. Akatemian puolesta kantaa otti erityisesti entinen akatemialainen, *Suomen Sosialidemokraatin* päätoimittaja Aimo Kairamo. Myös Paavo Lipponen kirjoitti vastineensa *Helsingin Sanomille*.⁶⁷²

Lehtikirjoittelussa oli otettu kantaa myös Akatemian varallisuuteen. *Helsingin Sanomat* mainitsi rakennustukikysymystä käsitellessään Työväen Akatemian olevan muita avustuksia saavia kansanopistoja varakkaampi ja kertoi tähän liittyvän legendan. Lehden mukaan Akatemian omaisuutta ei ollut kyetty edes laskemaan: ”Kun kannatusosakeyhtiön vanha pääosakas E-liike koitti saada kaiken mahdollisen taseisiinsa, laitettiin mies inven-

Keskittynyttä kroketin peluuta. Kuva: Tapio Kosunen. TAK.

toimaan opiston omaisuutta. Laskija luopui kolmen kuukauden yrittämisen jälkeen.⁶⁷³

Osuusliike oli vain hieman ennen *Helsingin Sanomien* kirjoittelua luopunut asemastaan Työväen Akatemian pääomistajana. Kannatus-osakeyhtiön osakepääomaa korotettiin vuonna 1982, jolloin E-osuuskauppaliike luopui pääosin osakemerkinnästä SDP:n hyväksi. SDP:stä tuli nyt Akatemian suurin osakkeenomistaja runsaalla 30 prosentin osuudellaan. SDP:n ohella vähintään kymmenen prosentin osuuteen osakekannasta ylsivät Kulutusosuustoiminnan Keskusliitto, Työväen Akatemian Toveriliitto ja Työväen Sivistysliitto. Viimeksi mainitulle liitolle SDP siirsi syksyllä 1982 omista osakeistaan 15 000 kappaletta. Muita huomattavia osakkeenomistajia olivat Urheiluoipistosäätiö, Osuuspankki Yhteistuki, Eka, Kansa Yhtiöt ja Elanto.⁶⁷⁴

SDP:n tulo pääomistajaksi näkyi myös Akatemian johtokunnan puheenjohtajan vaihdoksessa. Osakepääoman korotuksen yhteydessä loppuvuonna 1982 puheenjohtajan nuija

siirtyi Veli Lehtiseltä SDP:n kansanedustajan Paavo Lipposen käsiin. Hallintoneuvoston puheenjohtajuus vaihtui puolestaan keväällä 1983, kun KK:n pääjohtaja Jorma Jalava jätti tehtävänsä ja tilalle nousi KTV:n liittosihteeri Jouni Riskilä.⁶⁷⁵ Viimeksi mainittu oli entinen Akatemian opiskelija 1950- ja 1960-lukujen taitteesta.

Aivoriihen rakentaminen oli kruunannut Akatemian tontin rakennuskannan. Rehtori Kari Kinnusen suurtyönä oppilaitoksen rakennuskanta oli kymmenessä vuodessa lähes kaksinkertaistunut. Jokseenkin samoin oli käynyt myös opiskelijamäärälle.⁶⁷⁶ Aivan kaikkea eivät Akatemian toimitilat kuitenkaan vielä Aivoriihen rakentamisenkaan jälkeen kattaneet. Liikuntatilojen suhteen oli jatkossakin turvaututtava kaupungin tarjontaan. Vapaa-ajalla opiskelijoita liikutti ennen kaikkea Kauniaisien Kipinä, vuonna 1980 perustettu akatemiialaisten pyörittämä TUL:n alainen urheiluseura.⁶⁷⁷

Kiinteistöjä saneerataan

Taloudellisesti Akatemia oli selvinnyt Aivoriihen rakentamisesta ja pienemmän asuntolan korotuksesta vähintään kohtuullisesti. Osakesalkussa riitti edelleen Huhtamäki Oy:n osakeita, eivätkä velatkaan olleet kohtuuttoman suuria. Kuitenkin normaalin opetustoiminnan pyörittäminen nieli huomattavia varoja. Rehtori Kinnusen laskelmien mukaan Akatemian vuotuiset toimintamenot paisuivat kymmenvuotiskaudella 1973–1983 reaalisella arvolla mitattuna 2,5-kertaiseksi. Kurssitoiminnan tulot vastasivat vuonna 1983 noin 60 prosenttia valtionavusta ja tekivät osaltaan mahdolliseksi perusoppijakson opiskelijamaksujen pitämisen kohtuullisena.⁶⁷⁸

Taloudellinen tilanne oli Aivoriihen rakentamista seuranneina vuosina edelleen tiukka. Opettajakuntaa kehoitettiin säästäväisyyteen aina monistamista myöten.⁶⁷⁹ Taloutta rasittivat erityisesti suuret henkilöstömenot. Opetushenkilöstöä oli vuonna 1984 kaikkiaan 12 ja koko henkilökunnan määrä nousi 32:een. Kaikkein suurin rasite oli viiden henkilökuntaan kuulu-

van jääminen valtionavun ulkopuolelle. Näiden viiden työntekijän osuus koko Akatemian palkkamenoista oli lähes 20 prosenttia.⁶⁸⁰

Nurkan takana odotti yhä uusia remontteja. Vanhimman asuntolan eli Asuntola I:n saneeraus valmistui syyskuussa 1984. Muutostöiden jälkeen asuntolassa oli 15 yhden hengen ja 13 kahden hengen huonetta eli yhteensä 41 majoituspaikkaa. Saneerauksen kustannukset olivat 2,7 miljoonaa markkaa. Samana vuonna asfaltoitiin parkkipaikat ja piha-alueen käytävät sekä uusittiin Tallilan vesikatto.⁶⁸¹ Seuraavana vuonna Akatemian tontin etelälaidalle valmistui kaksi tenniskenttää.⁶⁸²

Akatemian taloutta pyöritettiin koko ajan tiukalla budjetilla. Vaikka Suomen taloudessa elettiin 1980-luvun puolivälin vilkkaan talouskasvun vuosia, Akatemian talous ei kehittynyt toivotulla tavalla. Taloudenpito oli useana vuonna taiteilua budjetin asettamisissa rajoissa. Etenkin kurssitoiminnasta saadut tulot vaihtelivat. Suurena tuloeränä ne olivat merkittävä osa Akatemian taloutta.⁶⁸³

Rivitalo ja Lill-Torpet kesällä 1983. Akatemialla oli alueella laajat mustaherukkaviljelmät ja jopa 90 omenapuuta. Kuva: Pertti Pitkänen. TAK.

Tilojen saneerauksessa käytiin seuraavaksi käsiksi Akatemian päärakennukseen. Työt käynnistyivät elokuussa 1986 espoolaisen Arcton Arkkitehdit Oy:n vastatessa suunnittelutyöstä. Saneerauksessa päärakennukseen palautettiin paljon Villa Pelanderin alkuperäistä Jugend-ilmettä. Menneiden vuosikymmenten kuluessa rakennus oli jo ehtinyt saada huomattavasti alkuperäisestä poikenneen ulkomuodon ja värimaailman. Ulkopuolelta rakennus oli maalattu vihreäksi, kun taas sisäpuolella aula oli heleän punainen ja ruokasali yleisilmeltään violetti.⁶⁸⁴

Päärakennuksen remontti haattasi Akatemian työskentelyä koko lukuvuoden 1986–1987. Tähän yhteyteen sattui vielä vuodenvaihteen poikkeuksellisen kylmä sääjakso, jolloin juhlasalin, uuden luokan ja II-luokan putket ”räjähtivät” ja viivyttivät töitä entisestään. Lopullisesti saneeraus valmistui vasta kesäkuus-

sa 1987. Vuosikymmenen lopussa suunniteltiin vielä Tallilan ja kirjaston saneerausta. Ensiksi mainitun osalta tarjoukset olivat kuitenkin aivan liian kalliita, joten urakkaa päätettiin siirtää. Kirjaston osalta työhön päästiin seuraavan vuosikymmenen alussa. Saneeraus valmistui kesäkuussa 1990 ja saman vuoden syksyllä yli 25 000 nidettä käsittänyt kirjasto siirtyi atk-ajkaan. Taloudellisesti urakkaa helpotti, että valtio myönsi vuosikymmenen lopulla edelleen rakennusavustuksia niin Työväen Akatemian kuin muidenkin kansanopistojen tarpeisiin.⁶⁸⁵

Akatemian rakennuskanta ei vielä ollut saavuttanut ääriarvojaan, mutta toistaiseksi lisätarvetta ei koettu olevan. Lisärakentamisen tarve väheni myös sitä kautta, että yhä useampi opiskelija asui Akatemian ulkopuolella. Tällä perusteella Akatemiaan olisi 1980-luvun lopussa ollut mahdollista ottaa lisääkin opiskelijoita.⁶⁸⁶

KANSAINVÄLISYYDEN NOUSU JA HUMAKIN SYNTY

Akatemia ja 1990-luvun lama

Akatemia astui uudelle vuosikymmenelle, 1990-luvulle, jälleen kerran haastavassa tilanteessa. Uusien opiskelijoiden rekrytointia oli välttämättä tehostettava ja tässä myös onnistuttiin. Syksyllä 1991 hakijoita oli kaikkiaan 250, joista pitkien kurssien (yhteiskunnallinen linja, kulttuurisihteerin linja sekä kansainvälisen toiminnan ja kehitysyhteistyön linja) opiskelijoiksi valikoitui 101 henkeä. Se oli Akatemian siihenastisen historian kolmanneksi suurin opiskelijamäärä.⁶⁸⁷ Kauniaiisiin tultiin tavalliseen tapaan erilaisista lähtökohdista, kuten yhteiskunnallisella linjalla opiskellut tuleva dokumenttielokuvien ohjaaja Visa Koiso-Kanttila on todennut:

”...ne ihmiset olivat hyvin erilaisista taustoista. Siellä noin puolet oli nuoria, jotka oli tulleet suoraan lukiosta viettämään ikään kuin välivuotta tai prepatakseen itseään, useassa tapauksessa valtiotieteelliseen, eli olivat hakemassa yliopistoon sen jälkeen. Ja sitten toinen puoli oli pitkään työelämässä olleita ammattiyhdistysaktiiveja, keski-ikäisiä ja sitä vanhempia ihmisiä. Ja sitten tätä joukko laitettiin samoihin luokahuoneisiin keskustelemaan yhteiskunnallisista kysymyksistä, kuinka asioita tulisi hoitaa Suomessa sosiologian ja valtio-opin näkökulmasta. Ja nämä keskustelut oli hirveen värikkäitä ja mielenkiintoisia ja hedelmällisiä.”⁶⁸⁸

Visa Koiso-Kanttila kuului niihin nuoriin, jotka löysivät tiensä eteenpäin Akatemian

myötävaikutuksella. Teatterityön kurssit innoittivat hänet hakeutumaan taidealalle ja sitä kautta elokuvantekijäksi.⁶⁸⁹ Yhä useammille opiskelijoille Akatemiasta muodostui kuitenkin välietappi metsästettäessä jatko-opiskelupaikkaa yliopistossa. Tähän kehityskulkuun vaikutti osaltaan 1990-luvun alussa Suomea kohdannut ankara lama. Työelämässä kiinni olleet ihmiset eivät työpaikan menettämisen pelossa useinkaan enää uskaltaneet heittäytyä opiskelemaan. Sen vuoksi työelämää kokeneiden vanhempien opiskelijoiden sijaan Akatemian käytävillä nähtiin entistäkin enemmän nuoria ylioppilaita. Tähän vaikutti myös korkea nuorisotyöttömyys, joka oli jokseenkin ennenkokematon ilmiö pääkaupunkiseudulla. Se nosti merkittävästi Akatemian hakijamääriä.⁶⁹⁰

Akatemiasta olikin tullut entistä enemmän pääkaupunkiseudun asukkaiden opinahjo. Vielä 1990-luvun alussa pääkaupunkiseutulaisten osuus koko opiskelijamäärästä oli kolmasosa, mutta vuosikymmenen puolivälissä sieltä oli kotoisin jo joka toinen opiskelija.⁶⁹¹ Pääkaupunkilaisuusvaltaisuus vaikutti osaltaan siihen, että perinteisesti vahva sosiaalidemokraattien ote opiskelija-aineksesta heikkeni entisestään 1990-luvulla. Poliittisessa kentässä suurinta kannatusta akatemialaisten keskuudessa nauttivat 1990-luvun lopulta lähtien Vihreät.⁶⁹² Eräänlaisena virstanpylväänä voidaan pitää Akatemian yhteiskunnallisel-

Kulttuurilinjalaisia lauluharjoituksissa vuonna 1991. Kuvassa vasemmalta Anne Toppila, Katriina Heinonen ja Tarja Posti. Kuva: Merja Hukkanen. TAK.

la linjalla vuonna 1996–1997 opiskelleen Johanna Sumuvuoren nousua Vihreiden kansanedustajaksi vuonna 2006. Sumuvuori on ensimmäinen perinteisen vasemmiston ulkopuolelta eduskuntaan valittu akatemialainen.

Opiskelijaprofiili muuttui ylipäätään paljon ja sangen nopeasti 1990-luvun lamavuosiin. Opiskelijajoukko naisistui, nuoreni ja sen koulutustaso kohosi. Miesten osuus oli vuonna 1993 vielä neljäsosa, mutta vuosikymmenen puolivälissä heitä oli jo vähemmän kuin viidesosa. Ylioppilaiden osuus nousi sekin muutamassa vuodessa 75 prosentista noin 90 prosenttiin. Vuonna 1995 kaikkien perusoppijakson opiskelijoiden keski-ikä oli 24 vuotta, mutta sitä nosti kansainvälisen linjan opiskelijoiden muita selvästi korkeampi ikä. Yhteiskunnallisella linjalla ja syksyllä 1994 aloittaneella uudella humanistisella linjalla keski-ikä oli ainoastaan 21 vuotta.⁶⁹³ Akatemia ei ollut muutoksineen yksin. Samalla tavoin

muut kansanopistot naisvaltaistuivat ja täytyivät ylioppilaista.

”Ylioppilastulva” vaikutti myös siihen, mitä haluttiin opiskella. Koska suuri osa opiskelijoista tähtäsi yliopistoon, Akatemia vastasi huutoon lisäämällä avoimen yliopiston kurssitarjontaa. Lukuvuonna 1995–1996 Akatemian tarjonnassa oli Helsingin yliopiston kasvatustieteen, sosiaalipolitiikan, sosiologian, valtio-opin ja viestinnän approbaturin opinto-suoritukset. Turun yliopiston kanssa Akatemia järjesti Eurooppa opintojen, kulttuurihistorian ja psykologian approbatur-arvosanojen monimuoto-opetuksen. Yliopistollisia kursseja oli tarjolla myös ruotsin ja englannin kielessä. Seuraavana lukuvuonna tarjoutui vielä mahdollisuus suorittaa Helsingin taidekorkeakoulun taiteiden tuntemuksen opintokokonaisuus.⁶⁹⁴

Akatemian opintolinjoista eniten oppilaita oli jatkuvasti yhteiskunnallisella linjalla, jonka sisältöön kuuluivat keskeiset yhteiskuntatie-

Opintolinja	Opiskelijamäärät lukuvuosittain							
	1986/87	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91	1991/92	1992/93	1993/94
Kansainvälinen	20	20	18	16	18	17	21	18
Kulttuuritoiminta	23	13	24	20	16	29	25	40
Yhteiskunnallinen	38	48	32	29	38	55	45	56
Yhteensä	71	81	74	65	72	101	91	114

Taulukko 1. Akatemian eri opintolinjojen opiskelijamäärät vuosina 1987–1994.

Lähde: Työväen Akatemian vuosikertomukset 1987–1994.

teelliset aineet kansantaloustiede, kunnallisooppi, sosiaalipoliittikka, sosiologia, valtiooppi, tiedotusoppi ja yhteiskuntahistoria. Lisäksi linjan sisällä toimi vielä humanistinen linja, jonka oppiaineisiin kuuluivat filosofia, kasvatustiede, kirjallisuus, musiikki, kulttuurihistoria, psykologia, radiotyö, sosiologia ja teatterityö.⁶⁹⁵

Kansantaloudessa elettiin vaikeita aikoja. Suomi ajautui loppuvuonna 1990 pahaan lamaan. Bruttokansantuote laski kolmessa vuodessa yhteensä 12 prosenttia ja vasta vuosikymmenen puolivälissä päästiin jälleen orastavan kasvun uralle. Lama-aika asetti Työväen Akatemialle omat haasteensa, mutta ankarat ajat eivät silti koetelleet sitä samassa suhteessa kuin monia muita kansanopistoja. Lehdistössä kiinnitettiin jo vuonna 1992 huomiota kansanopistojen vakavaan taloudelliseen tilaan Esko Ahon hallituksen kaavaillessa vapaaseen sivistystyöhön kohdistuvia leikkauksia. Kun Suomessa oli vuonna 1992 kaikkiaan 93 kansanopistoa, valtionavun leikkauksien pelättiin voivan kaataa jopa useamman kuin joka neljännen opiston.⁶⁹⁶

Työväen Akatemian taloudessa oli 1990-luvun alussa runsaasti epävarmuustekijöitä, mutta ei kuitenkaan mitään erityistä syytä painaa hälytysnappia. Vuosikymmenen alussa kouluhallituksen kiristynyt tulkinta viikonlopun kielikurssien ryhmäkoosta aiheutti Akatemialle merkittäviä taloudellisia menetyksiä, mutta toisaalta vuoden 1991 alussa toteutuneessa kansanopistolain uudistuksessa kurssien minimikesto alennettiin kolmesta päivästä 15 tuntiin. Viimeksi mainitun muutoksen ansiosta viikonloppuihin sijoittuneet kurssit saatiin taas aiempaa paremmin valtionavun piiriin.⁶⁹⁷

Seuraavina vuosina Akademia joutui jälleen kiristämään vyötä. Kun aiemmin kan-

sanopistojen oli ollut mahdollista saada koulutuksiin käyttökustannuksiin – esimerkiksi palkkoihin ja palkkioihin – valtionapua 80 prosenttia, vuoden 1993 alussa korvaus pudotettiin 70 prosenttiin.⁶⁹⁸ Rehtori Kinnunen laskeskeli tuoreeltaan leikkausten merkitsevän Akatemialle noin puolen miljoonan markan menetystä. Sen kokonaisvaikutus oppilaitoksen noin kahdeksan miljoonan markan käytöbudjetista oli kuutisen prosenttia. Menetys oli vielä hallittavissa, eikä tarvetta välittömiin suurempiin menoleikkauksiin sen vuoksi ilmennyt.⁶⁹⁹

Samoihin aikoihin valtiovalta valmisteli jo seuraavaa Akatemian talouteen vaikuttavaa merkittävää uudistusta. Vuonna 1994 valtionapusäädöksissä siirryttiin suoritusperusteiseen laskentatapaan. Rehtori Kinnunen oli toivottanut suunnitelmassa olleen suoritusperusteisen järjestelmän tervetulleeksi hyvissä ajoin, jo vuonna 1991. Tuolloin hän kritisoi vielä voimassa ollutta vanhaa järjestelmää totuttuun tapansa kovin sanon: ”Nykyinen, pääasiallisesti menoperusteinen valtionapusäädäntö on keskitetyn, holhoavan hallintotradition jäännös. Se ylläpitää olemassa olevaa tilannetta, jolta pahimmillaan pysähtyneisyyteen ja voimavarojen samanaikaiseen niukkuuteen ja tuhlaukseen. Tällaiseen ’turvallisuuteen’ ei meillä ole varaa 90-luvulla.”⁷⁰⁰

Vuonna 1994 toteutetun uudistuksen jälkeen valtio maksoi korvausta suoritettujen opiskelijaviikkojen mukaan opetusministeriön määrittäessä yhdestä opiskelijaviikosta maksettavan valtakunnallisen yksikköhinnan. Yksittäisen kansanopiston valtionapu määräytyi kertomalla yksikköhinta oppilaitoksen tuottamilla opiskelijaviikoilla.⁷⁰¹ Valtionosuuteen oikeuttavalle toiminnalle oli kuitenkin olemassa myös opiskelijaviikkoja koskeva yläraja, jonka ylittäneistä suoritteista korvausta ei maksettu.

Päärakennuksen aulan interiööri 1990-luvulla. TAK.

Uudistuksen hyvänä puolena oli kansanopistojen toiminnallisen vapauden lisääntyminen normijärjestelmää karsittaessa.⁷⁰²

Akatemian talous oli vuonna 1994 tiukoilla, etenkin kun rakenteilla oli Tiiliriihen ja Aivoriin yhdeksi kokonaisuudeksi yhdistävä uudisrakennus, tuleva A-paja. Talvella 1995 valmistuneessa rakennuksessa oli kolme luokkatilaa sekä lähes 250 neliömetrin verran vapaa-ajan tilaa. Rakennusurakat jatkuivat vielä kesään 1995 saakka kaksi miljoonaa markkaa maksaneilla päärakennuksen keittiön sekä ruokasalin saneerauksella ja laajennuksella. Molempien hankkeiden yhteiset kokonaiskustannukset olivat runsaat kahdeksan miljoonaa markkaa. Kustannuksista kolme miljoonaa hoidettiin pankkilainalla ja lopuista suurin osa saatiin kokoon Huhtamäen osakkeiden myynnistä. Keväällä 1994 myydyistä 10 000 osakkeesta Akatemia sai yli 2,1 miljoonaa markkaa. Valtion osuus rakennuskustannuksista oli 1,8 miljoonaa markkaa. Rakennustöiden yhtey-

dessä muutettiin päärakennuksen ja A-pajan välillä olleet lentopallokentät ja parkkipaikat puistoksi. Poistuneet parkkipaikat korvattiin autotallin taakse tehdyillä lisäpaikoilla.⁷⁰³

Kiristynyt taloudellinen tilanne heijastui väistämättä myös Akatemian henkilöstöön. Vuonna 1993 Akatemian palveluksessa oli 29 henkeä, joista 11 kuului opetushenkilöstöön.⁷⁰⁴ Epävarmuus tulevasta heijastui erityisesti loppuvuodesta 1993 lähtien negatiivisesti työilmapiiriin ja johti Uudenmaan työsuojelupiirin marraskuussa 1993 tekemään työsuojelutarkastukseen. Yhtä työsuhdetta koskenutta erimielisyyttä puitiin oikeudessa saakka.⁷⁰⁵

Vuoden 1994 kustannuskriisi, kuten Kinunen sitä nimitti, heijastui henkilöstön määrään pienellä viiveellä. Akatemian hallintoneuvosto oli päättänyt Huhtamäen osakkeiden myynnin yhteydessä keväällä 1994, että talous piti jatkossa tasapainottaa ilman pääomiin kajoamista. Budjetin alijäämän vuoksi henkilöstöä oli pakko karsia kovalla kädellä. Budjetin

Kukkaloistoa. Akatemian arboretum vihittiin vuonna 1997. TAK.

alijäämä vuodelle 1995 oli noin miljoona markkaa. Vuoden 1995 alussa Akatemian palkkalistoilla oli 27 henkeä, mutta vuoden lopussa enää 19. Opetushenkilöstön määrä oli pudonnut yhdeksään, kun siihen laskettiin mukaan myös kirjastonhoitaja. Koska opetuksesta ei kuitenkaan voitu tinkiä, pääosa vähennyksistä kohdistui muuhun henkilöstöön. Siivouksessa ja kiinteistön kunnossapidossa siirryttiin ostopalvelujen käyttöön. Kahtena seuraavana vuonna henkilöstön määrä supistui vielä kumpanakin vuonna yhdellä.⁷⁰⁶

Työväen Akatemian osalta kaikkein akuutuin taloudellinen kriisi ohitettiin juuri vuonna 1995. Kaikille työväenliikkeen oppilaitoksille ei käynyt yhtä hyvin. Sirola-opisto lopetti toimintansa vuoden 1994 lopussa ja Pohjolan opisto päättyi vuonna 1996 Vuolle-setlementille. Kokonaisuutta ajatellen kansanopistot osoittautuivat silti varsin sitkeiksi taistelijoiksi. Laman alkuvaiheessa vuonna 1992 Suomessa oli 93 kansanopistoa. Tuolloin opetushallituk-

sessä oli säästöjen hankkimiseksi kaavailtu 18 kansanopiston lakkauttamista ja kahden yhdistämistä toisiinsa. Lopputulos oli jotain aivan muuta. Vuonna 1996 Suomessa oli yhä 90 kansanopistoa. Opetushallituksen 1990-luvun lamavuosina kaavailemalle supistetulle tasolle päädyttiin vasta pitkän ajan kuluttua. Vuonna 2023 Suomessa oli 74 kansanopistoa.⁷⁰⁷

Työväen Akatemiassa taloutta oli lamavuosina jouduttu sopeuttamaan, mutta muuten toiminta oli vireää. Opiskelijoita riitti työmarkkinoiden ollessa tukossa. Lokakuussa 1995 perusoppijaksolla oli 140 opiskelijaa. Se oli Akatemian historian suurin opiskelijamäärä, ja samalla Akatemian opiskelijamäärä kohosi kaikkein suurimmaksi työväenliikkeen opistoista.⁷⁰⁸

Opiskelijaviikkojen määrä oli kasvanut Akatemiassa tasaisesti koko laman ajan, vaikka aluksi tultiinkin alas 1980-luvun lopun huippulukemista. Kun opiskelijaviikkojen määrä oli vuonna 1992 hieman yli 4 000, vuon-

na 1995 ylettiin vajaaseen 6 000:een ja kaksi vuotta myöhemmin oltiin jo lähes 7 000 opiskelijaviikossa.⁷⁰⁹ Lukemat kuvaavat hyvin Akatemian menestymistä koventuneessa kilpailussa. Koko maan kansanopistojen opiskelijaviikkojen määrä kasvoi vuodesta 1992 vuoteen 1997 huomattavasti maltillisemmin, vajaasta 330 000:sta reiluun 368 000:een.⁷¹⁰

Kaikessa tarjonnassaan ei Akatemiakaan lama-aikana menestynyt. Järjestökoulutus oli hiipunut jo 1980-luvun lopulla ja laman iskettyä päälle se kuoli kokonaan.

Akatemian taloudenhoidossa kiinnitettiin lama-aikana aiempaa suurempaa huomiota osakesalkun Huhtamäki-valtaisuuteen. Liialliseen yhteen yhtiöön sijoittamiseen sisältyy osakemarkkinoilla aina oma vaaransa. Riski pienentämiseksi Akatemia pyrki hajauttamaan salkkuaan. Kuitenkin kesällä 1996 Huhtamäen

osakkeiden arvo (noin 6,2 miljoonaa markkaa) vastasi yhä lähes puolta Akatemian koko ”vapaa omaisuuden” 13 miljoonan arvosta. Vapaaseen omaisuuteen laskettiin osakkeiden ja rahastosijoitusten lisäksi myös Akatemian kahden miljoonan markan arvoisiksi lasketut vapaat tontit.⁷¹¹ Loppuvuodesta 1996 tehtiin päätös myydä Huhtamäkeä Akatemian lainojen kuittaamiseksi. Myydyistä 20 000 osakkeesta saatiin lähes 3,4 miljoonaa markkaa. Sillä maksettiin lokakuussa 1996 Meritalle 2,4 miljoonan laina ja sen jälkeen Akatemia oli velaton.⁷¹²

Vuosina 1996–98 Akatemia jatkoi Huhtamäen osakkeiden myyntiä ja sijoitti saadut varat aktiivista omaisuudenhoitoa harjoittaviin sijoitusrahastoihin. Huhtamäen osakkeista saatiin mainittujen vuosien myynneissä 3,8 miljoonaa markkaa.⁷¹³

Kansainvälisyyden kasvu

Eurooppa koki 1980- ja 1990-luvun taitteessa suurimmat mullistuksensa sitten toisen maailmansodan. Euroopan yhteisön laajeneminen eteni 1980-luvulla ja vuosikymmenen lopulla koettiin vieläkin suurempi murros kommunistisen järjestelmän luhistuessa Itä-Euroopassa. Berliinin muuri murtui marraskuussa 1989, ja jo seuraavana vuonna tapahtui Saksojen yhdistyminen. Helmikuussa 1992 allekirjoitettiin sopimus Euroopan Unionista ja vuoden 1995 alusta Suomesta tuli EU:n jäsen. Muutokset olivat vyöryneet eteenpäin hämmästyttävällä vauhdilla. Kun mainittuun lyhyeen ajanjaksoon sisältyi vielä Suomea 1990-luvun alussa ravistellut poikkeuksellisen syvä lama, on helppo ymmärtää, että myös Akatemian oli jälleen kerran reagoitava ympäristössään tapahtuneisiin muutoksiin.

Kansainvälisyys oli ollut Akatemiassa vahva teema jo 1980-luvulla, mutta painopisteet olivat olleet toisaalla: kehitysmaissa sekä Ruotsin ja Neuvostoliiton suuntaan harjoitetussa koulutusyhteistyössä. Nyt eurooppalaisuudesta tuli päivän sana. Akatemia järjesti ensimmäisen kurssin EY-toimitsijoille keväällä 1989, ja lukuvuonna 1989–1990 perusopintoihin lisättiin Euroopan integraatio -niminen oppiai-

ne.⁷¹⁴ Nämä olivat ensimmäisiä askelia tavoiteltuun suuntaan, mutta kesti vielä aikansa, ennen kuin ikkunat Eurooppaan toden teolla aukenivat. Loppuvuodesta 1992 opettajien suunnittelukokouksessa myönnettiin, että kansainvälisen koulutuksen painottuminen aiempaa enemmän Euroopan suuntaan tulisi näkyä niin pitkien kurssien ohjelmissa kuin lyhytkurssien tarjonnassakin.⁷¹⁵

Yksi merkki uudesta ajasta oli yhteyksien luominen itsenäistymistä havittelevaan Viroon. Monet suomalaiset tunsivat vilpittöntä halua auttaa veljeskansaa ja myös Akatemia oli kantamassa kortensa kekoon. Orastava muutos alkoi näkyä jo 1980-luvun lopussa, kun neuvostoliittolaiset vierailijat Akatemiassa vähenivät ja heidän tilalleen ilmaantui yhä useammin virolaisia. Hiljalleen kävi ilmi, että nämä vieraat edustivat veljeskansamme itsenäisyyttä tavoittelevia piirejä. Professori Vello Saatpalu tunnustikin 1980-luvun lopulla rehtori Kinuselle tavoitteena olevan Viron irrottaminen Neuvostoliitosta. Saatpalun mukaan itsenäisyys tulotisiin toteuttamaan silloin, kun Moskovalla olisi kädet täynnä työtä Ukrainan kanssa.⁷¹⁶

Kulttuurisihteerin linjan opiskelijat Maarika Suopanki ja Tarja Blom sekä heidän välissään kielten opettaja Pirkko Sartoneva työn touhussa maaliskuussa 1991. Kuva: Merja Hukkanen. TAK.

Yhteydet virolaisiin itsenäisyysmiehiin eivät olleet aivan mutkaton asia, sillä Akatemian johtokunnan puheenjohtaja Paavo Lipponen oli myös Suomi–Neuvostoliitto-seuran puheenjohtaja. Lipposta ei pidettykään ajan tasalla yksityisluontoisista keskusteluista. Etusijalla virolaisten auttamisessa olivat koulutuskysymykset. Virolaiset halusivat ulos siitä kurimuksesta, johon sosialismi heidät oli syössyt. Saatpalu oli ilmaissut virolaisten toiveen kiteytetysti: ”Auttakaa meitä tekemään työtä.”⁷¹⁷ Toukokuussa 1990 Akatemian johtokunta päättikin luoda vaihtojärjestelmän virolaisten kanssa. Ensimmäinen eestiläinen stipendiaatti opiskeli Akatemiassa lukuvuonna 1990–1991.⁷¹⁸

Jatkossa Virosta tuli lähes vuosittain stipendiaattiopiskelija Akatemiaan, kunnes toiminta hiipui 2000-luvulle tultaessa. Yhteiskunnallinen koulutus virolaisten kanssa ei päässyt koskaan kunnolla vauhtiin, vaikka yrityksiä siihen suuntaan tehtiinkin. Akatemian näkökulmasta hyöty yhteistoiminnasta oli vähäistä. Vuoden 1994 alussa rehtori Kinnu-

nen tiivistä opettajanvaihdosta Viron kanssa odotettavissa olevan käytännön hyödyn yhteen lauseeseen: ”Opitaan miten sosialismin raunioille rakennetaan uutta yhteiskuntaa.”⁷¹⁹

Eurooppalainen suuntaus laajemmassa mittakaavassa sai vielä hetken odottaa vuoroaan, sillä Akatemian kansainvälinen painopiste oli 1990-luvun alussa edelleen kehityksessä. Uruguayssa Akatemian kansainvälisen linjan opiskelijat rakensivat vuosikymmenen vaihteessa kuuden viikon ajan päiväkodin perustuksia. Seuraava projekti Montevideossa 1990-luvun alussa käsitti paikallisen kumppanijärjestön AMULP:n toimitilan remontoimisen. Työtä jouduttiin tekemään varsin alkeellisissa oloissa, kuten Aarni Tuominen on kuvannut:

”Kerrostalohuoneiston remontointi keskellä Montevideota oli kivaa puuhaa – mutta hemmetin pölyistä. Opiskelijoiden joukossa oli onneksi yksi rakennusmies, jolla oli Suomessa kokemusta työsuojeluvaltuutettuna toimimisesta. Kun tämä Hannu näki työskentelyolosuhteet, hän kauhistui. Niinpä menimme, Hannu

*ja minä, kipin kapin lähimpään rautakauppaan hankkimaan alkeellisimpia työsuojeluvälineitä: hengityssuojaimia, suojakäsineitä, kenkäsuojia. Yllättävän helposti ne löytyivätkin. Eri asia sitten on, kuinka tunnistaa uru- gualaiset kumppanimme niitä käyttivät.*⁷²⁰

Kehityksiprojektit alkoivat tässä vaiheessa jäädä hiljalleen taka-alalle. Paitsi että sitä vaati Akatemian uusi suuntautuminen Eurooppaan, taustalla vaikutti myös 1990-luvun lama ja valtion toteuttamat kehitysyhteistyömäärärahojen leikkaukset. Tämä näkyi pian Kauniaisissakin. Vaikka opiskelijoita pyrki lama-aikana sankoin joukoin Akatemiaan, kansainvälisen toiminnan ja kehitysyhteistyön linjalle heitä ei suuremmassa määrin ollut tarjolla. Aiemmin merkittävän osan opiskelijoista muodostaneet vanhempien ikäluokkien ihmiset eivät lama-ajan epävarmoissa oloissa uskaltaneet irrottautua työpaikoiltaan. Syksyllä 1994 linja pääsi alkamaan ainoastaan kahdeksan opiskelijan voimin.⁷²¹ Aarni Tuominen on kuvannut linjan vaikeita hetkiä vuosikymmenen puolivälissä:

*”Opiskelijoista suuri osa oli ollut kolmikymppisiä, työelämästä tulleet aikuisia. Tämä muuttui kuin veitsellä leikaten syksyllä 1994. Linjalle haki kymmenkunta opiskelijaa, kahdeksan aloitti. Näistä puolet oli edellä kuvatun kaltaisia, toki jo neljä-viisikymppisiä aikuisia naisia, toinen puoli tuoreita ylioppilaita, joutokassa yksi nuori mies. Keväällä 1995 koko ’nuoris-osasto’ lopetti kaksivuotiseksi tarkoitetun taipaleensa Akatemiassa: kaksi pääsi Jyväskylän yliopistoon, kolmas lähti Rotterdamiin opiskelemaan ja neljäs siirtyi työelämään. 1990-luvun alun lama oli iskenyt viiveellä Akatemiaan.*⁷²²

Samaan aikaan, kun kansainvälisen toiminnan ja kehitysyhteistyön linjalla opiskeli ainoastaan kahdeksan oppilasta, yhteiskunnallisella linjalla oli 40, humanistisella 31 ja kulttuurisihteerin linjalla 35 opiskelijaa. Kriisi oli selvästi nähtävissä, mutta Työväen Akatemia ei yksin ollut lopettamassa kehityksiprojektejaan. Myös TSL:n projektit ajettiin alas 1990-luvun puoliväliin mennessä.⁷²³ Akatemia seurasi pian perässä. Vuosien 1992–1994 kansainvälinen linja toteutti vielä projektinsa Nicaraguassa ja Dominikaanisessa tasavallassa.

Seuraavina olivat vuorossa Egypti vuonna 1996 ja Intia 1998. Kaikissa kohteissa suomalaiset törmäsivät työtä enemmän tai vähemmän hankaloittaneisiin kulttuurieroihin. Etenkin käsitys naisen asemasta yhteiskunnassa erosi oleellisesti suomalaisista arvoista. Projekteissa Akatemian puolelta keskeisenä toimijana ollut vararehtori Aarni Tuominen on valottanut ongelmia Intian kohdalla:

*”Seitsemän viikon lähitunnustelu vakuutti siitä, että Intiaa pitää lähestyä ihan toisella otteella kuin eurooppalaisen kulttuurin vaikutuspiirissä olleita maita. Intia vaatii avautuakseen pitkän oleskelun maassa, joten kansainvälisen linjan toiminta-ajatukseen sen istuttaminen ei hevillä käy. Siksi Intia jäikin yhden kerran vierailuksi.*⁷²⁴

Vähäisten hakijamäärien vuoksi kansainvälisen toiminnan ja kehitysyhteistyön linja lyheni vuonna 1995 yksivuotiseksi ja samalla linjan nimen loppuosa pudotettiin pois. Jatkossa se oli yksinkertaisemmin ja napakammin pelkästään kansainvälinen linja. Lama-aika oli karsinut hakijoista pois kolmikymppiset työelämästä tulleet opiskelijat ja tilalle tuli tällekin linjalle elämällensä suuntaa hakevia nuoria ylioppilaita. Myös maahanmuuttajia oli jonkin verran mukana. Kehitysyhteistyö jäi Akatemiassa taka-alalle myös käytännön syistä. Yksivuotisella linjalla ei aikataulullisten syiden vuoksi voitu toteuttaa aiemman kaltaisia kehitysyhteistyöprojekteja, koska vuosittainen julkisen tuen haku-aika päättyi syyskuun lopussa. ”Siinä, että opisto hoitaisi tämän vaiheen, tavallaan kattaisi opiskelijoille pöydän valmiiksi, ei ole pedagogisesti mitään mieltä,” kiteytti asian Aarni Tuominen.⁷²⁵

Kehityksiprojektien sijaan tälläkin linjalla suuntauduttiin Eurooppaan, ensin Jugoslavian hajoamissodista pahiten kärsineeseen Bosniaan ja sitten muuallekin Balkanille. Kohde- maissa tarkastelun kohteena oli kansalaisyhteiskunnan muodostuminen ja ihmisoikeuksien kehittyminen Euroopan uusissa demokratioissa.⁷²⁶ Kun yhteyksiä Bosniaan luotiin, ei uskoisi eletyn jo lähes 2000-lukua. Aarni Tuominen on raottanut projektin alkuvaikeuksia:

”Kansainvälisen linjan teemaksi lukuvuodelta 1996–97 valittiin Bosnian sota tarkoitukse-

Kansainvälisen linjan kehitysyhteistyökohte Uruguayssa. Linjan oppilaat viettivät paikan päällä lukuvuonna 1991–1992 kuusi viikkoa. TAK.

na mennä keväällä paikan päälle. Yhteyksien saaminen maahan osoittautui vaikeaksi. Puhelinlinjat eivät toimineet eikä siten myöskään faksi. Tavallisen postin käyttäminen vaikutti lähinnä naurettavalta. Jäljelle jäi sähköposti ja oletus siitä, että se toimisi. Ensimmäiseksi piti löytää Suomesta sellaisia toimijoita, jotka olisivat käyneet Bosniassa mahdollisesti sodan aikana tai välittömästi sen jälkeen. Tällaisia oli vajaa kourallinen, parhaana apuna pari paikallisessa Punaisessa Ristissä työskentelevää suomenruotsalaista hoitajaa. Ja toisen näistä sainkin vihdoin myöhään syksyllä 1996 kiinni puhelimella, satel-

liittiyhteys Sveitsin, siis kansainvälisen Punaisen Ristin päämajan kautta.⁷²⁷

Tuomisen yhteydenotot ja niitä seurannut vierailu Sarajevoon johti lopulta 13 kansainvälisen linjan opiskelijan kolmeviikkoiseen opintomatkaan maaliskuussa 1997. Sen jälkeen vastaavia matkoja tehtiin useisiin Balkanin maihin lähes vuosittain 5–10 opiskelijan voimin. Akatemialaiset pyrkivät kohdemaissaan selvittämään, miten yhteiskuntajärjestelmän perusteellinen muutos näissä entisissä sosialistimaissa vietiin läpi ja mitä se arkielämän tasolla tarkoitti.⁷²⁸

Ikkunat auki Eurooppaan

Balkanin maiden tulo kolmannen maailman maiden sijaan Akatemian kansainvälisen linjan kohdealueeksi symboloi hyvin sitä suurempaa siirtymää, joka 1990-luvun alusta lähtien oli tapahtunut. Kolmas maailma oli suomalaisillekin edelleen tärkeä asia, mutta Euroopan yhdentymisen luomat tarpeet ja myös projekteille aina tärkeä rahoitus siirsi Akatemiassakin mielenkiinnon Eurooppaan. Vuosikymmenen puolivälistä lähtien Akatemialle oltiin ensimmäistä kertaa luomassa merkittäviä yhteyksiä Keski-Eurooppaan ja Britteinsaarille.

Kontaktit uusiin yhteishankkeisiin rakentuivat vähitellen ennen kaikkea Itävallassa kestäisin pidettyjen viikon mittaisten Salzburg-keskustelujen kautta. Euroopan aikuis-kouluttajien ”pikku ETYJ:ksi” kutsutussa tapahtumassa suomalaisilla oli mahdollista saada tietoa Itävallan, Saksan ja Iso-Britannian aikuiskoulutuksesta. Rehtori Kari Kinnunen

osallistui 1970-luvulta lähtien lähes kahteenkymmeneen Salzburgin seminaariin. Kontaktien luomista Itävaltaan ja Saksaan edisti myös Kunta-alan ammattiliiton toimitsija Ilpo Rossi, entinen Työväen Akatemian oppilas.⁷²⁹

Suomen pääseminen Euroopan Unionin jäseneksi vuoden 1995 alusta lähtien oli omiaan lisäämään valtiovallan kiinnostusta kansainvälisiin projekteihin. Opetusministeriö myönsi heti keväällä 1995 Akatemialle 600 000 markkaa käytettäväksi yhdessä Turun kristillisen opiston ja Hoikan opiston kanssa vuosina 1995–1996 toteutettavaan kansanopistojen kansainvälistämishjelmaan. Sittenministeriö myönsi lähes samansuuruisen summan vielä vuodelle 1997.⁷³⁰ Rahoituksen turvin organisoitiin laaja kansanopistojen johdolle räätälöity Eurooppa-kurssisarja, johon osallistui yli 60 kansanopistojen johtavaa toimihenkilöä.⁷³¹

Työväen Akatemian aluetta ilmastä nähtynä. Keskellä päärakennus, vasemmassa alareunassa Tallila. Ylhäällä vasemmalla osittain näkyvissä pieni asuntola ja sen vierellä iso asuntola. Kalliolla päärakennuksen yläpuolella huvimaja. TAK.

Keskieuropalaisten toimijoiden kanssa solmitut kontaktit johtivat Akatemian ensimmäiseen EU-projektiin vuosina 1996–1998. Ala-saksilaisen työväenliikkeen opiston Heimvolkshochschule Hustedtin eli HVHS Hustedtin koordinoiman Sokrates-ohjelman *Integration contra Nationalismus* -projektin teemana oli suvaitsevaisuuden edistäminen ja rasismien vastustaminen. Kari Kinnunen ja Aarni Tuominen ovat kirjassaan *Kansanopisto avaa ikkunat* todenneet projektin olleen silmiä avaava: ”Suomalaisille keskieuropalaisten partnerien välittämät tarinat ulkomaalaissyrynnästä ja väkivaltaisesta rasismista olivat lähes uskomattomia.”⁷³²

Akatemian kannalta uudet projektit olivat houkuttelevia myös sen vuoksi, että niihin oli mahdollista saada EU-rahoitusta. *Integration contra Nationalismus* -projekti sai EU:n hyväksynnän jälkeen yli miljoonan markan projektituen, josta Akatemian osuus oli noin 270 000 markkaa. Omarahoituksen osuus Akatemian kohdalla oli 90 000 markkaa. Akatemian puolelta projektiin osallistuivat vastuuhenkilöinä rehtori Kari Kinnunen ja opettaja Eero Kärkkäinen.⁷³³ Projektin tuotoksena julkaistiin käsikirja rasismien vastaiseen opetukseen neljällä eri kielellä.⁷³⁴

Suhteet HVHS Hustedtin ja Akatemian välillä tiivistyivät ensimmäisen projektin jälkeen. Muutakin yhteistoimintaa järjestettiin suomalaisten aikuiskouluttajien ja opiskelijoiden vieraillessa Hustedtissa. Samoin suomalainen ammattiyhdistysväki kävi koulutuksessa Hustedtissa. Saksassa heräsi laajemminkin kiinnostus suomalaista koulujärjestelmää kohtaan. Sitä ruokki suomalaisten koululaisten hyvä menestys PISA-tutkimuksessa 2000-luvun taitteessa sekä teollisuuden Nokia-ilmiö. Suomi ja muut Pohjoismaat näyttäytyivät keskieuropalaisille koulutuksellisinä esikuvina ja matkapuhelintekniikan edelläkävijöinä.⁷³⁵ PISA-ohjelma oli lähtenyt liikkeelle OECD-maiden yhteishankkeena. Ensimmäisessä 15-vuotiaiden koululaisten osaamista mittaavassa PISA-tutkimuksessa vuonna 2000 oli mukana 32 maata. Suomi menestyi heti erinomaisesti. Lukutaidossa suomalaisnuoret listattiin ykköseksi, luonnontieteessä kolmanneksi ja matemati-

kassa neljänneksi. Suomen hyvää menestystä korosti vielä eri koulujen ja alueiden välisten erojen vähäisyys. Viimeksi mainitut tulokset todistivat kiistattomasti suomalaisen koulutusjärjestelmän tasa-arvoisuudesta.⁷³⁶

HVHS Hustedtin välityksellä Akatemia rakensi suhteita toisiin kansanopistoihin, ennen kaikkea Ala-Saksin kansanopistoyhdistykseen (Verband der niedersächsischen Heimvolkshochschulen), Springen kansanopistoon (HVHS Springe) ja Zeppelinin kansanopistoon (Bildungshaus Zeppelin) Goslarissa. HVHS Springen kanssa Akatemialla käynnistyi vuonna 1999 perheväkivallan vastainen projekti *Openness is Strength, equal Rights to the Future*. Tätä Akatemian toista EU-projektia seurasi 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana vielä useita EU-projekteja.⁷³⁷ Tiiviit yhteydet Saksaan vaikuttivat todennäköisesti myös Akatemian saksan kielien opiskelijaviikkojen määrän hetkelliseen kasvuun 1990-luvun puolivälissä.⁷³⁸

Britteinsaarilla Oxfordissa sijaitseva Ruskin College oli toiminut esikuvana jo Työväen Akatemiaa perustettaessa 1920-luvulla, mutta sittemmin oppilaitosten väliset kontaktit olivat jääneet vähäisiksi. Akatemian perustaja Julius Ailio todennäköisesti vieraili aikanaan Ruskinissa, mutta seuraava paikan päällä käynyt Akatemian johtomies lienee ollut Kari Kinnunen vuonna 1978. Ensimmäinen Ruskin Collegessa opiskellut akatemialainen oli opinahjossa kaksi vuotta 1970-luvulla viettänyt ja myöhemmin Työväen Akatemian Toverikunnan puheenjohtajanakin toiminut Elannon luottamusmies Timo Keinänen.⁷³⁹

Yhteistyö Ruskin Collegeen ei tässä vaiheessa yltänyt samalle tasolle Akatemian saksalaisyhteyksien kanssa, mutta brittiläisen esikuvan on katsottu osaltaan innostaneen Työväen Akatemiaa ottamaan avoimen yliopiston opintoja opinto-ohjelmaansa 1980-luvun lopussa. Samoin sillä oli vaikutuksensa ay-liikkeen toimihenkilöiden koulutukseen Akatemiassa, ennen kuin 1990-luvun lama tappoi ay-liikkeen kiinnostuksen tämän kaltaiseen koulutukseen. Tätä toimihenkilökoulutusta Akatemia järjesti Ruskinin yhteydessä toimineen Trade Union Research Unitin kanssa. Ruskinissa Akatemia järjesti myös kielikursseja.⁷⁴⁰

TSL:n kehotuksesta Akatemia liittyi 1990-luvun puolivälissä kansainväliseen työväen sivistysliittojen liittoon (International Federation of Workers' Educational Association). Jäsenyys jatkui vuoteen 2006 asti, ja IFWEA piti vuonna 2000 kokouksensa Työväen Akatemiassa. Paikalla oli sillä kertaa myös tasavallan presidentti Tarja Halonen. Eräs tämän liiton taholta vuonna 1996 järjestetty tapaaminen antoi alkusysäyksen yhdelle Akatemian pitkäkestoisimmalle ja onnistuneimmalle kansainvälisyshankkeelle, jossa ammattiyhdistysliikkeen toimitsijoille opetettiin englantia. Kielikoulutuksen opettajaksi ja toiminnan organisoijaksi Akatemiaan hankittiin Ruskin

Collegen kasvatti ja Oxfordin yliopistossa tutkinnon suorittanut Kevin Gardner.⁷⁴¹ ”English for European Trade Unionist” -kurssi oli Akatemialle taloudellisesti erittäin kannattava koulutustuote.⁷⁴² Gardnerin sopivuutta työhön alleviivasi hänen aiempi vastaava toimintansa Etelä-Korean ammattiyhdistysväen piirissä.⁷⁴³

Kansainvälisten yhteyksien ja opiskelijoiden kielitaidon kohentumisen kautta Akatemian arkipäivään tulivat myös opiskelijoiden ulkomaiset opintosuoritukset. 1990-luvun jälkipuoliskolla monet akatemialaiset viettivät useamman kuukauden pituisia jaksoja tanskalaisissa ja brittiläisissä opistoissa.⁷⁴⁴

Akatemiassa pitkään vaikuttaneet Jouni Riskilä, Paavo Lipponen ja Kari Kinnunen tervehdyskännillä Julius Ailion haudalla. Lipponen toimi Akatemian Kannatusosakeyhtiön johtokunnan puheenjohtajana 1982–1991, Riskilä johti hallintoneuvostoa 1983–2005 ja Kinnunen palveli rehtorina 1974–2011. Kuva: Pekka Kinnari. TAK.

Kohti Humakia

Maaliskuussa 1991 päättyi Paavo Lipposen viisitoista vuotta kestänyt aika Työväen Akatemian hallinnossa. Toimittuaan viimeiset yhdeksän vuotta johtokunnan puheenjohtajana Lipponen jätti paikkansa SDP:n Pohjois-Karjalan piirisihteerille Matti Mikkoselle. Johtokunnan työn ohessa Lipponen oli toiminut Akatemiassa myös luennoitsijana.⁷⁴⁵ Matti Mikkosen, hallintoneuvoston puheenjohtajan Jouni Riskilän ja rehtori Kari Kinnusen tehtäväksi jäi luotsata Akatemiaa edessä oleviin muutoksiin. Akatemian hallinnon jättäneestä Lipposesta tuli ensin SDP:n puheenjohtaja, sitten pääministeri vuosiksi 1995–2003 ja vielä eduskunnan puhemies 2003–2007.

Akatemian edessä olevat muutokset alkoivat konkretisoitua 1990-luvun puolivälissä. Ensimmäinen niistä koski humanistisen linjan erottamista omaksi linjakseen syksyllä 1994. Käytännössä uusi suuntautumisvaihtoehto oli elänyt jo aiemmin yhteiskunnallisen linjan sisällä, mutta nyt se tuotiin selkeämmin näkyville. Humanistisen linjan perustaminen nähtiinkin hyvänä markkinointikeinona Akatemian opiskelijarekrytoinnille, sillä yleissivistävän koulutuksen suosio oli selvästi nousussa. Linjasta tuli heti Akatemian suurin ja se säilyi sellaisena pitkään.⁷⁴⁶

Paljon suuremmat muutokset odottivat kulttuurisihteerin opintolinjaa. Vielä 1990-luvun alussa linjalla saattoi opiskella tutkintoa sekä nelivuotiselta peruskoulupohjalta että kolmivuotiselta ylioppilaslinjalta. Peruskoulupohjaista kulttuurisihteerin koulutusta ei ollut missään muussa kotimaan oppilaitoksessa. Nyt tämä koulutus oli loppumassa Akatemiasakin. Viimeiset peruskoulupohjaiset opiskelijat aloittivat syksyllä 1993.⁷⁴⁷ Tähän mennessä oli käynyt selväksi, että Työväen Akatemian kulttuurisihteerikoulutus oli ammattikorkeakoulu-uudistuksen vuoksi vaarassa päättyä kokonaan.

Suomalainen ammattikorkeakoulujärjestelmä syntyi osana toisen asteen koulu-uudistusta, jonka mukaan nuorisoasteen koulutus muodosti pohjan korkeakouluopinnoille. Ammattikorkeakoulujen kokeiluvaiheen laki astui voimaan 13. helmikuuta 1991. Ammattikor-

keakoulumallissa ei enää ollut sijaa kansanopistojen opistoasteen koulutukselle.⁷⁴⁸ Sen vuoksi kävi 1990-luvun puoliväliin mennessä selväksi, että Työväen Akatemiassa viitisentoista vuotta jatkunut viimeksi kulttuurisihteerin linjan nimeä kantanut opintolinja oli pikaisesti liitettävä osaksi ammattikorkeakoulua, muussa tapauksessa sitä uhkaisi lakkauttaminen.⁷⁴⁹

Työväen Akatemian huolen opetuksen päättymisestä jakoivat muutkin opistotason koulutusta tarjonneet kansanopistot. Ratkaisuna ongelmaan syntyi ajatus uudenlaisesta, sivistysidean pohjalle rakentuvasta ammattikorkeakoulusta. Sen kattavana ideana pidettiin kansalaisyhteiskunnan vahvistamista keskeisinä elementteinään aktiivinen kansalaisuus, osallisuus ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen vahvistaminen. Kansanopistot kutsuttiin yhteiseen tapaamiseen, ja syksyn 1996 aikana toiminta-ajatus alkoi hahmottua. Perustettavan ammattikorkeakoulun työnimenä oli ensin kansanopistojen ammattikorkeakoulu, mutta sittemmin siirryttiin käyttämään Humanistisen ammattikorkeakoulun (Humak) nimeä.⁷⁵⁰

Kansanopistojen rehtorit olivat aktiivisesti mukana valmisteluvaiheen työssä. Varsin nopeasti työ myös tuotti tulosta. Humanistisen ammattikorkeakoulu Oy:n perustamiskirja allekirjoitettiin Työväen Akatemian tiloissa 14. helmikuuta 1997. Perustettavan osakeyhtiön osakkeen nimellisarvo oli sata markkaa. Työväen Akatemia merkitsi 48 osaketta, mikä oli verrattain vähän. Saman kokoluokan kulttuurisihteerin opintolinjaa ylläpitänyt Alkio-opiston kannatusyhdistys merkitsi 72 osaketta. Kaikkein suurimmiksi osakkeenomistajiksi tulivat Raittiuden Ystävien kansanopiston kannatusyhdistys Joutsenosta (180 osaketta), Kanneljärven kansanopiston kannatusyhdistys (150) ja Turun Kristillisen Opiston säätiö (120).⁷⁵¹

Kaikkiaan osakeyhtiötä oli perustamassa 14 kansanopistoa. Edellä luoteltujen lisäksi mukana olivat vielä Pohjois-Savon kansanopistoseura, Peräpohjolan kansanopiston kannatusyhdistys, Paasikiviopistoyhdistys, Lapin

Toukokuussa 1996 otettu ilmakuva Työväen Akatemian alueesta. IAK.

kansanopiston kannatusyhdistys, Keski-Suomen kansanopiston kannatusyhdistys, Keski-Pohjanmaan kansanopiston kannatusyhdistys, Pohjois-Satakunnan kansanopiston kannatusyhdistys, Haapaveden opiston kannatusyhdistys ja Korpisaaren Säätiö.⁷⁵² Näistä alkuperäisistä omistajista Lapin Kansanopistomeni konkurssiin ja neljä muuta joutui valtioneuvoston päätöksellä luopumaan humanistisesta ammattikorkeakoulutoiminnasta. Valtioneuvoston hylkäämiin opistoihin kuului Kankaanpäässä toiminut Pohjois-Satakunnan kansanopisto, joka myi vuoden 1999 alussa kaikki 102 Humakin osakettaan Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiölle. Kaupan seurauksena Akatemiasta tuli keskisuuri Humakin omistaja.⁷⁵³

Humakista tuli valtakunnallinen, omistajatahojensa muodostama verkkomainen ammattikorkeakoulu. Valtioneuvoston myöntämän väliaikaisen toimiluvan opistot saivat 11. syyskuuta 1997. Humakin varsinaisiksi koulutusohjelmiksi tulivat nuoris- ja vapaa-ajanoh-

jaajan, kulttuurituottajan ja viittomakielen tulkinn koulutukset. Työväen Akatemiassa järjestettiin alkuvaiheessa ainoastaan kulttuurituottajan koulutusta. Opetusministeriö antoi väliaikaisen luvan Humanistisen ammattikorkeakoulun toiminnalle 1. elokuuta 1998 lähtien.⁷⁵⁴

Työväen Akatemialle Humakin valmistelutöistä aiheutui huomattavia kustannuksia, ja lisäksi työ kuormitti henkilöstöä suuressa määrin. Koko hankkeen kustannukset arveltiin etukäteen lähes 1,3 miljoonan markan suuruisiksi. Akatemia maksoi siitä omana osuutenaan 68 000 markkaa.⁷⁵⁵ Erityistä painetta Humak aiheutti Työväen Akatemian atk-toiminnoille, joiden tuli täyttää Humakin edellyttämä taso. Tämä oli haastavaa etenkin kaavaillun etäopetusten vuoksi. Keväällä 1997 Akatemia saikin opetusministeriöltä rahoitusta uusien tietokoneiden hankintaan.⁷⁵⁶

Osana valmistelutyötä Humakin toimisto sijaitsi 15. lokakuuta 1997 lähtien väliaikaisesti Akatemian päärakennuksen alakerrassa.⁷⁵⁷

Uusi aika on koittanut. Humakin kyltti on ilmestynyt Työväen Akatemian päärakennuksen edustalle. TAK.

Siihen saakka Akatemian taloustoimistossa päärakennuksen yläkerrassa työskennellyt Marika Stam siirtyi Humakin rehtorin Timo Heinolan pyynnöstä rakennuksen alakertaan laittamaan Humakin papereita järjestykseen. Koska Humak ei väliaikaisen toimilupansa aikana voinut toimia työnantajana, Stam oli työsuhteessa Lohjalla sijaitsevaan Kanneljärven opistoon, yhteen Humakin omistajista.⁷⁵⁸

Opetusministeriön toimiluvan ansiosta Humak pääsi ensimmäistä kertaa osalliseksi yhteishausta. Marika Stam on kuvannut senhetkistä tilannetta Humakin väliaikaisessa toimistossa: ”Kaksi lankapuhelinta, mutta vain yksi puhelinlinja palvelivat johtavaa rehtoria ja minua, kun väliaikaisen Humanistisen ammattikorkeakoulun ensimmäinen yhteishaku alkoi huhtikuun alussa vuonna 1998.” Lukuvuoden 1998 alkaessa toimisto muutti Akatemian päärakennuksesta Tallilaan.⁷⁵⁹

Työväen Akatemia oli yhteishaussa varsin hyvissä asetelmissa. Se oli Humakin ainoa pääkaupunkiseudulla toimiva kulttuurituotta-

jia kouluttava yksikkö. Sijainti valtakunnan kulttuurisesti monipuolisimmalla ja vireimmällä alueella oli luonnollisesti huomattava etu. Sen vuoksi menestys yhteishaussa oli lopulta varsin luonnollista. Akatemian asetti yhteisvalinnassa ensimmäiselle sijalle 350 opiskelijaa, joista 80 kutsuttiin haastatteluun. Muissa Humakin yksiköissä ensisijaisten hakijoiden määrä vaihteli viidestä 137:ään.⁷⁶⁰

Humak aloitti toimintansa 1. elokuuta 1998. Työväen Akatemian kohdalla se merkitsi kulttuurituottajakoulutuksen siirtymistä Humakin alaisuuteen. Itse opiskelu jatkui edelleen Työväen Akatemian tiloissa, joita Humakin piirissä kutsuttiin kampukseksi. Ensimmäisinä Humakin alaisina kulttuurituottajaopiskelijoina aloitti 20 henkeä. Humakin näkökulmasta Akatemian vahvuuksina pidettiin laadukasta kirjastoa, pitkäjänteistä kulttuuripalvelujen kehittämistä sekä harjoitettua monikulttuurisuustyötä. Kehittämistarvetta nähtiin ennen kaikkea tietoteknisissä valmiuksissa. Ongelmallisena nähtiin myös

opettajien työkuormituksen epätasainen jakautuminen.⁷⁶¹ Akatemialle Humak merkitsi sekä haastetta, että mahdollisuutta. Rehtori Kari Kinnunen ilmaisi asian Akatemian vuosikirjassa 1997–1998 seuraavaan tapaan:

*”Haasteet ovat mittavat. Ensinnäkin opettajien ammattitaito ja opetuksen laatu, toiseksi kansainväliset yhteydet, kolmanneksi yhteistojen sähkötietoisissa verkoissa jne. Varmaa kuitenkin on, että HUMAKin syntymisellä ja sen mahdollisella vakinaistamisella tulisi olemaan myös Työväen Akatemian muille opintolinjoille myönteisiä synergisiä vaikutuksia.”*⁷⁶²

Haasteet atk:n osalta ymmärtää hyvin, kun otetaan huomioon Humakissa asetettu kunnianhimoiset tavoitteet. Sen mukaan kundesosa opinnoista tapahtuisi verkon välityksellä.⁷⁶³ Kuitenkin internet ja erilaiset etäyhteydet olivat 1990-luvun lopussa vasta tiensä alkutai-paleella. Akatemiassa internet-yhteys oli saatu rehtori Kinnusen ja parin muun opettajan ko-neeseen loppuvuodesta 1995. Kaksi vuotta myöhemmin valmistuivat Akatemian omat internet-sivut.⁷⁶⁴

Akatemia sai Humakin hallitukseen edustajikseen rehtori Kari Kinnusen ja johtokunnan jäsenen, kansanedustaja Johannes Koskinen.⁷⁶⁵ Vuotta myöhemmin, kesäkuussa 1999, Kinnunen aloitti vuoden kestäneen pestinsä Humakin hallituksen puheenjohtajana.⁷⁶⁶ Tois-

taiseksi Humakilta puuttui edelleen vakinainen toimilupa. Ammattikorkeakoulun kokeiluvaihe oli 2000-luvun taitteessa päättymässä, joten Humakilla oli kiire saattaa itsensä vakinaiselta ammattikoululta edellytettynä kuntoon. Ehdollisen vakinaisen toimiluvan Humak sai valtioneuvostolta 5. helmikuuta 1999.⁷⁶⁷

Ensimmäiset opettajansa Humak rekrytoi ylläpitäjäopistojensa opettajakunnasta. Opetusministeriö edellytti Akatemiankin nimeävän ”riittävän määrän” opettajiaan Humakiin. Akatemian johtokunta nimesi elokuussa 1998 kolme opettajaa, mutta asiaa käsitellyt Humakin hallitus hyväksyi heistä työsuhteeseen ainoastaan kaksi. Risto Ruottunen ja Katri Kaalikoski olivat ensimmäiset Akatemiasta Humakin palkkalistalle siirtyneet opettajat. Heidän työsuhteensa Humakin kanssa alkoi 1. elokuuta 2000.⁷⁶⁸

Humakin aiheuttamat paineet vaikuttivat osaltaan myös atk-opettajan palkkaamiseen Akatemiaan syksystä 1999 lähtien.⁷⁶⁹ Akatemian henkilöstöä lisättiin saman vuoden aikana vielä kahdella muulla työntekijällä. Kansainvälisiin projekteihin palkattiin suunnittelija ja taloustoimistoa vahvistettiin oppisopimuskoulutuksessa olleella talousassistentilla. Päätoimisen henkilökunnan määrä nousi muutosten seurauksena 23:een.⁷⁷⁰

Akatemia vuosituhannen päättyessä

Yhteistyötä Humakin kanssa rakennettaessa Akatemiassa jatkui perinteiseen tapaan opiskelu perusoppijakson linjoilla, avoimen yliopiston opinnoissa sekä kielikursseilla. Laajasta kielivalikoimasta löytyi kymmenen kieltä: englanti, espanja, italia, portugali, puola, ranska, ruotsi, saksa, venäjä ja viro.⁷⁷¹ Kielikurssitoiminnan huipuksi jäi vuosi 1995, jolloin opiskelijaviikkoja kertyi 1 453.⁷⁷² Ulla Ranta on muistellut kielikurssien kulta-aikaa:

”Suosio oli huipussaan 90-luvulla, jolloin esimerkiksi romaanisten kielten viikonloppuina osallistujia oli keskimäärin 70 henkeä, muutama kerran yli sataakin. Ryhmiä oli useita ja niinpä lauantai-illan illanviettoon riitti ohjelmaa. Oli opiskelijoiden sketsejä, tietokilpailuja

*ja laulua kieliryhmittäin. Aika ajoin opettajakin valmistivat ohjelmaa. Muistan hauskan illan, jolloin opettajat esittivät kohtauksia elokuvista ja oppilaiden oli arvattava, mistä espanjalaisesta, italialaisesta tai ranskalaisesta elokuvasta oli kyse. Joulun aikaan esitimme Tiernapojat lyhennettynä versiona repliikit kaikilla kolmella kielellä, osa taisi olla latinaksi-kin.”*⁷⁷³

Jatkossa kielten opiskelun suosiossa tultiin kuitenkin alaspäin ja varsin nopeasti. Vuonna 1999 kielikurssien osalta oli pudottu jo 986 opiskelijaviikkoon.⁷⁷⁴ Johtavan kieltenopettajan Heidi Mäkeläisen laatimassa kriittisessä analyysissä kielikurssitoiminnan heikkoutena pidettiin kurssien yksipuolisuutta ja tiettyä

Kielikurssilaisia keväällä 1999. TAK.

opetusmenetelmien vanhakantaisuutta. Mäkeläisen pohdinta kielikurssitoiminnan kaupallisuudesta vuonna 1999 luotaa samalla mielenkiintoisella tavalla perinteeltään työväenhenkisen Akatemian käymää kamppailua reaali maailman kaupallista todellisuutta vastaan:

”Kielikurssitoiminta voidaan siirtää toimimaan täysin markkinaehtoisesti. Tämä merkitsee mielestäni kurssivalikoiman selkeää supistumista, kurssimäärän laskua, hintojen nousua sekä mahdollisen kurssitoiminnan vähittäistä kuolemista. Tässä on mielestäni turha luottaa esim. maksukykyisiin yrityksiin: yritysmaailma, joka käyttää kielikoulutukseen vuosittain miljoonia markkoja, ei todennäköisesti osta koulutustaan Työväen Akatemialta vaan käyttää joustaviin järjestelyihin pystyviä kaupallisia kielikouluja, paremman statuksen omaavia ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen koulutusyksiköjä sekä omaa kielikoulutustaan. On ollutkin toisaalta ilo huomata, että useat opettajistamme rekrytoidaan suoraan opettamaan yritykseen, vaikka tämä luonnollisesti onkin

ongelma Työväen Akatemiassa annettavalle koulutukselle.”⁷⁷⁵

Kielikurssivolyymin notkahduksen lisäksi kiinnostus Akatemian avoimen yliopiston valtio-opin opiskelua kohtaan väheni vuosikymmenen lopussa. Syksyn 1998 opiskelijamäärä (9+1) oli siinä määrin vaatimaton, että Akatemiassa harkittiin valtio-opin approsta luopumista. Se päätettiin kuitenkin säilyttää opintokokonaisuuksissa.⁷⁷⁶

Kansainvälisyys oli uuden vuosituhannen kynnyksellä näkyvästi esillä Akatemian työssä. Kansainvälisen linjan opiskelijamäärät oli 1990-luvun puolivälin jälkeen onnistuttu palauttamaan pariin kymmeneen henkeen. Linja keskittyi erityisesti ihmisoikeuksiin ja kansalaisvaltion suvereniteetin problematiikkaan.⁷⁷⁷ Painopisteen ollessa Itä-Euroopassa pohdittiin myös Venäjän sisällyttämistä yhdeksi tutkimuskohteeksi. Vararehtori Aarni Tuomisen vuonna 1999 esittämä arvio oli kuitenkin hie man skeptinen: ”Naapurimme Venäjä – on siinä ja pysyy. Aina ajankohtainen ja kiinnostava kohde. Tosin: kiinnostaako nyky nuoria? En ole

Juhlayleisöä Akatemian 75-vuotisjuhliissa vuonna 1999. Edessä vasemmalta: Eija Tuutti, Matti Mikkonen, Paavo Lipponen, Kari Kinnunen, Tuula Kinnunen ja Jouni Riskilä. TAK.

vielä valmis kirjaamaan Venäjää otsikon 'Euroopan uudet demokratiat' alle.⁷⁷⁸ Vajaata vuotta Tuomisen esittämän arvion jälkeen Venäjän vt. presidentiksi nimitettiin Vladimir Putin. Venäjän orastava demokratia peittyi vähitellen yhä kiristyvän itsevaltiuden alle.

Kansainvälisyyden vahvistamista Akatemialta edellytti myös yhteistoiminta Humakin kanssa. Työväen Akatemiassa tehtiinkin alkuvuodesta 1999 päätös uuden opintolinjan, kielij- ja kulttuurilinjain, käynnistämiseksi syksyllä 1999.⁷⁷⁹ Linjan tarkoituksena oli tutustuttaa opiskelija monipuolisesti 2–3 eurooppalaiseen kieleen sekä näiden maiden kulttuuriin niin, että hankittua tietoa voitaisiin hyödyntää työelämässä ja jatko-opinnoissa. Viidestä valittavana olevasta kielestä opiskelija otti yhden pääkielekseen sekä yhden tai kaksi sivukieleksi.⁷⁸⁰ Uuden linjan erityiseksi kohdeyleisöksi kaavailtiin nuoria naisylioppilaita, jotka jo en-

nestään muodostivat akatemialaisten valtavirran. Varsin naisvaltaista opiskelijajoukko heti alusta lähtien olikin. Uuden linjan opiskelijoista syyslukukaudella 1999 lähes 90 prosenttia oli naisia.⁷⁸¹

Työväen Akatemia oli lopulta selvinnyt haasteellisesta 1990-luvusta varsin hyvin. Talous oli kunnossa, sillä oppilaitos oli käytännössä velaton. Vuosituhannen päättyessä Akatemialla oli osakkeisiin ja rahasto-osuuksiin sijoitettuja varoja noin 13–14 miljoonaa ja pitkiin korkoihin sijoitettuja noin neljä miljoonaa markkaa. Tontteja oli jäljellä kaksi, sillä syksyllä 1998 Akatemia oli hyväksynyt Kiinteistö-osakeyhtiö Garantusin 1,45 miljoonan markan ostotarjouksen tontista T24.⁷⁸²

Akatemian varojen hajauttaminen oli edennyt ja osoittautunut taloudellisesti tuottavaksi ratkaisuksi. Samalla riskit olivat pienentyneet. Koska kuitenkin kotimaisilla ja kan-

sainvälisillä sijoitusmarkkinoilla muutokset olivat sangen nopeita, Akatemiassa ei enää pidetty hyvänä ratkaisuna tuoda sijoituksia koskevia päätöksiä hidasta ”virkatietä” pitkin Akatemian johtavien elimien käsittelyyn. Loppuvuodesta 1999 päätettiin myöntää johtokunnan puheenjohtajalle Matti Mikkoselle ja rehtorin toimen ohella nyt myös toimitusjohtajan nimekkeen alla työskentelevälle Kari Kinnuselle väliaikaiset valtuudet enintään neljän miljoonan markan rahasto-osuuksien ja osakkeiden myyntiin ja oston.⁷⁸³

Opiskelijoiden määränkin suhteen tilanne Akatemiassa oli hyvä. Vaikka yhteiskunnallista linjaa kohtaan tunnettu kiinnostus oli las- kussa, Akatemiassa aloitti syksyllä 1999 ennätysmäärä opiskelijoita, kaikkiaan 170. Näistä Humakin opiskelijoita oli 62. Opiskelijaviikkojen määrä oli sekin korkeampi kuin koskaan aiemmin, 7 300. Syystäkin Akatemian johtokunnan puheenjohtaja Matti Mikkonen saattoi lehtihaastattelussa todeta: ”Lama ei nielaissut

meitä!”⁷⁸⁴ Kasvaneiden opiskelijamäärien varjopuolena oli jälleen kerran tilanahtaus. Vuosituhannen vaihtuessa se sai Akatemian vielä kerran pohtimaan lisärakentamisen mahdollisuuksia.⁷⁸⁵

Kaikkia kansanopistoja ankara aika ei ar- mahtanut. Lamavuosien häviäjiin kuului Voionmaan Opisto, jonka omaisuus ajautui roskapankki Arsenal-Siltapankin valvontaan. Loppuvuonna 1999 Voionmaan Opisto teki Akatemialle tarjouksen koulutuksellisesta yhteistyöstä. Välyteltiin jopa oppilaitosten yhdistämistä. Akatemiassa ajatukseen suhtauduttiin kuitenkin penseästi, eikä siihen katsottu olevan edellytyksiä. Voionmaan Opiston sijaan Akatemiassa nähtiin tarkoituksen- mukaisimpina pääyhteistyökumppaneina jat- kossakin Humak ja yliopistot. Myöskään suhteellisen suuri maantieteellinen etäisyys Ylöjärvellä toimineeseen Voionmaan opistoon ei ollut omiaan lisäämään Akatemian kiinnos- tusta asiaa kohtaan.⁷⁸⁶

AKATEMIA UUDELLE VUOSITUHANNELLE

Laajentuva toiminta

Kukin aikakausi luo omat terminsä ja käsitteensä. Hieman ennen vuosituhannen vaihdetta oli alettu puhua vapaasta sivistystyöstä. Vuonna 1998 säädetyn lain mukaan vapaan sivistystyön tarkoituksena oli tukea elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä ja kykyä toimia yhteisöissä sekä edistää kansanvaltaisuuden, tasa-arvon ja moniarvoisuuden toteutumista suomalaisessa yhteiskunnassa.⁷⁸⁷ Olennaista vapaalle sivistystyölle oli sen avoimuus kaikille. Koulutus ei ollut tutkintotavoitteista, eikä sen sisältöä säädelty lainsäädännöllisin toimin.

Työväen Akatemia oli perustamisestaan lähtien poikennut aatepohjaltaan ja opetussällöltään muista kansanopistoista. Sotien jälkeen Akatemia oli saanut rinnalleen toisia työväen oppilaitoksia, mutta erot opintotarjonnassa ja tavoitteissa olivat tältäkin osin selkeästi havaittavissa. Lisää eroavaisuuksia nousi esille 1900-luvun viimeisten vuosikymmenien aikana, jolloin koko kansanopistokenttä pirstaloitui toimintaprofiiliensa osalta. Osa kansanopistoista korosti Työväen Akatemian tavoin edelleen vapaan sivistystyön koulutusta – johon kuului myös avoimen yliopiston opetus –, kun taas toisten opistojen valikoimassa painottui enemmän ammatillinen koulutus. 2000-luvun alussa neljäosassa kansanopistoista vapaan sivistystoiminnan

osuus koko koulutustoiminnasta laski jo alle puoleen.⁷⁸⁸

Uuden vuosituhannen alussa Suomessa oli 91 kansanopistoa. Niiden pitkillä linjoilla oli vuosittain keskimäärin hieman yli sata opiskelijaa. Kansanopistojen verkko ulottui Ahvenmaalta suurimpaan osaan Suomea. Aivan pohjoisin osa maata jäi kuitenkin vaille omaa kansanopistoa, kun Lapin opisto Sodankylässä lopetti toimintansa vuonna 2001. Työväen Akatemia oli sijaintinsa puolesta varsin suotuisassa asemassa, kun sen sijaan haja-asutusalueiden kansanopistojen toimintaedellytykset alkoivat olla vakavasti uhattuina.⁷⁸⁹

Kansanopistojen opiskelijamäärä kasvoi koko maassa 1990-luvun alusta 2000-luvun alkuun noin 50 prosenttia. Työväen Akatemian opiskelijamäärä kasvoi vastaavana aikana – Humak mukaan lukien – lukumääräisesti noin 150 opiskelijalla eli lähes nelinkertaiseksi. Perusopijakson osalta lisäys oli vertailuvuodesta riippuen 60–90 prosenttia. Kansanopistojen opiskelijamäärän kasvu kohdentui yleisesti pitkälti ammatilliseen koulutukseen. Sama koski vielä tässä vaiheessa myös Työväen Akatemiaa. Humakin Kauniaisten koulutusyksikössä oli lukuvuonna 2000–2001 jo lähes 90 opiskelijaa. Lisäksi opiskelijavaihto Humakin eri yksiköiden välillä oli vilkasta.⁷⁹⁰

Perusopijakso oli kuitenkin edelleen tärkeässä asemassa Akatemiassa, kiitos pitkälti

Valokuvauksen opetusta keväällä 2002. Kuva: Pekka Heiskanen. TAK.

avoimen yliopiston opintojen. Uuden vuosituhanen alkaessa 90 prosenttia perusoppijakson oppilaista oli ylioppilaita. Akatemian korkeakoulumainen profiili korostui entisestään, koska pääosa perusoppijakson eri linjoilla opiskelevista sisällytti opintosuunnitelmaansa avoimen yliopiston 15–20 opintoviikon approbatur-opintoja. Enemmistö opiskelijoista oli 20–25-vuotiaita ja kolme neljäsosaa heistä oli naisia.⁷⁹¹ Naisten osuus Työväen Akatemian kaikista opiskelijoista ylitti jonkin verran koko maan kansanopistojen tason. Vuonna 2004 naisten osuus koko maan kansanopistojen vapaan sivistystyön opiskelijoista oli 62 prosenttia.⁷⁹²

Linjojen osalta Akatemiassa otettiin syksyllä 2000 käyttöön uusi nimike, kun yhteiskunnallinen linja muuttui yhteiskuntatieteelli-

seksi linjaksi. Muutoksella haluttiin korostaa opetuksen tieteellistä pohjaa sekä avoimen yliopiston kasvanutta merkitystä opiskelussa.⁷⁹³ Akatemian perusoppijakson opiskelijoilla oli syksyllä 2000 valittavana opiskelu humanistisella-, yhteiskuntatieteellisellä-, kansainvälisellä- tai kieli- ja kulttuurilinjalla. Humanistinen linja oli edelleen säilyttänyt asemansa suurimpana linjana. Vuosituhanen vaihteessa linjan opiskelijamäärä vaihteli vuosittain 40–60 hengen välillä.⁷⁹⁴

Kielikurssien 1990-luvun lopulla alkanut alamäki jatkui 2000-luvun alussa lähes romahdusmaisesti. Vuonna 2000 kielikurssien opiskelijaviikkovolyymi putosi 18 prosenttia ja seuraavana vuonnakin – osin pienten ryhmien karsimisen seurauksena – vielä 16 prosent-

Englannin opetusta Aivoriiehellä maaliskuussa 2003. Kuva: Pekka Heiskanen. TAK.

tia.⁷⁹⁵ Syitä etenkin viikonloppukurssien suosion supistumiseen oli monia. Väestön pohjakoulutuksen nousun seurauksena yhä useampi suomalainen uskoi selviävänsä työelämän haasteista peruskoulussa tai lukiossa hankitulla kielitaidolla. Lisäksi kasvanut työelämän kuormittavuus sai monet valitsemaan viikonlopun ohjelmaansa opiskelun sijaan mieluiten levon. Epäilemättä Akatemia jäi myös yhä useammin tappiolle kilpailussa yksityisten kielikoulujen sekä kansalais- ja työväenopistojen kurssitarjonnan kanssa.⁷⁹⁶

Akatemia pyrki vastaamaan kieltenopetuksen kiristyvään kilpailuun kokoamalla kurssitoimintansa syksyllä 2001 KieliAkatemian nimen alle sekä tarjoamalla perjantai-lauantaikursseja. Ajatuksena oli, että ihmisten olisi mahdollista tehdä perjantaina puolikas työpäivä ja saada siten sunnuntai jäämään per-

heelle ja levolle. KieliAkatemiassa opetusohjelmasta karsittiin harvinaisempia kieliä ja yhteistyötä Humakin kanssa lisättiin.⁷⁹⁷

Muiden opintojen osalta tilanne näytti 2000-luvulle tultaessa hyvältä. Perusoppijakson linjoilla aloitti syksyllä 2000 yhteensä 124 opiskelijaa. Tämä oli Akatemian historian ennätys, mikäli laskennassa ei oteta huomioon 1990-luvun jälkipuoliskon kulttuurisihteerin linjan useamman vuoden opiskelijoita. Seuraavana vuonna opiskelijoiden määrä kuitenkin notkahti 96:een ja uusia ennätyslukuja jouduttiin odottamaan 2000-luvun puoliväliin saakka.⁷⁹⁸

Opiskelijoiksi hakeutuvien määrän lasku pakotti Akatemian jälleen tarkistamaan tarjontaansa. Akatemian sisällä suurinta suosiota nautti jatkuvasti vuonna 1994 perustettu humanistinen linja, joka 2000-luvun alussa tuotti

Opintolinja	Opiskelijamäärä											
	1994/ 1995	1995/ 1996	1996/ 1997	1997/ 1998	1998/ 1999	1999/ 2000	2000/ 2001	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006
Humanistinen	31	51	55	60	54	40	47	29	27	20	28	31
Kansainvälinen	8	23	19	23	23	20	19	10	14	11	10	13
Kasvatustiede											18	17
Kieli- ja kulttuuri						27	27	33	24	33	31	33
Kulttuurisihteeri	35	32	46	24	21							
Psykologia											26	25
Psykologia ja kasvatustiede									33	32		
Teatteritoiminta												7
Yhteiskunnallinen	40	33	46	35	34	21	31	24	20	20	21	19
Yhteensä	114	139	166	142	132	108	124	96	118	116	134	146

Taulukko 2. Akatemian eri opintolinjojen opiskelijamäärät vuosina 1995–2006. Lukumäärä ilmoitettu syyslukukauden alussa vallinneen tilanteen mukaisesti.

Lähde: Työväen Akatemian vuosikertomukset 1995–2006.

1 300–1 400 opiskelijaviikkoa eli saman verran kuin kansainvälinen ja yhteiskuntatieteellinen linja yhteensä sekä enemmän kuin lyhytkurssit kaikkiaan. Tässä yhteydessä laitettiin merkillä erityisesti psykologian suosion kasvu. Kiinnostusta Akatemian psykologian opetusta kohtaan lisäsi edelleen se, että muissa kansanopistoissa oppiainetta oli vähän tarjolla.⁷⁹⁹ Laman kiristämisen talouden vuoksi Akatemiassa oli jätetty täyttämättä vapautunut kasvatus- ja käyttäytymistieteiden opettajan toimi, ja opetuksessa oli sen jälkeen jouduttu turvautumaan vaihteleviin opettajajärjestelyihin.⁸⁰⁰

Omana opintokokonaisuutena toteutettavan psykologian ja kasvatustieteiden linjan suunnittelu käynnistyi syksyllä 2001 ja markkinointi seuraavan vuoden keväällä. Opettajaksi palkattiin KM Jaana Hiltunen, ja linja aloitti syksyllä 2002. Uusi opintokokonaisuus osoittautui heti suosituksi. Vuonna 2003 opiskelijaviikkoja oli 1 132 – enemmän kuin yhdelläkään toisella linjalla. Ensimmäisenä lukuvuonna 2002–2003 linjan opiskelijoilla oli mahdollisuus valita approbatur-opintojen lisäksi noin 400 tuntia käyttäytymistieteellisiä opintoja sekä luonnollisesti valinnaisina opintoina toisten linjojen kursseja. Toisena lukuvuonna psykologian ja kasvatustieteiden oppisisältöjä ryhdyttiin eriyttämään toisistaan.⁸⁰¹ Lopullinen eriytyminen tapahtui syksyllä 2004, jolloin psykologia ja kasvatustiede saivat kumpikin omat linjansa.

Ensimmäiset tulokset psykologian ja kasvatustieteen opetuksesta olivat varsin rohkaisevia. Hakijoita riitti, ja opiskelunsa keskeyttäneiden määrä jäi vähäiseksi. Heti ensimmäisen toimintakauden 2002–2003 jälkeen valtaosa yliopistoon pyrkineistä onnistui hankkimaan itselleen opiskelupaikan.⁸⁰²

Koska valtaosa Akatemiaan tulevista opiskelijoista yleensäkin toivoi ponnistavansa Kauniaisten oppien kautta jatko-opintoihin, Akademia ryhtyi 2000-luvun taitteessa järjestämään myös erityisiä yliopistoon pyrkiville tarkoitettuja valmennuskursseja. Lukuvuonna 2000–2001 valmennuskursseja oli psykologiasta, sosiaalipsykologiasta, sosiologiasta, tilastotieteestä, valtio-opista ja yhteiskuntahistoriasta.⁸⁰³

Samaan aikaan kun psykologia ja kasvatustiede kasvattivat suosiotaan, kielikurssien kiinnostus jatkoi edelleen laskuaan. Asetetuista toiveista huolimatta KieliAkatemian perustaminen ei ollut kyennyt muuttamaan laskevaa trendiä. Vuonna 2003 kielikurssien opiskelijaviikkojen määrä oli pudonnut 660:een.⁸⁰⁴ Seuraavana vuonna päätettiin toteuttaa enää ainoastaan riittävän suuret ja siten taloudellisesti kannattavat kurssit.⁸⁰⁵ Jatkossakaan tilanne ei parantunut. Kesällä 2005 Kannatusosakeyhtiön hallitus totesi, ettei edellytyksiä KieliAkatemian jatkamiselle silloisessa muodossa enää ollut.⁸⁰⁶

Hallituksen päätös merkitsi KieliAkatemian lakkauttamista. Se tiesi pientä lovea Akate-

Aivoriihen kokoustiloja huhtikuussa 2002. Kuva: Pekka Heiskanen. TAK.

mian valtionosuuteen, mutta onneksi samaan aikaan muilla linjoilla tapahtunut opiskelijamäärän lisäys riitti korjaamaan asiantilan.⁸⁰⁷ Opiskelijamäärät kasvoivat syksystä 2004 vuoteen 2006 mennessä 116:sta 146:een. Avoimen yliopiston tarjonnassa kiinnostus valtio-opin ja viestinnän opetusta kohtaan oli 2000-luvun alussa laskussa, kun sen sijaan sosiologia säilytti hyvin asemansa. Uutena aineena oli mahdollista lukea poliittista historiaa ja lukuvuonna 2007–2008 myös oikeustiedettä.⁸⁰⁸

Työväen Akatemian perinteisen yhteiskuntatieteellisen koulutusprofiilin rinnalle yhä vahvemmin tullut humanistis-kulttuurinen koulutussisältö vahvistui entisestään 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolivälissä, kun teatteritoiminnan opintolinja käynnistyi. Teatterialan koulutusta oli ryhdytty järjestämään jo useissa kansanopistoissa, mutta Työväen Akatemian johdon näkemyksen mukaan muissa opistoissa toteutetussa opetuksessa pyrittiin lähinnä lisäämään opis-

kelijoiden valmiuksia näyttelijäntyön jatko-opintoihin pääsyyn. Akatemiassa sen sijaan haluttiin tarjota kokonaisvaltaista koulutusta harrastajateatteritoimintaan.⁸⁰⁹

Akatemian hallitus hyväksyi marraskuussa 2004 teatteritoiminnan linjan perustamisen 1. elokuuta 2005 lähtien ja päätös sai myös hallintoneuvoston siunauksen.⁸¹⁰ Linjalle oli tarkoitus ottaa 18–25 opiskelijaa ja markkinointityötä opiskelijoiden saamiseksi tehtiin erilaisissa teatteripiireissä vuoden 2005 alkupuolelta lähtien.⁸¹¹ Hakijamäärä jäi kuitenkin ensi vaiheessa niin alhaiseksi, ettei linjaa voitu vielä syksyllä 2005 aloittaa. Väliaikaistoimena muiden linjojen opintosuunnitelmiin varattiin tilaa teatterialan opetukselle.⁸¹² Teatteritoiminnan linjan varsinaisen liikkeelle lähtö teatteriohjaaja Risto Ruottusen johdolla tammikuussa 2006 tapahtui vielä vaatimattomasti ainoastaan seitsemän opiskelijan voimin. Seuraavana syksynä aloitettiin ensimmäinen koko lukuvuoden mittainen työ 13 opiskelijan läsnä ollessa.⁸¹³

Opiskelijoita maaliskuussa 2003. Kuva: Anne Nisula. TAK.

Teatteritoiminnan linjan hakijamäärät lisääntyivät valtakunnallisesti vuosi vuodelta. Hakijoista merkittävä osa hakeutui kuitenkin Lahden kansanopistoon tai Laajasalon opistoon.⁸¹⁴ Kiinnostus Akatemian opetusta kohtaan kasvoi selkeästi syksyllä 2008, kun opintoihin sisällytettiin uutena opintokokonaisuutena Teatterikorkeakoulun näyttelijäntaide. Kesällä 2008 opintoihin haki 67 opiskelijaa, joista yksipäiväisen valintakokeen perusteella valittiin sisään 20. Opiskelijat pääsivät nyt harjoittelemaan näyttelijätyön perusteita, improvisaatiota, kontakti-improvisaatiota ja äänenkäyttöä. Oppia Akatemian oppilaille jakoivat tunnetut näyttelijät Outi Mäenpää ja Kari-Pekka Toivonen.⁸¹⁵

Opiskelijoiden auttaminen jatko-opintojen tielle oli koko ajan keskeinen osa Akatemian työtä. Kireässä kilpailussa korkeakoulupaikoista moni ensikertalainen hakija jäi jatkuvasti rannalle. Koko valtakunnan tasolla vain joka kolmannen samana vuonna valmistuneen ylioppilaan onnistui 2000-luvun alussa päästä ensiyrityksellä korkeakouluun. Akate-

mia tarjosi laajoina opintomahdollisuuksineen yhden vaihtoehtoisen ”kiertotien” korkeakouluun. Vuonna 2007 toteutetun kyselytutkimuksen mukaan Akatemian 1990-luvulla suorittaneista opiskelijoista hieman useamman kuin joka toisen onnistui myöhemmin hankkia itselleen korkeakoulututkinto.⁸¹⁶

Työväen Akatemian voidaankin katsoa omalla toiminnallaan lieventäneen suomalaisen koulutusjärjestelmän epäkohtaa eli korkeakouluopetukseen kohdistunutta painetta. Rehtori Kinnunen listasi keväällä 2007 kolme tapaa, joilla Akatemia vaikutti asiaan. Ensimmäinen niistä oli luonnollisesti Akatemian opiskelijoilleen tarjoama korkeatasoinen koulutus, jonka ansiosta monet onnistuivat läpäisemään yliopiston pääsykokeet. Toiseksi Akatemiassa opiskelijoiden oli mahdollista tutustua korkeakouluissa opettaviin aineisiin ja selvittää konkreettisesti, kiinnostivatko ne siinä määrin, että aloituspaikkaa yliopistossa kannatti tavoitella. Kolmantena merkitsevä tekijänä olivat opiskelijoiden Akatemiassa suorittamat avoimen yliopiston kurssit, joiden

ansiosta opiskeluaika korkeakoulussa lyheni ja helpotti sitä kautta myös yliopistojen henkilökunnan työtä.⁸¹⁷

Lyhytkurssitoiminnassa Akatemia pyöritti 2010-luvun taitteessa Tulevaisuusakatemiaa, jossa osallisina oli SDP:n puolueväkeä. Yksi kurssien osanottajista oli tuleva pääministeri Sanna Marin. Hän on eräässä haastattelussaan

maininnut poliittisen idealismin ja tulevaisuuden visioiden lennelleen Akatemiassa, kun puolueen kärkihahmot Erkki Tuomioja ja Jutta Urpilainen pitivät innostavia puheitaan.⁸¹⁸ Poliittisen koulutuksen lyhytkursseja järjestettiin Akatemiassa aina 2010-luvun lopulle saakka, mutta sittemmin puolue keskitti poliittisen koulutuksensa Työväen Sivistysliittoon.

Yhteiselo Humakin kanssa

Humanistisesta Ammattikorkeakoulusta oli perustamisensa jälkeen tullut keskeinen palanen Työväen Akatemian arkea. Humakin opiskelijat sulautuivat hyvin muuhun Akatemian väkeen. Kanssakäyminen oli 2000-luvun alkuvuosina luonteavaa ja vapaa-ajallakin Humakin ja Akatemian opiskelijat kulkivat usein samoissa joukoissa. Akatemian Toveriliitonkin toimintaan humakilaisilla oli sääntömuutoksen jälkeen mahdollisuus osallistua, mutta tältä osin aktiivisuus jäi vähäiseksi.⁸¹⁹

Juridisesti Humak oli oma yksikkönsä, mutta toiminnot olivat monella tapaa päällekkäisiä Akatemian kanssa. Molemmat olivat myös taloudellisesti riippuvaisia toisistaan. Humakista oli tullut 1. elokuuta 2000 lähtien vakinainen ammattikorkeakoulu, joka käytti Akatemian tiloja ja monia sen palveluja. Tiloisista ja nauttimistaan palveluista Humak maksoi Akatemialle vuokraa 35 prosenttia saamastaan valtionavusta. Samoin Humak maksoi Akatemialta ostamastaan opetuksesta. Päälle tulivat vielä synergiaedut, sillä monet palvelut – esimerkiksi kirjasto- ja ruokailupalvelut – olivat luonteeltaan yhteisiä, eikä niitä olisi voitu ylläpitää samantasoisina pelkästään toisen osapuolen hyödyntäminä.⁸²⁰

Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiö oli myös yksi Humakin omistajista. Kun Humakin yhtiökokous keväällä 2001 päätti korottaa yhtiön osakepääomaa, Akatemian Kannatusosakeyhtiö merkitsi 152 kappaletta uusia sadan markan osakkeita.⁸²¹ Tässä vaiheessa usko Humakin opistoverkoston valtakunnallisesta laajentamisesta eli vielä vahvana. Humakilla oli 2000-luvun alussa visio toiminnan kasvattamisesta niin, että Humak-verkostoon liittyisi uusia kansanopistoja ja

samalla lisättäisiin erilaisia koulutusmahdollisuuksia.⁸²²

Viimeinen tilapäisyyden vaihe toiminnassa sivuutettiin, kun korkeakoulujen arviointineuvoston 29. huhtikuuta 2002 antama arvio Humakista oli myönteinen ja se sai vakinaisen toimiluvan 1. elokuuta 2002. Samalla henkilökunta voitiin vakinaistaa. Kaikkiaan eri kansanopistoista siirtyi 44 henkeä määräaikaiseen työsuhteeseen Humakin kanssa.⁸²³ Aiempien vaihdosten lisäksi Akatemiasta oli vuonna 2001 siirtynyt vielä Eero Kärkkäinen ja Titta Tiihonen Humakin opettajiksi.⁸²⁴

Humakin kaavailemaa laajentumistakin onnistuttiin vielä toteuttamaan. Akatemian kannalta merkittävää oli toisen työväenliikkeen opiston, entisen Ammattiyhdistysopiston eli Kiljavan opiston mukaantulo Humakiin syksyllä 2002. Laajentumisten seurauksena Humak käsitti aiemman 10 yksikön sijaan 12 yksikköä.⁸²⁵ Työväen Akatemia avitti Kiljavan mukaantuloa myymällä vuoden 2001 alussa opiston omistavalle SAK:n koulutussäätiölle tämän toivomat kaksi Humakin osaketta. Myynnillä helpotettiin Kiljavan opiston pääsyä Humakin hallintoon. Osakkeet myytiin sadan markan nimellishintaan ehdolla, että koulutussäätiö siirtäisi ne aikanaan takaisin Kannatusosakeyhtiölle.⁸²⁶

Humakin Kauniaisten kampuksen kulttuuripalvelun koulutustoiminta oli lähtenyt hyvin liikkeelle. Ensimmäiset 140 opintoviikon amk-tutkinnon suorittaneet kulttuurituottajat valmistuivat Kauniaisista joulukuussa 2001. Yhteensä lukuvuoden 2001–2002 aikana valmistui lähes 20 opiskelijaa ja seuraavana lukuvuonna 15. Viimeksi mainittuna lukuvuonna myös Akatemian opiskelijat saattoi-

Akatemian henkilöstön yhteisotretti huhtikuussa 2007. Keskellä takana rehtori Kari Kinnunen ja äärimmäisenä oikealla vararehtori Ari Niemi. Kuva: Jouni Kärenlampi. TAK.

vat suorittaa Humakin Kauniaisten yksikön kursseja avoimen ammattikorkeakoulun opintona.⁸²⁷

Humakin Kauniaisten yksikkö oli jatkuvasti erittäin suosittu opiskelupaikka. Esimerkiksi syksyllä 2001 opiskelupaikkaa haki 702 henkeä, joista 260 oli ensisijaisia hakijoita. Täytettäviä paikkoja oli 19. Lisäksi aikuiskoulutuksena toteutetun muuntokoulutuksen kymmeneen opiskelupaikkaan oli 40 hakijaa.⁸²⁸

Työväen Akatemialle Humak oli taloudellisesti tärkeä. Sen maksamat vuokrat ja palvelumaksut muodostivat 2000-luvun alussa lähes viidenneksen Akatemian kaikista tuloista.⁸²⁹ Alkuvaiheessa Humakilla oli kuitenkin vaikeuksia selviytyä taloudellisista velvoitteistaan. Keväällä 2003 edessä oli akuutti kassakriisi, mikä pakotti Humakin pyytämään omistajiltaan lykkäystä vuokraosuuksiensa maksuun.⁸³⁰ Vaikeuksien takana oli useita syi-

tä. Ensinnäkin Humak ei vielä ollut ehtinyt koota minkäänlaista puskurirahastoa, ja toiseksi valtionosuusrahoituksen perusteena olleen opiskelijoiden laskennallisen määrän muutos ”vapaavuosi”-säännön perusteella merkitsi Humakille ennakoimatonta menoerää.⁸³¹ Lisäksi oli ilmeistä, että Humakin johdossa oli tehty suoranaisia virheitä.⁸³²

Asia koski monellakin tapaa Akatemiaa, jonka omistusosuus Humakista oli kahdeksan prosenttia. Kesäkuussa 2003 pakkotilanteeseen joutunut Humakin hallitus esitti omistajilleen yhteensä 350 000 euron vakuuksien ja 200 000 euron osakaslainan myöntämistä Humakin kassavalmiuden turvaamiseksi. Akatemian osuus vakuuksista oli 25 547 euroa ja lainasta 14 599 euroa.⁸³³ Kannatusosakeyhtiön hallitus kävi puheenjohtajansa Johannes Koskisen johdolla pitkän keskustelun asiasta. Sen päätteeksi osakaslaina ja vakuus päätettiin myöntää, kuitenkin sillä edellytyksellä, että

kaikki muut osakkeenomistajat menettelisivät samoin.⁸³⁴ Kannatusosakeyhtiön vuosikertomuksessa vedettiin yhteen koko Humakin kasakriisi ja sen vaikutukset Akatemiaan:

*”Humanistisen ammattikorkeakoulun valtionosuudesta tuloutettiin Työväen Akatemialle vuokrina ja ostettuina palveluina 34 % laskennallisesta valtion osuudesta. Vuokraosuutta jouduttiin syksyllä 2003 merkittävästi pudottamaan Humakin ajaututtua taloudelliseen ja hallinnolliseen kriisiin. Marras- ja joulukuulle budjetoitu vuokraosuus, yhteensä 53.000 €, jäi Työväen Akatemialle tulouttamatta. Lisäksi Työväen Akatemia, yhtenä Humakin omistajana muiden mukana, antoi vuoden vaihteessa yhtiölle osakslainan sekä takuun yhteisarvoltaan 40.000 €. On tarpeen erikseen todeta, että Kauniaisten yksikön oma talous ja toiminta ei millään tavoin ollut osallinen Humakin taloudellisten ongelmien syntymiseen. Syyt olivat keskushallinnossa ja talousjohtamisessa. Yhtiön toimitusjohtajan työsuhte lakkautettiin vuoden 2003 päättyessä. On oletettavaa, että kriisi jää kertaluontoiseksi.”*⁸³⁵

Humakin talous saatiinkin jo seuraavana vuonna vakiinnutettua. Yhtiön tilinpäätös osoitti vuoden 2004 päättyessä yli 370 000 euron ylijäämää.⁸³⁶ Jonkin ajan kuluttua Humak myös maksoi takaisin omistajiltaan ottamansa lainan.⁸³⁷ Akatemialle lainavarat palautettiin vuonna 2006.⁸³⁸

Akatemia joutui vääntämään kättä Humakin kanssa myös toisesta taloudellisesta asiasta. Akatemian päärakennuksessa sijainnut Humakin yhteinen palveluyksikkö muutti vuonna 2001 Tallilan tiloihin. Ennen muuttoa Tallilassa tehtiin mittava lähes 118 000 euroa maksanut saneeraustyö, josta Humak maksoi runsaat puolet.⁸³⁹ Syksyllä 2003 Humak yllättäen päätti palveluyksikkönsä siirtämisestä Annankadulle Helsinkiin. Koska muutto oli tarkoitus tehdä ennen vuokrasuhteen irtisanomisajan päättymistä, Akatemia haki Humakilta 40 000 euron vahingonkorvausta. Erimielisyydet saatiin sovittua Humakin suostuttua maksamaan irtisanomisajan vuokran eli runsaat 20 000 euroa.⁸⁴⁰

Humak maksoi Akatemialle 2000-luvun alkupuolella korvausta palveluista ja tilavuokrista vajat 300 000 euroa vuodessa.⁸⁴¹ Jokainen

euro oli tarpeen, sillä Akatemian oma talous oli taas kerran tiukoilla. Ajat olivat vaikeat. Akatemian sijoitusten markkina-arvokin oli pitkäaikaisessa laskussa, vaikka keväällä 2003 laaditussa muistiossa tilannetta pidettiin karut ajat huomioon ottaen siedettävänä: ”Sijoituksien markkina-arvot ovat osakekurssien kolmen vuoden alamäen ajanakin vain puollittuneet kaikkien aikojen huipusta.”⁸⁴²

Syksyllä 2004 Akatemiassa jouduttiin pohtimaan erilaisia talouden vakauttamistoimia. Kaavailluilla tulojen lisäyksillä ja menoleikkauksilla arvioitiin olevan vuositasolla 160 000 euron vaikutus oppilaitoksen talouteen. Kuten aina, paljon suunnitelluista tavoitteista jäi toteuttamatta tai saavuttamatta. KieliAkatemia kuitenkin lopetettiin ja kurssisihteerin työsuhte irtisanottiin päättyväksi vuoden 2005 lopussa. Myöhemmin irtisanottiin vielä englannin kielen opettaja. Tämän kokoaikainen työsuhte päättyi 31. heinäkuuta 2007.⁸⁴³

Humakilla oli vaikutuksensa myös siihen, että Akatemiassa käynnistyivät jälleen rakennustyöt. Tarvetta erityisesti opetuskäyttöön tarjotetuista tiloista katsottiin edelleen olevan olemassa. Rehtori Kari Kinnunen oli jälleen vahvasti uudisrakentamisen kannalla. Ensimmäisissä muistioissaan vuonna 2006 hän nosti esille ennen kaikkea Humakin aiheuttaman opiskelijamäärän lisäyksen. Edellisen uudisrakentamisen aikana opiskelijamäärä oli ollut 140, mutta nyt määrä oli Humakin ansiosta sata henkeä enemmän. Sekä Akatemian itsensä että Humakin katsottiin tarvitsevan lisää luokkatilaa.⁸⁴⁴

Lisätilaa päätettiin rakentaa kirjaston yhteyteen, koska samalla voitiin päivittää yli 50-vuotias kirjastorakennus palveluineen ajanmukaiseksi. Uudistamalla tiloja kiilloitetaisiin myös Akatemian imagoa. Edellinen uudisrakennus Aivorihi oli toiminut kymmenen vuoden ajan Akatemian markkinoinnin veturina. Nyt samaa roolia kaavailtiin modernisoidulle kirjastolle. Kirjastonhoitaja Kari Rumukaisen laatimassa muistiossa lisärakentamista perusteltiin edellä kuvatun kaltaisilla näkemyksillä: ”On pystyttävä jatkuvasti luomaan mielikuvaa modernin ajan vaatimukset täyttävästä oppimis- ja kokoussympäristöstä. Houkuttelevan moderni ilme tuodaan voimakkaasti ja raflaavasti esiin www-sivuilla ja

Taiteilijat Pedro Hietanen ja M.A. Numminen viihdyttävät yleisöä Akatemian 80-vuotisjuhlien iltatilaisuudessa elokuussa 2004. TAK.

esitteissä ja mainonnassa. Informaatioteknologia on tänä päivänä trendikästä ja kiinnostaa nuoria.”⁸⁴⁵

Rakennettava kirjaston uudisosa sai nimen Mediateekki. Opetus- ja tiedonhakutiloja sekä ryhmätyö- ja oleskelutiloja sisältänyt 654 neliömetrin suuruinen laajennusosa valmistui syksyllä 2009. Hankkeen kustannukset olivat

2,3 miljoonaa euroa ja Akatemia maksoi summan lähes kokonaan omista varoistaan. Arvopapereiden myynnin lisäksi Akatemia kauppasi 1 600 neliömetrin suuruisen eteläisen omakotitalotontin 490 000 eurolla.⁸⁴⁶ Valmistumisen jälkeen Mediateekissa jouduttiin vielä seuraavana vuonna parantelemaan akustiikkaa ja turvajärjestelmää.⁸⁴⁷

Kansainvälisyys voimissaan

Työväen Akatemiassa kansainvälistyminen oli ottanut merkittäviä askelia 1980-luvulta lähtien ja lisävauhtia suuntaus sai yleisestä EU-huumasta. Suomi ja sen mukana myös Akatemia olivat tulleet ulos niistä ahtaista piireistä, jotka sotien jälkeen pitkään olivat olleet

vallitsevina. Vuosituhannen vaihteessa maailma jäsennettiin Akatemian opetuksessa SDP:n Turun puoluekokouksessa 1999 hyväksytyn periaateohjelman hengen mukaisesti globaalisti sosiaalisesti järjestelmäksi. Sen pääpiirteisiin kuului avoimempi talous, kulttuurien

välinen vuorovaikutus sekä politiikan irtautuminen kansallisista ympyröistä kansainväliselle tasolle.⁸⁴⁸

Kansainvälisen vuorovaikutuksen lisäämisellä oli Akatemian johdossa vankka kannatuksensa. Esimerkkiä saatiin aina valtakunnan tasoa myöten, kun entinen Akatemian johtokunnan puheenjohtaja pääministeri Paavo Lipponen rakensi menestyksellisesti Suomen suhteita Euroopan Unioniin. Myös vuonna 2002 Akatemian Kannatusosakeyhtiön johtokunnan puheenjohtajaksi tullut Johannes Koskinen oli jo ministerivelvollisuuksiensa vuoksi tarkoin perillä EU-politiikasta.⁸⁴⁹ Akatemian sisällä sekä rehtori Kari Kinnunen että vararehtori Aarni Tuominen olivat vahvasti edistämässä oppilaitoksen kansainvälistymistä.

Eurooppalaisen kansalaiskasvatuksen keskiössä olevia teemoja olivat rasismien vastaisuus, suvaitsevaisuuden lisääminen ja demokratian edistäminen. Nämä arvot sopivat hyvin Työväen Akatemiankin ajatusmaailmaan. Lisäksi Euroopan Unionissa oli kasvavassa määrin ryhdytty korostamaan aikuiskoulutuksen merkitystä. Lissabonin Eurooppa-neuvostonkin kannanotossa keväällä 2000 linjattiin, että onnistunut siirtyminen tietopohjaiseen talouteen ja yhteiskuntaan edellytti elinikäistä oppimista.⁸⁵⁰

Työväen Akatemian kansainvälisten projektien lyhyt kultakausi alkoi 2000-luvun taitteessa ja kesti vuosikymmenen puoliväliin. Eräänlaisena huippukohtana vuonna 2001 Akatemia oli samanaikaisesti mukana kolmessa EU-projektissa. Niistä kahta Akatemia koordinoi ja oli kolmannessa partnerina. Rahallisesti hankkeille saatiin huomattavaa tukea. Pathways to Democracy-, Cultural Awareness through Cultural Production- ja From Competence to Qualification-projektit saivat pelkästään vuonna 2001 tukea yhteensä 352 000 euroa.⁸⁵¹

EU-projekteissa Työväen Akatemialla oli useita kansainvälisiä yhteistyötahoja. Mittavassa kaksivuotisessa Sokrates-ohjelman projektissa Pathways to Democracy (Polkuja demokratiaan) yhteistyökumppaneina olivat Arbetarrörelsens Folkhögskola Göteborgista, Tartu Ülikooli Tartosta, Eesti Harrastus Teatrite Liit, Formació i Educació Permanent (SAO)

Barcelonasta, Arbeit und Leben Hampurista ja Kunta-Alan Opisto Karjaalta.⁸⁵²

Pathways to Democracy -projektissa teemanäkökulmana oli demokratiakasvatuksen tehostaminen erityisesti marginaaliryhmissä eli työttömien, pienipalkkaisten naisten, vähän koulutettujen ja marginalisoituneiden nuorten keskuudessa Länsi- ja Itä-Euroopassa. Prosessin yhteydessä pidettiin yli sata seminaaria ja koulutustilaisuutta sekä julkaistiin englanniksi, saksaksi ja espanjaksi kirja *Polkuja demokratiaan*. Akatemian osalta kokonaisbudjetti oli 600 000 euroa, josta julkisella tuella kustannettiin 80 prosenttia. EU:n lisäksi projektia tuki opetusministeriö.⁸⁵³

Monissa kansainvälisissä projekteissa pureuduttiin maahanmuuttajien ongelmiin. Työväen Akatemian ja Humakin Kauniaisten ja Korpilahden yksiköiden koordinoimassa EU:n Grundtvig-aikuiskoulutusprojektissa Enchanging Cultural Awareness pyrittiin vertailemaan osallistujamaissa esiintyviä kulttuurieroista johtuvia jännitteitä maahanmuuttajien ja muun väestön välillä. Projekti tähtäsi suvaitsevaisuuden edistämiseen kulttuurikasvatuksen välityksellä. Suomessa projektin kohdeyhtymänä olivat somalit ja kurdit.⁸⁵⁴

Ruotsi oli ollut Akatemian perinteinen kansainvälinen yhteistyötaho. Sekä Ruotsin että muiden Pohjoismaiden kanssa oli 2000-luvun alussa myös yhteisprojekteja ennen kaikkea Pohjoismaisen ministerineuvoston rahoittamana.⁸⁵⁵ Yhteyksiä pyrittiin solmimaan myös Baltian suuntaan, mutta tämä ei herättänyt Akatemian opiskelijoissa suurempaa kiinnostusta.⁸⁵⁶

Suhteet Saksaan tiivistyivät ennen kaikkea rehtori Kari Kinnusen aktiivisuuden ansiosta. HVHS Hustedt ja Akatemia toteuttivat 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana useita EU-projekteja. Saksalaistahojen kanssa toteutettiin yhteiskunnallisia projekteja ja työmarkkinakursseja. Esille nostettiin korostusti myös rasismien vastaisuus. Tältä osin vaikutusta pyrittiin tehostamaan historian keinoin. Varsin näyttävä oli Akatemian ja Humakin Kauniaisten yksikön käynnistämään yhteiseen monikulttuurisuushankkeeseen liittynyt saksalaisen valokuvaajan Baruch Barachin valokuvanäyttely *Denk ich an Deutschland*.

Opiskelijoita seurusteluhuoneessa 2000-luvun puolivälissä. Kuva: Anne Nisula. TAK.

Holocaustin muistoa Saksassa ja sen lähinaapureissa esitellyt näyttely oli Työväen Akatemian lisäksi esillä myös Paasitornissa, Kunta-alan Opistolla ja Kiljavan opistolla.⁸⁵⁷

Toinen huomiota herättänyt tapahtuma oli syksyllä 2004 järjestetty näyttely *Kuvia menneisyydestä – ei koskaan enää?* Myös sen Akatemia toteutti yhdessä Humakin kanssa. Näyttely pohjautui Landsbergin keskitysleirin vapauttamisen yhteydessä toisen maailmansodan lopussa otettuihin vaikuttaviin valokuviin sekä amerikkalaisen luutnantti Albert Gayesin tapahtumia valottaneisiin järkyttäviin kirjeisiin. Kokonaisuuden täydensi natsien rikosten tutkijan ja aikuiskasvattajan, Bremenin yliopiston professori Jörg Wollenbergin laaja luentokiertue Suomeen ja Tarttoon.⁸⁵⁸

Oman lukunsa kansainvälisyydessä muodostivat Akatemian kansainväliset opintomatkat. Opiskelijoille ne ovat merkinneet lukuvouden kohokohtaa. Linjan huomio kääntyi 2000-luvulle tultaessa vahvasti Balkanille. Ensimmäiset opintomatkat suuntautuivat Bulga-

riaan, Romaniaan, Bosniaan, Kroatiaan ja Sloveniaan. Linjaa vetänyt vararehtori Aarni Tuominen kiinnostui erityisesti presidentti Slobodan Milosevicin itsevaltiudesta vapautumassa olevasta Serbiasta. Ensimmäiset tähän suuntaan otetut kontaktit eivät olleet erityisen rohkaisevia. Ovet aukenivat vasta, kun Tuominen sai rakennettua yhteyden Belgradin yliopiston aikuiskasvatuksen professoriin Katarina Popoviciin. Keväällä 2003 kansainvälinen linja pääsi vihdoinkin tekemään kahden viikon opintomatkan Serbiaan.⁸⁵⁹

Matkan aikana Serbiassa vallitsi poikkeustila, sillä pääministeri Zoran Djindjic oli murhattu ainoastaan runsasta kahta viikkoa aiemmin. Poikkeustilasta huolimatta akatemialaiset saivat liikkua maassa vapaasti ja tutustua useisiin Serbian kaupunkeihin.⁸⁶⁰

Lukuvuonna 2003–2004 kansainvälisen linjan opiskelijat suuntasivat jälleen Serbiaan ja Bosniaan, kunnes vuotta myöhemmin vuorossa olivat Kosovo ja Albania sekä pikaisesti myös Makedonia (nykyinen Pohjois-Makedo-

nia). Kosovossa oli jälleen nähtävillä balkanilainen todellisuus. Aina yhtä tarkkana havainnoijana Aarni Tuominen toi matkaraportissaan esille kosovolaisen elämän varjopuolia:

*”Maan virallinen talous on kurjassa jamassa, työttömyys 70 prosentin luokkaa, sosiaaliturvasta ei kannata puhua, mutta silti ihmiset tulevat toimeen. Miten? Kosovo on yksi Euroopan rikollisuuden keskuksia, täältä hallitaan mm. Norjan ja Lontoon huumemarkkinoita. Rahanpesu tapahtuu Kosovossa, esim. hienoisia ja tyhjiä motelleissa, ja pestyä rahaa voi vapaasti käyttää. Toinen Kosovon rahoittamisen väylä on laillinen, ulkoalbaanien kotiin lähettämät rahat. Näin selittyy se, että suuri virallinen työttömyysaste ei aiheuta sellaista sosiaalista kurjuutta kuin se tekisi vaikkapa Suomessa. Työttömyys on siis vain virallinen luku, ei taloudellis-sosiaalisen todellisuuden kuvaaja.”*⁸⁶¹

Tiiviit kansainväliset suhteet saivat Työväen Akatemian vuosikirjan 2003–2004 toimituskunnan lausumaan Akatemian profiloituneen 2000-luvun aikana yhdeksi Suomen kansainvälistyneimmistä aikuiskoulutuslaitoksista.⁸⁶² Vuonna 2004 johtokunta hyväksyi Akatemialle vielä erillisen kansainvälisyysohjelman. Siinä esitettiin tavoitteisiin kuului myös uskottavan partnerin hankkiminen Venäjältä.⁸⁶³ Se tavoite on jäänyt toteutumatta.

Kansainväliset projektit jatkuivat 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen jälkimmäiselläkin puolikkaalla, vaikka varsinainen kultakausi olikin jo sivuutettu. Vuosikymmen päättyi EU:n Grundtvig 2 -ohjelman rahoitusta nauttineella ja Akatemian itsensä koordinoimalla kaksivuotisella ROI Recycling Old Icons – From ja Classic Play to Modern Language -projektilla. Projektin ideana oli

Akatemialaisia Skopjen vanhassa kaupungissa Makedoniassa huhtikuussa 2004. Kuva: Aino Stauffer. TAK.

tuoda eurooppalaisia opiskelijoita yhteen klassikonäytelmien kautta.⁸⁶⁴

Projektin ensimmäisenä vuonna työpaja järjestettiin Työväen Akademian hoivissa tammikuussa 2009. Teemana oli William Shakespearen näytelmä Othello, jonka valituista teemoista opiskelijat työstivät uudet versiot. Tiiviin viisipäiväisen työrupeaman jälkeen versiot esitettiin yleisölle.⁸⁶⁵

Vuosina 1996–2011 toteutettujen yhden-toista EU-projektin taloudellinen vaikutus Akademialle oli positiivinen. Suurin kiitos siitä lankesi runsaalle EU-rahoitukselle. Erityisen mittavaa yhteistyö oli Saksan suuntaan. Suomen PISA-menestyksen herättämän kiinnostuksen siivittämänä saksalaisille räätälöitiin suomalaisen yhteiskuntaan ja koulutusjärjestelmään keskittynyttä koulutusta, joka tuotti Akademialle hyvin kurssi- ja majoitusmaksuja. Tiiliriihen hotelli olikin 2010-luvun alussa tii-

viisti saksalaisryhmien käytössä. Erityisesti Arbeit und Lebenin kautta saapui ryhmiä Akademiaan. Kinnusen eläkkeelle jäämisen seurauksena yhteistyö Saksan suuntaan hiipui. Taustalla olivat muutokset sekä Akademian johdossa että Saksassa itsessään.⁸⁶⁶

Taloudelliselta näkökannalta ja myös projektien tarjoaman kokemuksen vuoksi ei sovi myöskään unohtaa tärkeitä kotimaisia kumppaneita. Näistä huomattavimpia olivat Metalliliitto, Kunta-alan ammattiliitto, Palvelualojen Ammattiliitto ja Auto- ja Kuljetusalan Ammattiliitto. Yhteiskunnallisissa hankkeissa Akademian tärkeimmät kumppanit olivat Alkio-opisto ja Paasikivi-Opisto.⁸⁶⁷

Kansainväliseen toimintaan kuuluivat myös opiskelijavaihdot, ulkomaiset stipendiaatit sekä Akatemiassa työskennelleet kansainväliset European Voluntary Servicen vapaaehtoistyöntekijät.

Opintomatkalaisia Brandenburgin portilla huhtikuussa 2006. TAK.

Finanssikriisi toi oppilastulvan

Uuden vuosituhannen alussa opiskelijat viettivät aiempaa vähemmän vapaa-aikaansa Akatemian kampuksella, sillä yhä suurempi osa heistä asui kotonaan. Kauempaa tulleille asuminen Akatemian asuntolassa oli kuitenkin yleensä taloudellisesti kannattavin vaihtoehto. Asuntolaan asettuneet opiskelijat muodostivat aiemman tapaan tiiviin yhteisön. Tämä käy hyvin ilmi omaa opiskeluaikaansa 2000-luvun alussa muistelleen Pekka Kivimäen kertomuksesta:

*”Nykyisin Akatemiasta on tullut paikka, josta haetaan vauhtia yliopistoon. Sitä se oli osin meidänkin aikanamme, mutta opiskelu oli silloin vielä paljon muutakin. Se ei ollut pelkkä välivuosi opiskelussa. Itse näin Akatemian polkuna omaan itsenäistymiseen. Meillä oli opiskelijoiden kesken hyvä yhteishenki. Istuttiin monesti pitkään yöhön parantamassa maailmaa. Otettiin olut tai pari, saunottiin jne. Järjestimme myös erilaisia tapahtumia A-pajassa. Niissä oli monenlaista poikkitieteellistä ohjelmaa: musiikkia, näytelmiä ym. Työväen asiaakaan ei unohdettu. Järjestimme vappumarssin Kauniisiin, josta jatkettiin isompiin ympyröihin Helsinkiin. Kävimme myös mielenosoituksissa vastustamassa esimerkiksi ydinvoimaa. Osallistuimme Helsingissä myös street-partyihin eli harrastimme kaupungin valtausta sulkemalla katuja liikenteeltä. Meillä oli silloin paljon ympäristöasioista kiinnostunutta väkeä Akatemiassa.”*⁸⁶⁸

Akatemiassa kipuiliin 2000-luvun puolivälissä perusoppijakson opiskelijamäärien kanssa. Asia oli taloudenkin näkökulmasta erittäin tärkeä. Vuonna 2007 perusoppijaksolla oli ainoastaan 101 opiskelijaa. Kiinnostuksen lisäämiseksi Akatemian opetustarjontaa ryhdyttiin tarkistamaan. Syksyllä 2008 käynnistyneellä avoimen yliopiston juridisen koulutuksen aloittamisella tähdättiin runsaaseen 120 aloittavaan opiskelijaan.⁸⁶⁹ Historiassakin oli nyt mahdollista suorittaa avoimen yliopiston kursseja ja tämä toi Akatemialle 23 uutta opiskelijaa. Jo aiemmin historiaa oli ollut tarjolla humanistisella linjalla, mutta oppiainetta varten tehdyt omat verkkosivut olivat tuoneet opinnot aiempaa paremmin näkyville. Kasvua oli myös teatteritoiminnan sekä psykologian ja

kasvatustieteen puolella. Kaikkiaan opiskelijamäärä nousi syksyllä 2008 huojentavasti 150:een. Ensimmäistä kertaa tarjolla olleita oikeustieteen opintoja suoritti kymmenen henkeä.⁸⁷⁰

Toimenpiteillä oli siten selvästi vaikutusta tilanteen parantumiseen, mutta ratkaiseva merkitys opiskelijamäärien kehitykselle oli tässä vaiheessa ympäröivän maailman tapahtumilla. Kansainvälisillä rahoitusmarkkinoilla loppukesästä 2007 alkanut yleismaailmallinen häiriötila kärjistyi syksyllä 2008 finanssikriisiksi, joka seuraavina vuosina vei Suomen talouden syvään taantumaan. Akatemian syksyn 2008 opiskelijatilanteeseen taloustilanne ei vielä ehtinyt vaikuttaa, sillä työttömyys ei heti lähtenyt kasvuun.

Tämä kaikki oli kuitenkin vasta alkua. Varsinaisen opiskelijatulvan Akatemia koki syksyllä 2009. Siihen mennessä finanssikriisi oli iskenyt Suomeen jo kovalla kädellä. Bruttokansantuote supistui vuonna 2009 peräti kahdeksan prosenttia. Laman syvyydestä huolimatta työttömyys ei äitynyt yhtä pahaksi kuin pelättiin. Työttömyysaste kohosi vuosien 2008–2009 aikana noin kuudesta prosentista lähes yhdeksään prosenttiin.⁸⁷¹ Tämä oli kuitenkin vain osatotuus kriisistä. Akatemian kannalta paljon olennaisempaa oli, että samaan aikaan nuorisotyöttömyys lisääntyi viidellä prosenttiyksiköllä 21,5 prosenttiin.⁸⁷²

Työmarkkinoiden tukkeutuminen työnsi syksyllä 2009 nuoria opiskelemaan kansanopistoihin. Lukuvuoden 2009–2010 alkaessa koko maan kansanopistoissa oli 12 250 opiskelijaa, kymmenen prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Etenkin kaupunkien opistot olivat suosiossa. Työväen Akatemiassa opiskelijamäärän nousu oli jopa hieman yli 80 prosenttia, kun opiskelijamäärä kohosi ennätyksellisesti 150 opiskelijasta 271:een. Lisäystä tapahtui oikeastaan kaikkien opintoryhmien opiskelijoissa, mutta kaikkein suurinta kasvu oli humanistien kohdalla. Humanististen opintojen opiskelijamäärä kohosi 15:stä 50:een, mikä johtui uuden kirjoittamisen linjan yli 30 opiskelijasta. Yleissivistävien linjojen opiskelijamäärien kasvu oli valtakunnallinen ilmiö ja

Työväen Akatemian kesäistä loistoa vuodelta 2014. TAK.

myös taidelinjat olivat kansanopistoissa aiempaa suositumpia.⁸⁷³ Viimeksi mainittu virtaus tuntui Akatemiassakin. Vuonna 2010 vain joka neljäs Akatemian teatteriopintoihin pyrkinyt voitiin ottaa sisään.⁸⁷⁴

Finanssikriisin ohella oli muitakin syitä siihen, että opiskelijat löysivät Työväen Akatemian aiempaa paremmin. Akatemiassa luovuttiin pääosin ilmoitusmainonnasta ja panostettiin sähköiseen markkinointiin ja sen kohdentamiseen korkeakouluihin pyrkiviin opiskelijoihin. Merkittävä muutos oli myös siirtyminen sähköiseen hakuun ja hakemusten non-stop käsittelyyn aikaisempien paperihakemusten ja niiden liitteiden sijaan.⁸⁷⁵

Valtaosa opiskelijoista saapuikin Akatemiaan edelleen pyrkimyksenään ponnistaa Kauniaisten kautta korkeakouluopintoihin. Rehtori Kari Kinnunen luonnehti vuonna 2010 Akatemian opiskelijan prototyyppin lyhyesti: ”noin 20–25-vuotias nuori, aika hyvä ylioppilas ja useammin nainen kuin mies.”⁸⁷⁶ Politi-

kasta Akatemian opiskelijat eivät enää olleet erityisen kiinnostuneita. Poikkeuksen muodostivat ainoastaan yhteiskuntatieteiden, valtiotieteen, kansainvälisten aineiden ja oikeustieteen opiskelijat. Opetushallituksen toteuttama Työväen Akatemian, Alkio-opiston ja Paasikivi-Opiston vuosien 2009–2010 opiskelijoita koskeva tutkimus toi selkeästi esille sen, että eri opinahjojen opiskelijoiden poliittiset näkemykset eivät enää eronneet kovinkaan radikaalisti toisistaan:

”Kolmen tutkimuksessa mukana olevan opiston poliittisessa ilmastossa viheriöi ainainen kesä: opiskelijoista noin puolet kokee itselleen läheisimmäksi puolueeksi Vihreän Liiton. Myös kolmen läheisimmäksi koetun ’uuden kansalaisjärjestön’ Suomen luonnonsuojeluliiton, Amnesty Internationalin ja Greenpeacen, lukemat ovat lähes samaa luokkaa kuin Vihreillä. Kolmannes työväenakatemiaalaisista voidaan lukea yleisvasemmistolaisiksi. Vastaavasti Alkio-opistossa ja Paasikivi-Opistossa löyde-

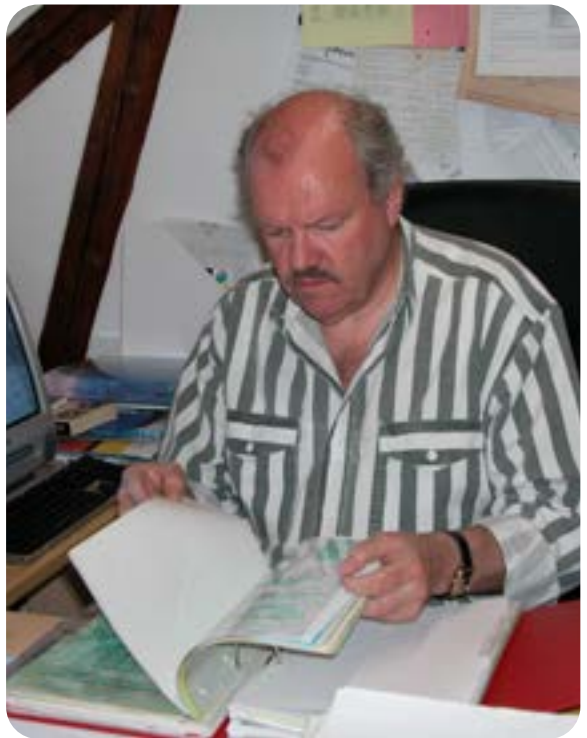
tään lähes saman verran 'keskusta-oikeistolais-
sia', mutta yleisvasemmistolaisiksi luettavia
huomattavasti vähemmän. Tosiasiaksi jää kuit-
tenkin, että niiden opiskelijoiden joukko, jotka
kokevat puolueet itselleen erittäin läheiseksi jää
todella marginaaliseksi kaikissa opistoissa.⁷⁷

Ajan trendeihin kuului myös ulkomaalais-
taustaisten opiskelijoiden määrän kasvu.
Vuonna 2010 heitä oli jo joka kymmenes Aka-
temian opiskelija.⁷⁸ Maahanmuuttajien tar-
peisiin Akatemia reagoi käynnistämällä näitä
varten tammikuussa 2012 kulttuurituotannon
opintoihin valmistavan koulutuksen. Opiske-
lun aloitti tuolloin 13 henkeä. Kaksivuotisen
koulutuksen aikana opiskeltiin suomen kieltä,
harjoitettiin atk-opintoja sekä tutustuttiin suo-
malaiseen yhteiskuntaan ja työelämään. Eri-
tyinen paino oli kulttuurituottajan ammattiin
perehtymisessä. Opintoihin sisältyi 60 opinto-
pistettä Humakin kulttuurituotannon avoi-
men korkeakoulun opintoja. Opinnot suoritet-

tuaan opiskelija saattoi hakea ammatti-
korkeakouluun.⁷⁹

Opiskelijamäärien kasvu siivitti Akatemi-
an opiskelijaviikot uusiin ennätyksiin. Vuonna
2009 pelkästään vapaiden linjojen opiskelija-
viikkojen määrä nousi 6 940:een ja vuotta
myöhemmin 8 741:een. Kun jälkimmäiseen
lukuun lisättiin vielä Humakin Kauniaisten
yksikön opiskelijaviikot, määrä nousi
14 741:een.⁸⁰ Akatemialla oli syytä tyytyväi-
syyteen. Syksyllä 2010 rehtori Kari Kinnunen
totesikin lehtihaastattelussa Akatemian elävän
historiansa parasta aikaa. *Uutispäivä Demari*
julkaisi Kinnusen haastattelun otsikolla: ”Työ-
väen Akatemia – hyvin menee, mutta men-
köön.”⁸¹

Akatemian onnistui säilyttää opiskelija-
määrä korkeana myös finanssikriisin mentyä
ohitse. Lyhyessä ajassa koetun kasvun seu-
rauksena Akatemiasta oli tullut yksi Suomen
suurimmista kansanopistoista. Koko 2010-lu-

Kari Kinnunen (vasemmalla) ja Aarni Tuominen työskentelivät molemmat Työväen Akatemiassa 1970-luvulta aina 2010-luvun alkuun. Kuvat: Pekka Heiskanen. TAK.

vun alkupuolen vapaiden linjojen opiskelijamäärä oli reilusti yli 200 ja kohosi syksyllä 2014 jälleen uuteen ennätykseen 280:een. Seuraavana vuonna lukema oli jo 377. Vapaiden linjojen opiskelijaviikkojen kokonaismäärä oli samana vuonna ennätyksellisen suuri, 12 791.⁸⁸²

Akatemiassa oli näihin aikoihin tapahtunut myös merkittäviä henkilövaihdoksia. Erään aikakauden voidaan katsoa tulleen päätökseensä, kun Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pöytäkirjaan ilmestyi syyskuussa 2011 merkintä: ”Rehtori Kari Kinnunen jää virallisesti eläkkeelle 1.12.2011 ja vararehtori Aarni Tuominen lopettaa työt n. 15.12.2011 ja pitää lomat sen jälkeen.”⁸⁸³ Kaksi merkittäväällä tavalla oppilaitoksen toimintaan – voi sanoa jopa Akatemian historiaan – vaikuttanutta henkilöä jäi lähes yhtä aikaa pois työstä. Kinnusen elämänura Akatemian rehtorina oli alkanut jo vuonna 1974. Tuominen taas oli tullut Akatemiaan yhteiskunnallis-taloudellisten aineiden va. opettajaksi vuoden 1976 alussa.

Yhtenä Kinnusen viimeisen vuoden toimenä oli muokata viranomaisille uusi esitys Akatemian ylläpitämisluvasta. Kannatusosakeyhtiön hallitus käsitteli ja hyväksyi tekstin

alkuvuodesta 2011. Opetus- ja kulttuuriministeriön 22. joulukuuta 2011 kirjaamassa ja seuraavan vuoden alussa voimaan astuneessa ylläpitämisluvassa Akatemian koulutustehtävä sai seuraavanlaisen sisällön: ”Akatemia järjestää aktiivista kansalaisuutta, kansainvälisyyttä ja tasa-arvoa edistäviä opintoja tukeutuen kansanvaltaisuuden ja demokratian periaatteisiin. Koulutus painottuu yhteiskunnallisiin, humanistisiin sekä käyttäytymistieteen alaan kuuluviin aineisiin. Opisto järjestää lisäksi kielikulttuuri- ja kansainvälisyyskoulutusta.”⁸⁸⁴

Kinnusen seuraajana rehtorintoimessa/toimitusjohtajana aloitti 1. syyskuuta 2011 VTT Kimmo Elo. Akatemialle ja Kinnuselle itselleen yhteydet Saksaan olivat erityisen tärkeitä, joten monipuolisena Saksan tuntijana tunnettu tutkija Elo arvioitiin erityisen sopivaksi rehtoriksi. Hänen rehtorikautensa jäi kuitenkin ainoastaan kahden ja puolen kuukauden mittaiseksi. Elo irtisanoutui tehtävästään 15. marraskuuta 2011, jonka jälkeen rehtorin tointa hoiti väliaikaisesti viimeisiä aikojaan töissä ollut vararehtori Aarni Tuominen. Uudeksi rehtoriksi valittiin marraskuun lopussa VTM Jari Valtari, joka aloitti tehtäväs-

Opiskelijoita oppitunnilla vuonna 2013. Kuva: Henri Huhtamäki. TAK.

sä 9. tammikuuta 2012. Aiempaan tapaan hän toimi samalla Akatemian toimitusjohtajana.⁸⁸⁵

Valtarille Akatemia oli tuttu paikka. Hän oli heti opettajauransa alussa syksystä 1991 lähtien työskennellyt Akatemiassa yhteiskunnallisten aineiden opettajana sekä ollut 2000-luvun alussa samalla kampuksella Humakin kulttuurituotannon lehtorina. Ennen Kauniaisiin paluutaan hän oli toiminut JHL:n koulutusosaston päällikkönä ja Raseborg-opiston rehtorina.⁸⁸⁶

Seuraavina vuosina Akatemiassa nähtiin parhaaksi luopua yhdestä vanhasta instituutiosta, kun hallinnon yksinkertaistamiseksi lakkautettiin pitkän perinteen omannut hallintoneuvosto. Päätös nuijittiin pöytään Kannatusosakeyhtiön varsinaisessa yhtiökokouksessa 23. huhtikuuta 2014. Muutoksen palutanut uusi yhtiöjärjestys tuli voimaan 3. lokakuuta 2014.⁸⁸⁷ Hallintoneuvoston viimeiseksi puheenjohtajaksi jäi sitä vuodesta 2005 saakka johtanut Pirjo Mäkinen.

Akatemian hallinnon johtopaikoilla tapahtui näinä aikoina vielä yksi muutos. Johannes Koskinen jätti johtokunnan eli hallituksen

puheenjohtajuuden vuonna 2015. Hänen seuraajakseen tuli SDP:n puoluevaltuuston puheenjohtaja Tarja Filatov.⁸⁸⁸ Vankan kokemuksen kotimaan politiikassa omannut Filatov oli toiminut kolmessa hallituksessa työministerinä. Kosketusta Akatemiaankin hänen taustastaan löytyi. Ylioppilaaksi tulonsa jälkeen Filatov oli opiskellut Työväen Akatemian ensimmäisellä vuosikurssilla lukuvuonna 1982–1983.

Sekä Johannes Koskinen että Tarja Filatov osoittivat Kannatusosakeyhtiön hallituksen puheenjohtajana ammattimaisen otteensa toimintaan. He tulivat hallituksen kokouksiin hyvin asioihin perehtyneinä. Asiat esitelleellä rehtori Kari Kinnusella oli vankan osaamisensa kautta vahva ote kokousten kulkuun, mutta tilaisuudet vietiin läpi varsin leppoisissa tunnelmissa. Päätöksissä toteutui SDP:n ja ammattiyhdistysväen linja, mutta kritiikkiäkin oli lupa esittää. Kokousten osanottajista Toveriliiton edustajat olivat ainoina vapaita SDP-kytkennöistä. Toveriliiton käytännön toiminnasta puoluekannat oli häivytetty, mutta siellä oli SDP:n ohella useiden eri puoluekantojen väkeä.⁸⁸⁹

Kiristyvä talous

Vuonna 2010 syntyi kuuden kansanopiston ja kolmen opintokeskuksen muodostama Työelämäopistot eli T-opistot ry. Työväen Akatemian lisäksi siihen kuuluivat Kiljavan opisto, Murikka-opisto, JHL-opisto, Aktiivi-Instituutti ja Voionmaan opisto sekä opintokeskuksista Kansan Sivistystyön Liitto, Työväen Sivistysliitto ja Toimihenkilöjärjestöjen Sivistysliitto. Kovin aktiiviseksi toiminta ei kuitenkaan muodostunut, ja etenkin Kiljavalla ja Voionmaan opistolla oli jo tuossa vaiheessa vakavia taloudellisia ongelmia. Voionmaan opisto yhdistyi vuoden 2016 alussa Kiljavan opistoon, muutti seuraavana kesänä Tampereen yliopiston keskustakampukselle ja vaihtoi nimensä Voionmaan koulutuskeskukseksi.⁸⁹⁰ Jo tätä ennen Kiljavan opistoon oli fuusioitu Siikaranta-opisto vuonna 2013.

Myös Työväen Akatemialla kesti aikansa toipua finanssikriisin ja osin myös uudisrakentamisen aiheuttamasta taloudellisesta rasituk-

sesta. Vuosikymmenen alussa Kannatusosakeyhtiön sijoitussalkkukin oli sulanut merkittävästi, sillä investoinnit – ennen kaikkea Mediateekki – oli kustannettu pääosin omarahoituksella.⁸⁹¹ Jo ennen finanssikriisiä alijäämäiseksi painunut Akatemian talous kääntyi vihdoinkin vuonna 2012 ylijäämäiseksi. Samalla kun markkinat toipuivat finanssikriisistä, myös Akatemian sijoitusten tuotto kohosi merkittävästi etenkin vuosina 2012 ja 2013.⁸⁹²

Opetustarjontaan Akatemia muokkasi useaan kertaan 2010-luvulla. Opintojen suunnittelu muuttui aiempaa huomattavasti dynaamisemmaksi, kuten kansanopistoilla yleensäkin. Tiukasta linja-ajattelusta siirryttiin joustavampaan käytäntöön, jossa uusia opintoja voitiin yksinkertaisesti asettaa tarjolle ja testata niiden vetovoimaa. Mikäli tulos osoittautui hyväksi, toimintaa jatkettiin. Idea uusista opinnoista saattoi olla Akatemian oma, mutta toisinaan kimmoke tuli toisilta

Työväen Akatemian kirjastossa on säilytetty pitkälti alkuperäinen 1950-luvun ulkoasu. TAK.

kansanopistoilta. Tällöin useat eri kansanopistot saattoivat kokeilla uutta kiinnostavaksi todettua opintovaihtoehtoa. Koventuneessa kilpailussa kaikille kansanopistoille ei kuitenkaan lopulta riittänyt uusiin opintoihin opiskelijoita.⁸⁹³

Syksyllä 2009 Akatemiassa käynnistyivät kirjoittamisen opinnot humanistisen linjan yhteydessä. Jo pari vuotta aiemmin opintotarjontaan oli lisätty kirjallisuuden perusopinnot. Kari Rummukainen ja Kevin Gardner olivat saaneet yliopistolta opetusoikeudet tätä varten. Koska kiinnostusta opintoja kohtaan tuntui selvästi löytyvän, opiskelu omalla opintokokonaisuutenaan aloitettiin syksyllä 2009. Opintojen pohjana oli tuolloin – kuten myöhemminkin – Jyväskylän yliopiston kirjoittamisen perusopinnot. Opinnot oli aluksi tarkoitettu vetää Johanna Venhon toimesta, mutta koska opiskelijoita oli heti yli 30, Akademia joutui rekrytoimaan lisää opettajia.⁸⁹⁴

Suosio pysyi hyvänä seuraavinkin vuosina. Syksystä 2011 kirjoittamisen opinnoista vastaavalla opettajalla, sittemmin Eino Leinon palkinnon saaneella runoilija Miia Toiviolla oli opiskelun käynnistyessä yhtenä lisähaasteena saada kaikki 41 opiskelijaa mahtumaan samaan luokkaan.⁸⁹⁵ Muidenkin aiheiden vetovoimaa testattiin. Syksyllä 2013 yhdeksän opiskelijaa aloitti kauppatieteen opinnot ensin Ari Niemen ja sitten Juha Koikkalaisen johdolla. Aihealue sijoitettiin aluksi kansainvälisen linjan yhteyteen ja siirrettiin sitten omiksi opinnoikseen. Syksyllä 2013 opintotarjontaan tulivat mukaan myös esiintymisen ja draaman opinnot. Teatteritoiminnassa kokeiltiin 2010-luvun puolivälissä myös näyttelijäntöön ja käsikirjoittamisen opintoja ja vuosikymmenen lopussa Akatemian opinto-ohjelmassa tarjottiin vielä liikuntaakin.⁸⁹⁶

Akatemian laaja valikoima tarjosi opiskelijoille hyvän mahdollisuuden tutustua eri op-

Opinnot	Opiskelijamäärä																
	2023	2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Bio- ja ympäristötiede	6																
Esiintyminen ja draama										10							
Historia	17	16	22	26	22	22	22	34	33	16	28	27	30	23	27	23	
Humanistinen	5	9	6	11	8	15	19	7	15	24	18	17	19	22	50	15	19
Humanistinen -Aasian tutkimus							6										
Kansainvälinen							9	9	18	10	13	10	9	9	13	8	12
Kasvatustiede	10	10	9	21	13	10	26	23	33	33	24	33	15	20	21		8
Kauppatiede	40	47	60	44	55	32	26	42	48	19	8						
Kieli ja kulttuuri	11	9	11	16	15	23	24	23	23	18	24	21	33	40	45	29	25
Kirjoittaminen	9	16	13	21	23	20	9	13	30	32	38	33	42	23			
Kirjoittaminen -Kirjoittajakoulu						8	8										
Kulttuurituotannon valmentava										6	11						
Liikunta, hyvinvointi, yrittäjyys ja digimarkkinointi	4																
Liikunta ja terveys				11	12												
Lääketiede	26																
Oikeustiede	20	19	23	36	52	53	56	53	59	42	30	22	24	23	29	10	
Politiikan tutkimus	17	17	21	18	24	16	15	22	10								
Psykologia	20	12	30	22	37	36	45	51	51	34	25	18	29	30	42		12
Psykologia ja kasvatustiede																31	
Sosiaalitieteet	12	11	28	23	20	13	23	29	25								
Sosionomi-opinnot	4																
Teatteritoiminta										19	19	24	16	21	20	20	13
Teatteritoiminta -Näyttelijäntaide	14	20	14	14	16	15	16	16									
Teatteritoiminta- Näyttelijäntyö ja käsikirjoittaminen						5											
Teatteritoiminta -Soveltava draama							11	11									
Teatteritoiminta -Teatteri-ilmaisu			13	15	16	11											
Työ- ja organisaatio- psykologia	2																
Yhteiskuntatieteellinen										23	29	31	26	18	24	14	12
Yhteensä	203	180	243	276	310	272	308	347	377	280	262	247	243	229	271	150	101

Taulukko 3. Opiskelijamäärät eri opinnoissa vuosina 2007–2023. Opiskelijamäärä on ilmoitettu kunkin vuoden kohdalla 20. syyskuuta vallinneen tilanteen mukaisesti.

Lähde: Työväen Akatemian oma tilastointi.

piaineisiin. Oman ilmaisuksensa mukaan toista väliavuutta Akatemiaan syksyksi 2014 viettämään saapunut mäntyharjulainen Julia Lintunen punnitsi monen muun aloittelevan opiskelijan tavoin vielä opistojensa painopistettä. Lintunen suoritti Akatemiassa avoimen yliopiston opintoja yhteensä 28 opinopisteen verran ja sai niistä yliopistoon jatkaessaan 26 hyväksytyksi. Akatemian opiskelijaelämässä oli Lintusen aikana eronsa ja yhtäläisyytensä aikaisempien vuosikymmenien kanssa. Koska Lintunen asettui asuntolaan, hän tuli väistämättä vahvasti osaksi opiskelijayhteisöä. Näin hän on itse tapahtumat kokenut:

”Minäkin muutin Akatemian omaan asuntolaan, joka oli huomattavasti pääkaupunkiseudun muuta vuokratasoa edullisempi. Jaettu huone ja ruuhkainen yhteiskeittiö vaativat totuttelua, kun olin asunut yksin jo useamman vuoden, mutta toisaalta monelle suoraan lukiosta tulevalle asuntola on juuri se ensimmäinen askel itsenäisyyteen. Ahdasta keittiötä lukuun ottamatta asuntolaelämä oli huikea kokemus: ihmisiin oli tosi helppo tutustua yleisissä tiloissa hengaillessa. Vuoden mittaan meidän asuntolan yläkerran porukasta hitsautui tiivis yhteisö, jossa vietettiin yhteisiä leffailtoja ja juhlittiin synttäreitä.”⁸⁹⁷

Akatemian opiskelijoiden jatko-opintoihin pääsymahdollisuuksia olivat 2000-luvun lopulta lähtien edistäneet avoimen väylän tarjoamat mahdollisuudet. Sen mukaan yliopistoon voitiin hakeutua tutkinto-opiskelijaksi avoimen yliopiston opintojen perusteella. Joihinkin yliopistoihin saattoi päästä tutkinto-opiskelijaksi automaattisesti suoritettuaan tietyn määrän opintoja vähintään hyvin arvosanoin. Toisissa edellytettiin, että väylän kautta hakevat osallistuivat pääsykokeeseen. 2000-luvun puolivälissä Suomen yliopistot myönsivät avoimen väylän kautta vuosittain hieman alle 700 tutkinnonsuoritusoikeutta.⁸⁹⁸

Työväen Akatemiassa avoimen väylän tarjoamiin mahdollisuuksiin ryhdyttiin kiinnittämään huomioita pian 2000-luvun puolivälin jälkeen. Tämä oli myös yksi merkittävä peruste eräiden edellä lueteltujen uusien oppiaineiden sisällyttämiseen Akatemian opintotarjontaan. Ari Niemi on kuvannut avoimen väylän rakentumista Akatemian osalta:

”Avoin väylä oli kasvava osa yliopistojen sisäänottoa varsinkin sen jälkeen, kun ylioppilasarvosanojen merkitystä sisäanotossa on korostettu. Akatemialla avoimeen väylään tähtäävä prosessi alkoi kehittyä vuosista 2006–2007 alkaen, kun otettiin uusia perusopintoja tarjolle. Tarjosimme toisen vuoden opinnot aluksi 50 prosentin alennuksella, koska opiskelijoita oli vähemmän. Jotta olisi mielekästä jäädä toiselle vuodelle, lisäsimme hiljalleen uusia oppiaineita tarjontaan: historian perusopinnot, kirjallisuus, valtio-oppi uudelleen. Tuolloin avoin väylä vaati vielä yleensä aineopinnot sekä toiset perusopinnot ja pakolliset kieliopinnot. Aluksi avoin väylä toimikin historia-aineissa ja kirjoittamisessa. Otimme tarjontaan Suomen historian aineopinnot, kulttuurihistorian aineopinnot ja kirjoittamisen aineopinnot. Ideana oli, että opiskelijat voisivat jatkaa aineopintoja seuraavana vuonna. Meillä oli tämän vuoksi 2010-luvun alkupuolella helposti useampi kymmenen toisen vuoden opiskelijaa vuosittain.

Avoimen väylän merkitys kasvoi, kun useampi yliopisto ilmoitti, että esimerkiksi kaksilla soveltuvilla perusopinnoilla voisi hakea avoimessa väylässä. Nyt opiskelijat pystyivät hakemaan yhden vuoden opinnoilla väylässä. Avoin väylä laajeni lähes kaikkiin humanistisiin, historia-aineisiin, yhteiskunta- ja valtiotieteisiin. Opiskelijat pystyivät rakentamaan sopivan kombon itselleen eri yliopistoihin. Kauppätieteissä Jyväskylän yliopiston kauppätieteiden väylä oli keskeinen tekijä, miksi opiskelijamäärä meillä nousi.”⁸⁹⁹

Kaikilta osin Akatemian tarjonta ei ollut aivan yhtä laajaa kuin aiemmin. Kansainvälisiä projekteja ei Kari Kinnusen rehtoriajan jälkeen enää samassa määrin ollut, mutta yhteistyötä Springen kanssa jatkettiin. Ruskin Collegen kanssa yhteistyö oli pitkään vähäistä. Kun kirjoittamisen opinnot Akatemiassa kuitenkin käynnistyivät vuonna 2009, Kevin Gardner pyrki saamaan aikaiseksi opiskelijavaihtoa Ruskinin kanssa. Tässä myös onnistuttiin. Ensimmäiset kirjoittamisen ja historian opiskelijat suuntasivat Oxfordiin jo tammikuussa 2010. Ruskinista vieraili myöhemmin Helen Kiddin johdolla vastavuoroisesti kirjoittamisen opiskelijoita Akatemiasa.⁹⁰⁰

Yhteistyökuvio kuitenkin hiipui, sillä Ruskinin taloudellinen tilanne heikkeni. Oppilaitos myi päärakennuksensa Oxfordin keskustassa ja muutti Headintoniin. Samalla Ruskinin omistajat muuttivat toimintansa painopistettä, jonka seurauksena muun muassa kirjoittamisen ohjelma lopetettiin. Helen Kidd kävi kuitenkin vielä tämän jälkeenkin yksityishenkilönä opettamassa Työväen Akatemian opiskelijoita.⁹⁰¹

Akatemian avainyhteistyökumppani oli edelleen Humanistinen ammattikorkeakoulu. Yhteistoiminta Humakin kanssa toi monenlaista synergiaa ja lisäsi myös Akatemian vetovoimaa opiskelupaikkana. Humakin vuosittain palveluista ja tilavuokrista suorittamat yli 300 000 euron korvaukset muodostivat 2010-luvun alussa lähes 20 prosenttia Akatemian vuotuisista tuloista. Valtionosuuksien osuus oli noin 40 prosenttia ja koulutuspalvelujen (sisältäen opetusmaksut) noin 20 prosenttia. Muista tulolähteistä majoitus ja ruokailtoiminta tuottivat kumpikin vajaat kymmenen prosenttia.⁹⁰²

Humakin yksikköverkostossa oli 2000-luvun alun jälkeen tapahtunut merkittäviä muutoksia. Kun aluksi oli satsattu verkoston laajenemiseen, opetus- ja kulttuuriministeriön uudet linjaukset pakottivat Humakin ryhtymään päinvastaisiin toimiin. Jatkossa oli tähdättävä suurempiin, tehokkaampiin ja vaikuttavampiin yksiköihin. Käytännössä tämä tarkoitti Humakin verkoston karsimista. Hakijamäärien ja sijainnin perusteella elokuussa 2007 tehdyn päätöksen mukaisesti Haapaveden, Joutsenon ja Kanneljärven (Lohjan) opistot joutuivat jättämään Humakin vuonna 2010. Erosta ei selvitty ilman rahallisia korvausvaateitakin sisältäneitä riitoja, jotka jättivät vuosikausiksi jälkensä Humakin toimintaan.⁹⁰³

Jälleen kerran Työväen Akatemia selvisi haastavista ajoista moneen muuhun kansanopistoon verrattuna hyvin. Etenkin harvemmin asuttujen seutujen opistot olivat entistä useammin vaikeuksissa, mutta hyvin ei mennyt myöskään monella työväenliikkeen opistolla. Rehtori Jari Valtarin tilitys kansanopis-

IGCAL:n kokous Portugalissa vuonna 2020. TAK.

token­tän tilasta Akatemian vuosikirjan 2013–2014 esipuheessa on karua luettavaa:

*”Noin puolessa kansanopistoista on kulu­neen vuoden aikana käyty yt-neuvotteluja ja jouduttu ankaralle kulukuurille. Rahoitusta on leikattu ja paineet oppilaitosverkon karsi­miseen sekä ylläpitäjien yhdistämiseen ovat olleet kovat. Yhdistymisiä onkin tapahtunut, ja opistoja on siirtynyt maaseudulta kaupun­keihin. Rakennusliiton Siikaranta-opisto ja SAK:n ylläpitämä Kiljavan opisto yhdistyivät. Julkisten ja hyvinvointialojen liiton Raseborg-opisto siirtyi Helsingin Sörnäisiin muuttuen JHL-opistoksi. Jokin aika sitten Voionmaan opisto ja Oriveden opisto päättivät yhdistymi­sestä.”*⁹⁰⁴

Lopettamisien ja eri opistojen yhdistymi­sien seurauksena kansanopistojen määrä puto­si 2000-luvun alussa reilun viidentoista vuo­den aikana 87:stä 77:ään. Suhteellisesti eniten yhdistettiin pienikokoisia ruotsinkielisiä kan­sanopistoja.⁹⁰⁵ Kansanopistojen valtionosuus­rahoituksen leikkaukset vuosina 2012 ja 2013 kasvattivat Työväen Akatemiankin painetta

lisätä tilojen vuokrausta ja erilaista maksupal­velutoimintaa sekä hankkia projektirahoitus­ta.⁹⁰⁶

Myös Humak sopeutti toimintojaan, mikä lisäsi Akatemiassa tunnettua epävarmuutta tu­levasta. Vuonna 2013 Humak irtisanoi kustan­nustenjakosopimuksensa Akatemian kanssa, ja uusi sopimus seuraavalle vuodelle neuvoteltiin loppuvuodesta. Akatemian pahimmat pelot ei­vät onneksi käyneet toteen. Humakin maksa­missa korvauksissa tapahtui tosin vuonna 2013 yli 60 000 euron notkahdus, mutta se jäi vielä tässä vaiheessa tilapäiseksi ilmiöksi. Humakin uudistaessa koulutustaan se vähensi kulttuuri­tuotannon opiskelupaikkojensa määrää. Samal­la se kuitenkin aloitti Kauniaisten yksikössään viittomakielen tulkkien koulutuksen syksyllä 2013. Akatemian väki on sittemmin muistellut lämmöllä viittomakielen opiskelijoiden aikojen kiitollisen rauhallisia ruokailuhetkiä. Viittoma­kielen tulkkien koulutus Akatemian tiloissa jat­kui lähes viisi vuotta. Viimeisen kerran koulu­tusta oli tarjolla Kauniaisten kampuksella kevätlukukaudella 2018.⁹⁰⁷

Kirjaston uudemman osan Mediateekin aulanäkymää. TAK.

Akatemian näkökulmasta olennainen asia Humakin suhteen oli viimeksi mainitun mak- saman vuokran taso. Kari Kinnunen oli rehto- rina ollessaan kamppaillut pitkän aikaa, jotta Akatemialle oli saatu pääkaupunkiseudun kal- leuteen perustuvana eri vuokrataso kuin muualle Suomeen. Vuonna 2015 tästä erillises- tä vuokratasosta kuitenkin luovuttiin, mikä nosti muiden kampusten vuokrat samalle ta- solle.⁹⁰⁸

Vuonna 2015 Humak irtisanoikin uudel- leen kustannustenjakosopimuksensa Akate- mian kanssa. Tällä kertaa Akatemian tulot kuitenkin pikemminkin nousivat. Uuden sopi- muksen mukaan Humak maksoi Akatemialle vuokraa 18 euroa neliöltä aiemman 15:sta si- jaan. Muutos nosti pariiksi vuodeksi Humakin maksueriä Akatemialle. Ero aiempaan ei tosin ollut suuri.⁹⁰⁹ Jo vuonna 2018 tilanteessa tapah- tui käänne, kun Humakin tilavuokraus väheni hieman viittomakielen tulkkien koulutuksen loputtua. Syksyllä 2018 Kauniaisten kampuk- sella ei myöskään tilapäisesti aloitettu kulttuu- rituottajien koulutusta ja muutenkin Humakin taholta tuli Akatemian suuntaan viestiä tila- vuokrauksen supistamisesta.⁹¹⁰

Akatemian taloustilanne oli kiristynyt vuodesta 2016 lähtien. Kyseisenä vuonna me- not ja tulot olivat vielä lähes tasapainossa, mut- ta se johtui pitkälti normaalia alemmista kiin- teistöjen kunnossapitokustannuksista. Aka- temian laaja rakennuskanta vaati jatkuvasti yl- läpitoa. Normaalisti kiinteistöjen ja alueiden kunnossapitoon käytettiin 2010-luvulla vuo- sittain yli 100 000 euroa. Vuoden 2016 osalta kustannukset jäivät kuitenkin alle 40 000 eu- roon.⁹¹¹

Vajaan sadan vuoden aikana luotu suuri rakennuskanta oli Akatemialle tärkeä voima- vara, mutta samalla se vaati kiinteistöjen ikääntyessä osakseen yhä enemmän huolenpi- toa. Vuonna 2015 palkattiin konsultti tutki- maan Akatemian rakennuskantaa. Seuraavan vuoden alussa laaditussa kiinteistöstrategia- muistiossa suositeltiin kiinteistöhuollon ul- koistamista isommat resurssit omaavalle alan ammattilaiselle. Samalla esitettiin joko Akate- mian talouspäällikön nimittämistä oman toi- mensa ohessa kiinteistöpäälliköksi tai vaihto- ehtoisesti vähintään neljän hengen muodos-

taman kiinteistötyöryhmän perustamista. Kannatusosakeyhtiön hallitus kallistui jäl- kimmäisen vaihtoehdon kannalle.⁹¹²

Perustettu kiinteistötyöryhmä esitti kesäl- lä 2016 talonmies/vahtimestarin toimen lak- kauttamista ja rakennus- ja talotekniikan pal- veluiden ulkoistamista T:mi Mikko Mattheisenille.⁹¹³ Vahtimestari osalta esitys ei mennyt lävitse, vaan tämä jäi aikanaan nor- maalisti eläkkeelle. Kiinteistötyöryhmästä ei tullut Akatemialle pitkäaikaista instituutiota. Sen esityksestä kuitenkin Akatemian omistuk- sessa aikanaan ollut Mäntylänä tunnetun Van- han Turuntie 19:n omakotitalon ulkopuolisen kanssa tehty vuokrasopimus irtisanottiin. Ra- kennuksessa tehtiin keväällä 2017 pintare- montti ja se otettiin vähäksi aikaa Akatemian omaan käyttöön.⁹¹⁴

Samana vuonna 2017 Akatemian talousti- lanne kääntyi huonompaan suuntaan. Tähän vaikuttivat monet tekijät. Henkilöstömenot olivat jatkuvasti iso menoerä. Kymmenessä vuodessa henkilöstökulut olivat lähes kaksin- kertaistuneet. Akatemian palkkalistoilla oli

Halloweenin valmisteluja vuonna 2017. Kasvatustieteilijöitä koristelemassa ruokalan tiloja. TAK.

vuonna 2017 kaikkiaan 22 henkeä, joista yksitoista – mukaan lukien informaatikko – kuului opetushenkilöstöön. Vuosittaiset henkilöstökulut nousivat tässä vaiheessa noin 1,6 miljoonaan.⁹¹⁵

Tulopuolella oli omat ongelmansa. Valtionosuus supistui vuoden 2016 alusta voimaan astuneen valtionosuusjärjestelmän muutoksen seurauksena. Sen mukaisesti opetus- ja kulttuuriministeriö kiintiöi oppilaitosten opiskelijaviikkojen määrän vuosien 2009–2013 keskiarvoon tehdäkseen rahoitusjärjestelmästä ”selkeän ja ajantasaisen”. Akatemia oli uudistuksen väliinputoajia, koska sen opiskelijamäärät olivat kasvaneet huomattavasti vasta vuoden 2013 jälkeen. Akatemian valtionosuus supistui vuonna 2016 yli 70 000 euroa ja yhteensä pudotusta oli vuosina 2015–2017 yli 130 000 euroa eli yli kymmenen prosenttia.⁹¹⁶

Osana kestävää kehitystä Akatemiassa intouduttiin vuonna 2017 kokeilemaan palstaviljelyä. Esimerkkiä näyttää Juha Koikkalainen. Kuva: Miia Toivio. TAK.

Lisäksi Akatemian vuoden 2017 budjetti oli laadittu epärealistiselle pohjalle ja huomattavia kuluja aiheutui vielä lisähenkilöstöstä, aiempaa suuremmista ostopalveluista, keittiöremontista sekä Cambridge-tutkintoon tehdyistä investoinneista. Tämä kaikki johti siihen, että Akatemian taloudellinen tulos painui vuonna 2017 raskaasti tappiolle. Poistojen jälkeen tulos oli yli 350 000 euroa alijäämäinen.⁹¹⁷

Vuosille 2018–2020 Akatemian oli valmisteltava talouden tasapainottamistoimia. Nämä pitivät sisällään opetustoimen säästöjä, ostopalveluihin turvautumista ja opintomatkojen karsimista. Lisäksi kaavailtiin opiskelijoiden omavastuuosuuksien korottamista opintomatoilla ja niihin osallistuvien henkilöiden määrän rajoittamista. Menoleikkausten ohella tulopuolta kaavailtiin lisättäväksi muun muassa lukukausimaksuja korottamalla.⁹¹⁸ Vielä keväällä 2016 Akatemiasta oli toteutettu opintomatkatarina Nicaraguaan, mutta tuo matka osoitti konkreettisesti suomalaisten kehitysyhteistyömäärärahojen leikkausten halvaannuttavan vaikutuksen kolmannen maailman maiden avustamisessa. Kaikki se, minkä varaan Akatemiakin oli omaa kansainvälistä toimintaansa 1980-luvun alussa rakentanut, oli nyt purkautumassa. Matkalle osallistuneen rehtori Jari Valtarin Nicaraguan tilanteesta tekemät havainnot olivat kuvaavia kehitysyhteistyön näkymille laajemminkin: ”Suurlähetystö maassa lakkautettiin jo muutama vuosi sitten. Kehitysyhteistyön palvelukeskus sulki juuri matkamme aikana toimistonsa Managuassa ja Kansainvälinen Solidaarisuussäätiökkin on lopettelemassa rahoituksen puutteen takia toimintojaan.”⁹¹⁹

Viimeinen kansainvälisen linjan opintomatkatarina tehtiin lukuvuonna 2017–2018 Kolumbiaan. Sen jälkeen edellä mainituissa tasapainottamistoimissa linjattiin, ettei opintomatkatarina Latinalaiseen Amerikkaan tultaisi enää lukuvuonna 2018–2019 järjestämään. Samojen päätösten mukaisesti osana opetustoiminnan tehokkaampaa organisointia ja säästötoimia lakkautettiin kansainvälinen linja lukuvuoden 2017–2018 jälkeen. Sen ei enää katsottu vastaavan mihinkään koulutustarpeeseen. Opiskelijoita linjalla oli ollut 2000-luvun puolella kymmenkunta vuosittain ja heidän osallis-

tumisensa oman linjansa opintoihin oli jäänyt vähäiseksi. Käytännössä kansainvälisen linjan opiskelijat olivat kulkeneet etupäässä poliittisen historian ja politiikan tutkimuksen ryhmissä. Latinalaisen Amerikan opintomatkoil- lekin olivat osallistuneet pääsääntöisesti muut kuin kansainvälisen linjan opiskelijat.⁹²⁰

Kun perinteinen kehitysmaihin suuntautunut toiminta oli tullut tiensä päähän, kansainvälisiä kontakteja luotiin uudelle suunnalle. Akatemian opinnoissa Aasian ja sen kulttuurien tutkimuksella alkoi olla nostetta. Kahden viikon mittaiset Kiinan matkat jatkuivat kevääseen 2020 saakka, jolloin jo ostetut Kiinan lennot jouduttiin COVID-19-pandemian vuoksi perumaan. Lopullinen isku Akatemian Kiinan matkoille oli seurausta Venäjän hyökkäyksestä Ukrainaan vuonna 2022. Sen seurauksena katosivat Finnairin nopeat yhteydet Kiinaan. Akatemian Aasian tutkimuksessa Kiinan kielen tilalle tuli Korean kieli, ja samalla Aasian opintomatkat suuntautuivat nyt Ko-

reaan. Ulkomaisista opintomatkakohteista myös Bryssel, Rooma ja Napoli ovat säilyneet COVID-myllerryksen jälkeiseen aikaan.⁹²¹

Samaan aikaan kun talouden tasapainottamistyötä tehtiin, Akatemian johdossa tapahtui useita muutoksia. Ammattiyhdistysliikkeen parissa kannuksensa hankkinut ja sitä kautta politiikkaan mukaan tullut Mikko Koskinen oli vuonna 2018 valittu Tarja Filatovin tilalle Kannatusosakeyhtiön hallituksen puheenjohtajaksi. Kesäkuussa 2019 Koskinen kuitenkin ilmoitti jättävänsä paikkansa tultuaan nimitetyksi valtiosihteeriksi. Päätöksellään hän halusi välttää mahdollisia jääviyskysymyksiä. Koskinen toimi ensin Sanna Marinin valtiosihteerinä liikenne- ja viestintäministeriössä ja jatkoi Marinin valtiosihteerinä myös tämän tultua pääministeriksi joulukuussa 2019. Kannatusosakeyhtiön hallituksen vt. puheenjohtajana toimi toistaiseksi varapuheenjohtaja, TSL:n pääsihteeri Jouko Muuri. Seuraavana vuonna Muurista tuli vakinainen puheenjohtaja.⁹²²

Teatteritoiminnan aineryhmän opiskelijoita. TAK.

Muutokset eivät päättäneet vielä tähän. Mikko Koskisen tehdessä lähtöä uuteen tehtäväänsä nousi esille myös Akatemian rehtorin/toimitusjohtajan vaihto. Jari Valtari ei enää nauttinut Akatemian hallituksen luottamusta ja irtisanoutui toimestaan. Hänen paikallaan vt. rehtorina/toimitusjohtajana toimi syyskuun 12. päivästä 2019 lähtien vararehtori Ari Niemi. Vuonna 2004 Akatemiaan humanistisen linjan vastaavaksi opettajaksi tullut Niemi oli perinyt vuonna 2011 Aarni Tuomisen paikan vararehtorina. Niemen väliaikainen pesti rehtorina päättyi helmikuun 2020 alussa, jolloin kasvatustieteiden maisteri Airi Palosaari aloitti Akatemian uutena rehtorina. Ennen Kauniiaisiin tuloaan Palosaari oli viimeksi toiminut Palvelualojen ammattiliitto PAM ry:n koulutuspäällikkönä.⁹²³ Toimittuaan lähes sata vuotta Akatemia sai nyt ensimmäisen naisrehtorinsa.

Ennen uuden rehtorin toimeen astumista oli vt. rehtori Ari Niemen ikävänä velvollisuus-

tena käydä loppuvuodesta 2019 yhteistoimintaneuvottelut Akatemian henkilöstön kanssa. Taustalla oli ennen kaikkea Humakin Akatemialle maksamissa korvauksissa tapahtunut huomattava lasku. Vuonna 2018 Humakin maksut olivat vielä lähes 313 000 euroa, mutta seuraavana vuonna ne putosivat reiluun 262 000 euroon. Kaikkein synkintä oli kuitenkin arvio tulevasta. Loppuvuodesta 2019 arviointiin Humakin vuokratuottojen vähentyvän seuraavana vuonna vielä noin 110 000 eurolla. Sen vuoksi Akatemiassa katsottiin välttämättömäksi käynnistää yt-neuvottelut, jotka kohdistuivat ensisijaisesti talous- ja tukihenkilöstöön.⁹²⁴ Käytännössä neuvottelujen kohteena olivat taloushallinto, kirjasto ja atk-palvelut. Lopputuloksena oli taloushallinnon ulkoistaminen, mikä merkitsi talouspäällikön tehtävän lakkauttamista.⁹²⁵

Ikään kuin tämä ei vielä olisi ollut kylliksi, Akatemia joutui keväällä 2020 muun Suomen tavoin koronakurimukseen.

Elämää koronan varjossa

Ennen koronakriisin puhkeamista Akatemialle oli jälleen avautunut uusia ovia. Kansainvälinen yhteistyö sai hieman vaisumman vaiheen jälkeen uutta vauhtia 2020-luvun taitteessa. Syyskuussa 2019 Akatemian tiloissa pidettiin sen koordinoiman Nordplus Horizontal -hankkeen *Basic Skills of Digital Age* -hankkeen aloituskokous. Tässä hankkeessa luotiin eurooppalaiseen DigCom 2.1. viitekehykseen perustuva opetussuunnitelma 2000-luvun kansallaisen digitaitojen kehittämiseksi. Samana syysynä käynnistyi vielä kaksi Erasmus+-hanketta. Molemmissa hankkeissa oli mukana laaja eurooppalaisten kumppanien joukko. Lisäksi Akatemia osallistui lukuisiin kotimaisiin projekteihin. Akatemian ”hankesalkun” arvoksi määriteltiin 2020-luvun alussa yli 460 000 euroa.⁹²⁶

Kaikki kansainvälisyys ei globaalissa maailmassa kuitenkaan ole eduksi. Tämän saivat suomalaisetkin todeta pian sen jälkeen, kun Kiinan Wuhanissa oli joulukuussa 2019 ensi kerran havaittu uutta vaikeanlaista keuhkokuumetta. Sen alkulähteeksi paljastui SARS-

CoV-2-virus, joka aiheutti ihmisessä COVID-19-nimistä tautia. Kansanomaisesti puhuttiin koronasta. Viruksen leviäminen maailmalla oli nopeaa. Maaliskuussa 2020 Maailman terveysjärjestö WHO julisti maailmanlaajuisen pandemian ja myös Suomessa ryhdyttiin ennen maaliskuun puoliväliä rajoittamaan yleisötilaisuuksien järjestämistä ja puututtiin ennen pitkää ihmisten liikkumiseen yleisemminkin, ennen kaikkea Uudenmaan osalta.

Akatemiassa koronatoimet käynnistyivät 4. maaliskuuta 2020. Ensimmäisenä toimenä opiskelijoita ja henkilökuntaa muistutettiin hygienian tärkeydestä. Käsidesiä ja näppisten/hiirien puhdistusliinoja oli jatkossa tarjolla mahdollisimman monessa paikassa kampusaluetta. Maaliskuun 6. päivänä perustettiin Akatemian koronavalmiusryhmä, johon nimettiin rehtori Airi Palosaari, apulaisrehtori Ari Niemi ja opettaja Mari Ervast.⁹²⁷ Korona-aika merkitsi Palosaarelle heti melkoista tulikoetta, sillä hän oli vasta helmikuussa aloittanut uutena rehtorina ja toimitusjohtajana.

Oppilaskunnan järjestämä vaalipaneeli vuonna 2019. Puhumassa kansanedustaja ja tuleva ministeri Timo Harakka.

Kuusi viikkoa sen jälkeen valtakuntaan oli julistettu poikkeustila.⁹²⁸

Etenkin pääkaupunkiseudulla koronatilanne heikentyi nopeasti. Alkoi näyttää ilmeiseltä, että oppilaitosten aukioloja tulitaisiin rajoittamaan. Sen vuoksi Akatemiassa ryhdyttiin testaamaan etäyhteysvälineitä jo 13. maaliskuuta 2020 alkaen. Ei kestänyt kauan, ennen kuin viranomaismääräys asiassa annettiin. Maaliskuun 18. päivänä kaikki opetus ja ohjaus Akatemiassa siirtyi etäopetukseen. Opettajat – ja mahdollisuuksien mukaan myös hallinto- ja tukipalveluhenkilöstö – siirtyi etätöihin. Opiskelijoiden tentit järjestettiin jatkossa avoimen yliopiston ohjeiden mukaisesti.⁹²⁹

Etätyössä riitti opettelemista niin opiskelijoille kuin henkilökunnallekin, aina Akatemian atk-vastaavaa myöten. Atk-vastaava Jouni Kärenlampi on kuvannut, kuinka etäyhteyksissä sovellettiin ensin Meet-ohjelmaa, kunnes löydettiin parempi vaihtoehto:

”Piakkoin tuli selväksi, että Meet ei ole paras mahdollinen ohjelma. Sitten tuli ehdotus Zoom-nimisestä ohjelmasta, ja niin alkoi testaaminen. Heti alussa kävi selväksi parempi käytettävyyys, joten päätettiin siirtyä Zoomin

*käyttäjäkuntaan. Edessä oli ohjeiden laadinta opettajille ja oppilaille. Alussa ei kaikista ominaisuuksista ollut tietoaakaan. Onneksi Samantha [Eldred] lueskeli eri sivustoja ja löysi tarpeellisia toimintoja helpottamaan opetusta.”*⁹³⁰

Akatemian vuosirytmien osalta koronapandemia sattui onneksi verrattain hyvään kohtaan. Akatemia ja asuntolat tyhjenivät yleensä opiskelijoista maaliskuun kahden viimeisen viikon aikana. Nyt sama tapahtui hie-man aikaistettuna. Lukuvuoden aikana asuntola oli ollut poikkeuksellisen täynnä ja uusia opiskelijoitakin oli syksyllä 2019 ollut hienosti 310. Koronan aiheuttaman poikkeustilan vuoksi asuntolan asukkaita kehoitettiin hakeutumaan perheidensä luo. Huhtikuun 2020 alkupuolella asuntolassa oli enää noin 30 asukasta.⁹³¹

Opiskelijoiden etäopetus kyettiin keväällä 2020 toteuttamaan suurimmaksi osaksi opetussuunnitelmien mukaisesti. Opiskelijoiden palaute etäopetuksesta oli hyvää ja läsnäolo tunneilla jopa normaalia opetusta parempaa. Opintonsa keskeyttäneitäkin oli ainoastaan yksi. Kaikkein haastavinta etäopetus oli näyttelijäntyön ja teatteri-ilmaisun opintojen osalta. Viimeksi mainitussa korona keskeytti Nis-

kavuoren nuori emäntä -näytelmän harjoitukset ja sen tilalle luotiin Zoom-alustalla toteutettu näyttelijän työllistymistä ja rekrytointia tukenut self-tape-kurssi sekä stand up -koo-

mikko Ilari Johanssonin vetämä stand up -työpaja.⁹³² Erikoisia piirteitä saanut Akatemian lukuvuosi päätettiin poikkeuksellisesti videotervehdykseen.⁹³³

Lounasravintolasta take away -ravintola

Akatemian taloudelliset menetykset koronakeväänä 2020 koostuivat peruuntuneista tilaisuuksista, lounasravintolan myyntituottojen menetyksistä sekä ennenaikaisesti irtisanotuista asuntolan vuokrasuhteista. Osa tappioista Akatemian oli nieltävä sellaisenaan tai yritettävä hakea eri lähteistä korvausta tappioille. Peruuntuneita tilaisuuksia yritettiin siirtää syksyyn ja toivottiin niiden silloin voivan toteutua. Mutta osattiin Akatemiassa toimia myös innovatiivisesti – osin pakonkin edessä.

Akatemian lounasravintolalta lähtivät ensin asiakkaat, koska opiskelu siirrettiin tapahtuvaksi etänä. Pian seurasi uusi viranomais määräys. Ravitsemusliiketoimintaa rajoitettiin voimakkaasti lainsäädännöllisillä määräyksillä 4. huhtikuuta 2020 alkaen. Akatemian ravintolassa oli sen vuoksi istuttava alas pohtimaan syntynyt tilanne. Jäljelle jääneiden opiskelijoiden ravinnonsaanti oli turvattava ja samoin oli laita ravintolan asukkaina entuudestaan olleiden eläkeläisten suhteen. Monen muun alan toimijan tavoin lounasravintola päätti turvautua take away -toimintatapaan ja sai sille rehtori Airi Palosaaren ja apulaisrehtori Ari Niemen hyväksynnän. Käynnistyi kuumeinen toiminta, jossa Akatemian muu henkilökunta tarjosi auliisti apuaan. Ravintolapäällikkö Maritta Korhonen on kuvannut akatemialaisten uuras-
tusta:

*"Samantha, Jaana, Mariana, Juha ja Ari kiipesivät Grankullan mäkiä mainosnippu kainalossa. Jouni perusti ravintolalle oman Fb-sivun, ja Miia nosti ravintolan postauksia myös Akatemian Fb-sivulle. Puhelin alkoi piristä lupaavasti ja kännykkään tippui tekstareita ja wuppi viestejä. Välillä tarjoilut loppuivat jo ennen sulkemisaikaa. Löydettiin myös uusia tapoja ottaa vastaan tilauksia: perustettiin tilit netin ateria-
välityssivustoille ja androidin appeihin. 'Granin puskaradio' levitti sanomaa edelleen Naamakirjassa."*⁹³⁴

Lopulta lounasravintola selvisi koronan ensimmäisestä aallosta varsin hyvin. Kesällä 2020 arvioitiin myynnin menetyksen jääneen kevään ja kesän osalta aiempiin vuosiin verrattuna vähäiseksi tai toteutuvan jopa samanlaisena.⁹³⁵ Kun korona ei sitten vielä kevään 2020 jälkeen hellittänyt otettaan, lounasravintolan innovatiivisista kokeiluista tuli uusi normi. Paikallinen senioriväestö, kaupungin työntekijät ja alueen etätyöläiset turvautuivat jatkossakin lounasravintolan palveluihin. Lisäksi ravintola valmisti myyntiin erilaisia leipomuksia, vappusimaa ja äitienpäiväherkkuja.⁹³⁶

Korona-ajan sankareihin kuului idearikas lounasravintolan henkilöstö, joka keväällä 2020 ryhtyi organisoimaan noutoruokapalvelua. Henkilöstö vasemmalta oikealle: Saijsong Chaweewan, Maritta Korhonen ja Tiina Manninen. Kuva henkilökunnasta: Samantha Eldred. TAK.

Valitettavasti Akatemiassa ei syksyllä 2020 vielä saatu kokea paluuta normaaliin oppimisympäristöön. Uuden lukuvuoden aloitus tapahtui etäyhteyden välityksellä. Akatemiassa oli 277 uutta opiskelijaa 13 eri opinto-ohjelmassa. Koronan toinen aalto rantautui Suomeen heti syksyn tullen ja lopulta kaksi kolmasosaa lukuvuodesta 2020–2021 kului etäopetuksen merkeissä. Suurimmat haasteet tilanne aiheutti jälleen teatteriopinnoille, mutta myös kielten opetuksessa oli pakko muuttaa työskentelytapoja.⁹³⁷ Lukuvuoden aikana Akatemialle löytyi myös hieman normaalista poikkeavaa käyttöä, kun sen tilat muuntuivat joulun 2020 alla suosittuun Voice of Finland -ohjelman kuvauspaikaksi.⁹³⁸

Kansainvälisille projekteille korona-aika toi luonnollisesti omat haasteensa. Espanjalaisia, italialaisia ja kreikkalaisia yhteistyökumppaneita sisältäneen Erasmus+-projektin Fit4DigiLinE:n aloituskokous oli tarkoitus järjestää hanketta koordinoivien itävaltalaisen toimesta Grazissa. Koronan vuoksi aloitus oli pakko järjestää etäyhteyksien kautta marraskuussa 2020. Varsin ajankohtaisesti korona-aikaan sopien projektissa perehdyttiin kielten online-opetuksen käytäntöihin ja haasteisiin sekä kehitettiin työkaluja opettajien avuksi. Myös toisessa korona-aikana meneillään olleessa Erasmus+-projektissa SHARE the Badge oli pakko turvautua etäyhteyksien käyt-

Koronan vuoksi myös kansainvälisiä projekteja toteutettiin etänä. Kansainvälisen 2,5-vuotiseksi tarkoitetun Erasmus+-projektin aloituskokous pidettiin marraskuussa 2020 tietoliikenneyhteyksien välityksellä. Kuva: Samantha Eldred. TAK.

töön. EU-rahoitteisessa projektissa Akatemian yhteistyötahot tulivat Hollannista, Espanjasta, Italiasta, Itävaltasta, Ranskasta ja Saksasta.⁹³⁹

Koronan vaikutukset näkyivät väistämättä Akatemian taloudessa, sillä tuotot jäivät odotettua pienemmiksi. Kannatusosakeyhtiön talous oli vuonna 2020 yli 74 000 euroa alijäämäinen ja seuraavana vuonna – osin Kiljavan kanssa käynnistettyjen fuusioselvitystenkin rasittamana – alijäämän suuruus oli 100 000 euroa. Vaikka opetushallitus korvasi osan tappioista, koronan Akatemialle aiheuttamat taloudelliset menetykset arvioitiin pelkästään vuonna 2021 noin 50 000 euron suuruisiksi. Opiskelijoiden ruokailumaksutuotot jäivät kyseisenä vuonna noin puoleen normaalista ja asuntolatuototkin olivat vain 75 prosenttia normaalista. Ravintolan take away -myynti hieman tasoitti menetyksiä.⁹⁴⁰

Koronasta ei valitettavasti päästy eroon vielä lukuvuonna 2021–2022. Avajaisia vietettiin heti Zoomin välityksellä. Osa opiskelijoista oli silloin luokissa, kun taas toiset olivat läsnä ainoastaan etänä. Kevätlukukausi oli jälleen aloitettava kokonaan etäopetuksessa.⁹⁴¹ Toiminnan kokonaisvolyymi supistui noin 13 prosenttia. Tämä johtui osin opiskelijoiden määrän vähenemisestä mutta myös opintotarjonnan supistumisesta. Akatemia oli päättänyt, ettei teatteri-ilmaisun ja liikunta- ja terveystieteen opintoryhmiä järjestetä lukuvuonna 2021–2022. Myös Cambridge-tutkintojen myöntäminen lopetettiin, koska sen katsottiin sitovan liiaksi henkilöstöresursseja ja olevan tutkintojen määrään nähden kallis. Akatemian opiskelijaviikkojen määrässä oli vuonna 2021 tultu alas 8 881:een.⁹⁴²

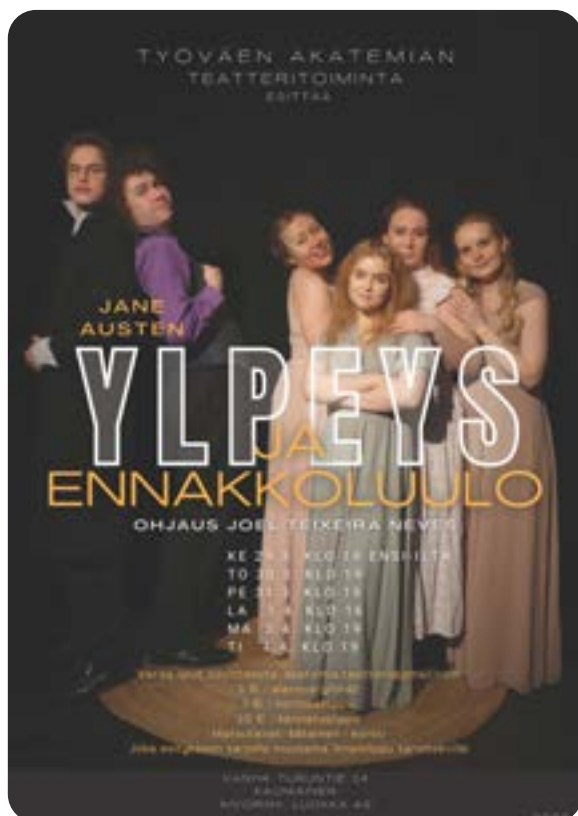
Korona-ajan kynnyksellä Akatemian opintotarjontaa oli muokattu monin tavoin. Maahanmuuttajille suunnattu koulutus oli jo jonkin aikaa ollut kansanopistokentällä varsin suosittua. Koulutuksen järjestämiseen kansanopistoja houkutteli tarjolla ollut runsas rahoitus. Työväen Akatemiassa liikkeelle lähtö erityisesti maahanmuuttajille suunnatussa koulutuksessa tapahtui montaa muuta kansanopistoa myöhemmin, vaikka jo 2010-luvun alkupuolella maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille oli järjestetty kulttuurituotannon opintoihin valmentavaa koulutusta. Pysyväm-

pi liikkeelle lähtö tapahtui korona-ajan kynnyksellä syksyllä 2019. Tuolloin Akatemiassa käynnistyneen koulutuksen tarkoituksena oli auttaa maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita pääsemään sisään korkeakouluihin. Opintojen painopisteenä olivat suomen kielen opinnot sekä tutustuminen suomalaiseen kulttuuriin. Osallistujille opetus oli Opetushallituksen kustantamana ilmaista.⁹⁴³

Akatemia onnistui tässä koulutuksessa hankkimaan hyvin opetushallituksen opinto-seteliavustusta. Uusien opiskelijoiden saaminen oli kuitenkin vaikeaa.⁹⁴⁴ Ensimmäisenä lukuvuonna 2019–2020 opiskelijoita oli syyslukukaudella kuusi ja kevätlukukaudella 13. Joukon koostumus on hyvä havaintoesimerkki maahanmuuttajien monikulttuurisuudesta. Opiskelijoiden lähtöalueet vaihtelivat Itä-Euroopasta, Keski-Aasiasta ja Etelä-Amerikasta aina Afrikkaan saakka. Maailmankatsomusten osalta löytyi niin ateismin, kristinuskon, islamin, hindulaisuuden kuin buddhalaisuudenkin edustajia. Oman haasteensa toi vielä maahanmuuttajien vaihteleva suomen kielen taito. Pisimmälle taidoissaan edenneillä oli hankittuna jo itsenäisen kielitaidon perustaso, kun taas toiset kamppailivat vasta aivan kielen alkeiden kanssa.⁹⁴⁵ Seuraavana lukuvuonna maahanmuuttajille oli tarjolla jo useampia opintoryhmiä. Näissä opetushallituksen rahoittamissa projekteissa pyrittiin kohottamaan maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden opiskelu- ja työelämävalmiuksia.⁹⁴⁶

Kun koronakriisi vihdoinkin alkoi olla ohitse, Kannatusosakeyhtiön hallitus päätti 21. maaliskuuta 2022 pitämässään kokouksessa lisätä toimintakertomukseen maininnan siitä, että oppilaitos oli selviytynyt koronapandemiasta hyvin suhteessa muihin kansanopistoihin.⁹⁴⁷ Mutta valitettavasti maailma oli jo astumassa uuteen kriisiin, eivätkä ulkoiset olosuhteet sen seurauksena muuttuneet sanottavasti parempaan suuntaan. Kuukautta ennen Kannatusosakeyhtiön tekemää edellä mainittua korona-arviota maailmanpolitiikkaa oli jo ehtinyt järkyttää Venäjän hyökkäys Ukrainaan. Akatemia pyrki omalta osaltaan tukemaan ukrainalaisia eri tavoin ja ukrainalaisia pakolaisia majoittui hätämajoitukseen myös Akatemian asuntolaan.⁹⁴⁸

Ukrainan sodan yksi merkittävä vaikutus oli Eurooppaa koetellut energiakriisi, jolla oli vaikutuksensa myös Akatemiaan. Koronan vaikutuksista ei vielä ollut kunnolla selvitty, kun uusina haasteina eteen tulivat Venäjän hyökkäyssodan aiheuttama inflaatio ja kallistuneet energiakustannukset. Akatemiaan vaikutukset säteilivät ennen kaikkea nousevina kaukolämmön kustannuksina – joskin ne olivat kohonneet jo pidemmän aikaa. Lämmityskuluja oli pyritty hillitsemään jo 2010-luvulta lähtien. Vuonna 2017 oli toteutettu kaukolämpölinjojen muutostyöt, joilla oli parannettu järjestelmän toimintavarmuutta ja alennettu samalla kaukolämmön kustannuksia. Valaistuksessa oli jo aiemmin tehty automatisointi-

Teatterilaisten viimeiseksi esitykseksi jääneen näytelmän *Ylpeys ja ennakkoluulo* näytävä mainos keväältä 2023. TAK.

ratkaisuja ja siirrytty pitkälti Led-teknologian käyttöön, joten tältä osin muutoksia ei enää energiakriisin aikana tarvinnut tai voinut tehdä.⁹⁴⁹

Akatemian tulopuolta supisti samaan aikaan opiskelijamäärien merkittävä lasku. Syyslukukaudella 2022 opiskelijoita oli 180. Kirjandollisesti Akatemian kyseisen vuoden taloudellinen tulos muodostui tosin ylijäämäiseksi, mutta tämä johtui finanssikriisistä lähtien arvoaan kasvattaneiden sijoitusten kirjaamisesta osakeyhtiön tilinpäätökseen niiden todellisen arvon mukaisesti. Talouden kokonaiskuvaava tämä ei muuttanut. Toiminnallinen tulos oli tappiollista.⁹⁵⁰

Akatemian taloudessa oppilasmäärän väheneminen aikaansai väistämättä sopeuttamistarpeen. Taloudellisesti epävarmassa tilanteessa Akatemiassa oli vuoden 2023 alussa vielä kerran käytävä muutosneuvottelut. Niiden seurauksena vuonna 2006 aloitettu ja koko ajan taloudellisesti isoja resursseja vaatinut teatteritoiminnan opetus jouduttiin lopettamaan keväällä 2023. Päätös poiki 73 entisen teatteritoiminnan linjan opiskelijan Akatemi-

an johdolle esittämän avoimen kirjelmän, jossa toivottiin opetukselle jatkoa. Samoissa muutosneuvotteluissa päädyttiin myös Akatemian tietohallinnon ulkoistamiseen.⁹⁵¹

Opiskelijamäärien lasku oli näinä aikoina tuttua useimmille kansanopistoille. Todennäköisesti kyse on jälleen aaltoliikkeestä, johon vaikuttaa ympäröivä yhteiskunta. Rehtori Airi Palosaari listasi kesällä 2022 tuoreeltaan arvioita kansanopistojen opiskelijamäärien laskuun: post-korona-aika, väsyminen opiskeluun, nuorten tuntemat suorituspainet, maailman epävarmuus, kustannusten yleinen nousu ja kova inflaatio sekä korkea työllisyysaste.⁹⁵² Ilmiöt saattavat olla osittain ohimeneviä, mutta ne saattavat myös tavalliseen tapaan edellyttää Työväen Akatemialta jonkinlaista reagointia opintotarjontaan tai muuhun toimintaan.

Yksi korona-ajan seuraus on ollut pääkaupunkiseudun ulkopuolelta tulevien opiskelijoiden määrän väheneminen, mikä on vaikuttanut Akatemian asuntolan käyttöasteeseen.⁹⁵³ Muutos voi tältäkin osin olla tilapäinen tai osa pysyvämpää trendiä.

Yhdistymishanke Kiljavan opiston kanssa

Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön suurimmat osakkeenomistajat olivat 2020-luvun alussa SDP, Työväen lehdistön kannatusyhdistys, TSL ja Työväen Akatemian Toveriliitto. Tiettyjen rajoitusten puitteissa isoimmat omistajat saattoivat päättää Akatemian toimintatavoista, jopa koko oppilaitoksen kohtalosta. Tämä määräävä päätäntävalta uhkasi konkretisoitua 2020-luvun alussa, kun osa suurimpien omistajien edustajista kaavaili Työväen Akatemian yhdistämistä Palkansaajien Koulutussäätiön omistamaan Kiljavan opistoon. Hanketta varten perustettuun ohjausryhmään kuuluivat Akatemian Kannatusosakeyhtiön puheenjohtaja Jouko Muuri, Kannatusosakeyhtiön hallituksen jäsen Ville Wallin sekä Palkansaajien koulutussäätiön hallituksen puheenjohtaja Mikko Heinikoski.⁹⁵⁴

Edellä mainittu ohjausryhmä tilasi helmikuussa 2021 opetusneuvos Marja Anitta Pehkoselta luottamuksellisen selvityksen oppilai-

tosten yhdistämisen hyödyistä sekä mahdollisista esteistä. Selonteko valmistui toukokuussa 2021, mutta Pehkonen jatkoi senkin jälkeen selvitystyötään aiheen parissa. Hänen palkkansa maksajina toimivat Palkansaajien koulutussäätiö, TSL ja SDP.⁹⁵⁵

Asian valmistelu ei tapahtunut täysin avoimesti ja herätti sen vuoksi epäluuloja. Työväen Akatemian Toveriliittoa Kannatusosakeyhtiössä edustaneen Rauli Warton mukaan koko hallitus ei ollut valmistelujen takana, ja yhdistymisselvityksen teettäminen tuli osalle hallituksen jäsenistä tehtynä yllätyksenä. Pehkosen työ jäi lopulta esiselvitykseksi, jossa ei tarjottu mitään varsinaisia ratkaisuja. Kuitenkin jo Pehkosenkin paperissa nousi esille yksi merkittävä este yhdistymiselle: oppilaitosten kovin erilainen varallisuus. Rauli Warty ilmaisi myöhemmin asiantilan *Helsingin Sanomien* toimittajalle varsin kärjekkäästi: ”Miksi yhdistää täysin konkurssikypsä Kiljava vakavaraiseen

Työväen Akatemiaan?”⁹⁵⁶ Tätä oli kuitenkin lähdetty yrittämään.

Toukokuussa 2021 pidetyssä Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön yhtiökokouksessa yhdistymishankkeesta käytiin varsin kiivastakin keskustelua. Osakkeen omistajana paikalla ollut Akatemian entinen rehtori Kari Kinnunen käytti pitkän puheenvuoron, jossa hän syytti hankkeen valmistelijoita jopa Työväen Akatemian lakkauttamisen valmistelusta. Hänen mukaansa tekeillä oli uusi kansanopisto, johon olisi ”imuroitu” Akatemian noin 10–20 miljoonan euron omaisuus. Kinnusen saamien tietojen mukaan uuden kansanopiston suurimmiksi omistajiksi olisivat tulleet Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiö (35 %), Pal-kansaaajien Koulutussäätiö (35%) ja Työväen Siivistysliitto (20 %).⁹⁵⁷ Mainitun kaltaisen

omistuspohjan ei katsottu vastaavaan Työväen Akatemian etuja – etenkin huomioiden sen huomattavasti Kiljavan opistoa suurempi omaisuus.

Esitetystä kritiikistä huolimatta yhdistämistunnustelut jatkuivat. Kesäkuussa 2021 järjestettiin useita tapaamisia, mutta uuden oppilaitoksen koulutustehtävän määrittelyssä ei edetty. Tässä vaiheessa Kannatusosakeyhtiön hallitus päätti teettää selvityksen oppilaitosten yhdistymiseen liittyvistä juridisista seikoista.⁹⁵⁸

Kokonaan uuden kansanopiston perustaminen olisi merkinnyt sitä, että Akatemian Kannatusosakeyhtiö olisi muuttunut Työväen Akatemian omistajasta uuden oppilaitoksen tilojen vuokraajaksi. Yhdistymisen merkittävänä taloudellisena aspektina Kannatusosakeyh-

Akatemialaiset pikkujoulutunnelmissa 2023. Henkilöstö vasemmalta lukien: Ari Niemi, Airi Palosaari, Annika Brandt, Liisa Savola, Minna Aitola, Samantha Eldred (edessä), Marjo Nostaja ja Jussi Suortti. Kuva: Marianne Ruotsalainen. TAK.

tiötä huoletti edessä olevien mittavien kiinteistön korjausten rahoitus. Sekä Työväen Akatemian iso että pieni asuntola oli määrä remontoida vuosina 2023–2024. Yksi Kannatusosakeyhtiön talouden avainkysymys yhdistymisen tapahtuessa olikin, kuinka korkeaksi määriteltäisiin tilojen vuokrataso, jotta sen avulla kyettäisiin hoitamaan kiinteistöjen kustannukset. Tätä varten Akatemia halusi saada ulkopuolisen asiantuntijan arvion.⁹⁵⁹

Kiista Akatemian tulevaisuudesta jakoi ihmisiä kahteen leiriin. Osa Kannatusosakeyhtiön hallituksesta vastusti yhdistymistä Kiljavan opiston kanssa. Myös Työväen Akatemian Toveriliitto ja Akatemian henkilökunta olivat itsenäisenä toimijana jatkamisen kannalle. Suurimmista osakkeen omistajista osa kuitenkin kannatti yhdistymistä Kiljavan kanssa. Periaatteessa suurimpien osakkeen omistajien kannanmäärittely takasi yhdistymisen kannattajille yliotteen. Kaikkien osakkeenomistajien kantaa ei tosin kyetty edes

määrittämään. Tähän oli historiastakin kumpuavat syynsä. Kannatusosakeyhtiön osakeluettelossa oli paljon vanhoja yhteisöjä, jotka olivat ajansaatossa yhdistyneet toisiin yhteisöihin. Näin oli tapahtunut esimerkiksi punapäätöman ahdingon aikana mutta vuosien kuluessa muistakin syistä. Osalle osakkeenomistajista ei tuntunut löytyvän enää minkäänlaisia edustajia.⁹⁶⁰

Yhdistymissuunnitelmat ja niiden mukaan tuoma epävarmuus tulevasta kuormitti Akatemian henkilöstöä. Henkilökuntaa askarrutti myös se, mihin yhdistymisellä tähdättiin ja mitkä sen mahdolliset hyödyt olisivat. Tämä ei tuntunut olevan selvää monille Kannatusosakeyhtiön hallituksen jäsenillekään. Syyskuussa 2021 pidetyssä hallituksen keskustelutilaisuudessa pyrittiin selventämään hanketta ajavien näkökulmia. Tärkeimpinä motiiveina tuotiin esille epäily vapaan sivistystyön rahoituksen turvaamisesta tulevaisuudessa, huoli Akatemian taloudellisista resursseista selviy-

Liisa Savola pitämässä espanjan kielen oppituntia. TAK.

Kirjoittamisen opiskelijoiden antologia vuosimallia 2023 julkaistiin toukokuussa 2023. Kuva: Marjo Nostaja. TAK.

tyä kiinteistöön kohdistuvista investoinneista sekä pettymys siitä, ettei työväenliike näkynyt tarpeeksi Akatemian toiminnassa. Yhdistymistä kannattavien omistajatahojen koulutusta koskevat näkemykset kirjattiin rehtori Airi Palosaaren keskustelutilaisuudesta laatimaan muistioon seuraavaan tapaan:

*”Koska mahdollisen uuden oppilaitoksen perustaminen on tullut vahvasti [esille] omistajalähtöisesti, on ollut tarpeen kirkastaa suurimpien omistajien (SDP, TSL ja Palkansaajien koulutussäätiö) tavoite uudelle oppilaitokselle. Omistajat näkevät tärkeänä, että painopistettä nuorten aikuisten kouluttamisesta siirretään lisää aikuisopiskelijoihin. Jatkuvan oppimisen haltuun ottaminen nähdään tärkeänä samoin kuin organisoimatta olevan ammattiyhdistyskoulutuksen järjestäminen. Jatkuvan oppimisen pääasiallisena kohderyhmänä suurimmat omistajat näkevät liikkeen oman henkilöstön ja vapaaehtoisten osaamisen kehittämisen. Yhteistyön tiivistäminen Humakin kanssa nähdään erittäin tärkeänä. Työyhteisöjen kehittäjän koulutuspolku, järjestötoimijoiden koulutuspolku ja kansainväliselle toimitsijauralle suuntaava koulutuspolku nähdään tavoiteltavina sisältöinä.”*⁹⁶¹

Lokakuussa 2021 päätettiin teettää vielä yksi selvitys yhdistymisestä. Palkansaajien koulutussäätiön tilintarkastusyhteisön KPMG:n oli määrä selvittää perustamiseen liittyvien näkökohtien lisäksi myös tarkoituksenmukaisinta

yhteisömuotoa eli toimisiko uusi kansanopisto osakeyhtiönä vai säätiön alaisuudessa.⁹⁶² Lokakuun lopussa yhdistämishanke päättyi myös lehden palstoille, kun *Helsingin Sanomat* kirjoitti asiasta.⁹⁶³

Kaavaillun yhdistymisprosessin aikana laadituista selvityksistä merkittävimäksi osoittautui Asianajotoimisto Jurentian *Tiekartan* nimellä julkaistu selvitys, joka tarjosi tukevaa selkänöjaa erityisesti yhdistymistä vastustaville. Tätä näkemystä edusti ennen kaikkea Akatemian oma väki. Jo aiemmin oli herätetty epäilyksiä siitä, vastasiko kaavaillun uuden kansanopiston omistussuhde Akatemian etua. Myös Jurentian selvityksessä tätä kantaa tukevat argumentit olivat tärkeässä osassa. Asianajotoimisto muotoili lakiin perustuvan kantansa tältä osin yksiselitteisen selvästi:

*”Tässä yhteydessä todettakoon selvyiden vuoksi, että lähtökohtaisesti menettelyt, joiden seurauksena osakeyhtiön omaisuus vähenee tai taloudellinen asema heikkenee ilman, että menettelyille on liiketaloudellista perustetta, voivat tulla arvioitavaksi OYL [osakeyhtiölain] 13 luvun 1§:n 3 momentin mukaisena laittomana varojenjakona.”*⁹⁶⁴

Selvityksessä todettiin edelleen, että Kansatusosakeyhtiön varojen käytön perusteen tuli aina olla johdettavissa Akatemian toiminnan tarkoituksesta. Tämän vuoksi varojen käyttö muuhun kuin tutkimukseen perustuvan ope-

tuksen ylläpitämiseen saattaisi Jurentian mukaan tulla arvioiduksi Akatemian varojen laittomana jakamisena. Lisäksi Akatemian varojen käyttöä rajoittivat vielä sen saamat lahjoitukset ja testamentit. Myös nämä edellyttivät varojen käyttämistä tutkimukseen perustuvan opetuksen ylläpitämiseen. Varojen siirtäminen uudelle oikeustoimikokonaisuudelle olisi sitä paitsi vaatinut tarkkaan arviontiin perustuvaa loppupäätelmää, jonka mukaan taloudelliset toimintanedellytykset ja tulevaisuudennäkymät olisivat yhdistymisen seurauksena olleet paremmat kuin tilanteen säilyessä entisellään.⁹⁶⁵

Talven aikana kävi hiljalleen ilmeiseksi,

että yhdistymishanke oli kuivunut kasaan. Helmikuussa 2022 *Helsingin Sanomat* uutisoi-kin Työväen Akatemian ja Kiljavan opiston jatkavan toimintaansa itsenäisinä kansanopistoina.⁹⁶⁶ Sama asiantila kirjattiin monen akatemialaisen helpotukseksi myös Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pöytäkirjaan 21. maaliskuuta 2022:

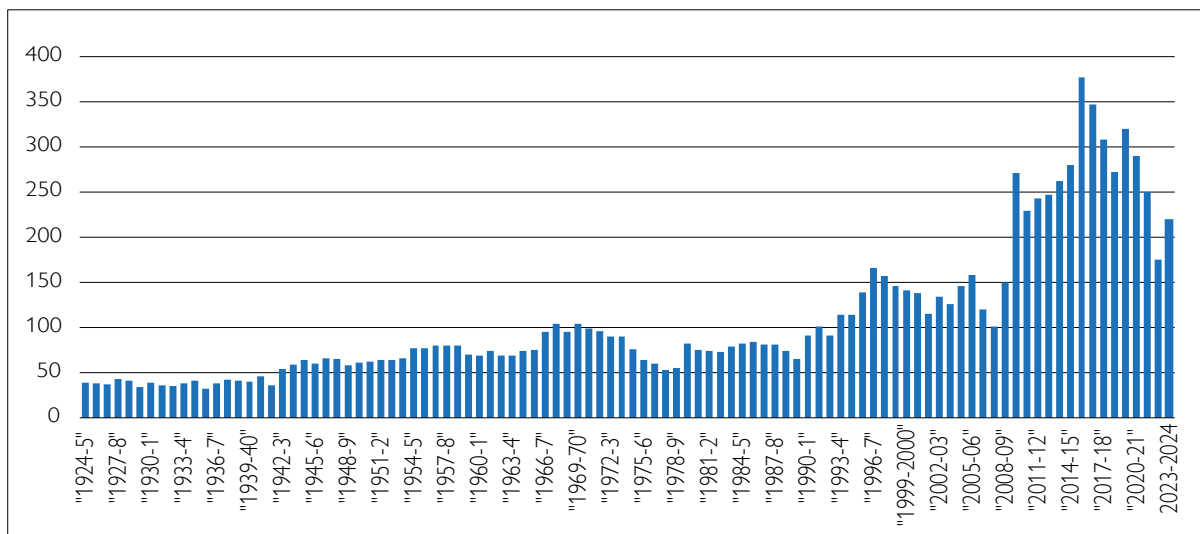
*”Osapuolilta ei löytynyt toistaiseksi riittävää yksimielisyyttä uuden oppilaitoksen riittävän taloudellisen pohjan rakentamisesta eikä hallintorakenteesta. Neuvottelu osapuolten välillä keskeytettiin ja oppilaitokset jatkavat oman toimintansa kehittämistä.”*⁹⁶⁷

Nykypäivän Akatemia

Työväen Akatemia on jatkanut 2020-luvulla viimeisen parinkymmenen vuoden aikana viitoitetulla tiellä. Oppilaitoksen tärkeinä yhteistyökumppaneina ovat olleet useat yliopistot ja korkeakoulut, joiden avoimia opintoja Akatemian opiskelijat pääosin suorittavat. Mainittuja yhteistyötahoja 2020-luvun alussa olivat Helsingin yliopisto, Itä-Suomen yliopisto, Turun yliopisto, Jyväskylän yliopisto ja Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu. Lisäksi Akatemi-

an opiskelijat saattoivat suorittaa maksutta Humanistisen ammattikorkeakoulun avoimia opintoja.⁹⁶⁸ Yhteistyö Humakin kanssa jatkui, mutta ammattikorkeakoulu ei enää ole ollut samalla tapaa kiinteä osa Akatemian jokapäiväistä toimintaa kuin vielä vuosituhaten alussa.

Tavallaan Työväen Akatemian toiminnan voitiin nähdä olleen jatkumoa jo sadan vuoden takaa, jolloin yliopistomaailman arvostetut tiedemiehet kävivät luennoimassa Akatemian

Taulukko 4. Työväen Akatemian pitkä kaari. Opiskelijamäärät perustamisesta lähtien lukuvuoteen 2023–2024.
Lähde: Työväen Akatemian tilastointi.

opiskelijoille. Erona oli kuitenkin se, että sadassa vuodessa opiskelijoiden pohjakoulutus oli huomattavasti kohonnut Akatemian alkua ajoista, jolloin opetusta tarjottiin pääosin kansakoulusivistyksen omanneille työläisille.

Vuonna 2024 Työväen Akatemiassa oli 224 opiskelijaa 18 eri opintolinjalla. Uusimpina tuloikkaina opinnoissa ovat olleet lääketiede, bio- ja ympäristötiede, sosionomiopinnot, digimarkkinointi ja yrittäjyys, työ- ja organisaatiopsykologia sekä kotoutumiskoulutus. Vakinaisen henkilökunnan määrä oli 16 ja tunti-työntekijöitä oli keskimäärin 50.⁹⁶⁹ Sadassa vuodessa kasvua on tapahtunut paljon, sillä aikanaan liikkeelle oli lähdetty yhdellä vakinaisella opettajalla ja 40 opiskelijalla. Vapaan

sivistystyön valtionosuusviikkojen toteuttajana Työväen Akatemia oli vuoden 2024 valtionosuuksien perusteella listattuna koko kotimaaisessa kansanopistokentässä neljänneksi suurin. Sen edellä olivat ainoastaan Helsingin evankelinen opisto, Laajasalon opisto sekä viiden kristillisen opiston yhteenliittymänä syntynyt STEP-opisto.⁹⁷⁰

Samalla tavoin kuin alkuaikoina – jolloin Akatemian tiloissa järjestettiin erilaisia kesäkursseja – toiminta ei 2020-luvullakaan rajoittunut pelkästään perusopetukseen. Akatemia järjesti yhteistyössä TSL:n kanssa Trade Union English -koulutuksia ammattiliittojen luottamushenkilöille ja jäsenille sekä toteutti erilaisia hankkeita ja projekteja niin kotimaassa kuin ul-

Kotoutujien ryhmä tutustumassa suomalaiseen luontoon Nuuksioon tehdyllä sieniretkellä syyskuussa 2023. Kuva: Minna Aitola. TAK.

komaillakin. Samanlaista toimintaa järjestettiin myös työelämän osaamisverkosto Askel Oy:n kanssa. Akatemia oli mukana tämän henkilöstökoulutusyrityksen toiminnassa sen perustamisesta joulukuussa 2019 lähtien. Muut perustajat olivat JHL-opisto, Kiljavan opisto, Kansan sivistystyön liitto, Teollisuusliitto ja Työväen Sivistysliitto. Uutena tapahtumana Akatemian piirissä käynnistettiin Työväen Akatemiapäivät, joiden ohjelmassa oli lukuisia mielenkiintoisia ja korkeatasoisia esitelmää. Syyskuussa 2022 ensimmäisen kerran järjestetty tapahtuma on tarkoitus toteuttaa jatkossa joka toinen vuosi.⁹⁷¹

Uudistumisen tarvetta Akatemialla varmasti riittää – kuten on ollut aina ennenkin. Opintotarjonta on pidettävä opiskelijoita houkuttelevana ja taloudellisesti on jatkossakin seisottava vakaalla pohjalla. Akatemian on

myös ratkottava kiinteistöihinsä liittyvät haasteet. Vuonna 2023 käynnistyi ison asuntolan suuri remontti ja seuraavana vuonna on vuorossa pieni asuntola. Molempien remonttien yhteinen kustannusarvio on kolme miljoonaa euroa.⁹⁷² Osana urakan rahoitusta Akatemia päätyi myymään viimeisen sijoitustonttinsa eli käytännössä Vanhan Turuntien 19:n kiinteistön (Mäntylän).⁹⁷³

Vastuullisuus on tullut yhä tärkeämmäksi osaksi Akatemian arkea. Tämä on edellisinä vuosina näkynyt yhä uusina aloitteina. Kevästä 2019 lähtien lounasravintolan menuun otettiin kasvisruoka yhtenä päivänä viikossa. Lounasravintola pyrki muillakin tavoin edistämään kestävä kehitystä. Entistä suurempaa huomiota kiinnitettiin kierrätyksen toimivuuteen ja tehokkuuteen. Syksyllä 2022 Akatemia lähti mukaan *Astetta Alemmas* -energiansäästökampan-

Itsenäisenä jatkavan Akatemian opiskelijoita viettämässä tutustumisiltaa elokuussa 2023. Kuva: Samantha Eldred. TAK.

jaan. Sen mukaisesti Akatemian tiloissa laskettiin lämpötilaa, sammutettiin sähkölaitteet käytön jälkeen, lyhennettiin saunavuoroja ja pyrittiin säästämään vettä myös suihkussa käyntien yhteydessä.⁹⁷⁴ Akatemian käyttämä sähkö tuotetaan uusiutuvilla energialähteillä ja lounasravintolan ylijäämäruoka myydään RESQ Club -sovelluksen avulla.⁹⁷⁵

Akatemia on koko sadan vuoden toiminta-aikansa kuluessa pitänyt kiinni jo perustamisaikana paalutetuista arvoista. Pääosin seistään edelleen kestäväällä pohjalla, mutta yhteiskunta ympärillä on jatkuvassa muutoksessa. Tämä näkyy Työväen Akatemian nyky päivässä niin perustavanlaatuisesti, että on jouduttu miettimään myös oppilaitoksen nimen ajanmukaisuutta. Arvopohjaa ei ole tarvetta muuttaa, mutta silti lienee asianmukaista kysyä: Mitä tänä päivänä oikeastaan tarkoitetaan työväellä? Läntisessä maailmassa yhteiskuntarakenteen painopiste on siirtynyt yhä vahvemmin palvelu- tai informaatioyhteiskunnan puolelle. Samalla myös työn luonne on muuttunut. Mitkä tahot oikeastaan edustavat

tämän päivän yhteiskunnassa työväkeä? Kaikki muuttuu – vai muuttuuko sittenkään. Akatemian satavuotishistoria voidaan päättää rehtori Airi Palosaaren työväkeä koskevaan pohdintaan vuodelta 2020:

*”Olen miettinyt, miten tehtävämme työväestön sivistäjänä on muuttunut vuosien varrella. Mitä oikeastaan työväestön sivistäminen kansanopistossa on yhteiskunnassa, jonka julkinen maksuton koulutusjärjestelmä on huippuunsa hiottu. Mitä ylipäätään nykyaikana tarkoitetaan työväellä ja miten nuoret mieltävät itsensä osana työväestöä? On helppo sortua stereotypioihin ja takertua sanoihin. Työväki on ehkä vanhanaikainen sana, sitä ei kai käy kieltäminen. Jos kuitenkin kurkistamme pikkuisen pölyttyneen verhon takaa ikkunasta ulos, näemme kohtuullisen samanlaisia nuoria työelämän kynnyksellä ja aikuisia työelämässä, kuin näimme vuosikymmeniä sitten. Kaikki yrittävät päästä omassa elämässään oikealle polulle ammatillisesti ja onnellisesti työelämään. Kaikki yrittävät luoda itselleen ja muille hyvää tulevaisuutta.”*⁹⁷⁶

LIITTEET

Työväen Akatemian esimiehet/johtokunnan/hallituksen puheenjohtajat

1924–1933	Julius Ailio
1933–1947	Väinö Voionmaa
1947–1968	Onni Toivonen
1968–1975	Sakari Kiuru
1975–1982	Veli Lehtinen
1982–1991	Paavo Lipponen
1991–2002	Matti Mikkonen
2002–2015	Johannes Koskinen
2015–2018	Tarja Filatov
2018–2019	Mikko Koskinen
2019–2022	Jouko Muuri (aluksi vt.)
2022–	Mikko Koskinen

Hallintoneuvoston puheenjohtajat

1924–1933	Väinö Voionmaa
1933–1966	Toivo Salmio
1966–1983	Jorma Jalava
1983–2005	Jouni Riskilä
2005	Risto Salonen
2005–2014	Pirjo Mäkinen

Hallintoneuvosto lakkautettiin vuonna 2014.

Johtajat/rehtorit

1924	Väinö Laherma (vt)
1925–1938	T. I. Wuorenrinne
1938–1945	Yrjö Kilpeläinen
va 1939–1940, 1941–1945	Arvi Hautamäki
1945–1950	Reino H. Oittinen
1950–1972	Väinö Liukkonen
1972–1974	Arvo Santonen (va)
1974–2011	Kari Kinnunen
2011	Kimmo Elo
2011–2019	Jari Valtari
2020–	Airi Palosaari

Akatemian päätoimiset opettajat

Inkeri Airola	Harjoitusaineet 1942–1947
Minna Aitola	Historia ja valtiotieteet ja maahanmuuttajaprojektit 2019–2023
Tarja Alaluusua	Atk-aineet 2001–2002
Annika Brandt	Psykologia ja kasvatustiede 2020–
Samantha Eldred	Vieras kieli 2016–

Akatemian päätoimiset opettajat

Mari Ervast	Yhteiskuntatieteet 2012–
Kevin Gardner	Vieras kieli 1997–2023
Leila Halpin	Vieraat kielet 2000–2006
Arvi Hautamäki	Itsekasvatus ja kansansivistys 1930–1938, yhteiskunnalliset aineet 1938–1945
Jaana Hiltunen	Kasvatustiede ja psykologia 2001–2020
Vesa Holappa	Yhteiskunnalliset aineet 1988–2003
Sisko Huuromäki	kotitalous ja voimistelu 1930–1936
Tuula Johansson	Kulttuuriaineet 1999–2001
Inari Juntumaa	Yhteiskunnalliset aineet 2011–2012
Katri Kaalikoski	Kulttuuriaineet 1998–2001
Ellen Karikoski	kotitalous ja voimistelu 1924–1925
Helinä Karttunen	Äidinkieli ja kirjallisuus 1963–1995
Juha Koikkalainen	Kauppätieteet 2015–
Ritva Koivunen	kulttuuri ja taideaineet 1979–1991
Risto Kolanen	Yhteiskunnalliset aineet 1990
Riku Korhonen	Teatteritoiminta 2018–2022
Sirkka Kostilainen	Humanistiset aineet va. 1951–1953
Tapio Kosunen	Yhteiskunnalliset aineet 1985–1987
Ensio Kotiranta	Yhteiskunnalliset aineet 1948–1979
Marjaana Kuusniemi-Korhonen	Teatteritoiminta 2013–2018, 2022–2023
Eero Kärkkäinen	Yhteiskunnalliset aineet 1984–2001
Väinö Laherma	Voimistelunopettaja 1924–1942
Matti Lahtinen	Yhteiskunnalliset aineet 1986–1995
Jenny Lilja	Humanistiset aineet 1961–1962
Siiri Liukkonen	Humanistiset aineet 1961–1989

Akatemian päätoimiset opettajat

Hannu Lönnroth	Atk-aineet 1999–2001
Heidi Mäkäläinen	Vieraat kielet 1997–2003
Ari Niemi	Humanistiset aineet, historia ja valtiotieteet 2004–
Ellen Oittinen	Humanistiset aineet 1945–1951
Kirsi Paloheimo	Kasvatustiede ja psykologia 2006–2007
Lauri Pennanen	Humanistiset aineet 1956–1961
Pertti Pitkänen	Yhteiskunnalliset aineet 1979–1984
Päivö Puhakainen	Yhteiskunnalliset aineet 1980–2006
Ulla Puro	Puhetaito ja joukkotiedotus 1974–1989
Pentti Puoskari	Yhteiskunnalliset aineet 1979–1988
Maija Rautoja	Humanistiset aineet 1989–1996
Minna-Mari Roms	Kulttuurituotanto 2011–2013
Kari Rummukainen	Kirjallisuus ja tiedonhallinta 2001–2022
Risto Ruottunen	Teatteri ja ilmaisuaineet 1995–2001, teatteritoiminta 2006–2018
Arvo Santonen	Yhteiskunnalliset aineet 1974–1975
Pirkko Sartoneva	Vieraat kielet 1989–1999
Liisa Savola	Kieli- ja kulttuuriaineet 2003–
David Seligson	Yhteiskunnalliset aineet 1982–1990
Leena Simonen	Yhteiskunnalliset aineet ja kurssitoiminta 1975–1978
Soili Sinervo	Vieraat kielet 1966–1997
Kirsti Sipponen	Harjoitusaineet 1949–1953
Eenokki Tamminen	Harjoitusaineet 1947–1949, 1954–1975
Titta Tiihonen	Kulttuurikasvatus 2000–2001
Reijo Toimela	Yhteiskunnalliset aineet va. 1978–1979
Miia Toivio	Kirjoittaminen 2011–2022

Akatemian päätoimiset opettajat

Aarni Tuominen	Yhteiskunnallis-taloudelliset aineet 1976–2011
Eero Vahtera	Kansantalous, sosiologia, sielutiede ja kirjantieto 1944–1945
Jari Valtari	Yhteiskunnalliset aineet 1991–1994
Urpö Vihavainen	Yhteiskunnallisten aineet 1956–1979
Kari Virkkula	Yhteiskunnalliset aineet ja kurssitoiminta 1979–1984
Rauha Wuorenrinne	Kotitalous ja voimistelu 1925–1930
Tuomas Vuorinen	Kulttuuri- ja taideaineet 1991–1994

LÄHTEET

Arkistot

Kansallisarkisto (KA)

Valtiorikosoikeuksien syyttäjistön arkisto (VROSyA)

Työväen Akatemian arkisto (TAk)

Haastattelukokoelma

Työväen Akatemian asiakirjat

Työväen Arkisto (TA)

Muistitietokokoelma (TMT)

Työväen Akatemian johtokunnan pöytäkirjat

Yksityisarkistot

Taisto Poikosen arkisto (TPA)

Paavo Kiven haastattelu 1974

Sanoma- ja aikakauslehdet

Aamulehti

Ajan Sana

Ajan Suunta

Akateema

Demari

Demokraatti

Eteenpäin

Etelä-Saimaa

Etelä-Suomi

Helsingin Sanomat

Hufvudstadsbladet

Hämeen Kansa

Ilta-Sanomat

Kansan Lehti

Kansan Sana

Kansan Tahto

Kansan Työ

Kansan Voima

Karjala

Karjalan Aamulehti

Keski-Uusimaa

Laatokka”

Lakeuden Sana

Pohjan Voima

Pohjolan Työ

Pohjolan Työmies

Rakennustaito

Riihimäen Sanomat

Rintamamies

Sosialidemokraatti

Sosialisti

Suomen Kuvalehti

Suomen Sosialidemokraatti

Suomen Työmies

Toveri (myöhemmin Toverilehti)

TUL

Tulenkantajat

Turun Sanomat

Työ

Työläisopiskelija

Työmies

Työn Ääni

Työn Voima

Työväenjärjestöjen Tiedonantaja

Työväen Lehti

Työväenopisto

Uusi Aika

Uusi Päivä

Uusi Suomi

Uusmaalainen

Uusmaan Kunnallislehti

Uutispäivä Demari

Vaasa

Vapaus

Wiborgs Nyheter

Haastattelut ja tiedonannot

Haukilampi, Piia

Hämäläinen, Airi

Kivimäki, Pekka

Niemi, Ari

Palosaari, Airi

Poikonen, Taisto

Puhakainen, Päivö

Päivärinta, Reijo

Kirjallisuus

Alava, Teuvo–Frolov, Dmitri–Nikkilä, Reijo (2002): Rukiver! Suomalaiset sotavangit Neuvostoliitossa. Helsinki.

Asuminen ennen ja nyt. Kauniaisten huvilakulttuuria (1988).

Ekholm, Mirjami (2019): Oriveden opistoa ei enää ole. Kansanvalistusseura päätti luopua lippulaivastaan. Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunnan pro gradu -työ. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/>

bitstream/handle/10024/117440/EkholmMirjami.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Freysätter, Hanna–Matti, Veli–Matti: Finassikriisin vaikutuksista Suomen talousteen. Teoksessa Finanssikriisin reaalityoudeelliset vaikutukset Suomessa: alustava kokonaisarvio. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 7/2011.

Gardner, Kevin (2005): Why I came to Finland? Työväen Akatemian vuosikirja 2004–2005.

Halila, Aimo (1969): Väinö Voionmaa. Helsinki.

Harju, Aaro–Pätäri, Jenni–Saviniemi, Suvi–Teräsahde, Sini (2019): Vapaan sivistystyön oppilaitosmuodot ja ohjaus. Teoksessa Vapaa sivistystyö. Eilen tänään ja huomenna.

Heinonen, Viljo (1984): Työväen Akatemian Toveriliitto ry:n toiminnasta. Teoksessa Työväen Akademia. Opisto ja opiskelijat 1924–84. Helsinki.

Helsingin yliopiston avoimen yliopiston väylä. Avoimen väylä käyttöön -hanke. Raportti helmikuu 2007. <https://www.yumpu.com/fi/document/read/15394601/helsingin-yliopiston-avoimen-yliopiston-vayla>

Honkanen, Karin–Kinnunen, Kari–Rummukainen, Kari–Seretin, Leena–Tuominen, Aarni (2007): Akatemian eväät. Työväenakatemiaiset opintieillä 1960–2000. Kerava.

[Juntunen, Simo] Simppa (1976): Jahvetti. Legenda jo eläessään. Porvoo.

Kallio, Into (1949): Työväen Akademia 1924–1949. Helsinki.

Kangas, Lasse (2014): Aatteita ja tietoa elämäntielle. Alkio-opisto 1947–2013. Saarijärvi.

Kannisto, Niko (2016): Vaaleanpunainen tasavalta? SDP, itsenäisyys ja kansallisen yhtenäisyyden kysymys vuosina 1918–1924. Vantaa.

Kansanopistojärjestelmä (2004). Valtion tarkastusviraston tarkastuskertomus 81/2004.

Keränen, Jorma–Salvi, Hannu (1999): Kansanopistotyötä 110 vuotta: kansallisia ihanteita, käytännön tarpeita, koulutuksen markkinoita. Teoksessa Sivistystyö osaamis-yhteiskunnassa. Aikuiskasvatuksen 40. vuosikirja. Saarijärvi.

Kinnunen, Kari (1984a): Talous, henkilöstö, tilat; kehitys 1974–84. Teoksessa Työväen Akademia. Opisto ja opiskelijat 1924–84. Helsinki.

Kinnunen, Kari (1984b): Työväen Akatemian hallinnon ja sidosryhmien kehitys. Teoksessa Työväen Akademia. Opisto ja opiskelijat 1924–84. Helsinki.

Kinnunen, Kari (1989): Työväenliikkeen kansanopistot. Teoksessa Vapauden vankina. Sata vuotta kansanopistotoimintaa Suomessa. Helsinki.

Kinnunen, Kari–Tuominen, Aarni (2020): Kansanopisto avaa ikkunat. Kansainväliskasvatus Työväen Akatemiassa 1970-luvulta 2010-luvulle. Espoo.

Klemettilä, Aimo (1976): Tampereen punakaarti ja sen jäsenistö. Tampere.

Kujanen, Niilo (1948): Työväen Akatemian oppilaat kirjallisuutemme kehittäjinä. Työläisopiskelija 1948.

Kuusisto, Janne: Ammattiyhdistysopistot. www.tyovaenliike.fi/tyovaenliikkeen-vaiheita/alasivu-9/ammattiyhdistysopistot/

Lahti, Pentti (1941): Erään suomalaisen työläisen tie. Matti Lahdenmäki sesonkityöläinen – opiskelija – kirjailija. Työläisopiskelija 5/1941.

Lahti–Argutina, Eila (2001): Olimme joukko vieras vaan. Venäjänsuomalaiset vainonuhrit Neuvostoliitossa 1930-luvun alusta 1950-luvun alkuun. Vammala 2001.

Lahtinen, Matti (1994): Kulttuurisihteerin opintolinja – sen viistoista vuotta. Työväen Akatemian vuosikirja 1993–94. [https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161837/Raportti%](https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161837/Raportti%2011-03-15%20nettiin.pdf)

2011-03-15%20nettiin.pdf

Larja, Liisa (2013): Nuorten elinoloja ei voi kuvata pelkän työttömyysasteen avulla. https://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-03-11_002.html?s=0

Lehmus, Jussi–Lehtinen, Lasse (2021): Salaista sota. Mannerheimin demari Kalle Lehmus. Liettua.

Lepistö, Matti (1983): Vapaa talonpoika Pohjanmaalta. Helsinki.

Lindholm, Arto–Kiuru, Hanna–Määttä, Jukka: Johdanto. Teoksessa Yhdessä tehden – 20-vuotiaan Humanistisen ammattikorke-

koulun tarina. <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2018/12/yhdessa-tehden-20-vuotiaan-humanistisen-ammattikorkeakoulun-tarina-1.pdf>

Liukkonen, Väinö (1974): Piirteitä Työväen Akatemian hallintoperiaatteiden ja talouden kehityksestä aikana 1924–1974. Teoksessa Yhteistä tietä. Työväen Akatemia 50 vuotta. Mikkeli.

Mäkeläinen, Arja (1989): Kansanopistojen kukoistava koulutus. Teoksessa Vapauden vankina. Sata vuotta kansanopistotoimintaa Suomessa. Helsinki.

Määttä, Jukka (2018): Humanistisen ammattikorkeakoulun tarina. Teoksessa Yhdessä tehden – 20-vuotiaan Humanistisen ammattikorkeakoulun tarina. <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2018/12/yhdessa-tehden-20-vuotiaan-humanistisen-ammattikorkeakoulun-tarina-1.pdf>

Oinonen, Teemu (1989): Erkki Salomaa. Edelläkävijä. Helsinki.

Pietilä, Sanni (2013): Kasvukipuja. Suomen kehitysyhteistyön alku Nicaraguassa 1979–1982 osana kehitysyhteistyöpolitiikan esiinnousua. Tampereen yliopiston historian pro gradu -tutkielma.

Pietiäinen, Jukka-Pekka (2023): Vihtori Kosola. Mies ja myytti. EU.

Puhakainen, Päivö (1984a): Kestävätkö pilarit, kun pohja muuttuu. Teoksessa Työväen Akatemia. Opisto ja opiskelijat 1924–84. Helsinki.

Puhakainen, Päivö (1984b): Toveriliiton tehtävät muuttuvat ajan mukana. Akateema 1984.

Puhakainen, Päivö (1994): Yhteiskunnallinen linja 1984–94 – lisää akateemista valinnan vapautta. Työväen Akatemian vuosikirja 1993–94.

Puhakainen, Päivö (2004a): Kulttuuriperintö koostuu kerroksista. Kansanopisto 3/2004.

Puhakainen, Päivö (2004b): Humanistinen linja 1994–2004. Työväen Akatemian vuosikirja 2003–2004.

Puro, Ulla (1984): Tieteellisyys, omatoimisuus ja työläisnäkökulma. Teoksessa Työväen Akatemia. Opisto ja opiskelijat 1924–84. Helsinki.

Rahikainen, Marjatta (1986): N.R. af Ursin. Aatelismies Suomen työväenliikkeessä. Jyväskylä.

Rampanen, Pertti: Unohdettuja kirjailijoitamme VIII: Olavi Siippainen. (Uusi Suomi 14.3.2021/<https://vapaavuoro.uusisuomi.fi/perttirampanen/unohdettuja-kirjailijoitamme-viii-olavi-siippainen/>)

Ranta, Ulla (2013): Kolmekymmentä vuotta kielikursseja. Työväen Akatemian vuosikirja 2012–2013.

Rasila, Viljo (1973): Yhteiskunnallinen Korkeakoulu 1925–1966. Porvoo.

Reuna, Risto (2021): Puskalan putiikki. Puoluevakoilija Veikko Puskalan kaksoiselämä.

Salonen, Seppo Heikki (2005): Puotipukusta suureksi toveriksi. Onni Toivosen elämä. Helsinki.

Santonen, Arvo (1974): Työväen Akatemian opetus ja ohjelmalliset tavoitteet. Teoksessa Yhteistä tietä. Työväen Akatemia 50 vuotta. Mikkeli.

Santonen, Arvo (1993): Kansallinen ja kansainvälinen suomalaisessa työväenliikkeessä. Loimaa.

Siivola, Vilho (1975): Myllykylästä maailmalle. Helsinki.

Sinervo, Soili (1994): Kymmenen vuotta kielikoulutusta. Työväen Akatemian vuosikirja 1993–94.

Stam, Marika (2018): Ensin oli kynä, yhteishakuopas, lankapuhelin ja tietokone. Teoksessa Yhdessä tehden – 20-vuotiaan Humanistisen ammattikorkeakoulun tarina. <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2018/12/yhdessa-tehden-20-vuotiaan-humanistisen-ammattikorkeakoulun-tarina-1.pdf>

Säle, Tuure (1968): [otsikoimaton muistelmakirjoitus, jota säilytetään Työväen Akatemian arkistossa]

Teräs, Kari (2009): Yritys ja yhteiskunta. Heikki Huhtamäen verkosto- ja sidosryhmäsuhteet. Hämeenlinna.

Toivanen, Tytti (1969): Arvi Hautamäki työväen sivistäjänä. Aikuiskasvatuksen tutkielma yhteiskunnallista tutkintoa varten. Tampereen yliopisto.

Tuominen, Aarni (1994): Kansainvälisyys koulutuksen kärkenä. Työväen Akatemian vuosikirja 1993–94.

Tuominen, Aarni (2004): Kansainvälisen linjan kriisivuodet. Työväen Akatemian vuosikirja 2003–2004.

Tuomisto, Tero (2022): Työväkeä, Sivistystä, Liikettä. Satavuotias Työväen Sivistysliitto. 1 osa. Tallinna.

Tuomisto, Tero (2023): Työväkeä, Sivistystä, Liikettä. Satavuotias Työväen Sivistysliitto. 2. osa. Tallinna.

Työväen Akatemia. Opisto ja opiskelijat 1924–84 (1984). Toimittaneet Leila Tanskanen ja Päivö Puhakainen. Helsinki.

Työväen Akatemian vuosikirjat 1925–2023

Vaherva, Tapio–Malinen, Anita–Moisio, Antti–Raivola, Reijo–Salo, Petri–Kantasalmi, Kari–Kamppi, Päivi–Silvennoinen, Heikki (2006): Vapaan sivistystyön oppilaitosrakenne ja palvelukyky. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 16. Jyväskylä.

Valtari, Jari (2018): Humakin alkuvaiheet kansanopistojen näkökulmasta. Teoksessa Yhdessä tehden – 20-vuotiaan Humanistisen ammattikorkeakoulun tarina. <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2018/12/yhdessa-tehden-20-vuotiaan-humanistisen-ammattikorkeakoulun-tarina-1.pdf>

Vesikansa, Jyrki (1995): Leipurinpojan perintö. Huhtamäki Oy 1920–1995. Keuruu.

Wuorenrinne, T. I. (1971): Tupanäyttämöltä se alkoi. Rauma.

Väljärvi, Jouni–Linnakylä, Pirjo–Kupari, Pekka–Reinikainen, Pasi–Malin, Antero–Puhakka, Eija (2001): Suomen tulevaisuuden osaajat. 15-vuotiaiden nuorten lukutaito sekä matematiikan ja luonnontieteiden osaaminen kansainvälisessä vertailussa. Jyväskylä.

Yhteistä tietä. Työväen Akatemia 50 vuotta (1974). Toimittanut Taisto Poikonen. Mikkeli.

Internet-sivustot

Aalto-yliopisto: www.aalto.fi/fi

Finlex: www.finlex.fi/fi/

Finna: www.finna.fi

Kiljavan opisto/Voionmaan koulutuskeskus: www.voio.fi

Opetushallitus: www.oph.fi/fi

Opiskelijaelämää Turun yliopistossa: <https://blogit.utu.fi/opiskelijaelamaa/>

TINFO: www.tinfo.fi/fi

Työväen Akatemian Facebook-sivut: www.facebook.com/tyovaenakatemia

Uusi Suomi: <https://vapaavuoro.uusisuomi.fi>

Yle: <https://yle.fi>

LOPPUVIITTEET

- ¹ Työmies 10.4.1918.
- ² Akateema 1984, 7.
- ³ Tuomisto 2022, 68–69.
- ⁴ Suomen Sosialidemokraatti 15.10. ja 30.12.1920.
- ⁵ Keränen–Salvi 1999, 158–159.
- ⁶ Suomen Sosialidemokraatti 15.10.1920; Tuomisto 2022, 104.
- ⁷ Suomen Sosialidemokraatti 30.12.1920; Kallio 1949, 15–17.
- ⁸ Kallio 1949, 16; TSL:n opistokomitean käytännöllisen jaoston pk 4.6.1921. TAK.
- ⁹ TSL:n opistokomitean käytännöllisen jaoston pk 4.6.1921; TSL:n opistokomitean ohjelmajaoston pk 6.6.1921. Molemmat TAK.
- ¹⁰ TSL:n opistokomitean ohjelmajaoston pk 6.6.1921. TAK.
- ¹¹ Työväen Akatemian perustamista koskevan neuvottelun pk 12.11.1922. TAK.
- ¹² TSL:n opistokomitean pk 11.11.1922. TAK; Halila 1969, 266.
- ¹³ Työväen Akatemian perustamista koskevan neuvottelun pk 12.11.1922. TAK; Klemettilä 1976, 42, 45; VRYO 13280. KA.
- ¹⁴ Työväen Akatemian perustamista koskevan neuvottelun pk 12.11.1922. TAK.
- ¹⁵ VRYO 15472. KA.
- ¹⁶ Kansan Lehti 16.6.1923.
- ¹⁷ Työväen Akatemian perustamista koskevan neuvottelun pk 12.11.1922. TAK.
- ¹⁸ Työväen Akatemian perustamista koskevan neuvottelun pk 12.11.1922. TAK.
- ¹⁹ Työn voima 13.11.1922.
- ²⁰ Työväen Lehti 16.11.1922.
- ²¹ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön osakkeenmerkitsijäin kokouksen pk 12.11.1922. TAK.
- ²² Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön väliaikaisen johtokunnan pk 21.11.1922; kannatusosakeyhtiön järjestävän kokouksen pk 21.1.1923. Molemmat TAK.
- ²³ Jonas Laherman muistelmä 1974. TAK.
- ²⁴ Kansan Tahto 30.11.1922.
- ²⁵ Helsingin Sanomat 18.12.1922.
- ²⁶ Kansan Lehti 22.1.1923.
- ²⁷ Kannatusosakeyhtiön järjestävän kokouksen pk 21.1.1923. TAK.
- ²⁸ Suomen Työmies 26.1.1923.
- ²⁹ Kansan Lehti 25.5. ja 28.5.1923.
- ³⁰ Kannisto 2016, 207–208.
- ³¹ Suomen Sosialidemokraatti 28.2.1923; Sosialisti 5.5.1923.
- ³² Akatemian kannatusosakeyhtiön perustavan kokouksen pk 11.6.1923. TAK.
- ³³ Suomen Sosialidemokraatti 11.10.1923; Kansan Lehti 14.11.1923.
- ³⁴ Akatemian kannatusosakeyhtiön väliaikaisen hallintoneuvoston pk 23.2.1924. TAK.
- ³⁵ Suomen Sosialidemokraatti 7.3.1924.
- ³⁶ Kallio 1949, 20.
- ³⁷ Kansan Lehti 22.8.1924.
- ³⁸ Suomen Sosialidemokraatti 22.4.1924.
- ³⁹ Kansan Voima 10.5.1924.
- ⁴⁰ Suomen Sosialidemokraatti 21.7.1924.
- ⁴¹ Kansan Lehti 12.5.1924.
- ⁴² Suomen Sosialidemokraatti 16.5.1924.
- ⁴³ Työväenjärjestöjen Tiedonantaja 14.5.1924.
- ⁴⁴ Työväen Akatemian vuosikirja 1925–26 (1926), 3.
- ⁴⁵ Työväenjärjestöjen Tiedonantaja 14.5.1924.
- ⁴⁶ Työväenjärjestöjen Tiedonantaja 11.7.1924.
- ⁴⁷ Uusi Suomi 17.6.1924.
- ⁴⁸ Ilkka 14.5.1924.
- ⁴⁹ Akatemian Kannatusosakeyhtiön johtokunnan pk 13.6., 16.6. ja 26.6.1924. TAK.
- ⁵⁰ Kallio 1949, 22.
- ⁵¹ Työväen Akatemian Kannatusyhtiön johtokunnan pk 26.6.1924. TAK.
- ⁵² Jonas Laherman muistelmä 1974. TAK.
- ⁵³ Lainhuudatuspöytäkirja 28.8.1924 ja muut lainhuudatusasiakirjat. TAK.
- ⁵⁴ Asuminen ennen ja nyt. Kauniaisten huvilakulttuuria (1988), 26.
- ⁵⁵ Rakennustaito 1909, 248, 250; Uusmaalainen 28.1.1910.
- ⁵⁶ Kallio 1949, 22.
- ⁵⁷ Työväen Akatemian vuosikirja 1924–25 (1925), 13–14, 16; Akatemian Kannatusosakeyhtiön johtokunnan pk 5.9.1924 ja 2.10.1924.
- ⁵⁸ Suomen Sosialidemokraatti 27.12.1922 ja 25.8.1924.
- ⁵⁹ Turun Sanomat 19.9.1924.
- ⁶⁰ Työväen Akatemian vuosikirja 1924–25 (1925), 38–39.
- ⁶¹ Santonen 1974, 96; Jonas Laherman muistelmä 1974. TAK; Akatemian Kannatusosakeyhtiön johtokunnan pk 8.11.1924. TAK.
- ⁶² Akatemian Kannatusosakeyhtiön johtokunnan pk 8.11.1924. TAK.
- ⁶³ Työväen Akatemian vuosikirja 1924–25 (1925), 39–41.
- ⁶⁴ Työväen Akatemian vuosikirja 1924–25 (1925), 6.
- ⁶⁵ Työn Voima 15.4.1924.
- ⁶⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 1924–25 (1925), 6.
- ⁶⁷ Suomen Sosialidemokraatti 20.1.1923.
- ⁶⁸ Laatokka 16.1.1926.
- ⁶⁹ Työväen Akatemian vuosikirja 1924–25 (1925), 29.
- ⁷⁰ Työväen Akatemian vuosikirja 1924–25 (1925), 42–44.
- ⁷¹ Santonen 1974, 93.
- ⁷² Työväen Akatemian vuosikirja 1924–25 (1925), 14, 42; Suomen Sosialidemokraatti 4.11.1924; Siivola 1975, 255.
- ⁷³ Työväen Akatemian vuosikirja 1924–25 (1925), 35–37, 57.
- ⁷⁴ Suomen Sosialidemokraatti 6.3.1925.
- ⁷⁵ Heinonen 1984, 24.
- ⁷⁶ Suomen Sosialidemokraatti 16.4. ja 26.8.1925.

- ⁷⁷ Suomen Sosialidemokraatti 29.12.1924.
- ⁷⁸ Suomen Sosialidemokraatti 24.10.1932 ja 5.3.1933.
- ⁷⁹ Työväen Akatemian vuosikirja 1924–25 (1925), 3, 40–41.
- ⁸⁰ Vapaus 8.7.1925.
- ⁸¹ VRYO 20514. VROSyA/KA.
- ⁸² Uusi Päivä 18.5.1918; Riihimäen Sanomat 7.8.1918; Turun Sanomat 30.12.1918.
- ⁸³ Keski-Uusimaa 7.5.1919; Aamulehti 6.7.1919.
- ⁸⁴ Karjalan Aamulehti 28.9.1919.
- ⁸⁵ Etelä-Suomi 11.11.1919.
- ⁸⁶ Hugo Mäkisen haastattelu 24.6.2003. TAK.
- ⁸⁷ Wuorenrinne 1971, 65–67.
- ⁸⁸ Suomen Sosialidemokraatti 2.11.1927.
- ⁸⁹ Rahikainen 1986, 284–289.
- ⁹⁰ Af Ursin Wuorenrinteelle 9.12.1925. TArk.
- ⁹¹ Santonen 1974, 99.
- ⁹² Wuorenrinne 1971, 66; 104; Kansan Lehti 2.12.1927; Uusi Aika 20.12.1928; Kansan Voima 21.3.1933.
- ⁹³ Siivola 1975, 249.
- ⁹⁴ Veikko Helteen haastattelu 9.10.2003. TArk.
- ⁹⁵ Lepistö 1983, 45.
- ⁹⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 1965–1966 (1966), 58.
- ⁹⁷ Siivola 1975, 254.
- ⁹⁸ Työväen Akatemian vuosikirja 1962–1963 (1963), 70.
- ⁹⁹ Työväen Akatemian vuosikirja 1965–1966 (1966), 57.
- ¹⁰⁰ Salonen 2005, 189–194; Kansan Lehti 17.9.1932.
- ¹⁰¹ Työläisopiskelija 5/1931, 82.
- ¹⁰² Työväen Akatemian johtokunnan pk 3.3.1933. TAK.
- ¹⁰³ Työväen Akatemian vuosikirja 1937–1938 (1938), 19, 46; Työväen Akatemian johtokunnan pk 19.9.1938; Halila 1969, 261.
- ¹⁰⁴ Toivanen 1969, 22; Kansan Lehti 21.7.1963.
- ¹⁰⁵ VRYO 23524. KA; Työ 27.3. ja 4.4.1918; Kansan Työ 20.1., 5.2. ja 1919; Wiborgs Nyheter 11.6.1919.
- ¹⁰⁶ Rossi. TMT313: 1470. TA.
- ¹⁰⁷ Työväen Akatemian vuosikirja 1937–1938 (1938), 19, 46.
- ¹⁰⁸ Tieto löytyy hänen veljensä VRYO:n aktista. VRYO 22290. KA.
- ¹⁰⁹ Uusi Aika 7.5.1938; Helsingin Sanomat 8.7.1938; Työn Voima 14.7.1938; Suomen Sosialidemokraatti 1.9.1938.
- ¹¹⁰ Työväen Akatemian johtokunnan pk 19.9.1938 ja 12.6.1939. TAK; Juntunen 1976, 48, 51.
- ¹¹¹ Juntunen 1976, 38, 49, 53–54.
- ¹¹² Juntunen 1976, 58–59.
- ¹¹³ Aimo Aartelo. TMT 312:178/9. TA.
- ¹¹⁴ Järvelä. TMT 374:11221. TA-
- ¹¹⁵ Kansan Voima 20.6.1927.
- ¹¹⁶ Kansan Voima 20.6.1927.
- ¹¹⁷ Suomen Sosialidemokraatti 2.11.1927 ja 11.5.1928; Työväen Akatemian vuosikirja 1928–29 (1929), 14.
- ¹¹⁸ Suomen Sosialidemokraatti 2.11.1927; Kansan Työ 17.9.1932; Työn Voima 19.10.1937.
- ¹¹⁹ Kallio 1949, 40–41.
- ¹²⁰ Kansan Lehti 2.6.1930; Työväen Akatemian vuosikirja 1929–30 (1930), 30–31, 38.
- ¹²¹ Kansan Lehti 2.6.1930.
- ¹²² Kallio 1949, 42, 46–48.
- ¹²³ Eteenpäin 16.9.1925.
- ¹²⁴ Kansan Lehti 27.5.1926.
- ¹²⁵ Kallio 1949, 84.
- ¹²⁶ Hämeen Kansa 6.6.1936; Työväen Akatemian johtokunnan pk 14.6.1934. TAK.
- ¹²⁷ Rasila 1973, 28–32, 37–38; Santonen 1974, 96; Suomen Sosialidemokraatti 21.9.1926.
- ¹²⁸ Kansan Lehti 12.1.1934.
- ¹²⁹ Suomen Sosialidemokraatti 7.5.1929; Rasila 1973, 98.
- ¹³⁰ Luettelo Työväen Akatemian kansanedustajista; Kallio 1949, 84.
- ¹³¹ Veikko Helteen haastattelu 9.10.2003. TArk.
- ¹³² Lahti 1941, 144; Vaasa 29.6.1937.
- ¹³³ Suomen Sosialidemokraatti 3.3.1935.
- ¹³⁴ Rampanen: <https://vapaavuoro.uusisuomi.fi/perttirampanen/unohdettuja-kirjailijoitamme-viii-olavi-siippainen/>
- ¹³⁵ Hämeen Kansa 20.10.1931.
- ¹³⁶ Siivola 1975, 236.
- ¹³⁷ Siivola 1975, 260–261; Veikko Helteen haastattelu 9.10.2003. TAK.
- ¹³⁸ Kallio 1949, 76.
- ¹³⁹ Hugo Mäkisen haastattelu 24.6.2003. TAK.
- ¹⁴⁰ Kallio 1949, 82–85.
- ¹⁴¹ Kansan Lehti 9.5.1938.
- ¹⁴² Suomen Sosialidemokraatti 14.5.1927; Veikko Helteen haastattelu 9.10.2003. TAK.
- ¹⁴³ Työ 30.4.1929.
- ¹⁴⁴ Eteenpäin 24.10.1928; Pohjan Voima 27.10.1928.
- ¹⁴⁵ Työläisnuoriso 7.11.1934 ja 12.12.1936.
- ¹⁴⁶ Suomen Sosialidemokraatti 18.10.1924.
- ¹⁴⁷ Kansan Lehti 19.9.1929; VRO 47/155. KA.
- ¹⁴⁸ Lepistö 1983, 44.
- ¹⁴⁹ Työläisopiskelija 9/1930, 158.
- ¹⁵⁰ Kansan Lehti 14.3.1933.
- ¹⁵¹ Suomen Sosialidemokraatti 23.10.1933.
- ¹⁵² Kansan Lehti 10.10.1933.
- ¹⁵³ Suomen Sosialidemokraatti 28.9.1934, 1.11.1934 ja 13.1.1935; Työväen Akatemian vuosikirja 1934–1935 (1935), 8.
- ¹⁵⁴ Eteenpäin 4.12.1937; Pohjolan Työ 5.6.1938.
- ¹⁵⁵ Työväen Akatemian vuosikirja 1929–1930 (1930), 21.
- ¹⁵⁶ Akateema 1990, 6.
- ¹⁵⁷ Kansan Työ 5.7.1939.
- ¹⁵⁸ Työn Voima 7.12.1925.
- ¹⁵⁹ Vapaus 5.12.1927.
- ¹⁶⁰ Kansan Lehti 16.1.1926.
- ¹⁶¹ Sosialisti 14.11.1936.
- ¹⁶² Työväen Akatemian johtokunnan pk 3.10.1925. TAK.
- ¹⁶³ Referaatti Alexia af Enehjelmin radiolähetyksessä Akatemiassa 27.1.1937. TAK.

- ¹⁶⁴Pohjolan Työmies 22.12.1927.
- ¹⁶⁵Toveri tammikuu 1960.
- ¹⁶⁶Työväen Akatemian vuosikirja 1927–28 (1928), 26.
- ¹⁶⁷Uusi Aika 17.4.1934.
- ¹⁶⁸Kansan Voima 15.1.1931.
- ¹⁶⁹Suomen Sosialidemokraatti 7.6.1930.
- ¹⁷⁰TUL 21.3.1933; Uusi Aika 17.4.1934.
- ¹⁷¹Työn Voima 19.4.1926.
- ¹⁷²Pk suksien katkeamisesta 22.1.1935. TAK.
- ¹⁷³Työväen Akatemian johtokunnan pk 28.9.1937. TAK.
- ¹⁷⁴Kansan Lehti 31.5.1930.
- ¹⁷⁵Akatemian toverikunnan pk 27.10.1934. TAK.
- ¹⁷⁶Työväen Akatemian vuosikirja 1925–26 (1926), 7–9.
- ¹⁷⁷Suomen Sosialidemokraatti 13.9.1926.
- ¹⁷⁸Työväen Akatemian vuosikirja 1927–28 (1928), 5.
- ¹⁷⁹P. C. Rettig & Co Työväen Akatemian Kannatus-osakeyhtiölle 11.9.1929. TAK.
- ¹⁸⁰Työn Ääni 30.1.1929.
- ¹⁸¹Suomen Sosialidemokraatti 2.4.1930.
- ¹⁸²P. C. Rettig & Co Ailiolle 14.8.1931. TAK.
- ¹⁸³Työväen Akatemian johtokunnan pk 10.1.1930. TAK.
- ¹⁸⁴Suomen Sosialidemokraatti 15.1.1931.
- ¹⁸⁵Eteenpäin 13.8.1930.
- ¹⁸⁶Työväen Akatemian vuosikirja 1932–33 (1933), 19.
- ¹⁸⁷Työväen Akatemian johtokunnan pk 28.12.1931. TAK.
- ¹⁸⁸Hämeen Kansa 10.6.1931.
- ¹⁸⁹Työväen Akatemian vuosikirja 1931–1932 (1932), 5.
- ¹⁹⁰Työväen Akatemian johtokunta kouluhallitukseksi 16.3.1939. TAK.
- ¹⁹¹Karjala 26.6.1924.
- ¹⁹²Uusi Suomi 13.–14.7.1926; Suomen Sosialidemokraatti 13.9.1926.
- ¹⁹³Työn Voima 14.6.1928.
- ¹⁹⁴Kansan Voima 11.5.1929.
- ¹⁹⁵Työväenjärjestöjen Tiedonantaja 10.4. ja 18.4.1929.
- ¹⁹⁶Rintamamies 1.11.1930.
- ¹⁹⁷Paavo Kiven haastattelu 1974. TPA; Työväen Akatemia. Opisto ja opiskelijat 1924–1984 (1984), 138, 157, 174.
- ¹⁹⁸Lahti-Argutina 2001, 249.
- ¹⁹⁹Yhteistä tietä (1974), 10; Suomen Sosialidemokraatti 30.7.1983; Pietiäinen 2023, 381, 394.
- ²⁰⁰Kansan Lehti 8.3.1932.
- ²⁰¹Työväenopisto 7/1929, 100–102; Siivola 1975, 243.
- ²⁰²Suomen Sosialidemokraatti 30.11.1929.
- ²⁰³Suomen Sosialidemokraatti 30.4.1932.
- ²⁰⁴Suomen Sosialidemokraatti 24.10.1932.
- ²⁰⁵Hämeen Kansa 8.4.1932.
- ²⁰⁶Satakunnan Kansa 5.6., 10.6. ja 15.6.1932; Ajan Sana 8.6., 11.6., 14.6. ja 16.6.1932.
- ²⁰⁷Ajan Sana 17.9.1932; Uusi Suomi 28.9.1932.
- ²⁰⁸Uusi Suomi 30.9.1932.
- ²⁰⁹Lakeuden Sana 21.7. ja 18.8.1933; Uusi Suomi 18.8.1933.
- ²¹⁰Ajan Suunta 28.10.1933.
- ²¹¹Karjala 28.12.1932; Aamulehti 2.12.1933.
- ²¹²Uusi Suomi 1.12.1934.
- ²¹³Suomen Sosialidemokraatti 13.12.1933.
- ²¹⁴Helsingin Sanomat 19.12.1935.
- ²¹⁵Tulenkantajat 3.11.1934.
- ²¹⁶Työväen Akatemian vuosikirja 1934–1935 (1935), 11; Helsingin Sanomat 8.7.1935; Suomen Sosialidemokraatti 18.10.1937.
- ²¹⁷Uusi Suomi 28.8.1937; Ajan Suunta 28.8.1937. Kursivointi alkuperäisen tekstin mukainen.
- ²¹⁸Keränen–Salvi 1999, 160.
- ²¹⁹Suomen Sosialidemokraatti 30.4.1937.
- ²²⁰Uusi Aika 18.2.1939.
- ²²¹Oinonen 1989, 69–71.
- ²²²Suomen Sosialidemokraatti 1.9.1939.
- ²²³Juntunen 1976, 23, 25.
- ²²⁴Kansan Työ 17.9.1939.
- ²²⁵Suomen Sosialidemokraatti 9.10.1939.
- ²²⁶Työväen Akatemian johtokunnan pk 14.10.1939. TAK.
- ²²⁷Toveri 23.11.1940.
- ²²⁸Hämeen Kansa 31.10.1939; Suomen Sosialidemokraatti 29.10.1939; Uusmaan Kunnallislehti 3.11.1939.
- ²²⁹Hämeen Kansa 31.10.1939.
- ²³⁰Uusmaan Kunnallislehti 10.11.1939.
- ²³¹Toveri 23.11.1940; Uusmaan Kunnallislehti 10.11.1939.
- ²³²Mainoslehtinen ohjelmasta 11.11.1939. Finna: https://www.finna.fi/Search/Results?page=10&filter%5B%5D=~format_ext_str_mv%3A%0%2FImage%2F&lookfor=tyovaen+akatemia&type=AllFields
- ²³³Uusmaan Kunnallislehti 22.12.1939.
- ²³⁴Uusmaan Kunnallislehti 22.12.1939.
- ²³⁵Toveri 23.11.1940; Työväen Akatemian johtokunnan pk 28.12.1939. TAK.
- ²³⁶Akateema 1989, 14.
- ²³⁷Toveri 23.11.1940.
- ²³⁸Työväen Akatemian johtokunnan pk 19.12.1939. TAK; Salonen 2005, 116.
- ²³⁹Työväen Akatemian johtokunta kouluhallitukseksi 3.1.1940. TAK.
- ²⁴⁰Toveri 23.11.1940.
- ²⁴¹Työväen Akatemian johtokunnan pk 25.1.1940. TAK.
- ²⁴²Toveri 23.11.1940.
- ²⁴³Työväen Akatemian johtokunnan pk 4.4.1940. TAK.
- ²⁴⁴Toveri 23.11.1940.
- ²⁴⁵Työväen Akatemian johtokunnan pk 20.12.1940. TAK.
- ²⁴⁶Työväen Akatemian johtokunnan pk 15.5.1940. TAK.
- ²⁴⁷Työväen Akatemian vuosikirja 1939–1940 ja 1940–1941 (1941), 72.
- ²⁴⁸Työväen Akatemian johtokunnan pk 12.9.1940. TAK.
- ²⁴⁹Toveri lokakuu 1940.
- ²⁵⁰Työväen Akatemian vuosikirja 1939–1940 ja 1940–1941 (1941), 21.

- ²⁵¹ Työväen Akatemian vuosikirja 1939–1940 ja 1940–1941 (1941), 29.
- ²⁵² Työväen Akatemian toverineuvoston pk 9.10.1940. TAK.
- ²⁵³ Työväen Akatemian vuosikirja 1939–1940 ja 1940–1941 (1941), 9.
- ²⁵⁴ Työväen Akatemian johtokunnan pk 1.10. ja 20.12.1940. TAK.
- ²⁵⁵ Salonen 2005, 198–199; Teräs 2009, 272.
- ²⁵⁶ Vesikansa 1995, 36–37.
- ²⁵⁷ Teräs 2009, 224, 262, 264, 271–272.
- ²⁵⁸ Työväen Akatemian johtokunnan pk 20.12.1940. TAK.
- ²⁵⁹ Työväen Akatemian johtokunnan pk 20.9. ja 20.12.1940. TAK.
- ²⁶⁰ Työväen Akatemian vuosikirja 1939–1940 ja 1940–1941 (1941), 13.
- ²⁶¹ Työväen Akatemian johtokunnan pk 17.3., 21.4. ja 23.10.1941. TAK.
- ²⁶² Työväen Akatemian vuosikirja 1939–1940 ja 1940–1941 (1941), 13–15; Työväen Akatemian johtokunnan pk 21.4.1941. TAK.
- ²⁶³ Työväen Akatemian johtokunnan pk 26.9.1941. TAK.
- ²⁶⁴ Tuomisto 2022, 327.
- ²⁶⁵ Työväen Akatemian johtokunnan pk 26.9.1941. TAK.
- ²⁶⁶ Työväen Akatemian johtokunnan pk 23.5. ja 26.9.1941. TAK.
- ²⁶⁷ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön pk 4.12.1941. TAK.
- ²⁶⁸ Työväen Akatemian vuosikirja 1941–1942 ja 1942–1943 (1943), 32–33.
- ²⁶⁹ Työväen Akatemian vuosikirja 1941–1942 ja 1942–1943 (1943), 30, 34.
- ²⁷⁰ Työväen Akatemian johtokunnan pk 8.1.1942. TAK.
- ²⁷¹ Työväen Akatemian vuosikirja 1941–1942 ja 1942–1943 (1943), 32.
- ²⁷² Työväen Akatemian johtokunnan pk 26.9.1941 ja 24.5.1943. TAK.
- ²⁷³ Lehmus–Lehtinen 2021, 120.
- ²⁷⁴ Juntunen 1976, 67–69.
- ²⁷⁵ Työväen Akatemian johtokunnan pk 23.10.1941. TAK.
- ²⁷⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 1941–1942 ja 1942–1943 (1943), 12–19.
- ²⁷⁷ Työväen Akatemia. Opisto ja opiskelijat 1924–84 (1984), 82, 85–86, 118, 163.
- ²⁷⁸ Työväen Akatemian vuosikirja 1941–1942 ja 1942–1943 (1943), 21, 39.
- ²⁷⁹ Työväen Akatemia. Opisto ja opiskelijat 1924–84 (1984), 64, 69.
- ²⁸⁰ Työväen Akatemian vuosikirja 1975–1976 (1976), 21.
- ²⁸¹ Taisto Poikosen tiedonanto 15.7.2023.
- ²⁸² Rossi. TMT 313:1470. TA.
- ²⁸³ Työväen Akatemian opettajien neuvottelukokous 6.1.1943. TAK.
- ²⁸⁴ Työväen Akatemian johtokunnan pk 26.10.1943. TAK.
- ²⁸⁵ Työväen Akatemian vuosikirjat 1941–1944 (1944).
- ²⁸⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 1943–1944 ja 1944–1945 (1945), 6–7.
- ²⁸⁷ Työväen Akatemian johtokunnan pk 8.3.1944. TAK.
- ²⁸⁸ Työväen Akatemian johtokunnan pk 15.9.1943. TAK; Salonen 2005, 199.
- ²⁸⁹ Työväen Akatemian johtokunnan pk 8.3.1944. TAK.
- ²⁹⁰ Työväen Akatemian vuosikirja 1943–1944 ja 1944–1945 (1945), 71.
- ²⁹¹ Työväen Akatemian johtokunnan pk 8.3.1944. TAK.
- ²⁹² Sotasairaala Grankullan majoituslautakunnalle 31.3.1944. TAK.
- ²⁹³ Työväen Akatemian johtokunnan pk 5.9. ja 12.10.1944. TAK.
- ²⁹⁴ Pk 54. Sotasairaalan rakennusten luovutuksesta 19.10.1944. TAK.
- ²⁹⁵ Työväen Akatemian johtokunnan pk 20.12.1944. TAK.
- ²⁹⁶ Tenkula. TMT 217:779/30. TA.
- ²⁹⁷ Työväen Akatemian vuosikirja 1946–1947 (1947), 4.
- ²⁹⁸ Työväen Akatemian vuosikirja 1943–1944 ja 1944–45 (1945), 70.
- ²⁹⁹ Työväen Akatemian johtokunnan pk 5.9.1944. TAK.
- ³⁰⁰ Liukkonen. TMT 374/11230. TA.
- ³⁰¹ Kinnunen–Tuominen 2020, 46.
- ³⁰² Työväen Akatemian vuosikirja 1943–1944 ja 1944–1945 (1945), 28.
- ³⁰³ Toveri 1944–45, 20.
- ³⁰⁴ Työväen Akatemian johtokunnan pk 20.12.1944. TAK.
- ³⁰⁵ Toveri 9.12.1944.
- ³⁰⁶ Työväen Akatemian johtokunnan pk 6.5.1945. TAK.
- ³⁰⁷ Toveri jouluna 1944.
- ³⁰⁸ Juntunen 1976, 104.
- ³⁰⁹ Työväen Akatemian johtokunnan pk 26.1.1945. TAK.
- ³¹⁰ Työväen Akatemian johtokunnan pk 17.5.1945. TAK.
- ³¹¹ Työväen Akatemian johtokunnan pöytäkirja 20.6.1945. TAK.
- ³¹² Puhakainen 1984a, 9.
- ³¹³ Työväen Akatemia. Opisto ja opiskelijat 1924–84 (1984), 57, 59.
- ³¹⁴ Työväen Akatemian vuosikirja 1945–1946 (1946), 18.
- ³¹⁵ Päivämäärätön haastattelukonsepti (1945). TAK.
- ³¹⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 1945–1946 (1946), 16, 19–20.
- ³¹⁷ Työväen Akatemian vuosikirja 1946–1947 (1946), 15–16.
- ³¹⁸ Työväen Akatemian vuosikirjat 1945–48; Työväen Akatemian johtokunnan pk 9.2.1948. TAK.
- ³¹⁹ Puhakainen 1984a, 9.

- ³²⁰ Keränen–Salvi 1999, 160.
- ³²¹ Työväen Akatemian vuosikirja 1946–1947 (1947), 12.
- ³²² Työväen Akatemian vuosikirja 1946–1947 (1947), 19.
- ³²³ Työväen Akatemian vuosikirja 1946–1947 (1947), 15.
- ³²⁴ Kallio 1949, 50.
- ³²⁵ Työväen Akatemian vuosikirja 1946–1947 (1947), 16–17.
- ³²⁶ Suomen Sosialidemokraatti 20.3.1948.
- ³²⁷ Kangas 2014, 204.
- ³²⁸ Työväen Akatemian vuosikirja 1948–1949 (1949), 10–11.
- ³²⁹ Työväen Akatemian vuosikirja 1949–1950 (1950), 25.
- ³³⁰ Työväen Akatemian vuosikirjat 1949–1952.
- ³³¹ Työväen Akatemian vuosikirja 1948–1949 (1949), 4, 10, 16.
- ³³² Toveri 25.2.1950.
- ³³³ Työväen Akatemian vuosikirja 1950–1951 (1951), 4.
- ³³⁴ Hufvudstadsbladet 17.12.1943.
- ³³⁵ Juntunen 1976, 157–158.
- ³³⁶ Salonen 2005, 159–162.
- ³³⁷ Toveri 6/1947.
- ³³⁸ Junikka. TMT 314:1498. TA.
- ³³⁹ Työväen Akatemian vuosikirja 1946–1947 (1947), 22–23.
- ³⁴⁰ Työväen Akatemian vuosikirja 1946–1947 (1947), 27.
- ³⁴¹ Työväen Akatemian vuosikirja 1947–1948 (1948), 20.
- ³⁴² Työväen Akatemian johtokunnan pk 22.8.1947. TAK.
- ³⁴³ Työväen Akatemian vuosikirja 1946–1947 (1947), 22.
- ³⁴⁴ Veikko Sinisalon haastattelu 23.7.2003. TAK.
- ³⁴⁵ Toveri 25.2.1950.
- ³⁴⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 1953–1954 (1954), 71.
- ³⁴⁷ Työväen Akatemian vuosikirja 1949–1950 (1950), 47–48.
- ³⁴⁸ Työväen Akatemian vuosikirja 1941–1942 ja 1942–1943 (1943), 35.
- ³⁴⁹ Toveri 6/1947.
- ³⁵⁰ Työväen Akatemian johtokunnan pk 4.10.1950. TAK.
- ³⁵¹ Junikka. TMT 314:1498. TA.
- ³⁵² Veikko Sinisalon haastattelu 23.7.2003. TAK.
- ³⁵³ Työväen Akatemian vuosikirja 1950–1951 (1951), 66.
- ³⁵⁴ Työväen Akatemian vuosikirja 1949–1950 (1950), 18.
- ³⁵⁵ Työväen Akatemian vuosikirja 1949–1950 (1950), 19.
- ³⁵⁶ Reuna 2021, 117.
- ³⁵⁷ Kujanen 1948, 125–126.
- ³⁵⁸ Työväen Akatemian johtokunnan pk 22.8.1947, 3.5.1948 ja 4.2.1949. TAK.
- ³⁵⁹ Työväen Akatemian vuosikirja 1948–1949 (1949), 15.
- ³⁶⁰ Työväen Akatemia. Opisto ja opiskelijat 1924–84 (1984), 58.
- ³⁶¹ Työväen Akatemian vuosikirja 1971–1972 (1972), 73.
- ³⁶² Akateema 1984, 14.
- ³⁶³ Työväen Akatemian vuosikirja 1950–1951 (1951), 18–19.
- ³⁶⁴ Taisto Poikosen haastattelu 15.6.2023.
- ³⁶⁵ Työväen Akatemian johtokunnan pk 12.3.1954.
- ³⁶⁶ Rossi. TMT 313:1470. TA.
- ³⁶⁷ Karvinen. TMT 312:1490. TA.
- ³⁶⁸ Pertti Monton haastattelu 2003. TAK.
- ³⁶⁹ Työväen Akatemian vuosikirja 1951–52 (1952), 9; Työväen Akatemian opettajaneuvoston pk 18.12.1954.
- ³⁷⁰ Akateema 1984, 12.
- ³⁷¹ Työväen Akatemian vuosikirja 1952–1953 (1953), 21.
- ³⁷² Työväen Akatemian vuosikirja 1951–1952 (1952), 16.
- ³⁷³ Työväen Akatemian opettajaneuvoston pk 1.11.1951. TAK.
- ³⁷⁴ Liukkonen 1974, 41; Työväen Akatemian vuosikirja 1951–1952 (1952), 5.
- ³⁷⁵ Teppo Meriluoto. TMT 312:735/6. TA.
- ³⁷⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 1950–1951 (1951), 57–58; Teppo Meriluoto. TMT 312:735/6. TA; Puhakainen 2004b, 12.
- ³⁷⁷ Liukkonen 1974, 41.
- ³⁷⁸ Kurjensaari Työväen Akatemian johtokunnalle 13.2.1953. TAK.
- ³⁷⁹ Työväen Akatemian johtokunnan pk 19.2.1953. TAK.
- ³⁸⁰ Työväen Akatemian hallintoneuvoston pk 13.9.1951. TAK; Työväen Akatemian vuosikirja 1954–1955 (1955), 5.
- ³⁸¹ Liukkonen 1974, 41–42.
- ³⁸² Työväen Akatemian johtokunnan pk 20.10.1954. TAK; Työväen Akatemian vuosikirja 1954–1955 (1955), 5.
- ³⁸³ Työväen Akatemian vuosikirja 1954–1955 (1955), 5.
- ³⁸⁴ Työväen Akatemian johtokunnan pk 12.3.1954. TAK.
- ³⁸⁵ Työväen Akatemian johtokunnan pk 20.10.1954.
- ³⁸⁶ Liukkonen 1974, 42, 44–45; Työväen Akatemian vuosikirja 1950–1951 (1951), 7; Työväen Akatemian vuosikirja 1955–1956 (1956), 7.
- ³⁸⁷ Liukkonen 1974, 46.
- ³⁸⁸ Työväen Akatemian vuosikirjat 1950–1960.
- ³⁸⁹ Kertomus Työväen Akatemian toiminnasta v. 1952. TAK.
- ³⁹⁰ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön yhtiökokouksen pk 13.2.1951. TAK.
- ³⁹¹ SDP Työväen Kannatusosakeyhtiölle 20.10.1954. TAK.
- ³⁹² Työväen Akatemian vuosikirja 1951–1952 (1952), 13; Työväen Akatemian vuosikirja 1952–1953 (1953), 17.
- ³⁹³ Muistio Työväen Akatemian toiminnan suunnittelusta 6.11.1973. TAK.

- ³⁹⁴ Työväen Akatemian vuosikirja 1953–1954 (1954), 14.
- ³⁹⁵ Työväen Akatemian kirjeet opiskelupaikkaa hakeneille. TAK.
- ³⁹⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 1957–1958 (1958), 15.
- ³⁹⁷ Kansan Työ 30.3.1939; Hämeen Kansa 25.4.1939.
- ³⁹⁸ www.voio.fi/opisto/historia/
- ³⁹⁹ Työväen Akatemian vuosikirja 1952–1953 (1953), 22.
- ⁴⁰⁰ Liukkonen Ruudulle 1952. Ei pvm. TAK.
- ⁴⁰¹ Työväen Akatemian vuosikirja 1951–1952 (1952), 14.
- ⁴⁰² Liukkonen Ruudulle 1952. Ei pvm. TAK.
- ⁴⁰³ Työväen Akatemian vuosikirjat 1950–1960.
- ⁴⁰⁴ Työväen Akatemian vuosikirjat 1950–1960.
- ⁴⁰⁵ Työväen Akatemian vuosikirja 1960–1961 (1961), 48.
- ⁴⁰⁶ Pertti Monton haastattelu 2003. TAK.
- ⁴⁰⁷ Työväen Akatemian johtokunnan pk 26.5.1952. TAK; Kertomus Akatemian toiminnasta v. 1952. TAK.
- ⁴⁰⁸ Työväen Akatemian vuosikirja 1952–1953 (1953), 17, 19.
- ⁴⁰⁹ Salonen 2005, 195.
- ⁴¹⁰ Työväen Akatemian vuosikirja 1953–1954 (1954), 15.
- ⁴¹¹ Yhteistä tietä. Työväen Akatemia 50 vuotta (1974), 14.
- ⁴¹² Työväen Akatemian vuosikirja 1955–1956 (1956), 5; Työväen Akatemia opisto ja opiskelijat 1924–1984 (1984), 60.
- ⁴¹³ Työväen Akatemian vuosikirja 1959–1960 (1960), 5.
- ⁴¹⁴ Työväen Akatemian johtokunnan pk 28.3.1956. TAK.
- ⁴¹⁵ Työväen Akatemian vuosikirja 1955–1956 (1956), 70.
- ⁴¹⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 1954–1955 (1955), 27.
- ⁴¹⁷ Työväen Akatemian vuosikirja 1955–1956 (1956), 17.
- ⁴¹⁸ Työväen Akatemian vuosikirja 1957–1958 (1958), 16.
- ⁴¹⁹ Työväen Akatemian vuosikirja 1956–1957 (1957), 17.
- ⁴²⁰ Opettajisto Työväen Akatemian johtokunnalle 22.3.1958. Liite johtokunnan pk 17.4.1958. TAK; Työväen Akatemian johtokunnan pk 3.6.1958.
- ⁴²¹ Toveri marraskuu 1956.
- ⁴²² Toveri tammikuu 1957.
- ⁴²³ Puhakainen 1984b, 8.
- ⁴²⁴ Työväen Akatemian vuosikirja 1956–1957 (1957), 4.
- ⁴²⁵ Paavo Kiven haastattelu 1974. TPA.
- ⁴²⁶ Heinonen 1984, 25; Paavo Kiven haastattelu 1974. TPA.
- ⁴²⁷ Paavo Kiven haastattelu 1974. TPA; Työväen Akatemian johtokunnan pk 7.2.1974. TAK.
- ⁴²⁸ Aimo Kairamon haastattelu 2003. TAK.
- ⁴²⁹ Rossi. TMT 313:1470. TA.
- ⁴³⁰ Työväen Akatemian hallintoelinten toiminta vuonna 1960. TAK.
- ⁴³¹ Työväen Akatemian vuosikirja 1962–1963 (1963), 14; Työväen Akatemian vuosikirja 1964–1965 (1965), 12.
- ⁴³² Liukkonen 1974, 46.
- ⁴³³ Työväen Akatemian vuosikirja 1963–1964 (1964), 9, 11.
- ⁴³⁴ Liukkonen 1974, 69; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön pk 4.12.1951. TAK.
- ⁴³⁵ Työväen Akatemian vuosikirja 1961–1962 (1962), 5.
- ⁴³⁶ Liukkonen 1974, 69.
- ⁴³⁷ Työväen Akatemian vuosikirja 1962–1963 (1963), 11; Liukkonen 1974, 69.
- ⁴³⁸ Kertomus Työväen Akatemian toiminnasta vuonna 1965. TAK; Liukkonen 1974, 42.
- ⁴³⁹ Airi Hämäläisen haastattelu 1.12.2023.
- ⁴⁴⁰ Liukkonen 1974, 42; Airi Hämäläisen haastattelu 1.12.2023.
- ⁴⁴¹ Katsaus Työväen Akatemian toimintaan syyslukukautena 1966. TAK.
- ⁴⁴² Airi Hämäläisen haastattelu 1.12.2023.
- ⁴⁴³ Liukkonen 1974, 72–73.
- ⁴⁴⁴ Katsaus Työväen Akatemian toimintaan kesä- ja syystyökautena 1967. TAK.
- ⁴⁴⁵ Liukkonen 1974, 22, 47.
- ⁴⁴⁶ Työväen Akatemian vuosikertomus 1966–1967, 9.
- ⁴⁴⁷ Työväen Akatemian johtokunnan pk 6.11.1968. TAK.
- ⁴⁴⁸ Työväen Akatemian vuosikirja 1960–1961 (1961), 5.
- ⁴⁴⁹ Työväen Akatemian vuosikirja 1960–1961 (1961), 5–6.
- ⁴⁵⁰ Työväen Akatemian vuosikirjat 1962–1963, 1964–1965 ja 1966–67.
- ⁴⁵¹ Paavo Kiven haastattelu 1974. TPA.
- ⁴⁵² Työväen Akatemian vuosikirja 1961–1962 (1962), 16.
- ⁴⁵³ Työväen Akatemian vuosikirja 1962–1963 (1963), 24.
- ⁴⁵⁴ Työväen Akatemian vuosikirja 1966–1967 (1967), 19.
- ⁴⁵⁵ Taisto Poikosen omaelämäkertakirjoitus.
- ⁴⁵⁶ Taisto Poikosen omaelämäkertakirjoitus.
- ⁴⁵⁷ Työväen Akatemian vuosikirja 1966–1967 (1967), 18, 51; Työväen Akatemian vuosikirja 1969–1970 (1970), 17.
- ⁴⁵⁸ Työväen Akatemian vuosikirja 1966–1967 (1967), 18, 22; Työväen Akatemian vuosikirja 1969–1970 (1970), 53–54.
- ⁴⁵⁹ Taisto Poikosen tiedonanto 15.7.2023.
- ⁴⁶⁰ Työväen Akatemian johtokunnan pk 12.9.1968. TAK.
- ⁴⁶¹ Työväen Akatemian vuosikirja 1968–1969 (1969), 19.
- ⁴⁶² Työväen Akatemian vuosikirjat 1960–1970.
- ⁴⁶³ Matti Ahteen haastattelu 2003. TAK.
- ⁴⁶⁴ Työväen Akatemian vuosikirjat 1960–1970.
- ⁴⁶⁵ Kalevi Kalemaan haastattelu. TAK.
- ⁴⁶⁶ Työväen Akatemian vuosikirjat 1960–1970.

- 467 Työväen Akatemian vuosikirjat 1960–1970.
- 468 Santonen. TMT 313:1482. TA.
- 469 Karvinen. TMT 312: 1490. TA.
- 470 Toveri lokakuu 1960.
- 471 Toveri lokakuu 1960.
- 472 Työväen Akatemian vuosikirja 1961–1962 (1962), 11.
- 473 Taisto Poikosen haastattelu 15.6.2023.
- 474 Nikkilä. TMT 314:1530. TA.
- 475 Työväen Akatemian vuosikirja 1963–1964 (1964), 21.
- 476 Toveri 1/1964, 32, 34.
- 477 Työväen Akatemian vuosikirja 1965–1966 (1966), 57.
- 478 Taisto Poikosen tiedonanto 15.7.2023.
- 479 Yhteistä tietä. Työväen Akatemia 50 vuotta (1974), 16.
- 480 Säle 1968, 12.
- 481 Työväen Akatemian vuosikirja 1966–1967 (1967), 18.
- 482 Säle 1968, 11.
- 483 Työväen Akatemian vuosikirja 1967–1968 (1968), 16–17.
- 484 Liukkonen 1974, 69; Toveri lokakuu 1960.
- 485 Toveri huhtikuu 1968.
- 486 Työväen Akatemian vuosikirja 1968–1969 (1969), 8.
- 487 Työväen Akatemian hallintoneuvoston pk 12.9.1968.
- 488 Työväen Akatemian vuosikirja 1968–1969 (1969), 4.
- 489 Salonen 2005, 219.
- 490 Työväen Akatemian johtokunnan pk 22.3.1971. TAK.
- 491 Työväen Akatemian johtokunnan pk 4.6.1968. TAK.
- 492 Työväen Akatemian vuosikirja 1968–1969 (1969), 17.
- 493 Yhteistä tietä. Työväen Akatemia 50 vuotta (1974), 16.
- 494 Toveri helmikuu 1969.
- 495 Toveri huhtikuu 1969.
- 496 Työväen Akatemian vuosikirja 1968–1969 (1969), 28.
- 497 Työväen Akatemian vuosikirja 1968–1969 (1969), 65.
- 498 Työväen Akatemian vuosikirja 1969–1970 (1970), 18.
- 499 Toveri ilmeisesti loppuvuosi 1969.
- 500 Työväen Akatemian vuosikirja 1970–1971 (1971), 18–19.
- 501 Työväen Akatemian vuosikirja 1970–1971 (1971), 16.
- 502 Toveri joulukuu 1970.
- 503 Reijo Päivärinnan tiedonanto 27.11.2023.
- 504 Toveri tammikuu 1971.
- 505 Toveri tammikuu 1971.
- 506 Toveri helmikuu 1971.
- 507 Toveri huhtikuu 1971.
- 508 Toveri huhtikuu 1971.
- 509 Toveri huhtikuu 1971.
- 510 Työväen Akatemian vuosikirja 1970–1971 (1971), 27.
- 511 Santonen 1993, 199.
- 512 Työväen Akatemian vuosikirja 1971–1972 (1972), 16.
- 513 Katsaus Työväen Akatemian toimintaan kesä- ja syysyö kautena 1971. TAK.
- 514 Työväen Akatemian johtokunnan pk 19.11.1971. TAK.
- 515 Työväen Akatemian vuosikirja 1971–1972 (1972), 71.
- 516 Työväen Akatemian vuosikirja 1971–1972 (1972), 72.
- 517 Työväen Akatemian johtokunnan pk 12.6. ja 14.6.1972. TAK.
- 518 Työväen Akatemian johtokunnan pk 26.7.1972. TAK.
- 519 Helsingin Sanomat 22.4.1996.
- 520 Taisto Poikosen haastattelu 15.6.2023.
- 521 Työväen Akatemian johtokunnan pk 14.8.1972, 1.6.1973, 2.5.1974 ja 14.5.1974. TAK.
- 522 Päivö Puhakaisen tiedonanto 28.4.2023 perustuen Sakari Kiurun haastatteluun.
- 523 Työväen Akatemian vuosikirja 1974–1975 (1975), 8, 10.
- 524 Työväen Akatemian vuosikirja 1975–1976 (1976), 4.
- 525 Työväen Akatemian vuosikirja 1971–1972 (1972), 18.
- 526 Työväen Akatemian vuosikirja 1971–1972 (1972), 18.
- 527 Toveri 1/1973.
- 528 Työväen Akatemian vuosikirja 1972–1973 (1973), 34.
- 529 Työväen Akatemian johtokunnan pk 29.1.1973. TAK.
- 530 Ilmoitus ym. asioita johtokunnan kokoukseen 1.6.1973. TAK.
- 531 Työväen Akatemian johtokunnan pk 27.4.1973. TAK.
- 532 Ilmoitus ym. asioita johtokunnan kokoukseen 1.6.1973. TAK.
- 533 Työväen Akatemian johtokunnan pk 6.11.1973. TAK.
- 534 Katsaus Akatemian hallintoelinten toimintaan 1973. TAK.
- 535 Työväen Akatemian vuosikirja 1973–1974 (1974), 44.
- 536 Helsingin Sanomat 9.12.1973.
- 537 Työväen Akatemian johtokunnan pk 18.12.1973. TAK.
- 538 Santosen vastine Helsingin Sanomien toimitukselle. TAK.
- 539 Työväen Akatemian toiminnan suunnittelua (1973). TAK.
- 540 Työväen Akatemian vuosikirja 1974–1975 (1975), 5.
- 541 Työväen Akatemian toiminnan suunnittelua (6.11.1973). TAK.
- 542 Kangas 2024, 180.
- 543 Kangas 2004, 183, 188–189.

- ⁵⁴⁴Liite Työväen Akatemian opettajankokouksen pk 1.6.1976. TAK.
- ⁵⁴⁵Työväen Akatemian opettajankokouksen pk 9.–10.5.1977 ja 9.8.1977. TAK.
- ⁵⁴⁶Kinnunen 1989, 70.
- ⁵⁴⁷Kinnunen 1989, 70.
- ⁵⁴⁸Kinnunen 1984a, 19.
- ⁵⁴⁹Kinnunen 1984b, 22.
- ⁵⁵⁰Kinnunen–Tuominen 2020, 65.
- ⁵⁵¹Kinnunen 1984b, 22–23; Työväen Akatemian vuosikirja 1972–1973 (1973), 21.
- ⁵⁵²Työväen Akatemian vuosikirja 1973–1974 (1974), 49.
- ⁵⁵³Kinnunen 1984a, 19.
- ⁵⁵⁴Työväen Akatemian vuosikirja 1978–1979 (1979), 3.
- ⁵⁵⁵Toveri 3/1978.
- ⁵⁵⁶Työväen Akatemian opettajankokouksen pk 1.12.1978. TAK.
- ⁵⁵⁷Toverilehti 4/1982; Työväen Akatemian vuosikirja 1978–1979 (1979), 3.
- ⁵⁵⁸SDP:n Keski-Suomen piirin linjaus 18.5.1978. TAK.
- ⁵⁵⁹Kinnunen 1989, 76.
- ⁵⁶⁰Tuominen 1994, 32; Muistio: yleistä kulttuurilinjaa 2. vuoden opetuksesta 19.–20.5.1980. TAK.
- ⁵⁶¹Suomen Kuvalehti 26.9.1980.
- ⁵⁶²Työväen Akatemian opettajankokouksen pk 3.2. ja 1.12.1978. TAK; Toveri-lehti 2/1977.
- ⁵⁶³Työväen Akatemian johtokunnan pk 22.9.1972. TAK.
- ⁵⁶⁴Toveri maaliskuu 1973.
- ⁵⁶⁵Työväen Akatemian vuosikirja 1973–1974 (1974), 40.
- ⁵⁶⁶Toveri maaliskuu 1973.
- ⁵⁶⁷Ilmoitus ym. asioita johtokunnan kokoukseen 1.6. ja 28.11.1973. TAK.
- ⁵⁶⁸Työväen Akatemian johtokunnan pk 23.8.1973. TAK.
- ⁵⁶⁹Muistio: Työväen Akatemian suunnittelua (6.11.1973). TAK.
- ⁵⁷⁰Työväen Akatemian johtokunnan pk 6.11.1973. TAK; Työväen Akatemian johtokunnan pk 28.11.1973. TAK.
- ⁵⁷¹Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 9.3.1978. TAK.
- ⁵⁷²Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 23.9.1977 ja 16.8.1979. TAK; Leena Seretin haastattelu. TAK.
- ⁵⁷³Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 12.1.1979, 16.11.1979 ja 30.11.1979. TAK.
- ⁵⁷⁴Työväen Akatemian vuosikirja 1979–1980 (1980), 25.
- ⁵⁷⁵Muistio: Työväen Akatemian suunnittelua (6.11.1973). TAK.
- ⁵⁷⁶Työväen Akatemian johtokunnan pk 20.9.1974. TAK.
- ⁵⁷⁷Työväen Akatemian vuosikirja 1974–1975 (1975), 6.
- ⁵⁷⁸Puro 1984, 17.
- ⁵⁷⁹Puro 1984, 17.
- ⁵⁸⁰Puro 1984, 17–18.
- ⁵⁸¹Työväen Akatemian vuosikirja 1978–1979 (1979), 5; Katsaus Työväen Akatemian hallintoelinten toimintaan 1975; Työväen Akatemian vuosikirja 1974–1975 (1975), 9–10; Työväen Akatemian vuosikirja 1975–1976 (1976), 5.
- ⁵⁸²Yhteistä tietä. Työväen Akatemia 50 vuotta (1974), 19.
- ⁵⁸³Työväen Akatemian johtokunnan pk 3.9.1974. TAK.
- ⁵⁸⁴Työväen Akatemian vuosikirja 1974–1975 (1975), 28.
- ⁵⁸⁵Toveri kevät 1975.
- ⁵⁸⁶Vuoden 1975–76 toimintasuunnitelman pääperiaatteet. TAK.
- ⁵⁸⁷Kuusisto: www.tyovaenliike.fi/tyovaenliikkeen-vaiheita/alasivu-9/ammattiyhdistysopistot/
- ⁵⁸⁸Työväen Akatemian vuosikirja 1974–1975 (1975), 25.
- ⁵⁸⁹Työväen Akatemian vuosikirjat 1970–1979.
- ⁵⁹⁰Yhteistä tietä. Työväen Akatemia 50 vuotta (1974), 19.
- ⁵⁹¹Työväen Akatemian vuosikirja 1974–1975 (1975), 25.
- ⁵⁹²Työväen Akatemian vuosikirja 1978–1979 (1979), 3, 22.
- ⁵⁹³Työväen Akatemian vuosikirja 1970–1971 (1971), 10–11, 17; Työväen Akatemian vuosikirja 1973–1974 (1974), 24–25.
- ⁵⁹⁴Työväen Akatemian johtokunnan pk 15.9., 19.11. ja 16.12.1971. TAK; Katsaus Työväen Akatemian hallintoelinten toimintaan 1972. TAK.
- ⁵⁹⁵Työväen Akatemian johtokunnan pk 22.9.1972 ja sen liitteenä oleva Ensio Kotirannan selvitys Työväen Akatemian johtokunnalle 17.9.1972. TAK.
- ⁵⁹⁶Työväen Akatemian johtokunnan pk 27.11.1972, 27.4.1973 ja 23.8.1973. TAK; Työväen Akatemian vuosikirja 1973 – 1974 (1974), 24–25.
- ⁵⁹⁷Työväen Akatemian opettajankokouksen pk 30.8.1974. TAK.
- ⁵⁹⁸Työväen Akatemian johtokunnan pk 2.5. ja 14.6.1974. TAK; Työväen Akatemian vuosikirja 1974–1975 (1975), 13–14.
- ⁵⁹⁹Työväen Akatemian vuosikirja 1976–1977 (1977), 6.
- ⁶⁰⁰Työväen Akatemian vuosikirjat 1973–1974, 1975–76 ja 1977–78; Kinnunen 1984a, 19.
- ⁶⁰¹Työväen Akatemian johtokunnan pk 7.12.1977. TAK.
- ⁶⁰²Työväen Akatemian johtokunnan pk 14.6.1971 ja 27.4.1972. TAK; Liukkonen 1974, 42, 48.
- ⁶⁰³Airi Hämäläisen haastattelu 1.12.2023.
- ⁶⁰⁴Työväen Akatemian vuosikirja 1973–1974 (1974), 20.
- ⁶⁰⁵Työväen Akatemian johtokunnan pk 29.1. ja 1.6.1973. TAK.
- ⁶⁰⁶Katsaus Työväen Akatemian hallintoelinten toimintaan 1973. TAK.
- ⁶⁰⁷Ilmoitus ym. asiat johtokunnan kokouksessa 1.6.1973. TAK; Esityslista Työväen Akatemian johtokunnan kokoukseen 28.11.1973. TAK; Työväen Akatemian johtokunnan pk 24.2. ja 2.9.1975. TAK.

- ⁶⁰⁸ Työväen Akatemian johtokunnan pk 24.2. ja 2.9.1975. TAK.
- ⁶⁰⁹ Toveri 1/1976.
- ⁶¹⁰ Kinnunen 1984a, 20.
- ⁶¹¹ Työväen Akatemian johtokunnan pk 7.12.1977. TAK.
- ⁶¹² Puhakainen 2004b, 13.
- ⁶¹³ Puhakainen 2004b, 13; Työväen Akatemian vuosikirja 1978–1979 (1979), 3; Kinnunen 1984a, 19.
- ⁶¹⁴ Toveri 3/1978.
- ⁶¹⁵ Kinnunen 1984a, 19.
- ⁶¹⁶ Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 16.8. ja 28.8.1979. TAK.
- ⁶¹⁷ Työväen Akatemian vuosikirjat 1978–1979 ja 1979–80.
- ⁶¹⁸ Luonnos Työväen Akatemian lehdyksi. TAK.
- ⁶¹⁹ Työväen Akatemian vuosikirja 1982–1983 (1983), 6; Toverilehti 4/1982.
- ⁶²⁰ Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 14.1.1982. TAK.
- ⁶²¹ Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 28.1., 11.2., 11.3. ja 7.5.1982. TAK.
- ⁶²² Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 22.9.1982. TAK.
- ⁶²³ Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 22.9.1982, 12.4.1984 ja 21.5.1985. TAK.
- ⁶²⁴ Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 10.12.1983, 19.8.1985 ja 26.8.1985. TAK.
- ⁶²⁵ Sosialidemokraatti 16.6.1984.
- ⁶²⁶ Sinervo 1994, 36–37.
- ⁶²⁷ Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 28.12.1982. TAK.
- ⁶²⁸ Mäkeläinen 1989, 129.
- ⁶²⁹ Työväen Akatemian vuosikirja 1984–1985 (1985), 4.
- ⁶³⁰ Työväen Akatemian vuosikirja 1986–1987 (1987), 6.
- ⁶³¹ Työväen Akatemian vuosikirja 1986–1987 (1987), 4.
- ⁶³² Työväen Akatemian vuosikirja 1986–1987 (1987), 20.
- ⁶³³ Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 17.9.1987. TAK.
- ⁶³⁴ Suomen Sosialidemokraatti 15.3.1986.
- ⁶³⁵ Työväen Akatemian vuosikirja 1982–1983 (1983), 28; Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 10.4.1981. TAK.
- ⁶³⁶ Suomen Sosialidemokraatti 2.11.1984.
- ⁶³⁷ Kari Kinnusen ja Aarni Tuomisen muistio 16.3.2011. TAK; Kinnunen–Tuominen 2020, 13–14.
- ⁶³⁸ Kari Kinnusen ja Aarni Tuomisen muistio 16.3.2011. TAK; Kinnunen–Tuominen 2020, 62.
- ⁶³⁹ Toveri maaliskuu 1980; Ulla Rannikko. TMT 313:1492. TA.
- ⁶⁴⁰ Helsingin Sanomat 3.7.1986.
- ⁶⁴¹ Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 9.1.1987. TAK.
- ⁶⁴² Muistio siviilipalvelusmiesten koulutusjaksosta 1989. TAK.
- ⁶⁴³ Pietilä 2013, 44.
- ⁶⁴⁴ Tuomisto 2023, 337.
- ⁶⁴⁵ Kinnunen–Tuominen 2020, 21; Akateema 1986, 26.
- ⁶⁴⁶ Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 26.8. ja 9.9.1985. TAK.
- ⁶⁴⁷ Kinnunen–Tuominen 2020, 21–22.
- ⁶⁴⁸ Toveri 2/1987; Akateema 1986, 26; Suomen Sosialidemokraatti 13.10.1986; Kinnunen–Tuominen 2020, 22.
- ⁶⁴⁹ Kari Kinnusen ja Aarni Tuomisen muistio 16.3.2011. TAK.
- ⁶⁵⁰ Honkanen–Kinnunen–Rummukainen–Seretin–Tuominen 2007, 21–22.
- ⁶⁵¹ Lahtinen 1994, 24.
- ⁶⁵² Työväen Akatemian vuosikirja 1987–1988 (1988), 22.
- ⁶⁵³ Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 28.5.1987 ja 12.5.1988. TAK.
- ⁶⁵⁴ Suunnittelupalaveri Työväen Akatemian toiminnasta 11.10.1988. TAK.
- ⁶⁵⁵ Työväen Akatemian vuosikirja 1989–1990 (1990), 5.
- ⁶⁵⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 1988–1989 (1989), 1; Työväen Akatemian vuosikirja 1989–1990, 10; Puhakainen 1994, 14–15.
- ⁶⁵⁷ Työväen Akatemian vuosikirja 1988–1989 (1989), 22.
- ⁶⁵⁸ Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 11.11. ja 10.12.1983. TAK.
- ⁶⁵⁹ Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 2.12.1988 ja 20.1.1989. TAK.
- ⁶⁶⁰ Työväen Akatemian vuosikirja 1989–1990 (1990), 7, 12.
- ⁶⁶¹ Kinnunen 1984a, 19, 21.
- ⁶⁶² Työväen Akatemian vuosikirja 1985–1986 (1986), 4.
- ⁶⁶³ Työväen Akatemian vuosikirja 1980–1981 (1981), 3.
- ⁶⁶⁴ Kinnunen 1984a, 19.
- ⁶⁶⁵ Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 21.8.1981 ja 15.4.1983. TAK.
- ⁶⁶⁶ Akateema 1984, 2.
- ⁶⁶⁷ Päivö Puhakaisen tiedonanto 26.2.2024.
- ⁶⁶⁸ Kinnunen 1984a, 19.
- ⁶⁶⁹ Suomen Sosialidemokraatti 3.12.1983.
- ⁶⁷⁰ Kinnunen 1984a, 19–20.
- ⁶⁷¹ Helsingin Sanomat 29.7. ja 31.7.1983.
- ⁶⁷² Suomen Sosialidemokraatti 30.7. ja 2.8.1983; Helsingin Sanomat 2.9.1983.
- ⁶⁷³ Helsingin Sanomat 31.7.1983.
- ⁶⁷⁴ Kinnunen 1984a, 22; Työväen Akatemian johtokunnan pk 3.9.1982. TAK.
- ⁶⁷⁵ Kinnunen 1984a, 22.
- ⁶⁷⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 1983–1984 (1984), 4.
- ⁶⁷⁷ Työväen Akatemian vuosikirja 1982–1983 (1983), 28.
- ⁶⁷⁸ Kinnunen 1984a, 21.
- ⁶⁷⁹ Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 12.4.1985. TAK.

- ⁶⁸⁰Kinnunen 1984a, 21; Työväen Akatemian vuosikirja 1983–1984 (1984), 8.
- ⁶⁸¹Työväen Akatemian vuosikirja 1984–1985 (1985), 9.
- ⁶⁸²Työväen Akatemian vuosikirja 1985–1986 (1986), 8.
- ⁶⁸³Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 5.12.1986, 6.3.1987 ja 4.12.1987. TAK.
- ⁶⁸⁴Pyysalo 2004, 11–12.
- ⁶⁸⁵Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 9.1.1987, 28.5.1987, 16.12.1988 ja 20.1.1989. TAK; Työväen Akatemian vuosikirja 1989–1990 (1990), 30.
- ⁶⁸⁶Työväen Akatemian opettajakokouksen pk 17.5.1988. TAK.
- ⁶⁸⁷Aarni Tuomisen lehtikirjoitusvastineen konsepti syksyllä 1991. TAK.
- ⁶⁸⁸Visa Koiso-Kanttilan haastattelu 24.6.2003. TAK.
- ⁶⁸⁹Visa Koiso-Kanttilan haastattelu 24.6.2003. TAK.
- ⁶⁹⁰Akateema 1993, 19.
- ⁶⁹¹Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 1995. TA.
- ⁶⁹²Honkanen–Kinnunen–Rummukainen–Seretin–Tuominen 2007, 78.
- ⁶⁹³Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 1993, 1995 ja 1996. TA.
- ⁶⁹⁴Työväen Akatemian vuosikirja 1994–1995 (1995), 5; Työväen Akatemian vuosikirja 1995–1996 (1996), 4.
- ⁶⁹⁵Työväen Akatemian vuosikirja 1993–1994 (1994), 2.
- ⁶⁹⁶Helsingin Sanomat 8.12.1992.
- ⁶⁹⁷Työväen Akatemian johtokunnan pk 7.2.1990; Työväen Akatemian vuosikirja 1990–1991 (1991), 5.
- ⁶⁹⁸Työväen Akatemian vuosikirja 1992–1993 (1993), 5.
- ⁶⁹⁹Akateema 1993, 19.
- ⁷⁰⁰Työväen Akatemian vuosikirja 1990–1991 (1991), 5.
- ⁷⁰¹Kangas 2014, 204.
- ⁷⁰²Työväen Akatemian vuosikirja 1994–1995 (1995), 7; Kansanopistojärjestelmä (2004), 19–20.
- ⁷⁰³Työväen Akatemian vuosikirja 1994–1995 (1995), 27; Työväen Akatemian johtokunnan pk 27.5.1994. TAK; Työväen Akatemian vuosikirja 1995–1996 (1996), 31; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 1995. TA.
- ⁷⁰⁴Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 1993. TA.
- ⁷⁰⁵Tuomas Vuorisen haaste Espoon käräjäoikeudelle 1994. TA.
- ⁷⁰⁶Työväen Akatemian vastine Espoon käräjäoikeudelle 1994. TA; Näkökohtia oppilaskunnan budjettiin 1994. TAK; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 1995 ja 1997. TA.
- ⁷⁰⁷Helsingin Sanomat 8.12.1992; Piia Haukilammen tiedonanto 25.9.2025.
- ⁷⁰⁸Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 5.10.1995. TA; Työväen Akatemian talousarvio 1998. TAK.
- ⁷⁰⁹Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 1997. TA.
- ⁷¹⁰Kansanopistojärjestelmä (2004), 62.
- ⁷¹¹Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 5.10.1995. TA.
- ⁷¹²Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 26.11.1996. TA.
- ⁷¹³Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 11.2.1997, 20.3.1997, 25.2.1998 ja 5.5.1998. TA.
- ⁷¹⁴Kari Kinnusen ja Aarni Tuomisen muistio 16.3.2011. TAK.
- ⁷¹⁵Kari Kinnusen muistio: Johtopäätöksiä opettajien suunnittelukokouksesta 19.12.1992. TAK.
- ⁷¹⁶Kinnunen–Tuominen 2020, 62.
- ⁷¹⁷Kinnunen–Tuominen 2020, 62.
- ⁷¹⁸Työväen Akatemian opettajankokouksen pk 14.5.1990. TAK.
- ⁷¹⁹Kinnunen–Tuominen 2020, 63; Työväen Akatemian opettajankokouksen pk 21.1.1994. TAK.
- ⁷²⁰Kinnunen–Tuominen 2020, 22–23.
- ⁷²¹Tuominen 1994, 33; Kinnunen–Tuominen 2020, 24.
- ⁷²²Tuominen 2004, 7.
- ⁷²³Tuomisto 2023, 392.
- ⁷²⁴Kinnunen–Tuominen 2020, 24–26.
- ⁷²⁵Tuomisen muistio Työväen Akatemian johtokunnalle 16.3.2001. TAK.
- ⁷²⁶Honkanen–Kinnunen–Rummukainen–Seretin–Tuominen 2007, 22–23.
- ⁷²⁷Kinnunen–Tuominen 2020, 29.
- ⁷²⁸Kinnunen–Tuominen 2020, 30–32.
- ⁷²⁹Kinnunen–Tuominen 2020, 45–46.
- ⁷³⁰Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 17.8.1995 ja 21.8.1996. TA.
- ⁷³¹Kari Kinnusen ja Aarni Tuomisen muistio 16.3.2011. TAK.
- ⁷³²Kinnunen–Tuominen 2020, 46.
- ⁷³³Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 21.8.1996. TAK.
- ⁷³⁴Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 1998. TA.
- ⁷³⁵Kinnunen–Tuominen 2020, 48–50.
- ⁷³⁶Väljäjärvi–Linnakylä–Kupari–Reinikainen–Mälin–Puhakka, 6,11,17,19, 49–50.
- ⁷³⁷Kinnunen–Tuominen 2020, 50, 79.
- ⁷³⁸Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 1996. TA.
- ⁷³⁹Kinnunen–Tuominen 2020, 57.
- ⁷⁴⁰Kinnunen–Tuominen 2020, 58.
- ⁷⁴¹Kinnunen–Tuominen 2020, 59; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 8.11.2006. TAK.
- ⁷⁴²Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 1996. TA; Tuomisto 2023, 336.
- ⁷⁴³Gardner 2005, 6.
- ⁷⁴⁴Työväen Akatemian vuosikirja 1998–1999 (1999), 8.
- ⁷⁴⁵Työväen Akatemian vuosikirja 1999–1991 (1991), 30.

- ⁷⁴⁶ Puhakainen 1994, 15; Puhakainen 2004a, 6.
- ⁷⁴⁷ Muistio: Ajatuksia ja lisäponnisteluja TA:n perusoppijaksojen linjojen opiskelijarekrytoinnista 16.2.1990. TAK; Akateema 1993.
- ⁷⁴⁸ Määttä 2018, 22.
- ⁷⁴⁹ Valtari 2018, 31.
- ⁷⁵⁰ Määttä 2018, 20, 22; Valtari 2018, 31.
- ⁷⁵¹ Humanistisen ammattikorkeakoulu Oy:n perustamiskirja. TA; Kangas 2014, 232.
- ⁷⁵² Humanistisen ammattikorkeakoulu Oy:n perustamiskirja. TA.
- ⁷⁵³ Valtari 2018, 32; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen/Työväen Akatemian johtokunnan pk 22.2.1999. TA.
- ⁷⁵⁴ Valtari 2018, 32; Määttä 2018, 23.
- ⁷⁵⁵ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen/Työväen Akatemian johtokunnan pk 18.11.1997. TA.
- ⁷⁵⁶ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen/Työväen Akatemian johtokunnan pk 18.6.1997. TA; Työväen Akatemian opettajankokouksen pk 4.12.1998. TAK.
- ⁷⁵⁷ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen/Työväen Akatemian johtokunnan pk 18.11.1997. TA.
- ⁷⁵⁸ Stam 2018, 123.
- ⁷⁵⁹ Stam 2018, 123.
- ⁷⁶⁰ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen/Työväen Akatemian johtokunnan pk 16.6.1998. TA.
- ⁷⁶¹ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön vk 1998; Valtari 2022, 33–34.
- ⁷⁶² Työväen Akatemian vuosikirja 1997–1998 (1998), 5.
- ⁷⁶³ Määttä 2018, 24.
- ⁷⁶⁴ Työväen Akatemian opettajankokouksen pk 8.12.1995 ja 31.10.1997. TAK.
- ⁷⁶⁵ Työväen Akatemian opettajankokouksen pk 25.9.1998. TAK.
- ⁷⁶⁶ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen/Työväen Akatemian johtokunnan pk 16.8.1999. TA.
- ⁷⁶⁷ Määttä 2018, 24.
- ⁷⁶⁸ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen/Työväen Akatemian johtokunnan pk 16.8. ja 24.11.1999. TA.
- ⁷⁶⁹ Työväen Akatemian opettajankokouksen pk 2.6.1999. TAK.
- ⁷⁷⁰ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 1999. TAK; Työväen Akatemian talousarvion 2000 perustelut. TAK.
- ⁷⁷¹ Työväen Akatemian vuosikirja 1998–1999 (1999), 4.
- ⁷⁷² Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 1999.
- ⁷⁷³ Ranta 2013, 3.
- ⁷⁷⁴ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 1999.
- ⁷⁷⁵ Mäkeläisen muistio Työväen Akatemian kehittämiskokoukselle 25.3.1999. TAK.
- ⁷⁷⁶ Työväen Akatemian opettajankokouksen pk 4.9. ja 16.10.1998. TAK.
- ⁷⁷⁷ Työväen Akatemian vuosikirja 1998–1999 (1999), 3.
- ⁷⁷⁸ Tuominen: Työväen Akatemian kansainvälisen linjan tila ja kehittämisajatuksia 25.3.1999. TAK.
- ⁷⁷⁹ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 22.2.1999. TAK.
- ⁷⁸⁰ Työväen Akatemian vuosikirja 1998–1999 (1999), 3–4.
- ⁷⁸¹ Työväen Akatemian vuosikirja 1999–2000 (2000), 18–19.
- ⁷⁸² Työväen Akatemian talousarvion 2000 perustelut. TAK; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen kokous/Työväen Akatemian johtokunnan kokous 9.12.1998. TAK.
- ⁷⁸³ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen kokous/Työväen Akatemian johtokunnan kokous 24.11.1999. TAK.
- ⁷⁸⁴ Demari 1.9.1999; Työväen Akatemian vuosikirja 1999–2000 (2000), 4.
- ⁷⁸⁵ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen kokous/Työväen Akatemian johtokunnan kokous 24.11.1999. TAK.
- ⁷⁸⁶ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen kokous/Työväen Akatemian johtokunnan kokous 24.11.1999. TAK; Kari Kinnusen muistio: Näkökohtia koulutuksen yhdistämiseen. TAK.
- ⁷⁸⁷ Finlex: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980632>
- ⁷⁸⁸ Kansanopistojärjestelmä 2004, 20, 24, 43.
- ⁷⁸⁹ Kansanopistojärjestelmä 2004, 26–27, 42.
- ⁷⁹⁰ Kari Kinnusen muistio 12.12.2001. TAK; Työväen Akatemian vuosikirja 2000–2001 (2001), 26.
- ⁷⁹¹ Työväen Akatemian vuosikirja 2003–2004 (2004), 2.
- ⁷⁹² Vaherva–Malinen–Moisio–Raivola–Salo–Kantasalmi–Kamppi–Silvennoinen 2006, 29.
- ⁷⁹³ Vesa Holappa Työväen Akatemian johtokunnalle 19.3.2001. TAK.
- ⁷⁹⁴ Työväen Akatemian vuosikirjat.
- ⁷⁹⁵ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2000 ja 2001. TAK.
- ⁷⁹⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 2003–2004 (2004), 10.
- ⁷⁹⁷ Työväen Akatemian vuosikirja 2003–2004 (2004), 10.
- ⁷⁹⁸ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2001. TAK.
- ⁷⁹⁹ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2000 ja 2001. TAK; Päivö Puhakaisen muistio 29.5.2001. TAK.
- ⁸⁰⁰ Päivö Puhakaisen muistio humanistisen linjan kehittämisestä 19.3.2001. TAK.
- ⁸⁰¹ Työväen Akatemian vuosikirja 2003–2004 (2004), 9.
- ⁸⁰² Työväen Akatemian vuosikirja 2003–2004 (2004), 9.

- ⁸⁰³ Työväen Akatemian vuosikirja 2000–2001 (2001), 15–16.
- ⁸⁰⁴ Työväen Akatemian vuosikirja 2003–2004 (2004), 43.
- ⁸⁰⁵ Muistio vuoden 2004 budjetin lähtökohdista. TAK.
- ⁸⁰⁶ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 6.6.2005. TAK.
- ⁸⁰⁷ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2005. TAK; Työväen Akatemian talousarvio vuodelle 2006. TAK.
- ⁸⁰⁸ Työväen Akatemian vuosikirja 2003–2004 (2004), 5; Työväen Akatemian vuosikirja 2008–2009 (2009), 18.
- ⁸⁰⁹ Risto Ruottusen muistio teatteritoiminnan opintolinjasta 26.8.2004. TAK.
- ⁸¹⁰ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallintoneuvoston pk 9.12.2004. TAK.
- ⁸¹¹ Risto Ruottusen muistio teatteritoiminnan opintolinjasta 26.8.2004. TAK.
- ⁸¹² Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2005. TAK.
- ⁸¹³ Työväen Akatemian vuosikirja 2005–2006 (2006), 24; Työväen Akatemian vuosikirja 2006–2007 (2007), 23.
- ⁸¹⁴ Ari Niemen tiedonanto 12.1.2024.
- ⁸¹⁵ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2009. TAK; Työväen Akatemian vuosikirja 2008–2009 (2009), 26, 29.
- ⁸¹⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 2006–2007 (2007), 1.
- ⁸¹⁷ Työväen Akatemian vuosikirja 2006–2007 (2007), 1–2.
- ⁸¹⁸ YLE 26.1.2019: <https://yle.fi/a/3-10614164>
- ⁸¹⁹ Pekka Kivimäen haastattelu 30.12.2023.
- ⁸²⁰ Yhteenvetoa Humakin ja Työväen Akatemian suhteista. TAK; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2003. TAK.
- ⁸²¹ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön johtokunnan kokouksen pk 11.6.2001. TAK.
- ⁸²² Lindholm–Kiuru–Määttä 2018, 11.
- ⁸²³ Valtari 2018, 32, 35; Määttä 2018, 25.
- ⁸²⁴ Työväen Akatemian kannatusosakeyhtiön hallituksen/johtokunnan kokous 28.2.2001. TAK.
- ⁸²⁵ Työväen Akatemian vuosikirja 2003–2004 (2004), 1.
- ⁸²⁶ Työväen Akatemian kannatusosakeyhtiön hallituksen/johtokunnan kokous 28.2.2001. TAK.
- ⁸²⁷ Työväen Akatemian vuosikirja 2001–2002 (2002), 23; Työväen Akatemian vuosikirja 2002–2003 (2003), 26.
- ⁸²⁸ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön johtokunnan pk 11.6.2001. TAK.
- ⁸²⁹ Työväen Akatemian vuosikirja 2003–2004 (2004), 1.
- ⁸³⁰ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 9.5.2003. TAK.
- ⁸³¹ Määttä 2018, 25.
- ⁸³² Muistio hallintoneuvoston kokouksesta 2.12.2003. TAK.
- ⁸³³ Kari Kinnunen Johannes Koskiselle 8.9.2003. TAK.
- ⁸³⁴ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 16.12.2003. TAK.
- ⁸³⁵ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2003. TAK.
- ⁸³⁶ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2004. TAK.
- ⁸³⁷ Määttä 2018, 25.
- ⁸³⁸ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2006. TAK.
- ⁸³⁹ Työväen Akatemian hallituksen/johtokunnan pk 22.3.2001. TAK; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2001. TAK.
- ⁸⁴⁰ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 22.10.2003 ja 9.2.2004. TAK.
- ⁸⁴¹ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön vk 2004 ja 2005. TAK.
- ⁸⁴² Muistio vuoden 2002 toiminta ja katsaus tulevaisuuteen 24.3.2003. TAK.
- ⁸⁴³ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 6.6.2005 ja 13.12.2006. TAK.
- ⁸⁴⁴ Muistio Työväen Akatemian uudisrakentamisesta 15.3.2006. TAK.
- ⁸⁴⁵ Kari Rummukaisen muistio TA:n kirjastorakennuksen laajentamishankkeen taustaksi. TAK.
- ⁸⁴⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 2009–2010 (2010), 48; Työväen Akatemian vk 2009. TAK.
- ⁸⁴⁷ Työväen Akatemian vuosikirja 2010–2011 (2011), 51.
- ⁸⁴⁸ Muistio Työväen Akatemian kansainvälisyysohjelmasta 16.3.2011. TAK.
- ⁸⁴⁹ Kinnunen–Tuominen 2020, 11.
- ⁸⁵⁰ Työväen Akatemian vuosikirja 2000–2001 (2001), 3, 5.
- ⁸⁵¹ Työväen Akatemian opettajankokouksen pk 1.2.2001. TAK.
- ⁸⁵² Työväen Akatemian vuosikirja 2000–2001 (2001), 27.
- ⁸⁵³ ”Pathways to Democracy” Socrates-projektin lyhyt yhteenveto 14.11.2001. TAK.
- ⁸⁵⁴ Työväen Akatemian vuosikirja 2001–2002 (2002), 25.
- ⁸⁵⁵ Työväen Akatemian vuosikirja 2001–2002 (2002), 24–25; Kinnunen–Tuominen 2020, 81.
- ⁸⁵⁶ Kinnunen–Tuominen 2020, 26.
- ⁸⁵⁷ Kinnunen–Tuominen 2020, 49; Työväen Akatemian vuosikirja 2002–2003 (2003), 29.
- ⁸⁵⁸ Työväen Akatemian vuosikirja 2004–2005 (2005), 36; Kinnunen–Tuominen 2020, 49.
- ⁸⁵⁹ Kinnunen–Tuominen 2020, 31–32.
- ⁸⁶⁰ Työväen Akatemian vuosikirja 2002–2003 (2003), 13–14.
- ⁸⁶¹ Aarni Tuominen: kansainvälisen linjan opintomatka Kosovoan, Albaniaan ja Makedoniaan 28.3.–10.4.2005. TAK.
- ⁸⁶² Työväen Akatemian vuosikirja 2003–2004 (2004), 3.
- ⁸⁶³ Kinnunen–Tuominen 2020, 70.
- ⁸⁶⁴ Työväen Akatemian vuosikirja 2009–2010 (2010), 51.

- ⁸⁶⁵ Työväen Akatemian vuosikirja 2008–2009 (2009), 43.
- ⁸⁶⁶ Kinnunen–Tuominen 2020, 74; Ari Niemen tiedonanto 21.2.2024.
- ⁸⁶⁷ Kinnunen–Tuominen 2020, 74–75.
- ⁸⁶⁸ Pekka Kivimäen haastattelu 30.12.2023.
- ⁸⁶⁹ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2007. TAK.
- ⁸⁷⁰ Työväen Akatemian opiskelijamäärät 2007–2014. TAK; Ari Niemen tiedonanto 19.1.2024.
- ⁸⁷¹ Freysätter–Matti 2011, 14, 29, 32.
- ⁸⁷² Larja 2013.
- ⁸⁷³ Ilta-Sanomat 20.10.2009; Työväen Akatemian opiskelijamäärät 2007–2014. TAK; Ari Niemen tiedonanto 19.1.2024.
- ⁸⁷⁴ Uutispäivä Demari 17.9.2010.
- ⁸⁷⁵ Ari Niemen tiedonanto 19.1.2024.
- ⁸⁷⁶ Uutispäivä Demari 17.9.2010.
- ⁸⁷⁷ Työväen Akatemian vuosikirja 2010–2011 (2011), 1.
- ⁸⁷⁸ Uutispäivä Demari 17.9.2010.
- ⁸⁷⁹ Työväen Akatemian vuosikirja 2011–2012 (2012), 34–35.
- ⁸⁸⁰ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2010. TAK.
- ⁸⁸¹ Uutispäivä Demari 17.9.2010.
- ⁸⁸² Työväen Akatemian opiskelijamäärät 2007–2014. TAK; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2015. TAK.
- ⁸⁸³ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 27.9.2011. TAK.
- ⁸⁸⁴ Opetus- ja kulttuuriministeriön päätös 22.12.2011. TAK.
- ⁸⁸⁵ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2011. TAK.
- ⁸⁸⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 2011–2012 (2012), 1.
- ⁸⁸⁷ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2014. TAK.
- ⁸⁸⁸ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2015. TAK.
- ⁸⁸⁹ Pekka Kivimäen haastattelu 30.12.2023.
- ⁸⁹⁰ Ekholm 2019, 53.
- ⁸⁹¹ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tilintarkastusmuistio 31.12.2011. TAK.
- ⁸⁹² Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2012 ja 2013. TAK.
- ⁸⁹³ Ari Niemen tiedonanto 12.1.2024.
- ⁸⁹⁴ Ari Niemen tiedonanto 15.1.2024.
- ⁸⁹⁵ Työväen Akatemian vuosikirja 2011–2012 (2012), 22.
- ⁸⁹⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 2013–2014 (2014), 30; Työväen Akatemian vuosikirja 2015–2016 (2016), 23; tiedosto opiskelijamääristä 2007–2020. TAK; Ari Niemen tiedonanto 19.1.2024.
- ⁸⁹⁷ <https://blogit.utu.fi/opiskelijaelamaa/kansanopiston-kautta-yliopistoon/>
- ⁸⁹⁸ Helsingin yliopiston avoimen yliopiston väylä (2007), 5, 12–13.
- ⁸⁹⁹ Ari Niemen tiedonanto 23.1.2024.
- ⁹⁰⁰ Ari Niemen tiedonanto 19.1.2024.
- ⁹⁰¹ Ari Niemen tiedonanto 19.1.2024.
- ⁹⁰² Työväen Akatemian tulorakenne v. 2011. TAK.
- ⁹⁰³ Määttä 2018, 25; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2010. TAK; Etelä-Saimaa 24.8.2007.
- ⁹⁰⁴ Työväen Akatemian vuosikirja 2013–2014 (2014), 1.
- ⁹⁰⁵ Harju–Pätäri–Saviniemi–Teräsahde 2019, 40–41.
- ⁹⁰⁶ Työväen Akatemian kehittämisohjelma (2014). TAK.
- ⁹⁰⁷ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2013 ja 2018. TAK.
- ⁹⁰⁸ Ari Niemen tiedonanto 21.2.2024.
- ⁹⁰⁹ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2015–2017. TAK.
- ⁹¹⁰ Toimintasuunnitelma ja talousarvion perustelut vuodelle 2018. TAK; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 22.8.2017. TAK.
- ⁹¹¹ Rakennusten ja alueiden kunnossapito 2008–2017. TAK.
- ⁹¹² Kiinteistötyöryhmän pk 27.4.2016. TAK; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 13.4.2016. TAK; Työväen Akatemian kiinteistöstrategia 16.2.2016. TAK.
- ⁹¹³ Kiinteistötyöryhmän pk 18.8.2016. TAK; Ari Niemen tiedonanto 19.1.2024.
- ⁹¹⁴ Työväen Akatemian toimintasuunnitelma ja talousarvion perustelut vuodelle 2017. TAK; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2017. TAK.
- ⁹¹⁵ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2017. TAK; Työväen Akatemian talouslukuja 2008–2017. TAK.
- ⁹¹⁶ Työväen Akatemian talouslukuja 2008–2017. TAK; Airi Palosaaren tiedonanto 1.3.2024.
- ⁹¹⁷ Ari Niemen tiedonanto 28.2.2024; Airi Palosaaren tiedonanto 1.3.2024.
- ⁹¹⁸ Muistio: talouden tasapainottamistoimia vuosille 2018–2020. TAK.
- ⁹¹⁹ Työväen Akatemian vuosikirja 2015–2016 (2016), 1.
- ⁹²⁰ Muistio: talouden tasapainottamistoimia vuosille 2018–2020. TAK.
- ⁹²¹ Ari Niemen tiedonanto 21.2.2024.
- ⁹²² Työväen Akatemian hallituksen pk 19.6. ja 28.8.2019. TAK; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2019 ja 2020. TAK.
- ⁹²³ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 19.6 ja 28.8.2019. TAK; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2020. TAK.
- ⁹²⁴ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 28.8., 3.10. ja 4.11.2019. TAK; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2018 ja 2019. TAK.
- ⁹²⁵ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2019. TAK.
- ⁹²⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 2019–2020 (2020), 43; www.facebook.com/tyovaenakatemi-an 17.1.2022; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2020. TAK.

- ⁹²⁷ Selvitys poikkeusolojen vaikutuksesta Työväen Akatemian toimintaan 8.4.2020. TAK; Työväen Akatemian johtoryhmän muistio 9.3.2020. TAK.
- ⁹²⁸ Työväen Akatemian vuosikirja 2019–2020 (2020), 1.
- ⁹²⁹ Selvitys poikkeusolojen vaikutuksesta Työväen Akatemian toimintaan 8.4.2020. TAK.
- ⁹³⁰ Työväen Akatemian vuosikirja 2019–2020 (2020), 3.
- ⁹³¹ Selvitys poikkeusolojen vaikutuksesta Työväen Akatemian toimintaan 8.4.2020. TAK; Työväen Akatemian vuosikirja 2019–2020 (2020), 5.
- ⁹³² Työväen Akatemian vuosikirja 2019–2020 (2020), 9.
- ⁹³³ Työväen Akatemian johtoryhmän muistio 18.5.2020. TAK; Koronakevään oppeja. Varautuminen ja riskit lukuvuoteen 2020–2021. TAK.
- ⁹³⁴ Työväen Akatemian vuosikirja 2019–2020 (2020), 4.
- ⁹³⁵ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 4.6.2020. TAK.
- ⁹³⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 2020–2021 (2021), 1.
- ⁹³⁷ Työväen Akatemian vuosikirja 2020–2021 (2021), 1, 5.
- ⁹³⁸ www.facebook.com/tyovaenakatemia 28.2.2021.
- ⁹³⁹ www.facebook.com/tyovaenakatemia 30.10. ja 12.11.2020.
- ⁹⁴⁰ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2020 ja 2021. TAK; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 7.2.2022. TAK.
- ⁹⁴¹ Työväen Akatemian vuosikirja 2021–2022 (2022), 1; www.facebook.com/tyovaenakatemia.
- ⁹⁴² Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2021. TAK Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 17.8.2021. TAK.
- ⁹⁴³ Työväen Akatemian vuosikirja 2011–2012 (2012), 34; Työväen Akatemian vuosikirja 2020–2021 (2021), 36; www.facebook.com/tyovaenakatemia 9.9.2019.
- ⁹⁴⁴ Ari Niemen tiedonanto 21.2.2024.
- ⁹⁴⁵ Työväen Akatemian vuosikirja 2019–2020 (2020), 36; www.aalto.fi/fi/aalto-yliopiston-avoin-yliopisto/kielten-taitotasojen-kuvaukset
- ⁹⁴⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 2021–2022 (2022), 27; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2020. TAK.
- ⁹⁴⁷ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 21.3.2022. TAK.
- ⁹⁴⁸ Työväen Akatemian vuosikirja 2021–2022 (2022), 2.
- ⁹⁴⁹ Ari Niemen tiedonanto 20.12.2023; Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2017. TAK.
- ⁹⁵⁰ Työväen Akatemian tk 2022. TAK; Ari Niemen tiedonanto 12.1.2024.
- ⁹⁵¹ Ari Niemen tiedonanto 20.12.2023; Työväen Akatemian vuosikirja 2022–2023 (2023), 30; www.tinfo.fi/fi/Vetoomus-Tyovaen-Akatemia-ei-saa-lakkauttaa-teatteritoiminnan-opetusta
- ⁹⁵² Työväen Akatemian vuosikirja 2022–2023 (2023), 3.
- ⁹⁵³ Ari Niemen tiedonanto 12.1.2024.
- ⁹⁵⁴ Marja Anitta Pehkonen: Selvitys Työväen Akatemian ja Kiljavan opiston nykytilanteesta ja yhdistymisen tuottamista hyödyistä ja mahdollisuuksista. TAK.
- ⁹⁵⁵ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 21.9.2012. TAK.
- ⁹⁵⁶ Marja Anitta Pehkonen: Selvitys Työväen Akatemian ja Kiljavan opiston nykytilanteesta ja yhdistymisen tuottamista hyödyistä ja mahdollisuuksista. TAK; Helsingin Sanomien verkkolehti 25.10.2021.
- ⁹⁵⁷ Kinnusen puhe Työväen Akatemian yhtiökokouksessa 11.5.2021. TAK.
- ⁹⁵⁸ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 17.8.2021. TAK; Muistio Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen keskustelutilaisuudesta 6.9.2021. TAK.
- ⁹⁵⁹ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 21.9.2021. TAK.
- ⁹⁶⁰ Päivö Puhakaisen tiedonanto 15.8.2023.
- ⁹⁶¹ Muistio Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen keskustelutilaisuudesta 6.9.2021. TAK.
- ⁹⁶² Työväen Akatemian kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 2.11.2021. TAK.
- ⁹⁶³ Helsingin Sanomien verkkolehti 25.10.2021.
- ⁹⁶⁴ Tiekartta koskien suunniteltua Työväen Akatemian ja Kiljavan opiston yhdistämistä. Versio 7.12.2021. TAK.
- ⁹⁶⁵ Tiekartta koskien suunniteltua Työväen Akatemian ja Kiljavan opiston yhdistämistä. Versio 7.12.2021. TAK.
- ⁹⁶⁶ Helsingin Sanomien verkkolehti 14.2.2022.
- ⁹⁶⁷ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 21.3.2022. TAK.
- ⁹⁶⁸ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2022. TAK.
- ⁹⁶⁹ Airi Palosaaren tiedonanto 19.1.2024.
- ⁹⁷⁰ Tilasto kansanopistojen ja Snellman-korkeakoulujen yksikköhinnoista ja valtionosuuksien laskennallisista perusteista 2024: <https://vos.oph.fi/rap/vos/v24/v07yk6l24.html>
- ⁹⁷¹ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2022. TAK; Demokraatin nettilehti 16.12.2019.
- ⁹⁷² Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön tk 2021. TAK.
- ⁹⁷³ Työväen Akatemian Kannatusosakeyhtiön hallituksen pk 24.10.2022. TAK.
- ⁹⁷⁴ www.facebook.com/tyovaenakatemia 14.10.2022.
- ⁹⁷⁵ www.akatemia.org/tietoa-meista/vastuullisuus/
- ⁹⁷⁶ Työväen Akatemian vuosikirja 2019–2020 (2020), 1.